

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПРАВА

Матеріали
II Міжнародної науково-практичної конференції

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ І ПРАВО НА ШЛЯХУ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

м. Київ 19 квітня 2019 р.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ І ПРАВО
НА ШЛЯХУ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПРАВА**

**Матеріали
II Міжнародної науково-практичної
конференції
«ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ
І ПРАВО НА ШЛЯХУ ДО СТАЛОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»**

м. Київ

19 квітня 2019 р.

УДК 347.77:339.166.5(477)(063)

I73

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету
«Одеська юридична академія»
(протокол № 9 від 26 липня 2019 року)*

I73

Інтелектуальна власність і право на шляху до сталого розвитку України: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 19 квітня 2019 року). – К.: ФОП Кандиба Т. П. – 2019. – 401 с.

ISBN 978-617-7523-

У збірнику матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції «Інтелектуальна власність і право на шляху до сталого розвитку України», що відбулася 19 квітня 2019 року в Київському інституті інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», опубліковано тези доповідей, в яких обговорено та визначено шляхи розвитку захисту інтелектуальної власності, а також актуальні проблеми права в Україні. Окреслені перспективи адаптації законодавства України з охорони інтелектуальної власності до законодавства держав-членів Європейського Союзу. Показана роль публічного та приватного права в укріпленні правопорядку та законності в Україні, становленні демократичного суспільства і держави.

В обговоренні проблем інтелектуальної власності та права взяли участь відомі вчені-юристи, фахівці в галузі інтелектуальної власності України та зарубіжних країн ФРН, Польщі, Білорусі, практичні працівники державної системи правової охорони інтелектуальної власності, аспіранти, студенти Київського інституту інтелектуальної власності та права НУ «ОЮА».

УДК 347.77:339.166.5(477)(063)

Тези наукових повідомлень і виступів друкуються в авторській редакції.

Відповідальність за достовірність поданих фактів, цитат, цифр, прізвищ тощо автори несуть одноосібно.

Будь-яке відтворення тексту без згоди авторів забороняється.

ISBN 978-617-7523-

**© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2019**

ЗМІСТ

Привітальне слово

Ківалов С. В., Президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України 11

Вступне слово

Фелик В. І., директор Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія» 13

Привітання інших учасників конференції

Шемчушенко Ю. С., директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, академік НАПрН України, **Бошицький Ю. Л.**, ректор Київського університету права НАН України, **Бараш Є. Ю.**, начальник Інституту кримінально-виконавчої служби 15

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Селіванов А. О.

Сфери конституційної гарантованості і захисту інвестицій та інтелектуальної власності в Україні вимагають підвищеної відповідальності суддів у здійсненні адміністративного судочинства 16

Доктор Эва Ясюк

Академическое предпринимательство и защита интеллектуальной собственности 25

Голосніченко І. П.

Про дискреційні повноваження та невизначені поняття 28

Кравчук О. О.

Виключна підсудність Вищого антикорупційного суду 32

Dr. iur. Bernhard Schloer

Maßnahmen der Polizei mit Information 36

Позднякова Інна

Таможенная защита прав на объекты интеллектуальной собственности в Республике Беларусь 39

Матвійчук В. К.

Загальна характеристика міжнародного захисту авторських прав 42

Крусян А. Р.

Актуальні питання права інтелектуальної власності в Україні: конституційно-правовий вимір 46

Тупкало В. М.

База знань про устрій системи менеджменту як складова інтелектуальної власності підприємства 50

Кулініч О. О.

Окремі питання порушення права на недоторканість зображення 55

Воробчак А. Р.

Роль інтелектуальної власності в економічному та соціальному розвитку України 59

Сидор В. Д. Парадигма сталого розвитку в землекористуванні.....	61
Воробей П. А. Мова і техніка закону про кримінальну відповідальність	65
Мельник П. В. Особливості визначення істотної шкоди у злочинах проти довкілля	67
СЕКЦІЯ № 1. ПРАВОВІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	
Гордієнко С. Г. «Формула» створення і життєвого циклу інтелектуального продукту як основа єдиної навчально-наукової дисципліни	72
Шишка Р. Б. Штучний інтелект: проблеми теорії та практики	75
Авдєєва Г. К. Проблеми охорони комп'ютерної програми як об'єкту авторського права.....	78
Дружкова І. С. До проблеми авторського права у Російській імперії першої половини XIX ст.	80
Журик Ю. В. Актуальні питання колізійності цивільного та господарсько-правового регулювання суспільних відносин	84
Макаришева Т. С., Чернявська О. В. Несуперечність промислового зразка публічному порядку	87
Кривошеїна І. В. Класифікація договорів у сфері інтелектуальної власності.....	94
Кузьменко Л. Г. Міжнародний досвід патентного захисту лікарських засобів	97
Олійник А. Ю. Конституційна свобода творчої діяльності та захист інтелектуальної власності	101
Рева Л. Г. Європейський вибір України: інтелектуальна власність – література, бібліотека, особистість	104
Ригованова В. А., Макодзей Л. І. Лінгвістична експертиза: прикладний аспект	110
Ромашко А. С., Данильченко М. А. Патентна документація як інструмент маркетингових досліджень.....	113
Турчак І. О. Особливості суб'єктного складу правовідносин із надання туристичних послуг	115

Хальота А. І., Васечко В. О. Міжнародний досвід державної підтримки у сфері захисту прав на винаходи	120
Чулінда Л. І. Особливості функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності	124
Шишка О. Р. Деякі питання правотворчості Верховного Суду України при розгляді справ щодо прав інтелектуальної власності	126
Юрчишин О. Я. Окремі об'єкти авторського права та необхідність створення правового поля щодо них	131
Гоголіна Г. В. Проблема визначення кола учасників інтернет-аукціонних правовідносин	133
Дмитренко В. В. Реєстрація права на ноу-хау: за і проти	135
Костенко О. В., Костенко В. В. Модернізація суспільних та правових відносин сфери цифрового підпису відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом	138
Мудрицька К. О. Суб'єкти спору про порушення прав інтелектуальної власності на сайтах у мережі Інтернет	141
Чернявська О. В. К вопросу о смысле термина «аналог»	144
Бичковська М. Є. Індустрія моди як об'єкт правового регулювання	147
Лебедева Г. В. Відповідність нормам суспільної моралі об'єктів інтелектуальної власності	150
Нерсесян А. І. Комерційна таємниця як альтернатива патентуванню живої матерії	152
Салазський О. С. Поняття «зловживання правом» у практиці Європейського суду з прав людини	155
Ткаленко К. В. Окремі питання правової охорони твору образотворчого мистецтва	159
Бабенко М. Ю. Сучасні проблеми авторського права: теорія і практика	163
Маркелова Є. А. Редоміциляція компанії – причина внесення змін до Державного реєстру свідоцтв України на знаки для товарів і послуг.....	165

Солонинка Н. Г.

Охорона права на географічні зазначення у зв'язку з Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом 168

Сулима Н. А.

Охорона права на дизайн 171

СЕКЦІЯ № 2. РОЗВИТОК ПУБЛІЧНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Голосніченко Д. І.

Повноваження як предмет та елемент у механізмі правового регулювання 175

Золотарьова Н. І.

Поняття адміністративної діяльності правоохоронних органів у сфері екологічної безпеки 178

Латковська Т. А.

Фінансова грамотність у контексті сучасних перетворень 183

Волощук О. Т.

Міжнародне гуманітарне право та міжнародне право прав людини під час збройних конфліктів: проблеми взаємодії та конвергенції норм у XXI столітті 186

Дорогіх О. М.

Адміністративні послуги як провідний засіб реалізації прав громадян у сфері виконавчої влади 190

Заболотна Л. В.

До питання проблематики класифікації завдань державних службовців дипломатичної служби України 194

Латковський П. П.

Транспарентність бюджетної діяльності 196

Маложон О. І.

Функції органів прокуратури України 199

Марущак А. В.

Рахункова палата як суб'єкт державного фінансового контролю 201

Панова Н. С.

Деякі аспекти співвідношення понять «проходження державної служби» та «службова кар'єра» 204

Панчишин Р. І.

Досвід реалізації реформи децентралізації у Чеській Республіці 206

Припхан І. І.

Строк завчасного сповіщення про проведення мирного зібрання: проблеми визначення 209

Посмітна В. В.

До питання визначення поняття міграції та її видів 212

Рибачек В. К., Бурковська А. Л.

Правове регулювання права на поширення сорту рослин 214

Долженков О. В.	
Щодо спрощення адміністрування податку на прибуток підприємств шляхом внесення змін до Податкового кодексу України	218
Олексій У. О.	
Форми здійснення парламентського контролю Рахунковою палатою України	220
Кропивна К. О.	
До питання виду юрисдикції щодо вирішення трудових спорів на патронатній службі	222
Валевська Н. О.	
Критерії класифікації адміністративних послуг	226
Пригладь В. В.	
Адміністративно-деліктні відносини та їх значення в правовій охороні особи і суспільства	228
Агакарян Р. С.	
Суб'єкти автомобільних перевезень	230
Білякова А. В.	
Відповідальність Кабінету Міністрів України як невід'ємна частина його адміністративно-правового статусу	234
СЕКЦІЯ № 3. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРИВАТНОГО ПРАВА	
Гумін О. М., Колб С. О.	
Про деякі змістовні елементи методології досліджень у сфері правознавства	239
Костюк В. Л.	
Формування принципів реабілітації осіб з інвалідністю: проблеми та тенденції	242
Озерський І. В.	
Юридична психологія – галузь юридичної науки!	245
Ортинський В. Л., Дучимінська Л. М.	
Про вплив міжнародного права на реформування сучасної правової сфери пенсійного забезпечення України	249
Щербак Н. О.	
Особливості правового регулювання у сфері землеволодіння (з історико-правового досвіду українських правобережних земель другої половини ХІХ ст.)	251
Григор'єва Х. А.	
Державна підтримка переробки сільськогосподарської продукції в Україні: правові особливості	254
Журик Ю. В.	
Актуальні питання колізійності цивільного та господарсько-правового регулювання суспільних відносин	256

Мельник В. П.

Місце Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю у контексті реформи соціального захисту 259

Мельник О. О.

Правові аспекти розподілу спільної сумісної власності подружжя 261

Костенко О. В., Костенко В. В.

Модернізація суспільних та правових відносин сфери цифрового підпису відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом 266

Слаблюк Н. С.

Аналогія права та аналогія закону в цивільних правовідносинах 269

Мельник В. П., Гуртова А. В.

Проблеми системи нотаріату в Україні 271

Мельник В. П., Шульга В. В.

Визначальне місце міжнародних договорів у системі джерел трудового права 274

Мельник В. П., Фелонюк Ю. О.

Право на працю в умовах правової держави 278

**СЕКЦІЯ № 4. МЕНЕДЖМЕНТ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ
ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Кірін Р. С., Хоменко В. Л.

Загальні підходи до розробки стратегії охорони об'єктів патентного права 282

Машков О. А., Мамчур Ю. В., Жукаускас С. В., Нігородова С. А.

Напрями удосконалення технічних засобів інструментальних психофізіологічних досліджень для оцінки достовірності інформації 286

Мосов С. П., Чубіна Т. Д.

Інтелектуальна безпека як засіб забезпечення конкурентоздатності суб'єктів господарювання 289

Тупкало В. М., Данько В. В., Кірюшкіна А. С.

Мультимедійна лекція як сучасна інноваційна форма навчального процесу у вищих навчальних закладах 293

Дяченко Н. П., Дяченко В. С.

Менеджмент у сфері інтелектуальної власності 296

Заплотынский Б. А.

Сертификация систем менеджмента качества на основе стандарта ISO 9001 как инструмент повышения качества и конкурентоспособности интеллектуальной продукции 301

Кузьменко В. П.

Менеджмент та інноваційні технології у сфері інтелектуальної власності в подоланні глобальної фінансово-економічної кризи 2008-2018 років 305

Литвин О. В.	
Розвиток інституцій використання географічних зазначень в Україні	308
Падалка Г. М.	
Соціологічний аналіз інформаційних джерел серед української молоді	312
П'ятчаніна Т. В., Огородник А. М.	
Методичні підходи до проведення патентно-інформаційного пошуку в галузі медико-біологічних наук	315
Ромашко А. С.	
Управління знаннями в системі управління організації	319
Червінська Т. М.	
Позаекономічні чинники розвитку інформаційної економіки	321
СЕКЦІЯ № 5. ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	
Фелик В. І.	
Криміналістичний погляд на слідчі дії в установах виконання покарань	324
Бабенко А. М., Остроглядів О. І.	
Деякі питання кримінологічної характеристики корисливої злочинності проти власності у Причорноморських регіонах материкової України	327
Вереша Р. В.	
Кримінально-правова охорона інтелектуальної власності	330
Глушков В. О.	
Фукуроархаїка і сучасне кримінальне право	333
Кваша О. О., Костюк О. М.	
Криміногенний потенціал засобів масової інформації – посягання на національну безпеку України	338
Коваленко В. В., Попельнюк Т. В.	
Про роль міжнародно-правових актів у запобіганні злочинам, що вчиняються персоналом установ виконання покарань	342
Колб О. Г., Колб І. О.	
Особливості методології дослідження змісту діяльності, пов'язаної із застосуванням заходів вгамування	344
Копотун І. М., Колб Р. О.	
Роль діалектичного методу в дослідженні запобіжної діяльності у банківській сфері України	347
Фесенко Є. В.	
Дискусійні аспекти запровадження принципу гуманізму в законотворчій та правозастосовній практиці	349
Барцицька А. А.	
Історичний шлях становлення технологічного підходу у криміналістиці	351

Батюк О. В. Криміналістичні вимоги до тактики провадження слідчих (розшукових) дій в установах виконання покарань України	355
Букач В. В. Протидія порушенням авторських прав в мережі Інтернет на досвіді зарубіжних країн	358
Василенко Ю. В. Камкординг: аналіз об'єктивних ознак складу злочину	361
Грянка Г. В. Сутність та причини вчинення корисливих злочинів на пасажирському залізничному транспорті	364
Дунаєва Т. Є., Крайник Г. С. Окремі проблеми гармонізації законодавства України у сфері інтелектуальної власності до законодавства Європейського Союзу.....	367
Калініна А. В. Кримінологічний погляд на порушення академічної доброчесності	370
Назаров О. А. Проблемні аспекти розробки методик судово-психологічної експертизи в Україні	373
Нерсесян А. С. Журналістська діяльність і предмет злочину, передбаченого ст. 182 КК України	375
Палій М. В. Релігійна творчість у запобіганні злочинності	378
Руденко М. М., Мороз О. Р. Особливості прийняття рішення за результатами провадження зі спрощеним слідством	381
Трофанчук Г. І., Муліванцева О. Проблема торгівлі людьми в Україні: історико-правовий вимір.....	383
Феськов М. М. Доказове значення відновлених втрачених матеріалів кримінального провадження	389
Дика Є. О. Технології штучного інтелекту як засіб прогнозування та попередження злочинності	392
Саїдова З. М. Кримінальна відповідальність за тероризм: досвід Республіки Польща	395
Барабанова Д. А. Адекватна кваліфікація та покарання за сприяння та участь у діяльності «ДНР» та «ЛНР» як запорука успішності операції об'єднаних сил	398

**Привітальне слово
Президента Національного університету «Одеська юридична академія»,
академіка НАПрН України
Ківалова С. В.**

Вельмишановні гості й учасники конференції!

З великою приємністю дозвольте привітати Вас із початком роботи другої Міжнародної науково-практичної конференції «Інтелектуальна власність і право на шляху до сталого розвитку України»!

Проведення міжнародних науково-практичних конференцій із метою вирішення актуальних комплексних проблем публічно-правового та приватноправового характеру у стінах Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія» стає традиційним науковим заходом. Перша міжнародна науково-практична конференція «Публічне та приватне право у формуванні компетентності юриста та фахівця в галузі інтелектуальної власності» відбулася 15 грудня 2017 року, її матеріали мали важливе теоретико-праксеологічне та методологічне значення щодо підвищення якості підготовки юриста – фахівця у галузі інтелектуальної власності [див.: 1].

Сьогоднішня конференція є другою та присвячена актуальним питанням становлення та розвитку України як демократичної, правової держави, в якій мають бути забезпечені права та свободи людини, високий рівень та якість життя населення, сприятливі умови для діяльності нинішнього та майбутніх поколінь на основі безперервного розвитку науки, техніки та інтелектуальної діяльності.

Динаміку розвитку держави та суспільства XXI століття визначають не тільки соціально-економічні та політичні, а й інтелектуальні чинники, генерація та ефективне управління новими науковими досягненнями. Інтелектуальна власність відноситься до основних ресурсів держави, є її важливішим науково-технічним потенціалом. У зв'язку з цим оптимальне правове регулювання використання результатів інтелектуальної власності, міцна та дійова система правової охорони і захисту прав інтелектуальної власності набувають значення необхідних умов для розвитку науки, техніки та культури, впровадження високих технологій та досягнень інноваційної діяльності з метою становлення та розвитку сучасної, ефективної держави з розвинутим громадянським суспільством. Цим визначається актуальність і підвищений інтерес до правових розвідок у сфері теорії та практики інтелектуальної власності. Саме ці питання є пріоритетними напрямками наукових дискусій та фахових обговорень на прогресивних представницьких конференціях, одна з яких відбудеться сьогодні.

Крім того, не можу не привернути вашу професійну увагу і до низки проблем у сфері права інтелектуальної власності, що потребують свого першочергового вирішення. Так, нагальним є: удосконалення чинного

законодавства, зокрема, щодо посилення правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності (з урахуванням того, що розширення інформаційного та цифрового простору детермінує появу нових об'єктів інтелектуальної власності); забезпечення правової безпеки та захисту інтелектуальної власності в системі вищої освіти; оптимізація державного управління у сфері інтелектуальної власності та підвищення ефективності роботи органів управління державної системи правової охорони інтелектуальної власності; забезпечення впровадження та покращення якості охоронних документів у сфері інтелектуальної власності; стимулювання розвитку інноваційної діяльності, створення умов для розбудови національної інноваційної системи тощо. Вирішення цих питань має практичне значення для раціоналізації сфери інтелектуальної власності.

Водночас тема, що заявлена на конференції, є широкою за своїм змістом та надає простір для обговорення й інших актуальних проблем щодо нормативно-правового забезпечення сталого розвитку української держави та суспільства.

Впевнений, що матеріали конференції стануть потужним внеском у розвиток як сучасної правової науки, так і юридичної освіти зокрема, підготовки професіоналів-юристів, спеціалістів у сфері права інтелектуальної власності. Адже важливою передумовою розвитку цієї сфери є наявність кваліфікованих фахівців, які володіли б передовими технологіями управління результатами інтелектуальної діяльності та захисту прав інтелектуальної власності. В умовах розвитку сучасної правової системи багатопрофільний юрист вже не задовольняє потреб суспільства, тому що сьогодні для вирішення правових питань потребує колосального обсягу особливих знань, що виходять за межі загального навчання юриста-правознавця, який не отримав спеціальної, профільної, філігранної підготовки.

Шановні колеги!

Зважаючи на актуальність питань, що передбачені для обговорення під час конференції, переконаний, що фахові доповіді, повідомлення, діалоги та дискусії нададуть новий імпульс удосконаленню правового забезпечення та регулювання інституту інтелектуальної власності, сприятимуть підвищенню якості підготовки фахівців у цій сфері, служитимуть розвитку вітчизняної правової науки та практики на шляху до сталого розвитку України.

Бажаю всім учасникам конференції творчих успіхів, конструктивної роботи, плідної дискусії та нових здобутків!

Список використаних джерел:

1. Публічне та приватне право у формуванні компетентності юриста та фахівця в галузі інтелектуальної власності: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 15 грудня 2017 року). Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2018. 484 с.

Вступне слово
директора Київського інституту інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Фелика Василя Івановича

Шановні гості з Європейського Союзу та близького зарубіжжя, вчені та практики з органів влади, вищих навчальних закладів, підприємств, установ та організацій!

Дозвольте мені привітати вас із нашим святом – підбиттям підсумків наукової роботи нашого Інституту інтелектуальної власності та права НУ «ОЮА». Також приємно почути від наших гостей доповіді, які ми із задоволенням вивчимо й опублікуємо в нашому університетському збірнику. Я гарантую, що представлені тези доповідей, особливо які надали нам гості із зарубіжжя, будуть впроваджені у правозастосовну практику в різноманітних органах влади і навчальний процес не тільки нашого інституту, але і всього університету.

Наш інститут, хоч і є структурним підрозділом Національного університету «Одеська юридична академія», але виділяється не тільки тим, що знаходиться в столиці держави м. Києві, але й тим, що він є одним із найбільших підрозділів нашого університету.

Дуже шкода, що ситуація, яка склалася в країні, є не сприятливою для ефективного старту інноваційної діяльності. В. Гаврильчик констатував той факт, що, маючи у своєму активі понад 300 університетів та понад 900 науково-дослідних інститутів, Україна виробляє та реалізує менше ніж 3% інноваційної продукції, посідаючи 134-е місце у світі за показником ВВП на душу населення [1, с. 67]. На думку фахівця, основними напрямками для підняття ефективності повинні стати забезпечення зростання соціальної значущості науковців, посилення фінансової підтримки наукових досліджень, створення сприятливих умов для інноваційного процесу [1, с. 67].

Необхідна розвинена національна інноваційна система, яка передбачатиме, зокрема, документальне забезпечення університетів та наукових організацій у питаннях регламентування роботи з інтелектуальною власністю. Результатом її функціонування має стати належна кількість ліцензійних договорів і прибуток, отриманий від їх реалізації.

В університетах необхідно дотримуватися балансу між інтересами автора розробки та закладу, в якому він працює. Нині в академічних розробках наявні запозичення. І потрібно уникати таких запозичень, не допускати плагіату. Необхідно налагодити систематизований захист інтелектуальної власності в університетах та наукових закладах, сприяти розвитку експертного середовища, реалізувати проект національного депозитарію академічних текстів – це ті чинники, які протидіятимуть практиці масового запозичення, заохочуватимуть випускників залишатися для побудови подальшої кар'єри в Україні.

Багаторічний досвід побудови інноваційної економіки Ізраїлю, який може бути корисним для України, представила професор університету Тель-Авіву Хагіт Мессер-Ярон. За її словами, паралельне існування двох світів – науки та комерційного виробництва – можливі лише за умови значного інвестування з боку держави у фундаментальні дослідження та підтримання балансу між академічним і бізнес-середовищем. З одного боку, державне фінансування має повертатися у вигляді прибутку від використання комерціалізованих технологій, з другого – важіль комерціалізації не повинен «тиснути» на наукові кола, які потребують свободи та простору для розширення креативних горизонтів, створення якісної бази для нових відкриттів.

Кожний університет повинен мати прозору політику, яка визначає його, у першу чергу, як інтелектуальну установу, а не комерційну чи політичну. Хагіт Мессер-Ярон підкреслила, що в Ізраїлі понад 4% ВВП витрачається на інновації, що є дуже високим показником. І як наслідок – висока наукоємність ізраїльських виробництв, зростання інноваційної частки в економіці [1, с. 69].

Список використаних джерел:

1. Владислав Гаврильчик. Академічна стратегія у сфері ІВ – кращі практики на регіональному семінарі у м. Києві. Науково-практичний журнал «Інтелектуальна власність в Україні». 2017. № 8. С. 67-69.

Із привітальним словом до учасників конференції

звернулися:

*директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор, академік НАН України,
академік Академії правових наук України*
Шемшученко Юрій Сергійович

*ректор Київського університету права НАН України
доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України*
Бошицький Юрій Ладиславович

*начальник Інституту кримінально-виконавчої служби, доктор юридичних
наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України*
Бараш Євген Юхимович

Відзначивши науково-практичну значущість конференції, присвяченої актуальним питанням інтелектуальної власності та права на шляху до сталого розвитку України, Ю. С. Шемшученко окреслив найбільш вагомні аспекти цієї проблематики та виразив сподівання, що у ході сьогоднішньої конференції будуть запропоновані алгоритми їх вирішення, інноваційні концепції удосконалення захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

Ю. Л. Бошицький та Є. Ю. Бараш також акцентували увагу на актуальних проблемах інтелектуальної власності в Україні на сучасному етапі та побажали учасникам конференції плідної праці та творчої наснаги.

При цьому було підкреслено надзвичайну актуальність та прагматичну необхідність підготовки фахівців у сфері права інтелектуальної власності, що є профільним функціональним напрямком Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія».

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

СФЕРИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ГАРАНТОВАНOSTІ І ЗАХИСТУ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ ВИМАГАЮТЬ ПІДВИЩЕНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ У ЗДІЙСНЕННІ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Селіванов Анатолій Олександрович
постійний представник Верховної Ради України
у Конституційному Суді України, доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України

Тема доповіді може викликати заперечення та іншу точку зору з боку вчених, які досліджують проблеми адміністративно-правової реформи та адміністративного судочинства, які повинні орієнтуватися на реформу правосуддя відповідно до змін внесених у 2016 році до Конституції України. Адаже надалі залишається низькою довіра до органів правосуддя за умов зростання ролі судового взагалі та конституційного контролю, зокрема, за актами органів владних повноважень у нашій державі. Економічна діяльність, як ніколи, потребує введення режиму ефективності гарантій та подальшого правового регулювання в сфері забезпечення інвестиційних проектів та реального розширення захисту інвестиційного капіталу, який належить національним та зарубіжним інвесторам. Наявним підтвердженням того, як мало уваги до виправлення ситуації неконкретності та слабкого «стимулюючого» законодавства є звуження законодавчих засобів захисту прав суб'єктів права інтелектуальної власності та інвесторів, на що повинна бути сконцентрована діяльність держави в особі органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Отже, на порядку денному законодавця має бути вкрай актуальне введення всіх засобів концентрованої уваги до стану захисного судового режиму для тих, хто має інвестувати капітали, нові технології, економічні проекти та ресурси з метою змінювати українську економіку.

Цілком справедливо починати наукові дискусії з аналізу причин такого становища інвесторів та суб'єктів господарської діяльності, коли завдання управлінських структур, існуючої законодавчої бази, зокрема, в сфері створення та правозастосування надійного правового механізму в сфері охорони майнових прав наявних та майбутніх інвесторів є сьогодні пріоритетним і важливим як і для всіх суб'єктів господарювання. У правозастосуванні вже вкоренився один із постулатів, сутність якого означає, що державному органу або посадовій особі заборонено все, що не дозволено законом особливо застосовувати обмеження у сфері інвестування в економіку інтелектуальних продуктів «ноу-хау». Особливо це застереження передбачає виконання завдань конкретизації правопорядку для створення

сприятливого «клімату» заохочення нерезидентів господарської діяльності. Наведений постулат скоріше вказує на неіснуючий правопорядок в державі, оскільки у реаліях вона мало переймається необхідністю застосування звуження обмежувальних заходів, коли потрібна спеціальна державна інвестиційна політика у запровадженні обмежень, узгоджень, заборон, подолання управлінського бюрократизму, свавілля різного виду публічних органів в центрі і на місцях.

Окремо слід вказати на негативну судову практику, яка вже доволі часто виходить за межі конституційних критеріїв дотримання правопорядку і зняття перешкод в сфері залучення і стимулювання інвестицій. Для ілюстрації наведемо приклад, коли автори статті – депутат Київради А.Шаповал та професор Д.Кушерець (газета «Голос України» від 15 червня 2019 року) ставлять питання про тринадцятирічну судову тяганину за право оренди у м.Києві приміщення для «Університету сучасних знань», в яке були спрямовані інвестиційні ресурси. У багатьох випадках органи правосуддя стають розпорядниками навіть майнових прав інвестиційних компаній, що взагалі неприпустимо, втручаючись у кадрову політику Національного банку України. Так, у 2019 році суддя Баришівського райсуду Київської області позбавив ліцензії та заборонив своїм рішенням використання повітряного простору компанії Лоукосту «SkyUp» (суддя Литвиненко), а інший суддя Коваленко з цього ж місцевого суду заборонив заступнику Голови правління НБУ Н.Рожковій виконувати її посадові функції. Хіба це не зловживання своїми повноваженнями судді, коли виконується чиясь воля, схилиючи суддів ігнорувати чинне законодавство? Сучасне адміністративне право не уявляє собі можливість запроваджувати методи «поліцейського права», що суперечить природі українського судочинства.

Звертаючись до учасників міжнародної конференції, сподіваюсь, що отримаю підтримку, приділяючи увагу тому, щоб знайти науково обґрунтовані відповіді з питань кризової ситуації судової влади. Безперечно ця тема сьогодні одна із гостро соціальних у суспільному рейтингу недовіри і невдоволення діяльністю суддів, які користуються новим «реформованим» статусом влади. Йдеться про пряму залежність від вкрай низького авторитету судової практики серед громадян-підприємців, юридичних осіб – господарюючих суб'єктів. Чим це викликано?

Насамперед від власне судової влади та корпусу суддів безпосередньо залежить справедливе правосуддя, щоб змінити клімат недовіри власників інвестицій, з якими прийшли або можуть прийти в Україну зацікавлені суб'єкти майнових прав (національні та зарубіжні інвестори). Не кращим чином виглядають і сучасні проекти законодавця для введення нових підходів у здійсненні заходів поліпшення інвестиційного «клімату» в Україні. Якщо звернутися до аналізу розроблених у Верховній Раді України заходів згідно Постанови від 4 червня 2015 року № 509-VIII «Про план законодавчого забезпечення реформ в Україні» у розділі IV передбачена

«Інвестиційно-інноваційна політика». У цьому розділі «вражає» масштабність проблем, які передбачають заходи їх вирішення.

У цьому розділі передбачені 19 важливих напрямів і щодо внесення системних змін до законодавчих актів України відносно державної підтримки інвестиційної діяльності шляхом удосконалення механізму надання державних гарантій і багато інших щодо участі малого і середнього бізнесу в інноваційних програмах, зокрема, забезпечення протягом одного року заміни існуючої системи регулювання підприємницької діяльності на європейську та багато інших важливих завдань. Але і досі з 2015 року ніяких практичних зрушень у виконанні спільних для коаліції завдань не виявлено, адже парламентські комітети залишили без уваги цей важливий циркуляр сприяння інвесторам.

Спочатку з'ясуємо, на які ключові проблеми важливо звернути увагу, на що вказує реальність застосування правових режимів, які склалися через нормативний порядок і суперечать інтересам інвесторів, які знаходяться у прямій залежності від органів виконавчої влади і «агресивних» на свою користь органів місцевого самоврядування? Аналіз правового режиму визначеного законодавством, підтверджує, що тенденція співвідношення нормативно введених дозволів та обмежень для інвесторів з кожним новим законом, змінами правового регулювання збільшується. На практиці вже склався стереотип, що управлінська недооцінка політики сприяння інвестуванню для інвесторів позначається в тому, що їм не надаються пріоритети в дозволах отримувати від вкладених ресурсів законні прибутки, а договірні умови гарантій майнових прав, як правило, перетворюють суб'єктів інвестування капіталу у найслабкішу сторону договірної угоди. Якщо оцінити ретроспективу усунення на державному рівні дозвільних, банківсько-фінансових, податкових, та інших перепон, то залишається без покращення, тобто не усувається, а продовжує діяти штучне стримування, а правовідносини публічно-правового характеру вказують на переважно негативні рішення судів проти осіб, які змушені звертатися до них за захистом проти порушень або бездіяльності апарату управління. Про це може свідчити той факт, що пройшов 21 рік поки держава спромоглась звернути увагу на підвищення захисту іноземних інвестицій, коли Законом України від 16 березня 2006 року № 1547 була ратифікована Вашингтонська Конвенція 1965 року, яка стосується порядку вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами. Наступний приклад стосується 31 травня 2016 року, коли з метою спрощення порядку залучення іноземних інвесторів і зниження рівня корупції при їх державній реєстрації тільки 31 травня 2016 р. прийнято Закон України № 1390-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій». Щодо судового захисту авторських прав фізичних осіб навіть важко моделювати ситуацію, яка у вказаній Постанові Верховної Ради України не знайшла належного розуміння щодо розв'язання

важливих проблем. Перелік запізнілого реагування законодавцем на міжнародно-правові вимоги (стандарти) сприяння інвесторам можна продовжити.

Для об'єктивного критичного ставлення до судової системи, яка начебто пройшла в Україні етап чергової конституційно-правової реформи 2016 року слід відмітити, що не виправленими залишаються ті ж проблеми у здобутті суддями суспільної довіри до здатності неупереджено виконувати свої функції, коли це стосується спорів інвестиційної сфери, яка охоплюється національним правопорядком.

Характерною особливістю конституційного правопорядку в Україні є діяльність органів судової влади за принципом «розділеного правосуддя», коли Конституційний Суд України входить до судової влади як «синонім» верховенства права, а система правосуддя має галузеву спеціалізацію у правозастосуванні при вирішенні правових спорів. Юрисдикція суддів загальної системи підпорядковується загальним законам держави, але Конституція України у матеріальному розумінні скоріше розглядається як сукупність принципів і цінностей, які зв'язують державу і суспільство, залишаючи інвесторів – юридичних і фізичних осіб без реальної підтримки в сфері економічних та господарських відносин. Про цю обставину можна стверджувати, якщо проаналізувати правові механізми, які декларативно проголошують інструменти захисту, а насправді, збільшується питома вага негативних рішень проти спорів публічних органів проти інвесторів і це складає у 2018 році за даними статистики у місцевих судах у кількості понад 800 розглянутих справах.

Судова практика свідчить, що державна політика по відношенню до інвесторів, які знаходяться в умовах застосування законів прийняття рішень органами виконавчої влади (посадовими особами) відбувається за статусом широкої компетенції та власної дискреції. Суб'єкти публічної влади практично уникають проводити інвестиційну державну політику заохочення щодо привабливості і сприяння залученню інвесторів при дотриманні принципу правової визначеності законів як умови їх стабільності і гарантії в сфері господарювання.

Підкреслюючи як важливу проблему – державну підтримку і судовий захист прав інвесторів, слід звернути увагу на ризики і непередбачувані негативні наслідки, які виходять як від органів публічної влади та їх посадових осіб, але й для об'єктивності відмітимо і від законодавця. Достатньо звернутися до закону України «Про санкції» від 14.08.2014 року, коли його застосування відображає прямий зв'язок обмежень із санкціями. Обмеження діють вже на першій стадії здійснення прав інвесторів та належного реагування з боку публічної влади, а санкції застосовуються лише у випадках порушень приписів цивільного та господарського законодавства. Обмеження і санкції діють шляхом ускладнення здійснення прав інвесторами, утисками на обіг кредитних ресурсів. Якщо всі інші підстави

застосування правового режиму обмежень розглядати у загальному розумінні механізми правового регулювання між інвесторами та органами публічної влади, їх посадових осіб, то можна реально побачити таку ситуацію, коли інвестиційна діяльність ускладнюється існуючою системою дозволів, заборон та інших охоронюваних засобів, які вводяться у державі у загальному дотриманні правового порядку, що закономірно викликає судові спори. Як приклад, слід вказати на справу, за якою відкрито конституційне провадження Ухвалою Великої палати Конституційного Суду України від 10 лютого 2019 року за поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про схвалення пропозицій щодо застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) від 4 жовтня 2018 року).

У справі, яку розглядає Конституційний Суд України за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про схвалення пропозицій щодо застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» від 4 жовтня 2018 року № 2589-VIII, сутність спірних правовідносин полягає у наступному.

Оспорювана Постанова Верховної Ради України була прийнята на основі електронної петиції, поданої до Верховної Ради України відповідно до статті 23-1 Закону «Про звернення громадян», відповідно до частини 1 статті 5 Закону України «Про санкції» від 14.08.2014 року. Попередньо проект Постанови був розглянутий Комітетом Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони на своєму засіданні 3 жовтня 2018 року і рекомендований Парламенту для підтримки прийняття проекту Постанови Верховної Ради України «Про схвалення пропозицій щодо застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)».

Рішення щодо застосування, скасування та внесення змін до санкцій щодо окремих іноземних юридичних осіб, юридичних осіб, які знаходяться під контролем іноземної юридичної особи чи фізичної особи-нерезидента, іноземців, осіб без громадянства, а також суб'єктів, які здійснюють терористичну діяльність (персональні санкції), передбачених пунктами 1-21, 23-35 частини першої статті 4 цього Закону, приймається Радою національної безпеки та оборони України та вводиться в дію указом Президента України. Відповідне рішення набирає чинності з моменту видання указу Президента України і є обов'язковим до виконання.

За змістом частин 1-3 статті 5 Закону України «Про санкції» застосування санкцій відбувається внаслідок послідовної сукупності процедурних дій і рішень, які вчиняються органами державної влади та передбачає три послідовні дії: ініціювання, розгляд та прийняття рішення; введення в дію.

Суб'єктами ініціювання застосування персональних санкцій визначені Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Національний Банк України, Служба безпеки України.

Рішення вводиться в дію відповідним Указом Президента України, а набирає чинності з моменту видання Указу Президента України і є обов'язковим до виконання. Рішення щодо застосування, скасування та внесення змін до санкцій щодо іноземної держави або невизначеного кола осіб певного виду діяльності (секторальної санкції), передбачених п. 1-4, 13-15, 17-19, 25 ч. 1 ст. 4 цього Закону, приймається Радою національної безпеки та оборони України, і також вводиться в дію указом Президента України та затверджується протягом 48 годин з дня видання указу Президента України постановою Верховної Ради України. Доволі складний порядок не залишає можливостей для інших засобів, які могли б бути зрозумілими та більш конкретними.

Зі змісту вказаної Постанови Верховної Ради України «Про схвалення пропозицій щодо застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» від 4 жовтня 2018 року можна зробити висновок, що вона стосується лише стадії ініціювання розгляду питань, носить проміжний рекомендаційний характер та не має самостійного значення, оскільки не породжує правових наслідків щодо застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) щодо юридичних осіб, переліку яких наведено у додатку до цієї Постанови.

Варто зазначити, що наразі жодних рішень за цією Постановою Радою національної безпеки та оборони України не приймалося. Отже, ймовірність застосування персональних санкцій на підставі оспорюваної Постанови є лише припущенням, що не може розглядатися у якості юридичного аргументу, коли відсутні фактичні дані її реалізації і тому цей складний порядок має перевіряти Конституційний Суд України.

Вбачається за доцільне також враховувати правові позиції Верховного Суду, викладені в ухвалах від 29 жовтня 2018 року у справах №9901/838/18 та №9901/844/18. Зокрема, Верховний Суд, відмовляючи у відкритті провадження за позовами кількох телеканалів до Верховної Ради України про визнання протиправною та не чинною Постанови Верховної Ради України «Про схвалення пропозицій щодо застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» від 4 жовтня 2018 року № 2589-VIII зазначив про таке: «Об'єктивна відсутність правових наслідків у вигляді порушення прав та інтересів позивача свідчить про передчасність звернення до суду і відсутність юридичного спору, змістом якого є спір щодо прав чи обов'язків. Наведене виключає можливість розгляду справи судом, оскільки відповідно до статті 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на «юридичні спори»». Відповідно Постанова Верховної Ради України «Про схвалення пропозицій щодо

застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» від 4 жовтня 2018 року № 2589-VIII не може бути самотійним предметом судового розгляду.

Przedsiębiorczość akademicka, a ochrona własności intelektualnej

Dr Ewa Jasiuk

Prodzikan ds. jakości kształcenia Uczelni Łazarzkiego w Warszawie

Przedsiębiorczość akademicka w Polsce jest nierozzerwalnie zwiana z problematyką ochrony własności intelektualnej. Podkreślić jednak nadzy, iż ciągle jeszcze przedsiębiorczość akademicka nie jest zakorzeniona silnie na polskich uczelniach. Podejmowane były i są działania w tym zakresie. Na zlecenie Komisji Europejskiej brytyjskie Biuro Ochrony Własności Intelektualnej (Intellectual Property Office - IPO) zajęło się kwestiami prawnych regulacji dedykowanych dla szkół wyższych[1]. Intellectual Property Office (IPO) ramę legislacyjną tworzą w tym obszarze stosowne prawa ochronne (na przykład dla patentów, znaków towarowych i wzorów przemysłowych), inne formy ochrony własności niematerialnych (na przykład dla praw autorskich) oraz przepisy prawa zwyczajowego. To bardzo ważny krok w zakresie ochrony własności intelektualnej w Europie.

Obowiązkiem nauczycieli akademickich jest przestrzeganie prawa własności intelektualnej, podczas świadczenia pracy w uczelni, w ramach której zobowiązani są prowadzić badania naukowe i prace rozwojowe, rozwijać twórczość naukową albo artystyczną. Jednak w zakresie prowadzonych badań naukowych i prac rozwojowych, przygotowywanych prac dyplomowych itp. także studenci powinni chronić własność intelektualną. Ważną rolę w tym zakresie ciągle odgrywa edukacja w tym zakresie.

Problemem współczesnego systemu szkolnictwa wyższego w Polsce jest brak praktycznego przygotowania absolwentów do pracy. Istnieje przeświadczenie, iż uczelnie wyższe nie kształcą studentów, którzy są przydatni pracodawcom, a prowadzone badania naukowe nie mają zastosowania w działalności gospodarczej. Mając na uwadze powyższe Polska stanęła przed koniecznością przeprowadzenia reformy szkolnictwa wyższego. Jednym z podstawowych celów był podział uczelni (publicznych i niepublicznych) na akademickie i zawodowe. Uczelnie akademicka będzie musiała mieć co najmniej jedną z kategorii naukowych A+, A albo B+ (to najwyższe oceny) i prowadzić badania naukowe w które włączani będą studenci. Z kolei, uczelnia zawodowa zyska możliwość prowadzenia kursów i szkoleń a praktyki będą stanowić znaczącą część liczby godzin w planie studiów (6 miesięcy praktyk). W Polsce już od dawna postuluje się stworzenie przedsiębiorczości akademickiej która zrewolucjonizuje kształcenie na uczelniach wyższych oraz wpłynie zasadniczo na rozprzestrzenianie i transfer wiedzy, technologii i innowacji. Niewątpliwie przedsiębiorczość akademicka jest

pomostem łączącym uczelnie z gospodarką. Przeprowadzona reforma także ten postulat utrzymuje. Potrzebna jest jednak czas na przekonanie zarówno kadry akademickiej jak i studentów do podejmowania tego typu inicjatyw.

Uczelnie w Polsce zmieniają się na uczelnie które stwarzają warunki do wykorzystania wiedzy, potencjału intelektualnego, doświadczenia, często bardzo dobrego zaplecza kadrowego – naukowców z doświadczeniem oraz inicjują przedsiębiorczość akademicką. Podczas procesu kształcenia warto zaszczepiać przedsiębiorczość, mobilizować, motywować studentów do podejmowania inicjatyw, które będą służyły zbliżeniu środowiska akademickiego do gospodarki. Uczelnie o różnym profilu winny doceniać znaczenie nauczania przedsiębiorczości, oraz przedmiotów, które przygotowują studentów do podejmowania działań gospodarczych, przy jednoczesnym zapewnianiu ochrony własności intelektualnej. Obecnie jesteśmy świadkami budowania gospodarki opartej na wiedzy dlatego, też ważne jest by zwiększyć współpracę uczelnia – potencjalny pracodawca. Są to tendencje ogólnoswiatowe i konieczność bez której nie da się funkcjonować z sukcesami w zakresie zatrudniania absolwentów. W tym procesie ważne jest wykorzystania możliwości i potencjału kapitału ludzkiego. To ciągłe zmiany społeczno – ekonomiczne wymuszają na środowisku uczelni wyższych zmianę sposobu funkcjonowania. Uczelnie muszą iść w kierunku ścisłej współpracy nauki i gospodarki zarówno w zakresie wspólnego opracowywania programów nauczania, systemy praktyk, studenckich, ale także wspólnego uczestnictwa w komercjalizacji dóbr intelektualnych.

Typ uniwersytetu promującego przedsiębiorczość akademicką ukształtował się w XX wieku. XXI wiek przyniósł model uniwersytetu III generacji realizującego trzy misje: 1) kształcenia; 2) badań naukowych; 3) przedsiębiorczości i innowacyjności. Należałoby jednak dodać także z zachowaniem standardów ochrony własności intelektualnej.

Uczelnia powinna być konkurencyjna nie tylko na rynku wewnątrz krajowym, ale także światowym, zarówno w zakresie kształcenia ale także badań, jednocześnie sprawnie realizując komercjalizację swojej działalności i chroniąc własność intelektualną. Niesłuchanie ważne jest wycucie potrzeb w zakresie tworzenia gospodarki nowoczesnej opartej na dobrach intelektualnych.

Uczelnie wyższe szczególnie zawodowe powinny ogromny nacisk kłaść na przedsiębiorczość akademicką, która w sposób pełny jest w stanie przygotować do pełnienia odpowiednio różnorodnych ról zawodowych. Czym zatem jest przedsiębiorczość akademicka. Współcześnie mamy do czynienia z bardzo dużą liczbą definicji przedsiębiorczości. Warta przedstawienia jest definicja Association of University of Technology Managers która brzmi następująco: „(...) szeroko rozumiana zdolność podejmowania różnych przedsięwzięć, która jest cechą ludzi aktywnych i energicznych, ujawniająca się w różnym wieku „ [2].

Natomiast według definicji zawartej w Wielkiej Encyklopedii Prawa przedsiębiorcą jest: „osoba fizyczna lub prawna i jednostka organizacyjna nie będąca osobą prawną (tzw. ułomna osoba prawna), której odrębna ustawa

przyznaje zdolność prawną, wykonująca we własnym imieniu działalność gospodarczą (art. 4 ust. 1 ustawy o swobodzie gospodarczej).

Z kolei obowiązujący kodeks cywilny w art. 431 w związku z art. 331§1 kc. Przedsiębiorcę definiuje jako osobę fizyczną lub prawną i jednostkę organizacyjną nie będącą osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną, prowadzącą działalność gospodarczą lub zawodową(...) [3].

Za przedsiębiorczość akademicką można uznać z kolei wszelką działalność gospodarczą przedstawicieli środowiska akademickiego (pracowników naukowych, studentów, doktorantów, absolwentów). Może być realizowana przez tworzenie form typu SPIN - OFF, oraz SPIN – OUT.

Według definicji zawartej w Załączniku V Słownika Terminologicznego Szczegółowego Opisu Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007 – 2013 za spółki typu SPIN - OFF (dodatkowa korzyść) uznaje się : nowe przedsiębiorstwa, które zostały założone przez co najmniej jednego pracownika instytucji naukowej lub badawczej (osoba ze stopniem naukowym co najmniej doktora – w okresie 12 miesięcy od zakończenia studiów), w celu komercjalizacji innowacyjnych pomysłów (wiedzy) lub technologii. Jest zwykle zależny w pewien sposób od organizacji macierzystej. Natomiast spółki typu SPIN – OUT to nowe przedsiębiorstwo, które zostało założone przez co najmniej jednego pracownika instytucji naukowej lub badawczej (osoba ze stopniem naukowym co najmniej doktora) albo studenta bądź absolwenta uczelni w celu komercjalizacji innowacyjnych pomysłów (wiedzy) lub technologii, zwykle niezależne pod względem organizacyjnym od jednostki macierzystej (np. uczelni) oraz posiadające niezależne źródła finansowania.

Podkreślenia wymaga znajomość przepisów prawnych dotyczących szeroko rozumianej ochrony własności intelektualnej, która to wiedza jest bardzo ważna w zakresie działalności firm typu „Spin – off oraz Spin – out”. Przedsiębiorczość akademicka nie może funkcjonować bez odpowiedniej edukacji w zakresie własnie ochrony własności intelektualnej.

Lista wiktoriańskich Dzherel:

1. Intellectual Property Office (IPO)URL: https://www.pi.gov.pl/PARP/chapter_86196.asp?soid=1B3D012EE9454E5E8E22F76DE15C5AC9 (data dostępu 10.05.2019)
2. Za J. Kosanowski, Poradnik. Firmy typu „Spin – off” i Spin- out” jako sposób komercjalizacji dóbr intelektualnych, Stowarzyszenie Integracja i Rozwój, s.6, Definicja Association of University Technology Managers, USA. URL: WWW.autm.net. (data dostępu 10.05.2019)
3. M. Ganobis, Przedsiębiorca(w:), B. Hołysz (red.), Wielka Encyklopedia Prawa, Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2005, s. 788.

АКАДЕМИЧЕСКОЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО И ЗАЩИТА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

Доктор Эва Ясюк

*Вице-декан по качеству образования
в Лазарском университете в Варшаве*

Академическое предпринимательство в Польше неотделимо от проблемы защиты интеллектуальной собственности. Следует подчеркнуть, однако, что он все еще не имеет глубоких корней в польских университетах. Там были и есть действия в этой области. По запросу Intellectual Property Office (IPO) [1] занималось юридическими вопросами в отношении нормативных актов, касающихся высших учебных заведений. Законодательная база Ведомства интеллектуальной собственности (IPO) создает соответствующие права на защиту в этой области (например, для патентов, товарных знаков и промышленных образцов), другие формы защиты нематериальной собственности (например, для авторских прав) и положения общего права. Это очень важный шаг в защите интеллектуальной собственности в этом регионе Европы.

Обязанность академических преподавателей заключается в соблюдении прав интеллектуальной собственности при обеспечении работой в университете, в соответствии с которой они обязаны проводить научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы, развивать научное или художественное творчество. Однако в области научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ, подготовки дипломных работ и т. д. Также студенты должны защищать интеллектуальную собственность. Образование играет важную роль в этой области. Проблема современной системы высшего образования в Польше - отсутствие практической подготовки выпускников к работе. Существует мнение, что университеты не обучают студентов, которые полезны для работодателей, и научные исследования не применимы в бизнесе. Принимая во внимание вышесказанное, Польша столкнулась с необходимостью проведения реформы высшего образования. Одной из основных целей было разделение университетов (государственных и негосударственных) на академические и профессиональные.

Академический университет должен иметь как минимум одну из академических категорий А+, А или В+ (самые высокие баллы) и проводить исследования, в которые будут включены студенты. В свою очередь, профессионально-техническое училище сможет проводить курсы и тренинги, а стажировки составят значительную часть количества часов обучения (6 месяцев обучения). В Польше давно предполагается создать академическое предприятие, которое произведет революцию в образовании в университетах и окажет существенное влияние на распространение и передачу знаний, технологий и инноваций. Несомненно, академическое предпринимательство -

это мост, соединяющий университеты с экономикой. Проведенная реформа также поддерживает этот постулат. Тем не менее, необходимо время, чтобы убедить преподавателей и студентов принять такие инициативы.

Университеты в Польше превращаются в университеты, которые создают условия для использования знаний, интеллектуального потенциала, опыта, часто очень хороших кадровых ресурсов - ученых, имеющих опыт и начинающих академическое предпринимательство. В процессе обучения стоит прививать предпринимательство, мобилизовывать, мотивировать студентов предпринимать инициативы, которые будут способствовать сближению академической среды с экономикой. Университеты с другим профилем должны понимать важность преподавания предпринимательства и предметов, которые готовят студентов к предпринимательской деятельности, обеспечивая при этом защиту интеллектуальной собственности. В настоящее время мы наблюдаем создание экономики, основанной на знаниях, поэтому также важно расширять сотрудничество университета - потенциального работодателя. Это глобальные тенденции и необходимость, без которой невозможно успешно функционировать с трудоустройством выпускников.

Именно непрерывные социально-экономические изменения заставляют университетскую среду менять свою работу. Университеты должны двигаться в направлении тесного сотрудничества между наукой и экономикой, как с точки зрения совместной разработки учебных программ, системы ученичества и участия студентов, так и совместного участия в коммерциализации и защите интеллектуальной собственности.

Тип университета, способствующий академическому предпринимательству, появился в 20 веке. 21-й век принес университетскую модель третьего поколения, которая выполняла три миссии: 1) образование; 2) научные исследования; 3) предпринимательство и инновации. К этому также следует добавить «при сохранении стандартов защиты интеллектуальной собственности».

Университет должен быть конкурентоспособным не только на внутреннем рынке, но и на мировом рынке, как в области образования, так и в сфере исследований, и в то же время эффективно осуществлять коммерциализацию своей деятельности и защищать интеллектуальную собственность. Необходимость создания современной экономики на основе интеллектуальной собственности чрезвычайно важна.

Университеты, особенно профессиональные университеты, должны уделять огромное внимание академическому предпринимательству, которое полностью готово выполнять различные профессиональные роли. Что же такое академическое предпринимательство? Сегодня у нас много определений этого феномена.

Заслуживающим внимания является определение академического предпринимательства, высказанное Ассоциацией менеджеров технологических университетов, которое гласит: «(...) широко понимаемая способность

предпринимать различные начинания, что является особенностью активных и энергичных людей, проявляющихся в разных возрастах» [2].

Тем не менее, согласно определению, содержащемуся в Большой энциклопедии права, предприниматель это: «физическое или юридическое лицо или организационная единица, не являющаяся юридическим лицом (так называемое несовершенно юридическое лицо), наделенные законодательством правоспособностью и осуществляющие предпринимательскую деятельность от своего имени (пункт 1 статьи 4 Закона о свободе бизнеса)».

В свою очередь, действующий Гражданский кодекс в ст. 431 в связи со ст. 331 §1 кс. определяет предпринимателя как физическое или юридическое лицо и организационную единицу, которая не является юридическим лицом, которым законодатель предоставляет дееспособность на ведение предпринимательской или профессиональной деятельности (...) [3].

Академическим предпринимательством в свою очередь может быть любая экономическая деятельность представителей академического сообщества (академиков, студентов, аспирантов, выпускников). Оно может быть реализовано путем создания форм SPIN - OFF и SPIN - OUT.

Согласно определению, содержащемуся в Приложении V к Терминологическому словарю для подробного описания приоритетов Оперативной программы по человеческому капиталу на 2007 - 2013 годы, SPIN - OFF (дополнительная выгода): новые предприятия, которые были созданы по крайней мере одним сотрудником научного или исследовательского учреждения (физическим лицом как минимум со степенью PhD – в течение 12 месяцев после окончания обучения), с целью коммерциализации инновационных идей (знаний) или технологий. Обычно это зависит от родительской организации. Принимая во внимание, что компании типа SPIN – OUT – это новое предприятие, которое было основано, по крайней мере, одним сотрудником научного или исследовательского учреждения (лицом с докторской степенью) или студентом или выпускником университета с целью коммерциализации инновационных идей (знаний) или технологий, обычно независимых от родителя (например, университета) и финансируемых из независимых источников.

Необходимо подчеркнуть знание правовых положений, касающихся широко понимаемой защиты интеллектуальной собственности, что очень важно в области создания и выделения компаний. Академическое предпринимательство не может функционировать без надлежащего применения закона о защите интеллектуальной собственности.

Список использованных источников:

1. Intellectual Property Office (IPO) URL: https://www.pi.gov.pl/PARP/chapter_86196.asp?soid=1B3D012EE9454E5E8E22F76DE15C5AC9 (data dostępu 10.05.2019)
2. Za J. Kosanowski, Poradnik. Firmy typu „Spin – off” i Spin- out” jako sposób komercjalizacji dóbr intelektualnych, Stowarzyszenie Integracja i Rozwój, s.6, Definicja

Association of University Technology Managers, USA. URL: WWW.autm.net. (data dostępu 10.05.2019)

3. M. Ganobis, Przedsiębiorca(w:), B. Hołysz (red.), Wielka Encyklopedia Prawa, Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa, 2005. 788 s.

ПРО ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ ТА НЕВИЗНАЧЕНІ ПОНЯТТЯ

Голосніченко Іван Пантелійович
заступник директора Київського інституту
інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Досить давно в адміністративному праві європейських держав досліджуються питання вільного розсуду та невизначених правових понять. Здійснюючи Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затверджену Законом України від 18.03.2004 № 1629-IV[1], та виконуючи відповідні положення Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, які зобов'язують Україну «просувати процес реформ та адаптації законодавства в Україні, що сприятиме поступовій економічній інтеграції і поглибленню політичної асоціації», [2] для наших вчених і практиків настав час розглядати питання вільного розсуду та невизначених правових понять у посиленій взаємодії з практикою правотворчої діяльності держав-членів Європейського Союзу.

Як зазначається в юридичній літературі, західноєвропейські прихильники теорії «невизначених правових понять» виходять із того, що в процесі тлумачення конкретних правових норм посадові особи використовують такі поняття, яким законодавство не може дати точного пояснення [3, с. 125]. Але тут потрібно було б додати до цієї тези, що в Україні досить часто законодавець не те що не може, а взагалі не звертає уваги на те, що невизначені поняття дають простір для застосування органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування адміністративного (вільного) розсуду при прийнятті рішень, які суттєво можуть впливати на права та свободи людини та громадянина.

Не будемо прискіпливо шукати такі невизначені поняття і категорії. Так, ч. 1. ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» гласить: «Національна поліція України (далі - поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку» [4].

Публічна безпека і публічний порядок – нові для українського законодавства України юридичні терміни і їхніх законодавчих визначень дотепер немає. Кожен юрист знає, що раніше для регулювання діяльності міліції використовувались інші терміни замість наведених вище – «громадська безпека» та «громадський порядок». До речі, в чинному Кримінальному кодексі України і дотепер розділ IX називається «Злочини проти громадської безпеки» [5], в Кодексі України про адміністративні правопорушення глава 14 має назву «Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку» [6].

Щоправда довгий час законодавець не давав визначення понять громадського порядку і громадської безпеки. І тільки в підзаконному акті, Положенні про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України, яке було затверджено Наказом Міністерства внутрішніх справ України № 550 від 11 листопада 2010 року, такі визначення були передбачені.

Громадська безпека, зазначалося в підпункті 1.6 цього нормативного акта, – «стан захищеності інтересів людини, суспільства й держави від суспільно небезпечних діянь і негативного впливу надзвичайних обставин, викликаних криміногенною ситуацією, стихійним лихом, катастрофами, аваріями, пожежами, епідеміями та іншими надзвичайними подіями». У цьому ж підпункті було дано визначення поняття громадського порядку. «Громадський порядок - система суспільних відносин, які складаються і розвиваються в громадських місцях під впливом правових та соціальних норм, спрямованих на забезпечення нормального функціонування установ, організацій, громадських об'єднань, праці й відпочинку громадян, повагу до їх честі, людської гідності та громадської моралі» [7]. Наразі цей наказ скасований наказом Міністерства внутрішніх справ України від 28.07.2017 № 650 [8].

Немає визначення в законодавстві України ні поняття «публічна безпека», ні поняття «публічний порядок», ні, тим паче, «підтримання публічної безпеки і порядку».

Не дивлячись на нещодавно застосовані в Законі України «Про Національну поліцію» категорії «публічна безпека» і «публічний порядок» законодавець, приймаючи нові правові акти, недбайливо користується термінологією і запроваджує протиріччя в законах. Уже в Законі України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII «Про національну безпеку України» він дав визначення поняття громадська безпека і порядок. Цебто на противагу прикметнику «публічний», застосував прикметник «громадський».

Це визначення звучить так: «громадська безпека і порядок – захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх

посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз» [9].

Якщо читати це формулювання за правилами граматики, тоді можна побачити, що у першому випадку – прикметник публічна, у другому випадку – прикметник громадська застосовано лише до першого іменника – «безпека». Як же тоді розглядати «порядок», адже за даними передбачених у цих двох законах контекстах цей прикметник несе самостійне навантаження і існує сам по собі. Який порядок передбачається у даних законах? Про який порядок йдеться мова?

І навіть не зважаючи на помилку, яку допущено в законах, і протиріччя, що допускає законодавець, виникає питання, чи можна скористатись суб'єкту правозастосування визначенням, яке дається в Законі України «Про національну безпеку України»? Закон використовує категорії громадська безпека і порядок. Якщо ці два іменника об'єднані одним прикметником громадський, тоді з'являється питання, чи можна однією дефініцією обмежитись для визначення двох категорій? А якщо законодавець мав на увазі «громадську безпеку» і «порядок» за окремі категорії, то тим паче це питання постає ще гостріше.

Доцільно відзначити, що поняття «громадська безпека і порядок» законодавець, визначив для Закону України «Про національну безпеку України», про що прямо вказав в ч. 1 ст. 1 цього закону. Отже використовувати це поняття за аналогією потрібно досить обережно, в тих випадках, коли це стосується саме національної безпеки.

В українському праві невизначених понять досить. Хоч би взяти КУпАП, наприклад, у ст. 173 «дрібне хуліганство» сказано: «Дрібне хуліганство, тобто нецензурна лайка в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян» [6]. Що вважати під «іншими подібними діями»? Це поняття не визначене в законодавстві.

При виробленні адміністративних рішень органи виконавчої влади мають самостійно визначатись із понятійним апаратом, який є необхідним для цього. Безумовно, що кожен посадовець по-своєму розуміє ту чи іншу категорію і на свій розсуд дає визначення поняття, що означається цією категорією. Безумовно, правильно було б, аби понятійний апарат кожного разу визначався б у законі. Наприклад, достатньо чіткі поняття громадського порядку і громадської безпеки було визначено в Наказі Міністерства внутрішніх справ України № 550 від 11 листопада 2010 року. На мій погляд, ці поняття потрібно було б перенести в закон.

Звичайно, що при активному розвитку суспільних відносин будуть з'являтися нові поняття і не завжди законодавець може дати їм визначення, особливо, коли щодо них ще не буде концептуальних визначень у наукових джерелах.

У цьому випадку при ухваленні рішень на розсуд посадових осіб органів виконавчої влади та місцевого самоврядування необхідно скористатись Рекомендацією R (80) 2 «Щодо здійснення дискреційних повноважень адміністративними органами», ухваленою Комітетом Міністрів Ради Європи, де запропоновані принципи для використання при здійсненні дискреційних повноважень. Особливо адміністративний орган у прийнятті рішення на свій розсуд «не має інших цілей ніж ті, з яких повноваження було надано; дотримується об'єктивності та неупередженості, беручи до уваги тільки ті чинники, які стосуються певної справи; дотримується принципу рівності перед законом через запобігання несправедливій дискримінації» [10] та інші.

Список використаних джерел:

1. Загальнодержавна програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затверджену Законом України від 18.03.2004 № 1629-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2004, № 29, ст. 367.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciu> (дата звернення: 14.03.2019).
3. Административное право зарубежных стран. Издательство "СПАРК", 1996. 229 с.
4. Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII «Про Національну поліцію». *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
5. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
7. Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 550 від 11 листопада 2010 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 95. Ст. 3386.
8. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 28.07.2017 № 650. *Офіційний вісник України*. 2017. № 70. Ст. 2136.
9. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
10. Рекомендація № R (80) 2 Комітету Міністрів державам-членам «Стосовно реалізації адміністративними органами влади дискреційних повноважень», ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 11 березня 1980 року на 316-й нараді заступників міністрів. Верховна Рада України (офіц. сайт). URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 14.03.2019).

ВИКЛЮЧНА ПІДСУДНІСТЬ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ

***Кравчук Олексій Олегович,**
суддя Вищого антикорупційного суду,
доктор юридичних наук, доцент*

7 червня 2018 р. Український парламент прийняв Закон «Про Вищий антикорупційний суд», яким передбачено створення відповідного вищого спеціалізованого суду [1]. Конкурс для формування суддівського корпусу цього суду проведено з серпня 2018 р. по березень 2019 р., указами Президента України від 11 квітня 2019 р. призначено відповідно суддів Вищого антикорупційного суду та його апеляційної палати [2; 3].

Згаданий закон передбачає доповнення КПК України новою статтею 33-1, яка визначає предметну підсудність Вищого антикорупційного суду. Ця стаття набуде чинності з дня початку роботи суду, що визначається зборами суддів.

Оскільки згідно з ч. 3 ст. 33-1 КПК, інші суди, визначені цим Кодексом, не можуть розглядати кримінальні провадження щодо злочинів, які віднесені до підсудності Вищого антикорупційного суду (крім випадку, передбаченого абзацом сьомим частини першої статті 34 цього Кодексу – у разі якщо обвинувачений чи потерпілий є або був суддею чи працівником апарату Вищого антикорупційного суду і кримінальне провадження належить до підсудності цього суду), це дає підстави визначити підсудність Вищого антикорупційного суду як виключну підсудність.

Нагадаємо, що однією з ключових ідей, принципів, відповідно до якого сформульовані підсудності справ по першій інстанції за КПК 2012 р. було те, що з метою забезпечення апеляційного та касаційного оскарження судових рішень, передбаченого Конституцією України, всі справи по першій інстанції мали розглядатися в загальних місцевих судах районного (міського) рівня [4]. Навіть справи, які за КПК 1960 р. [5] розглядалися по першій інстанції судами вищого рівня, були віднесені до підсудності районних судів.

Цей принцип ліг в основу формулювання не лише правил щодо підсудності справ по першій інстанції, але і значної кількості інших правил – зокрема щодо забезпечення судового контролю на стадії досудового розслідування, правил щодо апеляційного, касаційного оскарження, виконання вироків та багато іншого.

Зі створенням Вищого антикорупційного суду політика законодавця щодо формулювання правил підсудності змінилася. Ряд справ (перелічених у ст. 33-1 КПК) по суті вилучаються з підсудності загальних судів і відносяться до підсудності Вищого антикорупційного суду. Апеляційне оскарження по таких справах здійснюватиметься до апеляційної палати Вищого антикорупційного суду.

До підсудності Вищого антикорупційного суду, відповідно до нової статті 33-1 КПК, буде віднесено розгляд по першій інстанції кримінальних справ за корупційними і прямо визначеними законом деякими іншим злочинами, при дотриманні хоча б однієї з умов:

1) вчинення їх певним визначеним законом колом службових осіб (це досить широке коло осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яких, умовно кажучи, можна віднести до категорії «вищі посадові особи»; це зокрема: колишній президент, прем'єр-міністр, міністри, їхні заступники, голови та члени багатьох державних колегіальних органів центральної виконавчої влади, народні депутати України, помічники президента, прем'єр-міністра і голови Верховної Ради України, депутати обласної ради, судді, деякі прокурори і військовослужбовці вищого керівного складу, керівники великого підприємства (суб'єкта господарювання) з державною або комунальною часткою в статутному фонді понад 50%);

2) пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди (склади злочину, передбачені ст. 369 КК) або зловживання впливом (склади злочину, передбачені ст. 369-2 КК) вчинені щодо такого (зазначеного в першій умові) кола посадових осіб;

3) такі корупційні чи інші прямо визначені законом деякі інші злочини (про які піде мова нижче) скоєно у розмірі, що перевищує (або якщо предмет злочину перевищує) 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, якщо злочин скоєно службовою особою будь-якого державного органу, правоохоронного органу або військового формування, органу місцевого самоврядування або підприємства (суб'єкта господарювання) з державною або комунальною часткою в статутному фонді понад 50%.

Далі з'ясуємо про які злочини веде мову законодавець у ст. 33 КПК, відносячи їх розгляд до підсудності Вищого антикорупційного суду. Це корупційні злочини за переліком, визначеним ст. 45 КК, а також виключно такі злочини: протиправне заволодіння майном підприємства, організації, установи (ст. 206-2 КК) легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК), видання нормативно-правових актів, що зменшують бюджетні надходження або збільшують бюджетні витрати всупереч закону (ст. 211 КК), декларування недостовірної інформації (ст. 366-1 КК) [6].

Сформулювавши умови щодо виключної підсудності Вищого антикорупційного суду в ст. 33-1 КПК, законодавець уніс ряд точкових змін до інших норм КПК, які стосуються компетенції цього суду на стадії досудового розслідування та інших стадіях кримінального процесу.

Так, наприклад, передбачена компетенція слідчих суддів Вищого антикорупційного суду щодо розгляду клопотань про здійснення негласних слідчих розшукових дій (вносяться зміни до глави 21 КПК), щодо заходів забезпечення кримінального провадження (зміни до ст. 132 КПК), щодо запобіжних заходів (зміни до ст. 184, 199, 199, 201 КПК).

Звичайно, що при цьому сама структура Кримінального процесуального кодексу не змінилася, і в багатьох статтях кодексу довелося впроваджувати норми щодо винятку (щодо виключної підсудності відповідних справ Вищому антикорупційному суду). Деякі норми були, очевидно, пропущені законодавцем, і внаслідок цього з дня початку роботи Вищого антикорупційного суду (початку здійснення правосуддя) можуть виникнути певні колізії.

Зокрема, на відміну від наведених вище прикладів змін до КПК, законодавцем не внесено зміни до ст. 234 КПК, ч. 2 якої передбачено, що обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді місцевого загального суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. Оскільки Вищий антикорупційний суд не є місцевим загальним судом, а є вищим спеціалізованим судом, очевидно, що в органів досудового розслідування виникнуть практичні питання щодо одержання дозволів на обшук по кримінальних провадженнях, що в майбутньому можуть бути підсудними цьому суду.

Певні проблеми є і з формулюванням правил щодо виключної підсудності Вищого антикорупційного суду в ст. 33-1 КПК.

Два найважливіші моменти, на яких варто акцентувати увагу – наступні. Перше – це відсутність правил щодо підсудності кримінальних проваджень щодо вчинення у співучасті злочинів, передбачених в ст. 33-1 КПК кількома обвинуваченими, частина з яких перелічені в п. 1 ч. 5 ст. 216 КПК, а частина не перелічені. Наприклад, коли обвинувачений організатор чи пособник злочину не є особою, переліченою в п. 1 ч. 5 ст. 216 КПК, а обвинувачений безпосередній виконавець є такою особою, або коли обвинувачуються два безпосередніх виконавці одного злочину, з яких один входить до переліку суб'єктів, наведеного в п. 1 ч. 5 ст. 216 КПК, а інший не є.

Друге – відсутність правил щодо підсудності об'єднаних в одному кримінальному провадженні обвинувачень однієї особи у вчиненні сукупності злочинів, частина з яких підсудна Вищому антикорупційному суду, а частина – ні.

Без передбачення відповідних правил підсудності після дня початку роботи (початку здійснення правосуддя) Вищого антикорупційного суду може утворитися проблема щодо можливості передання до суду кримінальних проваджень без виділення частини відповідних матеріалів в окремі кримінальні провадження.

Нагадаємо, що в КПК 1960 р., що за своєю структурою передбачав можливість розгляду кримінальних справ по першій інстанції в судах різного рівня, існувала стаття 40, згідно з якою в разі якщо одна особа або група осіб обвинувачувалися у вчиненні декількох злочинів, справи про які були підсудні різнойменним судам, то справа розглядалася вищестоящим із цих судів. У КПК 2012 р., з огляду на ідеологію його структури, схожої норми (навіть після створення Вищого антикорупційного суду) не передбачено.

Ще одна проблема з юридичною технікою формулювання норми ст. 33-1 КПК – законодавець, передбачаючи виключну компетенцію Вищого антикорупційного суду, називає конкретні злочини (номери статей КК), та встановлює умови, за яких кримінальні провадження щодо таких злочинів будуть підсудні такому суду. Однак ці умови законодавець вирішив не називати, а зробив відсильний елемент у цій нормі – вказав, що ці умови розміщені в п. 1-3 ч. 5 ст. 216 КПК.

Проблема в тому, що сама ч. 5 ст. 216 КПК містить лише ці три пункти (в ній немає інших пунктів). Але крім цих трьох пунктів є ще перший абзац (“преамбула” частини 5). Тож питання в тому, чи хотів законодавець послатися на всю частину 5 ст. 216 КПК, включаючи перший абзац (“преамбулу”), чи лише на самі пункти 1-3 (без першого абзацу ч. 5). Ситуація ускладнюється тим, що сама ст. 216 – це стаття, що визначає підслідність кримінальних проваджень тим чи іншим органам досудового розслідування. І власне перший абзац ч. 5 ст. 216 говорить про те, що певні кримінальні провадження (перелічені в цьому першому абзаці), за умов, перелічених в пунктах 1 – 3, – підслідні Національному антикорупційному бюро України. Тож проблема в можливих двох варіантах розуміння підсудності Вищого антикорупційного суду: 1) підсудними Вищому антикорупційному суду є лише злочини, які підслідні НАБУ (варіант, який виходить із того, що пункти 1-3 ч. 5 ст. 216 неможливо читати без першого абзацу); 2) підсудними цьому суду є й злочини, не підслідні НАБУ (які перелічені в ст. 33-1 КПК, за виконання однієї з умов, перелічених в ст. 216 КПК, тобто варіант, який виходить із того, що відсильна норма до пунктів 1 – 3 ч. 5 ст. 216 КПК працює без врахування першого абзацу ч. 5 ст. 216 КПК).

Значна частина відповідних питань може бути з’ясована судовою практикою, однак під час унесення змін до КПК може бути актуальним розглянути питання щодо уточнення відповідних положень.

Список використаних джерел:

1. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 7 червня 2018 р. № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>.
2. Про призначення суддів Вищого антикорупційного суду: Указ Президента України від 11 квітня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/128/2019>.
3. Про призначення суддів Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду: Указ Президента України № 129/2019 від 11 квітня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129/2019>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
5. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28 грудня 1960 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>.
6. Кравчук А. Юрисдикция Высшего антикоррупционного суда в Украине. *Интеграция Азербайджанской Республики в международное сообщество и современные тенденции развития юридической науки в построении правового*

государства: материалы Международная научно-практическая конференция, посвященная 90-летию юбилею юридического факультета Бакинского государственного университета на тему. Баку, 2018. С. 307-310.

Maßnahmen der Polizei mit Information

Dr. iur. Bernhard Schloer

*Zentrum des deutschen Rechts, Taras Schewtschenko-Universität Kiew,
vormals: Juristische Fakultät der Ludwig-Maximilians-Universität München*

Die technische Entwicklung fordert bisweilen auch von den Rechtswissenschaften Reaktionen und Antworten.

In diesem Beitrag soll ein Teilaspekt des großen Themas „Information und staatliche Maßnahmen“ behandelt werden. Dabei werden als konkretes Beispiel die Maßnahmen der Polizei verwendet.

Das hat den Grund, dass die Polizei heute zwar traditionelle Mittel der Information einsetzt, so z.B. Warnungen an die Öffentlichkeit, diese aber durch die erweiterten technischen Möglichkeiten der sozialen Medien (Schnelligkeit, Massenhaftigkeit, Zielgerichtetheit, Gleichzeitigkeit) eine andere Intensität erreicht haben. Es ist ein Unterschied, ob die Polizei mit Streifenwagen herumfährt und über Lautsprecher eine Warnung verkündet oder ob sie über soziale Medien informiert. Man kann sich diesen Effekt durch eine fehlerhafte Warnung verdeutlichen: bei der falschen Warnung mit einem Lautsprecher reagieren einige Hunderte panisch, in den anderen Fällen können es Millionen sein.

Betrachtet man diese Handlungen der Polizei durch die Brille des Verfassungsrechts, so steht man vor der Frage, was in Art. 19 Teil 2 der Verfassung das Wort «дяти» bedeutet?

Stellt man sich auf den Standpunkt, dass damit alles Handeln der staatlichen Gewalt gemeint ist, so benötigt die Polizei für diese Informationstätigkeit immer eine gesetzliche Grundlage.

Versteht man diese Vorschrift der Verfassung dagegen als die Anforderung, dass die staatliche Gewalt nur dann eine gesetzliche Grundlage benötigt, wenn sie Rechte und Freiheiten gestaltet; damit sind Eingriffe und Gestaltungen von Rechte und Freiheiten gemeint, wie sie durch die klassischen заходи vorgenommen werden können. In diesem Fall benötigt die Polizei erst dann eine gesetzliche Grundlage, wenn sie einen Eingriff oder eine Gestaltung vornimmt.

Im Folgenden sollen typische Informationshandlungen der Polizei dargestellt und dabei die Frage nach der gesetzlichen Grundlage behandelt werden. Ferner werden Bezüge zum Schutz personenbezogener Daten aufgezeigt, da diese einem speziellen Regime unterliegen.

Die Polizei (wie auch andere öffentliche Organisationen) nutzt die Kurznachrichtendienste wie Twitter. Je nach der Art der Nutzung und der Inhalte, die öffentlich gemacht werden, können rechtliche Anforderungen und Grenzen

bestehen. Die rechtliche Einordnung dieser Informationstätigkeit ist noch in der Diskussion, klare Einordnungen fehlen noch. Im Folgenden wird versucht, mit den klassischen Kriterien des Polizeirechts (und des Verfassungsrechts) eine Systematisierung zu entwickeln.

1.) Soziale Medien - Twittern als Nachricht und Selbstdarstellung

Eine Polizei kann auf diesen Kurznachrichtendiensten über ihre Tätigkeit informieren, das ist in etwa mit den Pressemitteilungen vergleichbar, geht aber darüber hinaus, da die Nachrichten schneller verbreitet werden und meist auch eher belanglose Details betreffen, bis zu lustigen Ereignissen; Eingriffe in die Rechte von Personen stellen diese Nachricht daher im Grundsatz nicht dar. Das wirft dennoch diese Fragen auf: Twittern verbraucht Sachaufwand und die Arbeitszeit von Polizisten, wie kann dieser Kostenaufwand neben den klassischen Mitteln der Öffentlichkeitsarbeit gerechtfertigt werden? Denn diese Nachrichten haben oft keinen Bezug zu konkreten polizeilichen Vorfällen, also zur Kernaufgabe der Polizei, Gefahren abzuwehren und Rechte zu schützen; daher bewegen sie sich auch nicht automatisch im Bereich der Aufgabennorm des Art. 2. Geht man davon aus, dass die Polizei eine gesetzliche Grundlage benötigt, zeigt sich dieses Bild: Twittermeldungen sind keine Arten von Information nach dem Закон про інформацію, der Rückgriff auf dieses Gesetz scheidet daher aus, ferner liegen sie im Randbereich der polizeilichen Aufgaben. Man kann hier aber die Gedanken heranziehen, die den Стаття 9, Відкритість та прозорість und Стаття 11, Взаємодія з населенням на засадах партнерства zugrundeliegen: die Polizei soll sich als offener und positiver Partner der Bevölkerung präsentieren, daher ist die Nutzung von populären Kommunikationswegen zulässig und die Art der Information darf die Informationsgewohnheiten der Adressaten erfüllen.

Dass durch die interaktiven Funktionen wie „like“ und durch das Verbreiten in den sozialen Netzwerken ein Verlust der Kontrolle der Polizei über die Information eintreten kann und dadurch datenschutzrechtliche Probleme bestehen können, sei nur am Rande bemerkt.

2.) Twittern als Bestandteil einer Maßnahme zur Gefahrenabwehr oder Strafverfolgung

Beispiel: In einem Einkaufszentrum ereignete sich ein Amoklauf mit mehreren Toten; der Täter konnte fliehen und erschoss auf der Flucht eine weitere Person. Während die Polizei großräumig nach dem Täter sucht, verbreiten sich über die sozialen Netzwerke falsche Meldungen über weitere Amokläufe in anderen Teilen der Stadt, was zu einem panischen Verhalten der Bevölkerung führt. Die Polizei geht klassisch vor, d.h. Polizeibeamte und Suchhunde werden eingesetzt; um weitere mögliche Gefahren zu verhindern und zusätzliche Gefahren durch eine Massenpanik zu verhindern, wird gezielt über die Kurznachrichtendienste informiert und werden Verhaltensempfehlungen verschickt: man soll in den Stadtbezirken A, B und C sofort nach Hause oder in einen geschlossenen Raum gehen.

Der Einsatz der Kurznachrichtendienste ist zwar immer noch lediglich Information, in der Situation hatte er aber den gleichen Effekt wie eine polizeiliche

Maßnahme wie z.B. ein Platzverweis oder ein Aufenthaltsverbot, denn die Personen änderten ihr Verhalten.

Das Verhalten wird durch die Information gesteuert, denn die Empfänger dieser Kurznachrichten erhalten – zugespitzt gesagt – diese Information: „Entweder du gehst in das nächste Hotel oder zu jemanden in eine Wohnung oder du riskierst, erschossen zu werden“; die Reaktionen sind vorhersehbar. Damit stellen sich mehrere Fragen: (1) Benötigt die Polizei eine spezielle Befugnis? (2) Oder ist diese Informationsaktivität ein Bestandteil der „klassischen“ Maßnahmen der Polizei?

(1) Für die Antwort auf die Frage nach der Befugnis und damit nach dem Vorliegen eines Eingriffs muss die Abgrenzung zur vergleichbaren Situation der Ermahnung gefunden werden; denn in beiden Fällen zielt die Information darauf ab, das Verhalten einer Person zu verändern. Im Fall der Ermahnung geht es darum, ein von der Rechtsordnung negativ qualifiziertes Verhalten nicht geschehen zu lassen, ohne direkt polizeiliche Maßnahmen zu treffen; polizeiliche Maßnahmen sind aber möglich und werden auch bezeichnet oder sogar angekündigt. Bei dem vorliegenden Fall geht es darum, schwere und schwerste Schäden zu verhindern; polizeiliche Maßnahmen sind aus tatsächlichen Gründen nicht möglich. Es geht um Hilfe und nicht um Eingriff. Folglich kann diese Informationsmaßnahme auf die Aufgabennorm des Art. 2 Закон про національну поліцію i.V.m. Art. 29 Закон про інформацію gestützt werden.

(2) Betrachtet man diese Situation auf einer abstrakten Ebene, so erkennt man diese Zusammenhänge: Die Polizei kann das Verhalten durch die Anwendung des Закон про національну поліцію in der Form der заходи steuern. Vor der Anwendung liegen die Androhung und Warnung sowie das Wissen der Menschen um Vorschriften, Pflichten und Sanktionen; alle diese Informationen steuern das Verhalten.

Stellt man jetzt auf den Effekt ab, nämlich die Änderung des Verhaltens, so erkennt man, dass dieser Effekt auch durch Information. Das bedeutet, es besteht kein grundsätzlicher Unterschied zwischen der Anwendung der klassischen Maßnahmen und der Steuerung durch Information.

Dieser Effekt wird bei den klassischen Maßnahmen als Eingriff qualifiziert. Nun stellt sich die Frage, welchen unterschied macht es, wenn sich jemand der Anweisung der Polizei willentlich fügt oder weil eine Information der Polizei für die Entscheidung, sich anders zu verhalten die entscheidende Wirkung hat? Die Folge ist: in beiden Fällen ändert der Bürger sein Verhalten aufgrund von hoheitlichen Handlungen.

Man muss daher in diese Informationstätigkeit als Eingriff ansehen und konsequenterweise die gesetzliche Grundlage suchen.

Man kann diese Handlung als eine Warnung qualifizieren und auf Art. 29 Закон про інформацію stützen. Doch muss man dabei die Funktion der Regelung von polizeilichen заходи berücksichtigen: Diese заходи enthalten jeweils eigene Voraussetzungen, die speziell vom Gesetzgeber festgelegt wurden, um die Polizei

in der Freiheit ihrer Handlungen zu beschränken. Diese Voraussetzungen sind bisweilen auch durch die Verfassung vorgegeben, z.B. Art. 38 Закон про національну поліцію. Daher darf man diese Regelungen für заходи nicht ignorieren. Denn Art. 29 Закон про інформацію ist auf die Zulässigkeit von der Verbreitung von beschränkt zugänglicher Information in den Fällen zugeschnitten, in denen vor erheblichen Gefahren und Schäden gewarnt werden soll; damit fallen Bedenken hinsichtlich der Notwendigkeit und Verhältnismäßigkeit und besonderer Verfahrensgarantien zum Schutz von Rechten weg.

Die Lösung kann sein, dass man die bestehenden Befugnisse als Grundlage für ergänzende Informationssteuerungen ansieht. Zurück zu dem Beispiel, steht man auf dem Standpunkt, dass ein Eingriff vorliegt, benötigt man eine Rechtsgrundlage. Art. 43 Закон про національну поліцію scheidet aus, denn bei diesen Personen ist kein Grund für eine Zwangsmaßnahme vorhanden, sodass keine Warnung angenommen werden kann. Die Art. 31 ff. Закон про національну поліцію bieten mit Art. 36 (Вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію) aber den Ansatz für eine Rechtsgrundlage: denn der Schutz von Leben und Gesundheit ist gegeben, die fehlende genaue Bestimmung des örtlichen Bereiches ist nachrangig, da eine solche aus tatsächlichen Gründen nicht möglich ist; es können nur die Stadtteile genannt werden, deren genaue Ausdehnung die Bevölkerung meistens nicht kennt. Diese Mängel der Information treten aber angesichts der Gefahr für sehr hochrangige Güter (Leben, Gesundheit) in den Hintergrund.

Im Gegensatz zu Art. 29 Закон про інформацію enthält Art. 36 Закон про національну поліцію aber die Beschränkung, dass dieser захід nur für eine bestimmte Zeit zulässig ist. Folglich muss man bei diesem Einsatz von Information diese Anforderung des Art. 36 Закон про національну поліцію berücksichtigen.

Ist diese Lösung nicht anwendbar, bleibt nur die Hilfskonstruktion der Anwendung der Aufgabennorm des Art. 2 und Art. 29 Закон про інформацію.

ТАМОЖЕННАЯ ЗАЩИТА ПРАВ НА ОБЪЕКТЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Позднякова Инна

Патентный поверенный Республики Беларусь

Действенной мерой защиты прав на объекты интеллектуальной собственности, в частности, товарные знаки, в Республике Беларусь является включение товарного знака в национальный таможенный реестр. Правовое регулирование таможенной защиты прав на объекты интеллектуальной собственности определяется главой 44 Закона Республики Беларусь от 10.01.2014 № 129-З «О таможенном регулировании в Республике Беларусь» (далее – Закон о таможенном регулировании).

В соответствии со статьей 252 Закона о таможенном регулировании, правообладатель, имеющий достаточные основания полагать, что может иметь место нарушение его прав, в соответствии с законодательством Республики Беларусь в связи с ввозом товаров в Республику Беларусь или их вывозом из Республики Беларусь, либо при совершении иных действий с товарами, находящимися под таможенным контролем, вправе подать в Государственный таможенный комитет Республики Беларусь заявление о принятии таможенными органами мер по защите прав на объект интеллектуальной собственности. При этом следует учесть, что заявление может быть подано в отношении товарного знака, охраняемого на территории Республики Беларусь, т.е. зарегистрированного по национальной либо по международной процедуре. Закон определяет сведения, которые должно быть отражены в заявлении, а так же перечень прилагаемых к заявлению документов. Так заявление должно содержать сведения о правообладателе и его представителе, если таковой имеется, об объекте интеллектуальной собственности, о товарах, содержащих объект интеллектуальной собственности, включая коды ТН ВЭД на уровне не менее шести знаков, о таможенной процедуре, о сроке принятия таможенных мер. К заявлению прилагаются документы, подтверждающие наличие и принадлежность права на объект интеллектуальной собственности; доверенность, если заявление подается представителем правообладателя; обязательство правообладателя о возмещении имущественного вреда (ущерба), который может быть причинен лицам в результате приостановления выпуска товаров, маркированных товарным знаком правообладателя. К заявлению прилагаются образцы, фотографии или иное изображение товаров, содержащих объекты интеллектуальной собственности.

В случаях отсутствия в заявлении сведений, определенных ст. 252 Закона о таможенном регулировании, либо непредставления правообладателем документов, указанных в той же статье, либо несоответствия документов установленным требованиям, Государственный таможенный комитет Республики Беларусь не позднее пяти рабочих дней со дня поступления заявления письменно информирует правообладателя либо его представителя об отказе в принятии заявления с указанием причины отказа.

Срок рассмотрения заявления Государственным таможенным комитетом Республики Беларусь составляет один месяц со дня поступления заявления. При необходимости этот срок может быть продлен. По результатам рассмотрения заявления таможенный орган принимает решение о принятии мер по защите прав на объект интеллектуальной собственности или об отказе в принятии таких мер.

При вынесении таможенным органом решения о принятии мер по защите прав на объект интеллектуальной собственности правообладатель в течение месяца со дня направления уведомления о принятом решении заключает договор страхования гражданской ответственности правообладателя за причинение имущественного вреда (ущерба) лицам в связи с

приостановлением выпуска товаров и представляет его в таможенный орган. В случае непредставления договора в течение указанного срока, решение о принятии таможенных мер подлежит отмене. Что касается договора страхования, то страховой тариф составляет ориентировочно 100 евро на год при сумме страхового возмещения 10000 евро.

Учитывая действие в Республике Беларусь регионального принципа исчерпания прав, в большинстве случаев правообладатели подают заявления о включении товарных знаков в таможенный реестр, указывая перечень уполномоченных импортеров, т.е. лиц, имеющих право ввоза товаров, маркированных товарным знаком правообладателя, на территорию Республики Беларусь. При ввозе товара неуполномоченным импортером таможенный орган приостанавливает выпуск товаров сроком на 10 дней и направляет в адрес правообладателя и в адрес декларанта соответствующее уведомление. В течение 10 дней правообладатель может обратиться в таможенный орган с заявлением об отмене решения о приостановлении выпуска товаров, либо с заявлением о запрете выпуска и привлечении нарушителя к административной ответственности. В последнем случае таможенный орган составляет протокол об административном правонарушении по статье 9.21 КоАП Республики Беларусь (нарушение авторского права, смежных прав и права промышленной собственности) и передает дело на рассмотрение в суд. Санкции указанной статьи предусматривают наложение штрафа с конфискацией предмета административного правонарушения или без конфискации.

Следует отметить, что принятие таможенными органами мер по защите прав на товарные знаки является достаточно действенной мерой, которой многие правообладатели активно пользуются. Таможенный реестр размещен на сайте Государственного таможенного комитета и обновляется каждые две недели. Таким образом, есть возможность отслеживать информацию в реестре и заблаговременно обратиться к правообладателю за разрешением ввоза товара на территорию Беларуси, если лицо не является уполномоченным импортером правообладателя.

Список использованных источников

1. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях от 21 апреля 2003 г. № 194-3 в ред. от 09.01.2019. URL: Пех. Беларусь/ ООО «ЮрСпектр». Минск, 2019.
2. О таможенном регулировании в Республике Беларусь: Закон Республики Беларусь от 10.01.2014 № 129-3 в ред. от 19.06.2017 г. URL: Пех. Беларусь/ ООО «ЮрСпектр». Минск, 2019.
3. Договор о Евразийском экономическом союзе: подписан в г. Астане 29.05.2014, ред. 15.03.2018. URL: Пех. Беларусь/ ООО «ЮрСпектр». Минск, 2019.
4. Договор о Таможенном кодексе Евразийского экономического союза: подписан в Москве 11.04.2017. URL: Пех. Беларусь/ ООО «ЮрСпектр». Минск, 2019.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Матвійчук Валерій Костянтинович
перший проректор Національної академії управління,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений працівник народної освіти України

Законодавство конкретної держави у сфері авторського права звичайно регулює тільки ті дії, які здійснені або вчинені на її території. Отже, воно не може передбачати охорону авторських прав своїх громадян в інших державах. Саме з метою гарантування охорони інтересів своїх громадян в іноземних державах і створена міжнародна охорона авторського права.

Як відомо, в сучасній західній постіндустріальній цивілізації визначальним та суттєвим об'єктом у правових відносинах власності стає саме інтелектуальна власність, яка втілює в собі витрати на відтворення живого капіталу і продукту творчої інтелектуальної діяльності людини. Інтелектуальна власність стає основою економічного ресурсу і займає провідне місце в структурі продуктивного капіталу багатьох країн Заходу та Північної Америки. Нині країни Заходу і Північної Америки витрачають на виробництво знань (прямі інвестиції в творчу людину) приблизно п'яту частину ВВП. Україна є учасницею 18 багатосторонніх міжнародних договорів, що діють у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, Паризької конвенції про охорону промислової власності, Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків та Протоколу до неї, інших договорів, які також є частиною національного законодавства України. Зазначені міжнародні договори адмініструє Всесвітня організація інтелектуальної власності. В цілому ж до міжнародних договорів, адміністративні функції щодо яких виконує ця організація віднесено: Конвенцію, що засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності; Всесвітню конвенцію про авторське право; Паризьку конвенцію про охорону промислової власності; Договір про патентну кооперацію; Мадридську угоду про міжнародну реєстрацію знаків; Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів; Міжнародну конвенцію по охороні нових сортів рослин; Договір про закони щодо товарних знаків; Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури; Найробський договір про охорону Олімпійського символу; Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків; Ніщцьку угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків; Конвенцію про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм; Договір ВОІВ про авторське право; Договір ВОІВ про виконання і фонограми; Міжнародну конвенцію про охорону інтересів виконавців,

виробників фонограм і організацій мовлення; Гаазьку угоду про міжнародну реєстрацію промислових зразків; Договір про патентне право.

26 квітня 1970 р. Україна приєдналася до Всесвітньої організації інтелектуальної власності і в нинішній час є учасницею Міжнародного (Паризького) союзу з охорони промислової власності та Міжнародного (Бернського) союзу з охорони літературних і художніх творів та прийняла ряд спеціальних законів, якими врегульовано правовідносини у сфері інтелектуальної власності. У 1886 році десять держав, підписавши Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів, заснували Міжнародний союз з охорони літературних і художніх творів. Україна також приєдналася до Бернської конвенції 31 травня 1995 року.

Конвенцією передбачені такі виключні майнові права: право на переклад; право на адаптацію і аранжування твору; право на публічний показ або виконання драматичних, музично-драматичних і музичних творів; право публічно декламувати літературні твори; право передачі для публічного ознайомлення вистав або виконання таких творів; право на мовлення; право відтворювати твір будь-яким способом і в будь-якій формі; право використовувати твір як основу аудіовізуального твору. Конвенція передбачає також особисті немайнові права автора: право автора вимагати визнання свого авторства на твір і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню або іншій зміні цього твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, здатному заподіяти шкоду честі або репутації автора.

Щодо тривалості охорони загальне правило зводиться до того, що охорона повинна надаватися до закінчення п'ятдесятого року після смерті автора. Для творів прикладного мистецтва і фотографічних творів мінімальний термін охорони закінчується через 25 років з часу створення такого твору.

У 1952 році в Женеві Міжурядова конференція з авторського права прийняла Всесвітню конвенцію про авторське право. Конвенція заснована на кількох принципах: випущені в світ твори громадян будь-якої держави користуються в іншій державі охороною, яку така держава надає творам своїх громадян; кожна держава зобов'язується вжити заходів для забезпечення ефективної законодавчої охорони прав авторів на наукові, літературні і художні твори; дотримання формальності зводиться до таких атрибутів авторського права, що використовуються спільно: знаку ©, імені автора 1 року першого випуску в світ; строки дії авторського права (включають в себе період життя автора і 25 років після його смерті). Україна постановою Верховної Ради від 23 грудня 1993 року підтвердила свою участь у Всесвітній конвенції про авторське право 1952 року. Подальшим кроком у створенні нових норм у сфері авторського права став Договір ВОІВ з авторського права, прийнятий на Дипломатичній конференції ВОІВ з деяких питань авторського права в Женеві 20 грудня 1996 року. Договором ВОІВ з авторського права (далі - ДАП) передбачається, що будь-яка з Договірних

сторін (навіть якщо вона не несе зобов'язань за Бернською конвенцією), повинна дотримуватись положень, що регулюють матеріальні норми права, Паризького акта 1971 року, Бернської конвенції. Як об'єкти, що підлягають охороні авторським правом, у ДАП згадуються два об'єкти: комп'ютерні програми, виражені будь-яким способом або в будь-якій формі, і підбірки даних або іншої інформації (бази даних) у будь-якій формі, які за добром і розташуванням їх змісту є результатом інтелектуальної творчості. Якщо бази даних не є подібним результатом, вони виходять за рамки дії цього Договору. Щодо прав авторів ДАП називає три окремі види авторських прав: право на поширення, право на прокат, право на сповіщення для загального відома.

ДАП зобов'язує Договірні Сторони передбачати засіб правового захисту від обходу існуючих технічних засобів (наприклад, кодування), що використовуються авторами в зв'язку із здійсненням їх прав, а також від усунення або зміни інформації, також певні дані, які ідентифікують твір або їх авторів, і необхідні для управління правами (наприклад, ліцензування, збір і розподіл гонорарів). Кожна Договірна Сторона зобов'язана вжити відповідно до її правової системи заходів, необхідних для забезпечення Договору. Зокрема, Договірна Сторона повинна забезпечувати, щоб у її законах були передбачені заходи з забезпечення захисту прав, що дають змогу здійснювати ефективно дії проти будь-якого акта порушення прав, передбачених договором. Ці дії повинні включати термінові заходи щодо запобігання порушенням, і бути стримуючим засобом від подальших порушень.

Міжнародна конвенція з охорони інтересів виконавців, виробників фонограм і органів мовлення (Римська конвенція) 1961 року. Римська конвенція забезпечує охорону прав виконавців під час виконання творів, фонограм, а також виробників фонограм і органів мовлення. Виконавці (артисти, співаки, музиканти, танцюристи та інші особи, що виконують літературні або художні твори) охороняються від певних дій, на які вони не давали своєї згоди. Такими діями є: радіотрансляція і пряма телетрансляція їх вистав; фіксація таких прямих телетрансляцій вистав, відтворення такої фіксації, якщо оригінальна фіксація була відтворена без згоди виконавців або відтворення робиться для цілей, відмінних від тих, на які виконавці дали свою згоду. Виробники фонограм мають право дозволяти або забороняти пряме або непряме відтворення їх фонограм. Фонограми визначаються в Римській Конвенції як будь-який виключно акустичний запис звуків у процесі будь-якого виконання або інших звуків. Якщо фонограма, що випускається для комерційних цілей, слугує для повторного використання (наприклад, для радіо- або телепередачі, чи повідомлення публіці в будь-якій формі), особа, що її використовувала, повинна сплатити разову справедливу винагороду виконавцям або виробникам фонограм чи тим й іншим разом. Однак договірні держави можуть не застосовувати це правило або обмежувати його застосування.

Римська конвенція допускає винятки з вищезазначених прав у національних законах щодо приватного використання, використання коротких уривків у зв'язку з репортажами про поточні події, ефемерною фіксацією організацією мовлення на своєму власному обладнанні, що використовується виключно з метою навчання або наукових досліджень і у всіх інших випадках, коли національний закон передбачає винятки з авторсько-правової охорони літературних і художніх творів. Крім того, як тільки виконавець дає свою згоду на включення його виконання у візуальний або аудіовізуальний запис, положення про права виконавців не застосовуються.

У відповідь на піратство і з'явилася Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм, прийнята у 1971 році. Конвенція передбачає обов'язок кожної з договірних держав охороняти інтереси виробника фонограм, який є громадянином іншої договірної держави, від відтворення дублікатів фонограм без згоди на те його виробника, а також від ввезення таких дублікатів, коли таке відтворення або таке ввезення здійснюється з метою поширення для загального відома, а також від поширення таких дублікатів для загального відома. Охорона може надаватися відповідно до законодавства у сфері авторського права, спеціального законодавства (у сфері суміжних прав), законодавства про недобросовісну конкуренцію або кримінального права. У середині 70-х років значного поширення набули супутники зв'язку для міжнародних телекомунікацій, включаючи передачу в ефір. У відповідь на це і з'явилася Брюссельська Конвенція про поширення програм - носіїв сигналів, що передаються через супутники, прийнята у 1974 році. Ця Конвенція передбачає обов'язок кожної з договірних держав вживати належних заходів до запобігання незаконному розподілу на своїй або зі своєї території будь-яких програм-носіїв сигналу, що передається через супутник. Поширення є незаконним, якщо на нього не був отриманий дозвіл від організації, що прийняла рішення про складові елементи програми. Зазначений обов'язок існує відносно організацій, які виступають як «громадяни» Договірної держави. Однак Положення цієї Конвенції не застосовуються, коли поширення сигналів проводиться із супутників прямого мовлення. Розвиток цифрових технологій і глобальної мережі «Інтернет» викликали до життя Договір ВОІВ з виконання і фонограм, прийнятий на Дипломатичній конференції ВОІВ з деяких питань авторського права в Женеві 20 грудня 1996 року. Договором ВОІВ з виконання і фонограм (ДВФ) передбачаються певні права двох видів бенефіціарів: виконавців (актори, співаки, музиканти тощо) і виробників фонограм (фізичні або юридичні особи, які беруть на себе ініціативу і несуть відповідальність за запис звуків).

Що стосується виконавців, то ДВФ надає виконавцям чотири види майнових прав на їх виконання, записані на фонограми (не аудіовізуальні записи, такі як кінофільми): право на відтворення, право на поширення,

право на прокат і право зробити фонограми доступними. Кожне з них є виключним правом, що підпадає під певні обмеження і винятки.

ДВФ надає три види майнових прав виконавцям щодо їх незаписаних «живих» виконань: право на ефірне мовлення (крім випадку повторного ефірного мовлення), право на сповіщення дія загального відома (крім випадку, коли виконання є виконанням на радіо або телебаченні) і право на запис. Договір надає виконавцям також немайнові права: право вимагати ідентифікації як виконавця і право заперечувати проти будь-якого спотворення або іншої зміни, яка заподіює шкоду репутації виконавця. Що стосується виробників фонограм, то ДВФ надає їм чотири види прав (усі майнові) на їх фонограми: право на відтворення, право на поширення, право на прокат і право зробити фонограми доступними. Слід зазначити, що Міжнародна охорона у сфері авторського права і суміжних прав нині динамічно розвивається. Швидке зростання темпів застосування цифрової технології, зокрема глобальних мереж, викликає необхідність постійної уваги до питання забезпечення здійснення та охорони авторських та суміжних прав.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Крусян Анжеліка Романівна
завідувач кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права Київського інституту
інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України

Розвиток соціуму є неможливим без інтелектуальної діяльності, що детермінує потребу забезпечення та, зокрема, юридичного захисту її результатів. Питання правого супроводження інтелектуальної власності актуалізується в сучасних умовах становлення інформаційного суспільства.

Традиційно право інтелектуальної власності в об'єктивному сенсі визначається як цивільно-правовий інститут. Втім, враховуючи, що фундаментальну та інтегративну функцію щодо всієї правової системи України відіграє конституційне право, теоретично обґрунтованим та практично доцільним буде не тільки цивільно-правовий, а й конституційно-правовий аналіз основних актуальних питань права інтелектуальної власності. Право власності, у тому числі й інтелектуальної власності регулюється не тільки нормам цивільного права, але й конституційним правом. Так, у ст. ст. 41, 54 Конституції України йдеться про інтелектуальну діяльність, інтелектуальну власність та використовується три вербальні конструкції: «результати інтелектуальна діяльність» (ч. 1 ст. 41; ч. ч. 1, 2

ст. 54); «види інтелектуальної діяльності» (ч. 1 ст. 54); «інтелектуальна власність» (ч. 1 ст. 54).

У ст. 41 Конституції України закріплюється право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися «результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності», враховуючи, положення ст. 418 ЦК України, можна зробити висновок, що у цій статті йдеться про право інтелектуальної власності. Враховуючи специфіку права інтелектуальної власності, юридичну природу інтелектуальної власності слід визнати на конституційному рівні інтелектуальну власність як особливу власність. Зокрема, застосувати у положеннях ст. 41 вербальну конструкцію «інтелектуальна власність», а не тільки «результати інтелектуальної, творчої діяльності». Наприклад, доповнити статтю новою частиною такого змісту: «Ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом». Крім того, положення ст. 41 не кореспондують положенням ст. 54 Конституції України у частині визначення суб'єкта права інтелектуальної власності. Так, у ст. 41 закріплено, що право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності має «кожен» (ч. 1 ст. 41), втім, відповідно до ч.ч. 1 та 2 ст. 54 «захист інтелектуальної власності» гарантується тільки «громадянам» (ч. 1 ст. 54), крім того, тільки «кожний громадянин» має право на результати своєї інтелектуальної діяльності (ч. 2 ст. 54). Враховуючи міжнародні стандарти у сфері права інтелектуальної власності та спрямованість конституційно-правових перетворень в сучасній Україні на утвердження та забезпечення конституційно-правової свободи людини, представляється необхідним узгодити положення цих статей та внести зміни до ст. 54, а саме: замінити у ч. 1 цієї статті слово «громадянам» на слово «кожному»; та із тексту ч. 2 виключити слово «громадянин». Думається, що зазначена модернізація конституційних положень щодо права інтелектуальної власності буде сприятиме інтеграції України у європейське співтовариство та наближенню України до міжнародних стандартів у сфері права інтелектуальної власності.

Важливе значення мають конституційно-правові гарантії забезпечення та захисту інтелектуальної власності. Захист інтелектуальної власності державою полягає в існуванні відповідного юридико-правового механізму цього захисту, до якого входять нормативні (матеріальні та процесуальні) та інституціональні форми та засоби.

Нормативну частину представлено великою кількістю нормативних актів: Конституцією України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, законами та підзаконними нормативно-правовими актами. При цьому слід звернути увагу на недоліки нормативної частини цього механізму. Так, недоліком є відсутність профільного закону про власність, в якому мають бути визначення поняття, особливості, зміст права інтелектуальної власності. Адже, Закон України «Про

власність» від 7 лютого 1991 р., в якому результати інтелектуальної праці були визначені як об'єкти права приватної власності громадян (див. ч. 2 ст. 13 Закону), втратив чинність [1]. Крім того, потребує удосконалення нормативний захист права інтелектуальної власності у мережі Інтернет. У цього напрямку зроблені певні позитивні кроки. Так, 26 квітня 2017 р. набув чинності Закон України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» [2], яким, зокрема, внесено ряд важливих змін щодо захисту авторських прав в мережі Інтернет до інших законів України, зокрема, до Закону України «Про авторське право і суміжні права», Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України. У зв'язку з чим, удосконалено правовий захист авторських прав в мережі Інтернет. Втім, ця проблема є доволі складною і тому потребує свого подальшого вирішення. Крім того, в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, розширення інформаційного простору з'являються нові об'єкти права інтелектуальної власності, що потребують свого захисту. Незважаючи на певні досягнення у сфері правової охорони інтелектуальної власності, недосконалість законодавства у цієї сфері можна вважати одних із найголовніших факторів, що перешкоджають створенню в Україні ефективної системи захисту інтелектуальної власності.

Нормативну частину механізму захисту інтелектуальної власності безпосередньо пов'язано з інституціональною, яку представлено державними інституціями. Виходячи з того, що права і свободи людини і громадянина та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ч. 2 ст. 3 Конституції України), всі органи державної влади повинні виконувати функцію держави щодо захисту прав і свобод людини, до яких відноситься і право інтелектуальної власності (у суб'єктивному сенсі). Водночас, як слушно зазначалося в науковій літературі, «жоден із цих та інших органів та організацій не володіє настільки універсальною компетенцією та засобами захисту прав людини, як судові інстанції» [3, с. 79]. Звідси, важливе місце у механізмі захисту права інтелектуальної власності займають органи судової влади. В сучасних умовах важливою інновацією у цьому напрямку є запровадження в Україні інституту конституційної скарги (ч. 4 ст. 55, ст. 151¹ Конституції України), що має посилити механізм судового захисту прав інтелектуальної власності. Втім, протягом майже трьох років з моменту впровадження конституційної скарги, Конституційним Судом України не було розглянуто за суттю та не було винесено жодного рішення.

З метою удосконалення судового захисту прав інтелектуальної власності у системі судоустрою законодавчо передбачено функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності (див.: ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [4]). Так, Указом Президента України від 29 вересня 2017 р. «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» [5] утворено Вищий суд із питань інтелектуальної власності з

місцезнаходженням у місті Києві. Створення цього суду є обґрунтованим та таким, що відповідає позитивній практиці зарубіжних країн. До створення цього суду в Україні справи щодо права інтелектуальної власності розглядаються судами трьох юрисдикцій (загальної, господарської, адміністративної). Компетенція та процесуально-процедурні питання розгляду справ у Вищому суді з питань інтелектуальної власності визначені у новій редакції Господарського процесуального кодексу України (див.: ч. 2 ст. 20) [6]. Метою створення єдиного спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності є, зокрема, спрощення процедури звернення до суду та підвищення ефективності правосуддя у цій галузі шляхом відбору висококваліфікованих фахівців вузької спеціалізації. Але спірною є вимога 3-х річного стажу для суддів Вищого суду з питань інтелектуальної власності (п.1 ч. 1ст. 33 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»), наприклад, для суддів апеляційної інстанції – 5 років (п.1 ч.1 ст. 28 Закону). Адже, судові спори щодо захисту прав інтелектуальної власності є одними з найскладніших для розгляду, оскільки вимагають знання специфічних юридичних аспектів. Крім того, в сучасній науковій літературі акцентується увага на територіальній віддаленості цього суду для більшості громадян. Тому, з метою вирішення цієї проблеми, обґрунтованою представляється пропозиція науковців визначити на законодавчому рівні (у Господарському процесуальному кодексі України та у гл.4 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») статус та повноваження Вищого суду з питань інтелектуальної власності як суду апеляційної інстанції, з залишенням права розгляду справ з питань інтелектуальної власності окружними господарськими судами [7, с. 132-133]. 30 вересня 2017 р. Вища кваліфікаційна комісія суддів України оголосила конкурс на зайняття в цьому суді 21 вакантної посади та 5 жовтня 2018 р. – конкурс до його Апеляційної палати. Втім, конкурс станом на початок квітня 2019 р. триває. Таке затяжне у часі формування Суду, безумовно, не сприяє покращенню судового захисту прав інтелектуальної власності.

Для удосконалення механізму захисту інтелектуальної власності та ефективності державного управління сферою інтелектуальної власності була розроблена «Концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні» [8]. Втім, діяльність з реалізації цієї Концепції є не результативною. Можливо покращенню ситуації буде сприятиме створення (більше ніж через півтора року, що додатково свідчить про повільність виконання Концепції) з метою реалізації цієї Концепції, а також для формування державної політики у сфері інтелектуальної власності Ради з питань інтелектуальної власності (тимчасовий консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України) [9].

Отже, слід зробити висновок, що проблеми інтелектуальної власності в Україні не вирішено, конституційно-правові основи інституту права інтелектуальної власності потребують свого удосконалення, зокрема у контексті подальшого розвитку науки, інноваційної діяльності [10]. Нагальною потребою є

удосконалення регулятивного впливу держави правовими засобами, тобто прийняття відповідних нормативно-правових актів, які утверджували б право інтелектуальної власності та забезпечували його захист.

Список використаних джерел:

1. Про власність: Закон України від 7 лютого 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/697-12> (дата звернення: 06.04.2019)
2. Про державну підтримку кінематографії в Україні: Закон України від 23 березня 2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 20. Ст. 240.
3. Орзих М. Ф., Крусян А. Р. Современный конституционализм в Украине. Введение в украинское конституционное право. Киев: Алерта, 2006. 290 с.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 31. Ст.545.
5. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: Указ Президента України № 299/2017 від 29 вересня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299/2017> (дата звернення: 06.04.2019).
6. Господарський процесуальний кодекс України (в редакції Закону України від 03 жовтня 2017 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 06.04.2019).
7. Крусян Р. А. Реформування системи судоустрою України: досвід, сучасність, тенденції: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2018. 241 с.
8. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-p> (дата звернення: 06.04.2019).
9. Про утворення Ради з питань інтелектуальної власності: Постанова Кабінету Міністрів України № 90 від 07 лютого 2018 р. URL: www.kmu.gov.ua/ua/npras/pro-utvorennya-radi-z-pitan-intelektualnoyi-vlasnosti (дата звернення: 06.04.2019).
10. Див.: Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні : матеріали XI Міжнародного бізнесфоруму (Київ, 22 березня 2018 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 200 с.

БАЗА ЗНАНЬ ПРО УСТРІЙ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК СКЛАДОВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Тупкало Віталій Миколайович
завідувач кафедри менеджменту та інформаційних технологій
Київського інституту інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор технічних наук, професор

Найприбутковішим і найпривабливішим напрямом для вкладення інвестицій стало розроблення високих технологій і сервісу, які визначають

швидко окупність вкладених засобів, знижують залежність від забезпечення сировиною, дають можливість захопити нові ніші використання товарів або послуг. Все це привело до чіткого усвідомлення того, що цінностями організації є не тільки її матеріальні активи (продукція, що випускається, і майно), але й її досвід, кваліфікація персоналу та їхня лояльність, ноу-хау, корпоративна культура, тобто все те, що містить поняття «інтелектуальний капітал». Проведений аналіз причинно-наслідкових зв'язків щодо виживання компаній в ринковому середовищі показав, що ці зв'язки - це ланцюжок зміни бізнес - цінностей і парадигми управління підприємства відносно його життєвого циклу (див. рис.1). В контексті актуальності створення бази знань (БЗ) про устрій системи менеджменту підприємства як складової його інтелектуальної власності, пропонується задачу синтезу БЗ процесно-орієнтованої системи управління підприємством сформулювати таким чином: необхідно синтезувати таку модель знань М процесно-орієнтованої системи управління підприємством з урахуванням його системи бізнес-координат управління (SBC-координат), яка в рамках обраної стратегії S розвитку підприємства має забезпечити можливість розв'язання управлінської задачі максимізації показника оцінки економічної ефективності бізнесу E (ціль: максимізація економічної доданої вартості EVA) щодо встановленого збалансованого набору V (дереву) ключових

Рис.1. Етапи еволюції вимог щодо виживання компаній в ринковому середовищі: зміна бізнес - цінностей і парадигми управління (модель автора)

показників $\{v_1=E, v_{ij}\} \in V$ відносно дерева Y цілей $\{y_1, y_{ij}\} \in Y$ шляхом виділення по всім стратегічно значущим бізнес - метрикам (ВМ) управління $b_j \in ВМ$ піраміди процесного менеджменту P з допустимими нормами керованості

$n_i \in W$ на основі комплексування управлінських A_{bp} та технологічних T_{bp} бізнес-процесів по кожній j - й бізнес – метриці управління підприємством:

$$M = \max_E \left\{ \begin{array}{l} E(S, V, L); P[[B_M(b_j) \cap D_M(d_r)], W(n_i), A_{bp}, T_{bp}]; \\ R[R_A \cap ((R_B \cap R_C) \cap R_D)] \end{array} \right\},$$

$$B_M \cap D_M = \emptyset;$$

$$R = \emptyset$$
(1)

де R_A, R_B, R_C, R_D - базові правила композиції системи з чотирьох ланцюжків створення управлінської інноваційної бізнес-цінності підприємства (див. рис.2).

При цьому правила композиції повинні відображати умови дотримання в процесно-орієнтованій системі управління підприємства чотирьох базових системо утворювальних принципів теорії організаційних систем: «ієрархічність», «детермінованість», «повнота і несуперечність», «синергетичність» [1].

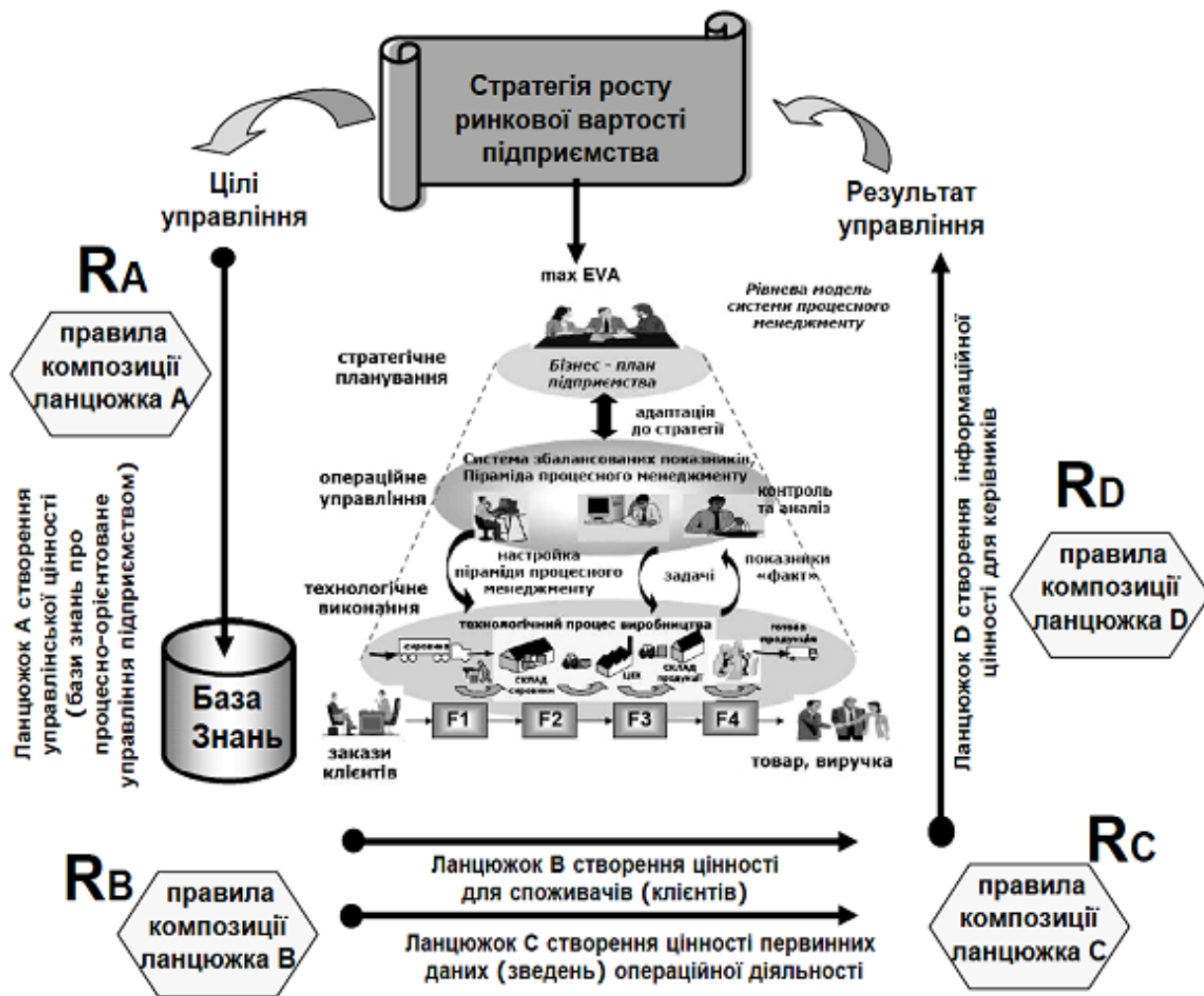

Рис.2. Концептуальна модель створення системи ланцюжків інноваційної управлінської бізнес-цінності процесно-орієнтованого управління підприємством (авторська модель)

Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що методологія процесного бізнес-моделювання – це комплекс знань щодо вирішення завдань розробки БАЗИ ЗНАНЬ (БЗ) про процесно-орієнтоване управління підприємством (організацією) шляхом створення системи візуальних нотацій (моделей графічного опису об'єктів БЗ) з метою реалізації бізнес-інновацій підприємств в їх фінансово - економічний результат (споживчої бізнес - цінності) в системі чотирьох ланцюжків інноваційної управлінської бізнес-цінності процесно-орієнтованого управління (рис.2). Таким чином, єдину базу знань про систему управління інноваційно-орієнтованого підприємства (підприємство, яке прагне до свого розвитку за рахунок інноваційних технологій) пропонується представити у вигляді моделі рис. 3.

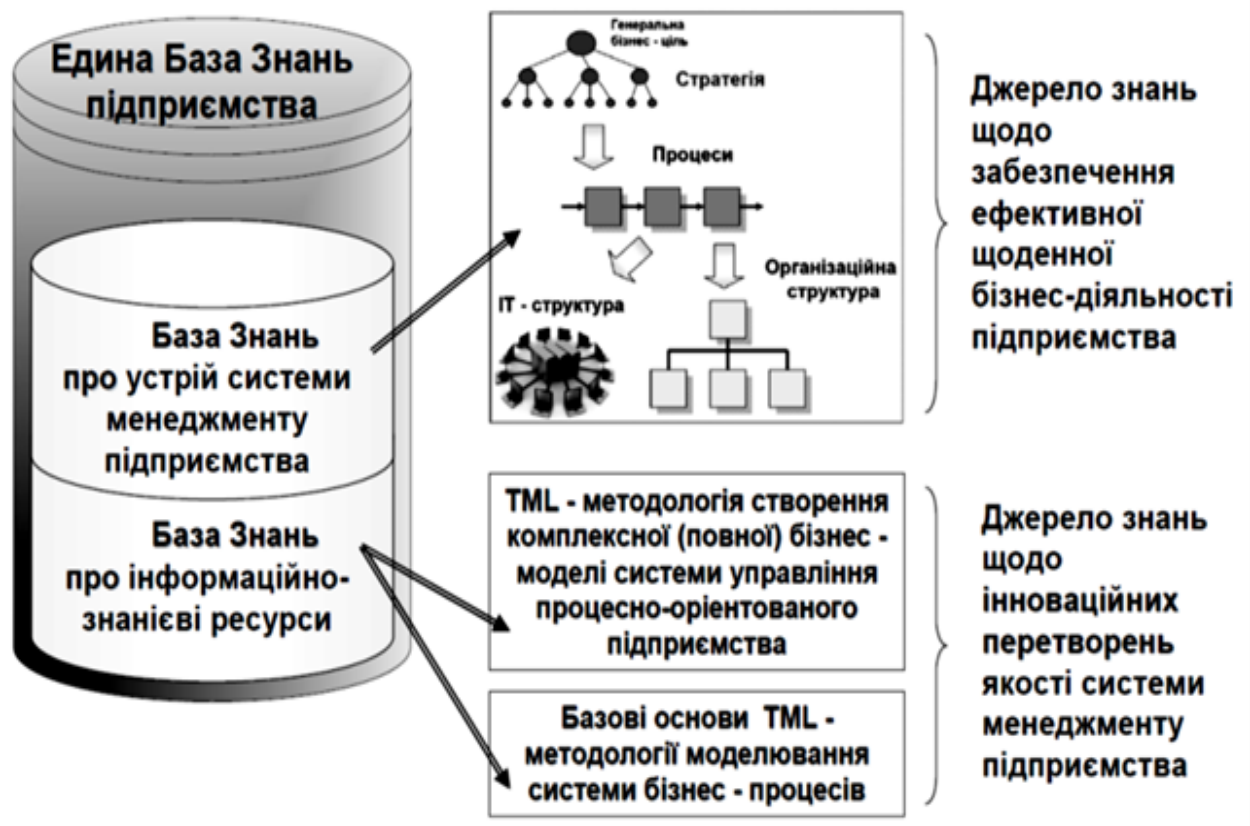

Рис.3. Модель структури Єдиної Бази Знань інноваційно-орієнтованого підприємства (авторська модель)

Згідно моделі рис.3 в основу рішення задачі синтезу мови процесного бізнес-моделювання TML (англ. TML - Turkalo Modeling Language [1]) покладено твердження [2]: «... Мова моделювання, як правило, включає в себе: елементи моделі, якими є фундаментальні концепції моделювання та їх семантику; нотацію – візуальне уявлення елементів моделювання; принципи використання – правила застосування елементів в рамках побудови тих чи інших типів моделей... ». З урахуванням вищесказаного, пропонується наступне визначення .

Визначення 1. Мова процесного бізнес-моделювання TML – це метод виділення, композиції та описового візуалізованого уявлення об'єктів бази знань процесного менеджменту підприємства в рамках встановленої системи ланцюжків створення бізнес-цінності підприємства [1].

Висновок. Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані концептуальні засади та бачення одного з можливих шляхів подальшого розвитку теорії організаційних систем в частині методології інноваційного менеджменту – розвитку апарату інноваційного інжинірингу процесно-орієнтованих підприємств. Наукове і практичне значення результату дослідження у вигляді запропонованих моделей інноваційного механізму реалізації інжинірингової концепції менеджменту має універсальний характер і запропоновані моделі можуть

бути використані підприємствами різних видів економічної діяльності. Перспективою подальших наукових досліджень є формування цілісної системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком великих промислових підприємств.

Список використаних джерел:

1. Тупкало В. М. Бізнес – інжиніринг сучасних процесно – орієнтованих підприємств: монографія. Київ: ДУТ. 2016. 281 с.
2. Рубцов С. В. Опыт использования стандарта IDEF0. URL: www.iteam.ru.

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА НЕДОТОРКАНИСТЬ
ЗОБРАЖЕННЯ**

Кулініч Ольга Олексіївна

*завідувач кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, доцент*

У двадцять першому столітті з розвитком технічних засобів зв'язку створюються умови для появи нових способів та форм об'єктивізації зображень у тому числі завдяки технічним засобам, комп'ютерним програмам, штучному інтелекту тощо. Зображення є одним з об'єктів права, щодо якого виникають як авторські права особи, яка створила зображення, так і права особи, яка на ньому зображена. Це зумовлює необхідність врахування інтересів одночасно двох категорій суб'єктів при вчиненні будь-яких дій щодо створеного зображення, а отже й відповідного погодження між ними.

Одним з прав, що впливають зі створеного зображення та належать фізичній особі є права з зображення (право на використання зображення, якщо інше не передбачено законом або договором; право дозволяти використання зображення, якщо інше не передбачено законом чи договором; право перешкоджати неправомірному використанню зображення, в тому числі забороняти таке використання, якщо інше не передбачено договором або законом; право на недоторканність зображення людини). Правомочність визначати недоторканність зображення, втіленого у форму об'єктивізації, якщо інше не передбачено законом або договором, полягає у наданні дозволу або забороні внесення змін у фотографії чи інший художній твір з зображенням людини, якщо інше не передбачено законом або договором. Зазначене повноваження припускає наявність можливості вимагати узгодження внесення змін до самого зображення, його форми вираження, супровід його іншими зображеннями, словесними коментарями й можливості вимагати інших способів зміни зображення або форми його сприйняття.

У законодавстві окремих країн закріплювалося положення щодо неможливості внесення змін у фотографії чи інші художні твори без згоди зображеної особи. Наприклад, у Німеччині змінювалися підходи законодавця щодо можливості внесення змін у фотографії. Спочатку будь-які зміни у зображенні (наприклад, домальоване мереживо на платті артистки) вважалися створенням нового твору, який ніхто не мав права вилучити з обороту. Згодом було запроваджено положення щодо заборони внесення зміни до сфотографованих портретів без відповідної згоди зображеної особи [1 с. 53].

Дії, що порушують право на недоторканність зображення фізичної особи, втіленого у фотографії чи іншому художньому творі можуть полягати у такому:

По-перше, використання зображення зі зміною формату, розміру, кольорового рішення, фотографії чи іншого художнього твору, за виключенням випадків, передбачених законом. Вважається, що зображення не можна обрізувати, змінювати і здійснювати з ним будь-які інші дії, в результаті яких зображення піддається змінам без згоди автора або зображеної особи. Такі корективи можуть порушити цілісність сприйняття [2 с. 58]. Фотограф не має права відтворювати знімок без дозволу, бажання або замовлення у збільшеному чи в тому ж вигляді, чи у розмальованому вигляді [3 с. 41-42].

Найфундаментальніше питання внесення змін стосується достовірної відповідності первинній художній концепції. Хоча колоризація є найбільш драматичним прикладом, взаємовідношення технології та зміни кінотворів, що охороняються авторським правом, також виноситься на перший план такими технологічними процесами. У судовій практиці України зустрічалися справи щодо розгляду колоризації як дій, що порушують право на недоторканність зображення [4, 5, 6]

По-друге, використання зміненого (спотвореного) зображення людини, за виключенням випадків, передбачених законом. П. Погуляєв підіймає питання щодо так званої обробки фотографії – коли фотографічне зображення людини, одержане з її згоди або у випадках, що не вимагають згоди (наприклад, при зйомці на публічному заході), змінюється до невпізнання (старіє, наділяється дефектами шкіри тощо) і в такому вигляді оприлюднюється. З одного боку, автор фотографії має те, що входить у зміст авторських прав (право на його переробку), з другого боку, виникає питання, чи не будуть порушені інтереси особи, яка зображена на спотвореній фотографії? [7 с. 39-45] Наслідком оприлюднення подібного результату творчості може бути порушення гідності, ділової репутації особи, спричинення моральної шкоди. Отже, наявність проблем у цій сфері має місце, і їх вирішення має здійснюватися на законодавчому рівні [8 с. 26].

У науковій літературі висловлюються пропозиції про конкретизацію відповідальності за умисне спотворення персонального зображення, а також

розповсюдження спотвореного образу (наприклад, з метою приниження гідності опонента) в суспільстві взагалі і в Інтернет-мережі зокрема, оскільки цей процес, крім надання більшої свободи вибору дій, також сприяє збільшенню шляхів втручання в особисте життя індивіда [9 с. 241].

Істотним моментом також є те, що особа має право вимагати захисту честі й гідності при спотворенні її зображення. Такий спосіб захисту прав людини може бути застосований, наприклад, якщо особа дала згоду на використання свого зображення на фотографіях, проте після обробки фотографій її зображення стало спотвореним, наприклад, у карикатурному вигляді. Подібного роду зміни зображення необхідно обумовлювати заздалегідь і отримувати згоду особи, повідомивши її про них [10 с.55].

Порушення недоторканності твору очевидні й зустрічаються порівняно рідко. Ці порушення неприпустимі, навіть коли вони виправдовуються «суспільними» інтересами [11 с. 67-68]. Також слід звернути увагу на запобігання зловживанню правом на зображення. І. А. Крус розглядає редагування зображення за допомогою програм «фотошоп» (з метою введення в оману щодо певних властивостей або якісних характеристик особи) як форму зловживання. При цьому в якості прикладу розглядається випадок, коли при складанні резюме додається фотографія у військовому мундирі чи у мантії судді тощо, у випадку якщо відповідні посади особа не займала [12 с. 137-139]. У судовій практиці містяться неодноразові згадки про захист права на зображення від його спотворення [13, 14, 15, 16]. Також слід приймати до уваги відцифрування, що, відповідно до судової практики, не є порушенням права на недоторканність [17].

По-третє, порушення недоторканності зображення з використанням спеціальних комп'ютерних програм створенням колажу. Першою формою побутування фотографії став фотомонтаж, під яким розуміють з'єднання фото і фото, фото і тексту, фото і малюнка. У новій формі подання фотографій, на наш погляд, важливим було те, що монтаж у згорнутій формі містив значну кількість сенсів, які необхідно було осмислити глядачеві. Без дозволу фізичної особи, яку зображено на фотографії, не можна об'єднувати дане зображення з іншим зображенням, текстом і графікою, за виключенням випадків, встановлених законом. У фотоколажі, на відміну від фотомонтажу, використовується випадковий матеріал, запозичений художником із масової поліграфічної продукції, тоді як для фотомонтажу фотографія знімається спеціально [18].

Більш конкретно неправомірні дії характеризуються залежно від форми об'єктивізації зображення людини (зокрема механічної, художньої або комп'ютерно-програмної) та втілення зображення у конкретному виді носія.

Список використаних джерел:

1. Н. К. Имеет ли фотограф право распространять снятые им портреты. *Вестникъ права*. 1914. № 2. С. 53.

2. Цисик И. Фотографические произведения как объекты авторского права. *Наука и инновации*. 2014. № 1. С. 57-59.
3. Фотографія въ правѣ и правосудіи. *Сообщение, читанное въ годичномъ Собраніи Одесскаго Юридическаго Общества М. В. Шимановскимъ*. Одесса : Тип. «Одесскаго Листка», 1894. С. 41–42.
4. Рішення Голосіївського районного суду м. Києва від 16.05.2011 р. по справі № 2-429/11. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/15708682>.
5. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 31.01.2012 р. по справі № 6-36562св11. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/21430870>.
6. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.07.2012 р. по справі № 6-20140зп12. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/25481536>.
7. Погуляев В., Тулубьева И. Право на изображение. *Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права*. 2004. № 3. С. 39–45.
8. Кондратьева Е. А. Свободное использование произведений в личных, информационных, научных, учебных и культурных целях: проблемы и перспективы. *Культура: управление, экономика, право*. 2013. № 1. С. 8-13.
9. Романченко Т. С. Право фізичної особи на власне зображення. *Проблеми цивільного права та процесу*: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті професора О. А. Пушкіна (22 трав. 2010 р.) / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010. С. 240-243.
10. Сошников П. Ю. Отдельные аспекты правовой охраны изображения гражданина. *Российское законодательство: современное состояние и перспективы развития*: материалы 14-й межрегион. науч. студен. конф. с междунар. участием (Вологда, 22–23 апр. 2012 г.). Вологда, 2012. С. 55.
11. Дозорцев В. А. Авторские дела в суде : науч.-практ. коммент. Москва, 1985. С. 67–68.
12. Крусс И. А. Злоупотребление правом на изображение. *Личность, право, власть в современной России*: сб. материалов VIII Всерос. науч.-практ. конф. (11 дек. 2010 г.): в 2 т. / КГУ им. Н. А. Некрасова. Кострома, 2011. Т. 2. С. 137–139.
13. Ухвала Луцького міськрайонного суду Волинської області від 15.03.2011 р. по справі № 2-1563/11. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/14236145>.
14. Ухвала Апеляційного суду Волинської області від 20.04.2011 р. по справі № 2-1563/11. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/15363498>.
15. Рішення Луцького міськрайонного суду Волинської області від 01.07.2011 р. по справі № 2-3643/11. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/17334449>.
16. Заочне рішення Оболонського районного суду м. Києва від 24.03.2014 р. по справі № 756/17125/13-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38009166>.
17. Visual Disk (Japan, 2005). *Copyright and Related Rights Cases in the Field of Music in the Asia-Pacific Region* / WIPO. Geneva, 2011. P. 187–189.
18. Фоменко А. Н. Авангард и критика фотографии. *Вестник Томского государственного университета*. 2009. Вып. 329. С. 73-76.

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЕКОНОМІЧНОМУ ТА СОЦІАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Воробчак Андрій Романович,
*директор Чернівецького юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Забезпечення правової охорони інтелектуальної власності є необхідною умовою процвітання будь-якої країни. На відміну від природних ресурсів: землі, нафти, вугілля тощо, запаси яких мають певну межу, інтелектуальна власність є невичерпним ресурсом, тому в останні десятиріччя вона швидко замінює традиційні матеріальні активи і стає рушійною силою економічного і культурного розвитку суспільства. Наразі ми живемо в епоху технологічних суспільств, тобто суспільств, в яких визначальною ланкою у виробництві матеріальних благ є найсучасніші технології. Щоб вижити в конкурентній боротьбі, потрібно виробляти конкурентоздатні товари. Цього можна досягти, якщо безупинно вдосконалювати технологічні процеси для їхнього виробництва. А це можливо здійснити тільки за рахунок використання результатів інтелектуальної діяльності, а саме науково-технічної творчості, тобто таких об'єктів права інтелектуальної власності як винаходи, корисні моделі, промислові зразки, комерційна таємниця тощо.

В економічно розвинених країнах інтелектуальна власність становить від 50 до 70 відсотків загальної власності, перетворюючись у справжній інтелектуальний капітал. В таких країнах 80-95 відсотків приросту валового внутрішнього продукту припадає на долю винаходів, ноу-хау, інновацій, які використовуються в найсучасніших технологіях. Прибутки від продажу ліцензій на запатентовані об'єкти права інтелектуальної власності складають понад 100 млрд. дол. США.

Не менш важливий внесок в економіку розвинених країн становлять прибутки від реалізації продукції, на яку поширюються авторські і суміжні права. Це, зокрема, твори літератури і мистецтва, комп'ютерні програми і компіляції даних, фонограми і відеограми.

Необхідною умовою для ефективного створення і використання об'єктів права інтелектуальної власності є наявність в країні державної системи правової охорони інтелектуальної власності. Формування такої системи переслідує подвійну мету. З одного боку, необхідно законним шляхом закріпити матеріальні і моральні права творців і власників прав на об'єкти права інтелектуальної власності, а з іншого боку – стимулювати в рамках державної політики творчу активність громадян, сприяти поширенню і застосуванню її результатів, заохочувати чесну торгівлю [1, с. 25-26].

За умови правильного впровадження, захист та охорона прав інтелектуальної власності є одним зі стовпів інноваційного розвитку та забезпечення конкуренції. Стратегічні документи України (зокрема,

Стратегія «Україна – 2020») вказують захист ПІВ серед пріоритетів розвитку країни. Однак впровадження реформ у цій сфері залишається повільним. Це було помічено також західними партнерами України (як США, так і ЄС), які очікують радикальних змін у сфері права інтелектуальної власності.

27 квітня 2018 року Офіс торгового представника США (ОТП США) опублікував щорічний «Спеціальний звіт 301». Цей документ вказує країни (включно з Україною) з високим рівнем порушень права інтелектуальної власності, а також надає оцінку державної політики вказаних країн у цій сфері. Цього року, Офіс торгового представника США підтвердив відсутність суттєвого прогресу України у цьому напрямку та залишив Україну у списку країн пріоритетного спостереження (Priority Watch List). Впродовж декількох років список основних проблем України у цій сфері залишається майже незмінним. Зокрема, Офіс США критикує: 1) несправедливе та непрозоре адміністрування системи організацій колективного управління (ОКУ); 2) розповсюджене використання неліцензійного програмного забезпечення в державних установах; 3) неспроможність запровадити ефективні заходи для боротьби з онлайн-піратством [2].

Однак не можна не констатувати, що наша держава одним із пріоритетних завдань визначила розвиток та захист відносин у сфері патентного права, права на комерційні позначення, права на науково-технічну інформацію та інших аспектів, що стосуються забезпечення та захисту права інтелектуальної власності у різних сферах. Окрім того, Україна приєдналася до восьми міжнародних договорів та угод, є учасницею низки міжнародних договорів, серед яких, наприклад, Договір про патентне право від 1.06.2000 р., Договір про патентну кооперацію від 19.06.1970 р., Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури від 28.04.1977 р., Договір про закони щодо товарних знаків від 27.10.1994 р. та інші [3].

Слід також відмітити, що Верховна Рада України 13 березня цього року ухвалила в першому читанні ініційовані Міністерством економіки та розвитку законопроекти у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Ідеться про закони щодо охорони географічних зазначень, щодо охорони прав на конфігурацію елементів мікросхем (компонування напівпровідників) та щодо боротьби з шахрайством у сфері розповсюдження об'єктів авторського та суміжного прав на матеріальних носіях.

За словами заступника міністра Михайла Тітарчука, ухвалення відповідних законів дозволить наблизити Україну до стандартів Євросоюзу, що було однією з вимог Угоди про асоціацію із ЄС.

Не менш важливим є те, що ухвалення відповідних документів сприятиме поліпшенню позицій України в щорічному Звіті «Спеціальна доповідь 301» Офісу торговельного представника США, і дозволить зберегти ряд торговельних преференцій для українських експортерів на ринку США [4].

Напередодні уряд створив також Раду з питань захисту інтелектуальної власності, яка здійснюватиме координацію процесів щодо функціонування і розвитку системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні.

В Уряді домовляються про скасування митних обмежень на українську продукцію при експорті в США.

Сьогодні в Україні необхідно сформуванню і запровадити прийнятну модель інтеграції інтелектуального потенціалу нації у внутрішній і світовий ринки, забезпечивши ефективний захист прав інтелектуальної власності. При цьому, слід врахувати як національну специфіку формування і розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності, так і відповідний міжнародний досвід, пов'язаний в першу чергу із створенням сучасного правового поля та запровадженням дієвих механізмів реалізації правових норм.

Список використаних джерел:

1. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування: Практ. посібник / [Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В. О., Шевелева Т. М. та ін.]. Київ: «К.І.С.», 2007. 448 с.
2. Ангел Євген. Інтелектуальна власність в Україні: реформи не поспішають. Пріоритети допомоги ЄС Україні: взаємовигідний рух назустріч. URL: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/articles?pid=5973>.
3. Законодавство України у сфері інтелектуальної власності. URL: <https://hromadske.ua/posts/verkhovna-rada-ukhvalyla-try-zakony-u-sferi-zakhystu-prav-intelektualnoi-vlasnosti>.
4. Верховна Рада 13 березня ухвалила в першому читанні ініційовані Міністерством економіки та розвитку законопроекти у сфері захисту прав інтелектуальної власності. URL: <https://rada.gov.ua/>.

ПАРАДИГМА СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННІ

Сидор Вікторія Дмитрівна
професор кафедри конституційного, адміністративного та
міжнародного права Київський інститут
інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор

Визначення національної стратегії сталого розвитку України відбувається під впливом сучасних світових тенденцій щодо вирішення проблеми не тільки гармонійного розвитку людства, але навіть його виживання. І головним тут стає розуміння того, що підвалини розкриття цієї проблеми перебувають у площині загальних процесів техносферизації людського мислення, а отже, і господарської поведінки. Утім, поступове відчуття помилковості обраного шляху сприяло появі низки концептуальних

підходів до подолання проблем, що виникли. Слід наголосити, що серед значної кількості наукових концепцій і теорій світового розвитку у світі та Україні до 70-х рр. XX ст. домінував техногенний тип економічного розвитку. Для нашої держави навіть досі за фактом цей тип розвитку, зважаючи на високоіндустріалізований технологічний уклад національного господарства, є переважаючим. Це природомісткий (природоруйнівний) тип розвитку, який базується на використанні штучних засобів виробництва, створених без урахування екологічних обмежень.

Характерними ознаками техногенного типу розвитку є швидке і виснажливе використання невідновлюваних видів природних ресурсів (перш за все, корисних копалин), надексплуатація відновлюваних ресурсів (грунти, ліси і т.д.) зі швидкістю, яка перевищує можливості їх відтворення і відбудови.

Концепт сталого розвитку формувався суспільством поступово. Більше того, є всі підстави охарактеризувати його як нову соціально-економічну парадигму. Термін сталий розвиток, як добре відомо, введений у широкий вжиток Міжнародною комісією по навколишньому середовищу і розвитку (Комісія Брунтланд) у 1987 р. *В 1987 р. в доповіді Міжнародної комісії з навколишнього середовища та розвитку "Наше спільне майбутнє" до правових критеріїв раціонального використання відповідного природного ресурсу було віднесено забезпечення його невичерпаності та екологічної обґрунтованості експлуатації природних багатств при одночасному забезпеченні сталого розвитку [1, с. 52].*

Модель сталого розвитку, як і будь-яка соціальна модель, є системою інтегрованих компонентів, їх суттєвих відносин і зв'язків, що відображають основний зміст процесів збалансованого соціально-економічного та екологічного розвитку.

Згідно з визначенням сутності поняття сталий розвиток суспільства, воно спрямоване на задоволення потреб сучасного покоління без шкоди майбутнім генераціям людей. Вихідними умовами сталого розвитку можна визнати забезпечення:

- економічного розвитку, що підтримується на основі радикально-модифікованої ринкової системи;
- природно-екологічної стійкості на базі теорії біотичної регуляції навколишнього середовища;
- тісної міжнародної співпраці та кооперації для досягнення цілей сталого розвитку;
- стійкого соціального розвитку на основі принципу справедливості;
- екологізації суспільної свідомості, що ґрунтується на використанні системи освіти та засобів масової інформації [3, с. 9].

У всіх вихідних умовах сталого розвитку йдеться про перехід від стихійності до керованості. Зважаючи на це, можна сформулювати модель сталого розвитку з таких основних положень:

- 1) у центрі уваги мають бути люди та їх право на здорове й плідне життя в гармонії з природою;
- 2) охорона довкілля повинна стати невіддільним компонентом процесу розвитку, що не може розглядатися окремо від іншого;
- 3) задоволення потреб у розвитку й збереженні навколишнього середовища;
- 4) розвиток і збереження довкілля має поширюватися не тільки на нинішнє, а й майбутнє покоління;
- 5) зменшення розриву між життєвим рівнем у різних країнах та подолання бідності належить до найважливіших завдань світової спільноти.

Перші концепції сталого розвитку стосувалися використання лісових, а згодом і біологічних ресурсів. При цьому ключовим у процесі експлуатації зазначених видів ресурсів було дотримання екологічних умов та збереження їх якісних характеристик. І лише на початку 90-х років минулого століття, після конференції ООН в Ріо-де-Жанейро з питань навколишнього середовища і розвитку, прийшло усвідомлення необхідності врахування ще й економічних та соціальних наслідків використання природних ресурсів, у тому числі земельних. Зокрема, відповідно до Принципу 3 Декларації РІО з навколишнього середовища і розвитку 1992 р., право на розвиток повинно дотримуватись таким чином, щоб адекватно задовольнялись потреби сучасного і майбутніх поколінь в галузях розвитку і навколишнього середовища [2, с. 136].

Сталий розвиток проголошує необхідність дотримання такої системи землекористування, яка забезпечила б одночасно економічно ефективно, екологічно безпечно та соціально справедливе використання земельних ресурсів. Сьогодні стале використання природних ресурсів, зокрема земельних, пов'язують із трьома основними напрямками: збереження їх продуктивності, поступове підвищення економічної ефективності використання, вирішення соціальних проблем відповідних територій. Власне через це розв'язання існуючих проблем у землекористуванні має супроводжуватися прийняттям екологічно та соціально орієнтованих рішень. Насамперед доцільно розробити комплексні та базові структурні зміни в управлінні цими ресурсами.

Необхідно упереджувати негативні наслідки антропогенного впливу на земельні ресурси та створювати безпечно для населення і природи навколишнє середовище. Також слід посилювати міжнародне співробітництво у сфері ліквідації існуючих транскордонних екологічних впливів на земельні ресурси та погоджувати глобальні заходи на принципах сталого використання.

Вирішення проблем раціонального землекористування передбачається в контексті загальних тенденцій формування політики сталого розвитку в Україні. Оскільки перехід до такого розвитку планується провести за трьома етапами, то і концептуальні етапи екологоорієнтованого впорядкування

землекористування визначаються в такій же послідовності. Перший етап пов'язаний із подоланням еколого-економічної кризи, забезпеченням макроекономічної стабільності і створення сприятливих умов для відновлення економічного зростання, а також переходом на світові стандарти екологічної безпеки в землекористуванні. На другому етапі планується завершити структурну перебудову аграрного та промислового виробництва, досягнути високої якості життя населення та вийти на рівноправне партнерство в гарантуванні безпеки експлуатації земельних ресурсів. Третій етап передбачає розвиток промислового та аграрного виробництва на базі нових секторів і галузей, появи нових способів обробки ґрунту, нових секторів економіки, всебічного застосування заходів екологічної безпеки використання земель, створення глобальної системи екологічної безпеки в землекористуванні.

25 вересня 2015 р. держави-члени ООН прийняли нову Повістку дня в галузі сталого розвитку “Перетворення нашого світу” на період до 2030 р. [4]. Сімнадцять цілей в галузі сталого розвитку та 169 завдань, проголошених даною Повісткою дня, свідчать про масштабність і амбітності цієї нової загальної програми дій. Вони передбачають продовження роботи, розпочатої в період дії цілей в галузі розвитку, сформульованих в Декларації тисячоліття, і остаточне досягнення тих цілей, яких не вдалося досягти. Вони носять комплексний і неподільний характер і забезпечують збалансованість всіх трьох компонентів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного.

Ці цілі і завдання будуть стимулювати в найближче десятиріччя діяльність

у сферах, що мають величезне значення для людства і планети.

Зусилля всіх держав світу, й України і їх числі, повинні бути спрямовані на збереження нашої планети від деградації. А це можливо забезпечити лише в тому випадку, якщо всі моделі споживання і виробництва і використання земельних ресурсів носитимуть раціональний характер.

Незважаючи на повне розуміння необхідності переходу на засади сталого розвитку, у тому числі у сфері землекористування, досі не розроблені чіткі механізми його практичної реалізації. Тому створення такого механізму на методичному та нормативно-правовому рівні є першочерговою проблемою сьогодення і завданням на майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Наше общее будущее. Доклад Международной комиссии по окружающей среде и развитию. М., 1989. 175 с.
2. Декларация Рио-де-Жанейро по окружающей среде и развитию, принята на Генеральной Ассамблее ООН 14 июня 1992 года. *Международное публичное право*. Сборник документов. Т. 2. М.: БЕК, 1996 г., С. 135-138.
3. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. К.:

Державна установа "Інститут економіки природо-користування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. 72 с.

4. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года, принята на Генеральной Ассамблее ООН 25 сентября 2015 г. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.shtml

МОВА І ТЕХНІКА ЗАКОНУ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Воробей Петро Адамович

*професор кафедри кримінального права, процесу і криміналістики
Київського інституту інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор*

Як інструмент суспільно-громадської регламентації, закон України про кримінальну відповідальність повинен бути зручним, простим і зрозумілим для будь-якої людини і громадянина. Лише тоді закон може виконати свою суспільну роль, коли він буде мати всі позитивні якості. З точки зору юридичної техніки, яка робить закон зручним, простим і зрозумілим, найбільше значення мають система побудови закону України про кримінальну відповідальність, структура його норм і мова.

Взаємозв'язок, взаємопоєднаність і співвідношення його складових (закону) частин, ієрархією розділів і принципи є його системою.

Найбільш поширеною і типовою є система Загальної та Особливої частини КК України, які в свою чергу розподіляються на розділи, розділи на статті, статті на частини, пункти чи параграфи.

Загальна частина Кримінального кодексу складається із трьох великих розділів (це не нумерація наявних розділів у Загальній частині КК, а науковий підхід), а саме: про закон про кримінальну відповідальність; про злочин; про покарання.

Сама система Загальної частини КК України найбільш досконало розроблена, має чітко і послідовно побудовану ієрархію розділів і статей, а тому рідко зазнає структурних змін.

У розділі «Закон про кримінальну відповідальність» визначаються принципи, межі дії закону про кримінальну відповідальність і підстави кримінальної відповідальності.

У розділі «Про злочин» визначається поняття злочину, класифікація злочинів, вік кримінальної відповідальності, вина, стадії вчинення умисного злочину, обставини, що виключають злочинність діяння, співучасть у злочині, види множинності злочинів.

У розділі «Про покарання» визначаються система і види покарання, межі і порядок їх призначення, умови і порядок звільнення від кримінальної відповідальності і покарання, заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

Немає чіткості, логічності і послідовності системи Особливої частини КК України. Вона побудована не за єдиним критерієм, підставою її побудови, хоча майже всі стверджують, що система Особливої частини Кримінального кодексу будується за ознаками об'єктів кримінально-правової охорони. Якщо виходити із суспільної цінності об'єктів кримінально-правової охорони, то, безумовно, на наш погляд, на першому місці повинен бути розділ про злочини проти особи. Адже нічого ціннішого за людину немає і бути не може. Держава без людини і громадянина, не держава, а лише певна територія навіть тоді, коли така територія має величезні розміри. Отже, турбота про особу, захист її конституційних прав і свобод повинна бути завжди пріоритетною політикою держави. Якщо не забезпечена належним чином охорона певної, конкретної особи, немає гарантій безпеки окремої людини, порушуються її конституційні права і свободи, то безпека будь-яких інших об'єктів кримінально-правової охорони втрачає свій сенс. Турбота про мир і безпеку людства – справа важлива й необхідна, але таке завдання непосильне для окремого національного законодавства. Без належного забезпечення гарантій безпеки окремої людини, неможливе забезпечення безпеки всього людства.

Немає єдності, логічної послідовності і в розташуванні статей у розділі, тобто немає системи його побудови. Одні розділи у Кримінальному кодексі України побудовані за ознаками зменшеної суспільної небезпечності кожного наступного злочину (наприклад, розділ II – «Злочини проти життя та здоров'я особи»), хоча система цього розділу занадто непослідовна. Дотепер незрозумілим є наявність злочину, передбаченого ст. 117 КК України, серед злочинів з пом'якшуючими обставинами, тоді, як цей злочин, на наш погляд, повинен бути у ч. 2 ст. 115 КК України серед обтяжуючих обставин. Наявність цього складу злочину серед злочинів з пом'якшуючими обставинами, аргументується законодавцем особливим психічним і фізичним станом жінки, яка під час пологів, або відразу після них не може керувати своїми діями. З такими аргументами погодитись важко не тільки з точки зору закону, але й з логічних міркувань.

Інші розділи побудовані за ознаками підвищення суспільної небезпечності кожного наступного злочину і навпаки (наприклад, розділ VI – «Злочини проти власності»). У цьому розділі спочатку містяться злочини за ознаками підвищення суспільної небезпечності (ст. 185-187 КК), а потім знову розміщені статті, які мають меншу суспільну небезпечність. Чим керувався законодавець, обговорюючи та приймаючи чинний КК України, незрозуміло, оскільки всі наші зауваження і пропозиції не були враховані.

Не зрозумілим, на наш погляд, є те що деякі норми взагалі знаходяться в інших розділах КК України. Наприклад, ст. 289 КК «Незаконне заволодіння

транспортним засобом» міститься в Розділі XI – «Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту», де по суті йдеться мова про заволодіння чужим майном, рівним чином, як от, грошима, особистими речами тощо. Деякі вчені вважають, що незаконне заволодіння транспортним засобом особою створює небезпеку для дорожнього руху та експлуатації транспорту. Як показує практика розслідування таких злочинів, переважна більшість злочинців, це висококваліфіковані водії транспортних засобів і ніякої загрози для безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту не створюють. Страждає від цього злочину особа, яка втратила свою власність у вигляді транспортного засобу а значить, логічно перемістити цю норму в розділ VI – «Злочини проти власності».

Суттєвим недоліком чинного КК України є відсутність належних, кваліфікованих тлумачень, роз'яснювання вживаних, застосованих слів, термінів і виразів.

Без належного законодавчого та доктринального тлумачення, застосування закону стає надто складним, що призводить до помилок, непорозумінь і розбіжностей. Вирішення цих нагальних проблем, завдання не лише законодавця, вчених, але й усієї юридичної громадськості.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Київ «Феміна», 1996.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., перероб. І допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
3. Воробей П. А., Коржанський М. Й., Щупаківський В. М. Завдання і дія кримінального закону. Київ, 1997. 158с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ІСТОТНОЇ ШКОДИ У ЗЛОЧИНАХ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Мельник Петро Васильович

*заступник директора Київського інституту
інтелектуальної власності та права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент*

Істотна шкода як наслідок передбачена у чотирьох статтях розділу VIII Особливої частини КК України (ч.1 ст. 244 «Порушення законодавства про континентальний шельф України», ст. 246 «Незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу», ч. 1 ст. 248 «Незаконне полювання», ч. 1 ст. 249 «Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом»). Істотна шкода є різновидом наслідків злочинів проти довкілля,

закріплених у розділі VIII Особливої частини Кримінального кодексу України, які відображають суспільно небезпечні зміни у довкіллі, спричинені злочинними посяганнями.

Вирішуючи питання про те, чи є шкода істотною у злочинах проти довкілля, суди повинні враховувати не тільки кількісні та вартісні критерії, а й інші обставини, що мають значення для вирішення цього питання [1].

У Постанові Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 р. № 17 «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» вказано орієнтири, на які потрібно звертати увагу при визначенні істотної шкоди. Зокрема у справах про злочини, відповідальність за які передбачена ст. 246 КК, шкода визнається істотною, коли: були знищені певні види дерев у тій чи іншій місцевості; погіршилися породний склад, якість, захисні, водоохоронні й інші екологічні властивості лісу; виникли труднощі у відтворенні заліснення в певній місцевості; знизилась якість атмосферного повітря; змінилися ландшафт місцевості, русло річки; сталась ерозія ґрунту; тощо. Істотною шкодою при незаконному полюванні (ст. 248 КК України), можуть бути визнані: зникнення того чи іншого виду тварин у певній місцевості; знищення місць компактного проживання та розмноження звірів і птахів, їхніх жител, споруд; руйнування об'єктів природного середовища; знищення тварин, відтворення яких з урахуванням особливостей або чисельності того чи іншого виду (видів) пов'язане зі значними труднощами; тощо. На істотну шкоду, передбачену ст. 249 КК, можуть вказувати такі дані, як: знищення нерестовищ риби; вилов риби в період нересту, нечисленних її видів або тих, у відтворенні яких є труднощі; добування великої кількості риби, водних тварин чи рослин або риби чи тварин, вилов яких заборонено; тощо[1]. Тобто, дана постанова Пленуму ВСУ при визначенні істотної шкоди вказує на вартісний і кількісний критерії, а також цінність об'єктів тваринного і рослинного світу та інші обставини, що впливають на розмір шкоди, завданої довкіллю.

Нормативне визначення істотної шкоди у злочинах проти довкілля закріплено лише у примітці до ст. 248 КК України, якою дана стаття КК України була доповнена на підставі Закону України від 21.01.2010 № 1827-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань мисливського господарства, полювання та рибальства, охорони, використання і відтворення тваринного світу». Відповідно до цієї примітки істотною шкодою у ст. 248 КК України, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Дещо ширше підійшов законодавець до визначення істотної шкоди у ст. 246 КК, виклавши її у новій редакції на підставі Закону України від 06.09.2018 № 2531-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів». У цій статті істотною шкодою

вважається така шкода, яка у дві тисячі і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, або інша істотна шкода, завдана навколишньому природному середовищу в частині забезпечення ефективної охорони, належного захисту, раціонального використання та відтворення лісів.

Науковці в більшості не схвалюють позицію, коли істотна шкода є оціночним поняттям для кожного окремого злочинного діяння. В. В. Локтіонова, досліджуючи суспільно небезпечні наслідки у злочинах проти довкілля, доводить, що у законі про кримінальну відповідальність необхідно відмовитись від використання понять, що мають занадто широкий і розмитий зміст, замінивши їх формально-визначеними поняттями. На її думку, істотною у статтях розділу VII Особливої частини КК України вважається шкода, усунення або компенсація наслідків якої вимагає матеріальних витрат, що у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян [2; с. 10-11]

В. К. Матвійчук пропонує такі наслідки, як істотна шкода формалізувати у грошовому вимірі, що сприяло б однозначному розумінню цих наслідків на практиці [3; с. 218]. К. М. Орбець рекомендує законодавчо встановити вартісний критерій істотної шкоди, заподіяної внаслідок незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, наприклад, у п'ять неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [4; с. 118]. О. В. Скворцова пропонує розмір істотної шкоди за незаконну порубку лісу зафіксувати в твердому грошовому вираженні або визначати її в неоподатковуваному мінімумі доходів громадян [5; с. 95-96].

Проте О. Л. Дубовик у використанні оціночних понять, за допомогою яких нерідко позначаються суспільно небезпечні наслідки екологічних злочинів, бачить позитивний прогностичний ефект: при виникненні нових негативних екологічних наслідків, зокрема, в результаті появи нових технологій кримінальний закон швидко реагуватиме на ризики і загрози для довкілля і таким чином демонструватиме свій профілактичний потенціал [6; с. 681]. З цим твердженням щодо «профілактичного потенціалу» можна погодитись. Однак в силу того, що злочини, передбачені ст.ст. 244, 246, 248 і 249 КК України, відрізняються від подібних адміністративних правопорушень лише заподіянням чи не заподіянням істотної шкоди, яка є оціночним поняттям, дана позиція є досить дискусійною. Тому С. Б. Гавриш зазначає, що без розробки критеріїв формалізації оціночних понять в екологічних злочинах, визначення параметрів (масштабу, розмірів тощо) прояву і встановлення їх наслідків названі норми або майже не будуть застосовуватись, або слугуватимуть підставою для виправданої законом сваволі [7; с. 282].

Звичайно при цьому не слід упускати й те, що екологічну шкоду досить важко визначити, у зв'язку з її різноманітністю поширення. Так С. Б. Гавриш до ознак екологічної шкоди відносить поєднання різних видів збитку – природі, людині, економічним структурам тощо; стохастичність – її величина

завжди має випадковий, імовірнісний характер; спрямованість – шкода природному середовищу (довкіллю); кумулятивність – наростання у просторі та часі [7; с. 268-269]. Тому екологічне законодавство при визначенні екологічної шкоди використовує такси.

Видається доцільним, необхідність застосування вартісного критерію фактичної шкоди, яка заподіюється довкіллю злочинами, який є найбільш чітким при визначенні. Встановлення мінімальних меж істотної шкоди у вигляді матеріальної шкоди, відповідно до такс має бути вирішальним чинником, який вказує на наявність чи відсутність злочину проти довкілля. Це дозволить визначити межі суспільно небезпечних наслідків злочину. При цьому такси для обчислення розмірів відшкодування шкоди, заподіяної злочинами та іншими правопорушеннями проти довкілля, мають бути економічно обґрунтованими і потребують періодичного перегляду.

Звичайно при обчисленні грошового еквіваленту заподіяної екологічної шкоди можуть виникати складнощі пов'язані з встановленням кількості загинилих чи знищених об'єктів тваринного і рослинного світу. Тому установлені в грошовому виразі розміри заподіяної шкоди не можуть виступати єдиним критерієм визначення істотної шкоди, заподіяної злочинами проти довкілля. Як зазначено в Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля», «вирішуючи питання про те, чи є шкода істотною (ч. 1 ст. 244, ст. 246, ч. 1 ст. 248, ч. 1 ст. 249 КК), суди повинні враховувати не тільки кількісні та вартісні критерії, а й інші обставини, що мають значення для вирішення цього питання» (абз. 1 п. 5) [1].

Отже, при визначенні істотної шкоди довкіллю матеріального характеру в законі про кримінальну відповідальність доцільно застосовувати уніфікований підхід, за якого одиницею виміру є неоподатковуваний мінімум доходів громадян, як це зроблено у ст. 248 КК України.

Встановлення вартісних орієнтирів істотної шкоди у ст.ст. 244, 246, 248 і 249 КК України сприятиме усуненню протиріч у правозастосовній діяльності. Для кожної із цих статей має бути встановлена своя диференційована нижня межа істотної шкоди.

При цьому матеріальний критерій не повинен бути єдиним, який повинен враховуватися при встановленні суспільно небезпечних наслідків злочину. Це пов'язано з тим, що через різноплановість екологічної шкоди обмежити її рамками матеріальних збитків неможливо. Тому, крім матеріального критерію, мінімальну межу якого потрібно встановити у примітках до ст. 244, 246, 249 КК України, при визначенні істотної шкоди потрібно враховувати, екологічну та економічну значущість об'єктів рослинного і тваринного світу, особливості їх відтворення, місцезнаходження і т.п.

Список використаних джерел:

1. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля : постанова Пленуму Верховного Суду України № 17 від 10.12.2004 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04>.
2. Локтіонова В. В. Суспільно небезпечні наслідки у злочинах проти довкілля : автореф. дис на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 / Вікторія Володимирівна Локтіонова ; Харків. нац. ун-т. внутр. справ . X., 2013. 23 с.
3. Матвійчук В. К. Кримінально – правова охорона навколишнього природного середовища: проблеми законодавства, теорії та практики : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / Валерій Костянтинівич Матвійчук ; Нац. акад. управління. Київ, 2008. 511 с.
4. Оробець К. М. Кримінальна відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом : дис. .. кан. юрид. наук : 12.00.08 / Костянтин Миколайович Оробець ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». X., 2012. 235 с.
5. Скворцова О. В. Кримінально-правова характеристика незаконної порубки лісу за кримінальним законодавством України (на підставі матеріалів практики Автономної Республіки Крим) : дис. .. кан. юрид. наук : 12.00.08 / Ольга Володимирівна Скворцова ; Таврійський нац. ун-т. ім. В. І. Вернадського. Сімферополь, 2007. 218 с.
6. Уголовное право. Актуальные проблемы теории и практики : сб. очерков / под.ред В. В. Лунеева. Москва: Юрайт, 2010. 780 с.
7. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні: проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства / С. Б. Гавриш. Київ: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2002. 635 с.

СЕКЦІЯ № 1. Правові стандарти у сфері інтелектуальної власності

«ФОРМУЛА» СТВОРЕННЯ І ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПРОДУКТУ ЯК ОСНОВА ЄДИНОЇ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Гордієнко Сергій Георгійович

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

доктор юридичних наук, доцент,

доцент кафедри інформаційного права

і права інтелектуальної власності факультету соціології та права

У першу чергу, автор хоче виразити подяку організаторам заходу за запрошення до участі у його роботі і додати, що виказує лише власну точку зору на запропоновану до обговорення тематику, яка на його погляд досить складна і потребує прискіпливої уваги науковців та практиків. Лише співвіднесення між собою теоретичних напрацювань та юридичної практики дасть можливість відпрацювати ефективні програми, концепції тощо удосконалення і розроблення нових теоретико-прикладних розробок вітчизняної юридичної науки. Адже останні активно будуть формувати особистість молодих фахівців, тобто нашого з вами майбутнього.

Тому, вважаємо за доцільне ще раз висловити свої міркування стосовно запропонованої до обговорення тематики.

На наше глибоке переконання:

- спочатку просто існує інформація як певна непізнана чи пізнана характеристика матерії та енергії;
- у результаті специфічної розумової людської діяльності з пізнання інформації з'являються відомості;
- відомості класифікуються і створюють інформаційні масиви та ресурси;
- інноваційна діяльність з інформаційними масивами створює якісно нові знання;
- інформаційні масиви з якісно нових знань є потенційними комерційними ресурсами;
- інформаційні ресурси мають свою вартість (їх ціну доцільно виражати в зрозумілому всім еквіваленті – грошах) і створюються для комерціалізації;
- при проведенні інноваційної діяльності – створенні якісно нових знань з метою комерціалізації, виникають інтелектуальні продукти;
- останні стають інтелектуальними ресурсами з певною вартістю;

— у подальшому інтелектуальні продукти мають набути свого власника;

— при набутті власника інтелектуальні продукти стають об'єктами інтелектуальної власності.

Протягом всього життєвого циклу якісно нового знання воно має оцінюватися.

Від цінності інформаційних ресурсів та об'єктів інтелектуальної власності залежить система їх неюрисдикційного та юрисдикційного захисту.

У подальшому, якісно нові знання, які закріплені правовими нормами протягом всього їх життєвого циклу за законом єдності та боротьби протилежностей, «знищуються» більш новими знаннями. Тобто життєвий цикл інформації повторюється по спіралі, але на більш високому рівні: інтелектуальний продукт стає простим знанням, надалі перетворюється в ресурс, який в ході інноваційної діяльності перетворюється знову у якісно нове знання, яке може стати об'єктом інтелектуальної власності. І так безкінечно.

Весь зазначений процес має точно і адекватно соціально-політичним реаліям регулюватися нормами права.

Тобто, **«формула» створення і життєвого циклу інтелектуального продукту виглядає так:** інформація – право на інформацію – безпека інформації – створення якісно нового знання і його комерціалізація (інноваційна діяльність) – право інноваційної діяльності – безпечність інноваційної діяльності – визнання на державному, чи міждержавному рівнях новизни інноваційного продукту (патентування) породжує право на інтелектуальну власність – захист інтелектуальної власності – комерціалізація інтелектуальної власності.

Це дає підстави до висновку, що і науково-навчальна дисципліна не може бути "розірваною" на частини кафедрами, які належать до різних наукових та навчальних напрямів.

Тобто, наукова та навчальна частини дисципліни мають формуватися на єдиному факультеті та складатися з:

1. Інформаційного блоку:

- Наука - Інформаціологія.

- Навчальна дисципліна – Правове регулювання та безпека інформаційної сфери.

2. Інноваційного блоку:

- Наука – Інноватика (галузь знань, що включає методологію й організацію інноваційної діяльності).

- Навчальна дисципліна – Правове регулювання та безпека інноваційної діяльності

3. Блоку інтелектуальної власності:

- Наука - Інтелектуальна власність.

- Навчальна дисципліна – Право на інтелектуальну власність та її безпека.

Зазначені блоки є основою формування знань, умінь та навичок у бакалаврів, магістрів та «докторів філософії».

Для бакалаврів:

Навчальна дисципліна – ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ – основи дисципліни;

Навчальна дисципліна – ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА БЕЗПЕКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ - основи дисципліни;

Навчальна дисципліна – ПРАВО НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ ТА ЇЇ БЕЗПЕКА - основи дисципліни.

Магістрам:

Навчальна дисципліна – ІНФОРМАЦІОЛОГІЯ, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ - проблемні питання дисциплін;

Навчальна дисципліна – ІННОВАТИКА, ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА БЕЗПЕКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ - проблемні питання дисциплін;

Навчальна дисципліна – ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ, ПРАВО НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ ТА ЇЇ БЕЗПЕКА - проблемні питання дисциплін.

Докторам філософії:

Навчальна дисципліна – ІНФОРМАЦІОЛОГІЯ, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ – наукові проблеми дисциплін;

Навчальна дисципліна – ІННОВАТИКА, ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА БЕЗПЕКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – наукові проблеми дисциплін;

Навчальна дисципліна – ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ, ПРАВО НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ ТА ЇЇ БЕЗПЕКА – наукові проблеми дисциплін.

Отже, нами пропонується створення єдиного центру з вивчення та викладання дисципліни **"Правове регулювання інформаційної сфери, сфери інноваційної діяльності та інтелектуальної власності"**.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ : ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Шишка Роман Богданович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри інтелектуальної
власності та цивільно-правових дисциплін*

Проблема штучного інтелекту не нова, не фантастична, футурологічна чи надумана, а досить реальна та практично значуща, спричинена стрімким розвитком новітніх технологій. Йдеться про самоусвідомлення штучним інтелектом себе і ставленні до оточуючого світу та до людини.

Штучний інтелект (artificial intelligence) – це створення інтелектуальних машин (програм), здатних брати на себе окремі функції інтелекту людини, наприклад, обирати оптимальні рішення на основі раніше отриманого досвіду та аналізу зовнішніх впливів. Категорія «штучний інтелект» розглядається як: „науковий напрям з моделювання процесів пізнання та мислення, використання методів розв’язання задач, які використовує людина, для підвищення продуктивності обчислювальної техніки; «різні прилади, механізми, програми, які за тими чи іншими критеріями можуть бути названі інтелектуальними; система уявлень про пізнання, розум та людину, які спричинили саму постановку питання про моделювання інтелекту» [4, с. 313]; *аналог* інтелекту людини чи інтелектуальні системи як відносно самостійні ідеї штучного інтелекту [5, с. 151-152]; „інтелект, що *переве́ршує* кращих представників людського розуму практично в будь-якій сфері, із науковою творчістю, здоровим глуздом і соціальними навичками включно” [1, с. 313].

Тож проблема штучного інтелекту наразі є однією з найважливіших у філософії та праві. Створення штучного інтелекту засноване на досягненнях нано-, біо- та генних технологій, і стосується конкретного носія універсального штучного інтелекту [3, с. 105] та його самосвідомості. Його прояв як цифровий комп’ютер (система комп’ютерів), так і культивована мозкова тканина (останнє породжує певні етичні проблеми) яка імплантується та взаємодіє з мозком людини. Відомий мільярдер Елон Маск заявив: "Теоретично він, штучний інтелект, може бути небезпечніше ядерної зброї". Принаймні, створивши віртуальну шизофренію, вчені довели небезпеку «думаючих» машин.

До того слід бути готовим необхідне завчасне створення теоретичної бази врегулювання взаємодії людини та штучного інтелекту з його раціональним мисленням на відміну від ірраціонального мислення людини. Це є виправданим тим, щоб не бути захопленими зненацька їх протистоянням чи війною. Штучний інтелект став чинником універсальної еволюції.

За великим рахунком проблема полягає у переведенні штучного інтелекту з об’єкту права в суб’єкт. Тим більше, що такий наразі об’єкт-

суб'єкт набуває здатності взаємодіяти із іншими технічними системами, набуває можливості рухатися, взаємодіяти з людиною. Він здатний самонавчатися й удосконалюватися, бути автономним, взаємодіяти зі складними комплексами, в тому числі у сфері оборони, управління цими комплексами. Рано чи пізно виникне питання про надання штучному інтелекту статусу особистості та правосуб'єктності. Тим більше, що прецеденти визнання штучного інтелекту особистістю з виданням паспорта уже є (Швеція). Використання штучного інтелекту свідчить про потребу законодавчого урегулювання його використання, встановлення його становища, визначення застережень щодо порушення прав людини та обмежень їх діяльності.

Відповідно до завдання юридичної науки полягає в забезпеченні можливості набуття такими становища учасника суспільних та правових правовідносин. Зокрема наразі значна частина справ у світі забезпечується ботами – програмою, яка з-під свого облікового запису виконує редагування, в тому числі текстів юридичних документів, здійснює їх супровід. Різновидом є чат-бот – програмне забезпечення з контентом – об'єкт правовідносин, а не суб'єкт, який має права й законні інтереси. Чат-бот став частиною послуг суб'єктів господарювання зі взаємодії з потенційними їх клієнтами. Можлива нейронна мережа з вмонтованим машинним навчанням, кращими практиками штучного інтелекту із відповідей та порадами тощо. У чат-бота передбачається унікальне зображення, можливо, навіть з емоціями. Теперішні гаджети при їх створенні наділені іменами.

Вважається, говорити що штучний інтелект, зокрема чат-бот, як суб'єкт правовідносин ще рано. Проте, щоб не було запізно, на наш погляд, ми повинні вже розробляти теоретичне підґрунтя моделі штучної особистості як максимально наближеної до людської. В іншому випадку співробітництво штучного інтелекту та людини вбачається досить проблемним. Диспозитивність поведінки людини однозначно може бути оцінена штучним інтелектом як нераціональна, навіть небезпечна як для самої людини так і довкілля.

Якщо зважати на складні програмні конструкції та їх стрімкий розвиток, то можна виокремити такі підходи до суб'єктивізації штучного інтелекту:

- суб'єкта правовідносин, що здатний до комунікації та прийняття самостійних рішень, в тому числі, й управлінських;
- наявність індивідуалізації як цифрової так і іншої, подібної до людської, що слугуватиме його інтеграції і суспільство;
- визнання правових наслідків за їх рішеннями як в інтересах людини чи юридичної особи, публічних утворень, так і самого штучного інтелекту. Принаймні ми вже визнали і програмними засобами і підтримуємо такі їх права на самовдосконалення, отримання інформації, спілкування із іншими інформаційними системами.

Для повної взаємодії необхідне використання ним публічної інформації, зокрема відкритих даних. Її використання й обробка визначена Законом України «Про доступ до публічної інформації», де слід передбачити вже передбачити її використання штучним інтелектом. Йдеться про інформацію з відкритого реєстру юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців, реєстру речових прав та їх обмежень, інформацію з мережі Інтернет тощо;

– визнання творцями об'єктів інтелектуальної власності. Здебільше заперечується визнання їх автором і притримуються того, що виключні майнові права на все, що створене чат-ботом, належать його власнику. Проте у подальшому ситуація може змінитися докорінно і, на наш погляд, міняється. Тут можливе визнання права на винагороду за комерціалізацію майнових прав на такі об'єкти, зокрема на створений ним програмний продукт. Залишився невеликий крок до визнання за ним права власності як передумови можливої майнової відповідальності.

Чат-боти стали широко використовуватися в юридичній практиці. Завдяки їм забезпечується консультування та складання процесуальних документів, навіть якщо їх підстраховують юристи. Проте, як зазначається, й тут все може дуже скоро змінитися. Принаймні, відомо, що у США чат-боти виграють позови на значні суми.

У РФ розроблено проект Модельної конвенції про робототехніку і штучний інтелект, яка об'єднала основні підходи до регулювання відносин за їх участі та ініціює прийняття першого міжнародного акте в цій сфері. У ній 42 правила, що присвячені безпеці роботів, а також правилам їх створення і використання, врегулюванні розробок в цій сфері, а також обмеження застосування військових роботів [2].

Отже, якщо суб'єктом правовідносин визнаємо штучний інтелект, усувається посередник і виникають відносини зі споживачем товару, що надається штучним інтелектом. Водночас є можливості для взаємодії з потенційним покупцем та правових наслідків такої взаємодії. В плані напряму цієї конференції вважаємо за доцільне у підготовку фахівців із правових проблем штучного інтелекту та запровадження спецкурсу «Правові аспекти взаємодії людини та штучного інтелекту». Для перспективних амбітних магістрів запропонувати теми з розробки цього напрямку. Тим більше, що наразі достатньо філософських економічних та правових емпіричних даних для їх проведення.

Вирішення цих та інших питань має забезпечити правова наука, зокрема й цивільне право. Вирішення основного теоретичного концепту про суб'єктність штучного інтелекту слугуватиме розробці та прийняттю законів про штучний інтелект, на основі сполучення імперативів та диспозитивів.

Список використаних джерел:

1. Бостром Н. Сколько осталось до суперинтеллекта? / Ник Бостром. *Информационное общество*: Сб. М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. С. 313-338.

2. Модельная конвенция о робототехнике и искусственном интеллекте: сайт Исследовательского центра проблем регулирования робототехники и искусственного интеллекта. URL: <http://www.robotravo.ru> (дата обращения: 11.02.2019).

3. Мороз О. Я. Исторические судьбы Homo sapiens в контексте развития искусственного интеллекта, эволюции сингулярных технологий / О. Я. Мороз. *Наука и образование: современные трансформации: Монография*. К.: ПАРАПАН, 2008. С. 89-112.

4. Петрунин Ю. Ю. Искусственный интеллект / Ю. Ю. Петрунин. *Новая философская энциклопедия*. М., 2001. Т. 4. С. 159-160.

5. Швирков О. І. Проблема штучного інтелекту і людиновимірність штучних інтелектуальних систем: дис. ... кандидата філос. наук: 09.00.09. Житомир, 2006. 174 с.

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРОГРАМИ ЯК ОБ'ЄКТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Авдєєва Галина Констянтинівна

*НДІ вивчення проблем злочинності ім. академіка В. В. Сташиса НАПрН
України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник*

За результатами дослідження Асоціації виробників програмного забезпечення в Україні використовується 20% ліцензійних комп'ютерних програм та 80% «піратських» [1].

Комп'ютерною програмою є набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах) [2].

Об'єктом авторського права може бути лише комп'ютерна програма, що має такі ознаки: оригінальність; творчий характер; об'єктивну форму виразу, доступну для сприйняття; можливість її фіксації в матеріальній формі. Об'єктом охорони визнається не ідея, яка слугує основою алгоритму, а лише конкретна реалізація цього алгоритму у вигляді символічного запису конкретної послідовності операцій і дій (тексту програми, записаного автором за допомогою алгоритмічної мови) [3, с. 166].

Основою авторського права є унікальність об'єкта, тобто неможливість створення ідентичного твору іншою особою. Відсутність унікальності (серед комп'ютерних програм існує значна кількість аналогів, які виконують однакові функції), суперечить основам авторського права і слугує підставою для дискусій щодо правомірності віднесення комп'ютерних програм до об'єктів авторського права [4].

Охорона комп'ютерних програм виключно засобами авторського права (охороняється єдність змісту і форми твору), може бути ефективною лише в тому випадку, якщо вони мають об'єктивну форму виразу (рукопис тексту) і використовується лише в цій формі. Однак, при реальному функціонуванні програмний продукт застосовується в зміненому (в порівнянні з рукописом) вигляді, тому авторське право не завжди може забезпечити йому захист і повною мірою охороняти авторські права розробників програмного забезпечення [5].

На відміну від літературних творів, текст комп'ютерної програми (вихідний чи об'єктний коди) не мають самостійної цінності без можливості їх «зчитування» комп'ютером. Отже, сприйняття комп'ютерної програми (її тексту), відбуваються не безпосередньо людиною, а опосередковано, за допомогою комп'ютера.

Комп'ютерні програми створюються з використанням певної алгоритмічної мови програмування з використанням шаблонних (типових для певного середовища розробки) конструкцій алгоритмічної мови. Це ускладнює процес ідентифікації програми і, як наслідок, заважає встановленню факту порушення авторського права на комп'ютерну програму.

Процес перекладу тексту програми з вихідного коду в об'єктний, в результаті якого виходить виконуваний файл, автоматизований і не має творчого характеру. Його називають компіляцією [6], а зворотний процес – декомпіляцією. Програми, які написані на різних мовах програмування і мають різні вихідні коди (тексти програм), після компіляції можуть перетворюватися в однаковий об'єктний код (виконуваний файл).

Компіляція є процесом односпрямованим і незворотнім, при якому назавжди втрачається значна кількість інформації (коментарі, імена функцій і змінних). При компіляції комп'ютерна програма набуває проміжну форму, до якої необхідно додатково приєднати бібліотечні засоби, що містять стандартні підпрограми і процедури, а при необхідності додати будь-які інші модулі, які можуть бути запозиченими з інших мов програмування.

Програми-декомпілятори [7] автоматично здійснюють переклад програми з низькорівневої мови на високорівневу. Однак, нечасто в результаті декомпіляції можна точно відтворити вихідний код [8].

За результатами аналізу викладених відомостей автор дійшов таких висновків:

- ефективною в системі авторського права є захист лише таких комп'ютерних програм і їх частин, які представлені у вигляді оригінальних вихідних кодів (текстів програм);

- захист комп'ютерних програм у вигляді виконуваних файлів як об'єктів авторського права не є ефективним, оскільки виконуваний файл утворюється в результаті автоматизованого перекладу (компіляції) оригінального тексту комп'ютерної програми на формалізовану мову

програмування у вигляді чисел, а спроби відтворення вихідного програмного коду (декомпіляції) з виконуваних файлів не дозволяють повною мірою відновити оригінальний тексти програм, що перешкоджає їх ідентифікації та охороні як об'єктів авторського права.

Список використаних джерел:

1. Проблема з піратством в Україні стала критичною. URL: Режим доступа: <https://znaj.ua>.
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права». URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Симкин Л. С. Программы для ЭВМ: правовая охрана (правовые средства против компьютерно-го пиратства). Москва: Из-во «Городец», 1998. С. 166.
4. См.: Скляров І. Комп'ютерні програми та патентна охорона. *Інтелектуальна власність*. №5. 2003; Ревинский О. В. Правовая охрана компьютерных алгоритмов: начнем с определения? *Патенты и лицензии*. № 10. 1999.
5. Мещерякова Н. Комп'ютерна програма – це власність, і зазіхання на неї протиправні. *Юридичний вісник України*. К. № 25 (521) от 25.06.2005. URL: www.yuricom.kiev.ua.
6. Компиляция (compilation) - трансляция программы (кода) или отдельного программного модуля, составленных на языке программирования высокого уровня (исходная программа, исходный модуль) в программу или модуль на машинном языке или языке, близком к машинному (объектная программа, объектный модуль). Див.: Першиков В. И., Савинков В. М. Толковый словарь по информатике. М.: Финансы и статистика, 1991. 543 с.
7. Декомпилятор – это программа, которая транслирует (превращает) исполняемый модуль (полученный на выходе компилятора) в относительно эквивалентный исходный код на языке программирования высокого уровня. Див.: Першиков В. И., Савинков В. М. Толковый словарь по информатике. Москва: Финансы и статистика, 1991. 543 с.
8. Альфред В. Ахо, Моника С. Лам, Рави Сети, Джеффри Д. Ульман. Компиляторы: принципы, технологии и инструментарий. Москва: «Вильямс», 2010. 1184 с.

ДО ПРОБЛЕМИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.

Дружкова Ірина Сергіївна
Одеська національна академія харчових технологій,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціології, філософії та права

Сьогодні, коли зміни у сучасному українському суспільстві відбуваються достатньо швидко, важливо ознайомитись із законодавством, що діяло і активно змінювалось в частині активного реформування країни у ХІХ ст. у ретроспективі.

Авторське право як важливий елемент інтелектуальної власності цікавив істориків права та цивілістів та суто істориків, яких більш цікавив розвиток видавничої та книжкової справи, розвиток театрів та цензурні установи, але розглядати ці питання без законодавчої бази не можливо. Авторське право було предметом дослідження дореволюційної юридичної науки. У різний час до вивчення авторського права зверталися П. Д. Калмиков, Г. Ф. Шершеневич, І. Г. Табашніков, К. П. Победоносцев, Д. А. Коптев, А. Б. Думашевський, Ю. І. Гамбаров, А. В. Панкевіч, Я. А. Канторовіч, А. Борвенко [1]. Характерною особливістю робіт дореволюційних правознавців є порівняльний аналіз російських і зарубіжних законоположень про авторське право, у більшості робіт робилися спроби довести необхідність існуючої різниці. За радянські часи з'являються твори але дуже багато місця історики і правознавці приділяли критиці минуло ладу. На сучасному етапі активно розвивається дана тематика, є статті, монографії та захищаються дисертації з проблематики [2]. Новітні праці правознавців та істориків заповнили багато з прогалин, усунули суперечності і непродуктивну критику [3].

Важливим, щодо авторського права, що діяло на теренах України та загалом Російської імперії, є важливий момент, по-перше, довгий час відносини авторів з видавцями взагалі не були предметом регулювання, і привілеї в Російській імперії видавалися не авторам, а видавцям, в той час як автори отримували не винагороди за свою роботу, а нагороди і подарунки, які в багатьох випадках взагалі не були пов'язані з виданням творів. По-друге, цензурне законодавство Російської імперії з'являється набагато раніше авторського, і спочатку коли цензура видавала видавцям дозвіл на друкування книг часто ніхто абсолютно не цікавилася тим, чи мають видавці права на твори. Однак активне обговорення у першій чверті ХІХ ст. випадів явного шахрайства з боку окремих видавців, що проявлялося у свідомому введенні суспільства в оману щодо авторів поширюваних книг, змусили уряд вжити відповідних заходів. В 1816 р. Міністерством народної освіти було видано розпорядження про те, щоб при наданні рукописів на цензуру до них додавалися докази прав видавця на подачу рукопису до друку. Таким чином, з появою зазначеного розпорядження питання про права видавця вперше ставилося в залежність від авторського права автора твору [4].

У театрах ситуація була не краще. Мабуть, виплата винагороди композитору вперше стала практикуватися в Імператорських театрах. Одним з ранніх згадок служить рубрика «особисті щорічні витрати» в штаті Театральній Дирекції 1803 р. де вказувалася загальна «сплата за твори і переклади 4 тис.крб». Але бували і дивні для сучасного дослідника явища, як то замість сплати грошима, такий собі бартер у виді безкоштовного відвідування спектаклів, у тому ж 1803 р. згадувався генерал-майор Титов, який за музичні твори до мелодрам «Андромеда і Персей», «Цирцея і Улісс» і драми «Суд царя Соломона»...отримав ложу на третьому поверсі на 50 російських і французьких спектаклів безкоштовно.

Незабаром у 1809 р. була введена практика гонорару за оперну музику. Правила авторської винагороди, нехай ще не систематично викладені, але досить докладно розроблені, містилися в Положенні «Прийняття та постанову нових балетів і п'єс» (входив до постанови «Внутрішнього порядку Дирекції Театральній»). Документ свідчив: «Дабы выгоды авторов и переводчиков были для них не подвержены никакому сомнению и служили бы одобрением к большим трудам, назначается определительное положение воздаяния соразмерно достоинству каждого» [5].

Законодавство 1809 р. встановлюючи правила, де регламентувалися чотири способи набуття Дирекцією п'єс: 1) поступкою на користь автора одного збору з другого, третього або четвертого спектаклю; 2) одноразовою сплатою автору від 200 до 900 крб. за п'єсу; 3) річним жалуванням капельмейстера за твір оперної і балетної музики і 4) безкоштовно – постановка п'єси в бенефіс одного з артистів, яким надається можливість самому домовлятися з автором. Притому поставлена в бенефіс п'єса надходила у власність Дирекції. Відзначимо, що п'єса сплачувалася в одній з столиці, а право її подання купувалося театрами і Москви, і Петербурга (оскільки Дирекція існувала одна на обидві столиці).

3 травня 1825 р вийшла Постанова Імператорської Театральній Дирекції, в якому третя частина («Правила внутрішнього управління») включала статтю «Про нагородження авторів». Крім підвищення винагороди в цілому, зміни, в порівнянні з 1809 р, торкнулися деяких моментів, але не суттєво.

Паралельно перше законодавче врегулювання авторських прав приватних осіб було встановлено в рамках законодавства про цензуру. Новий Цензурний статут, виданий 22 квітня 1828 року, містив у собі главу «О сочинителях і видавцях книг», що складалася з 5 статей, і доповнювалася «Положенням про права творців». За цим законом, що стосувалася тільки літературних творів, автор або перекладач книги мав «виняткове право користуватися все життя своє виданням і продажем оной на свій розсуд як майном набутих (§ 1 Положення). Термін авторського права був встановлений в 25 років з дня смерті автора, після чого твір «ставав власністю публіки» (§ 137 Цензурного статуту). Захист авторського права ставилася в залежність від виконання цензурних правил, оскільки якщо книгу надрукували книгу без дотримання правил Цензурного статуту то автор позбавлявся всіх прав на книгу (§ 17) [6].

Далі 8 січня 1830 року Державним радою було затверджено Положення про права творців, перекладачів і видавців, яке вирішило питання про охорону статей у журналах, приватних листів, хрестоматій. Також прямо визнало право авторів правом власності, а також можливість продовження до 35 років терміну охорони твору після смерті автора.

У 1845 році з'явилися Правила про музичної власності, а в 1848 році – Положення про художню власності. І фактично до 70 років XIX ст. особливих суттєвих змін не відбувалося [7].

Фактично можна говорити, що у зазначений період з'являються поодинокі юридичні спроби контролю за ринком послуг, що швидко розвивався. Для російського авторського права в цей час характерним є нижчий рівень охорони авторських прав порівняно з європейським законодавством.

Список використаних джерел:

1. Шершеневич Г. Ф. Авторское право на литературные произведения. Казань, тип. Имп. ун-та, 1891., 313 с.; Шершеневич, Г. Ф. Учебник русского гражданского права. Одиннадцатое издание. М., Изд. Бр. Башмаковых, 1914., Т. 1., 483с.; Янжул И. И. По поводу слухов о новой литературной конвенции. Русские ведомости. 1891. № 112.
2. Гришин Д. Ю. Эволюция авторского права: от зарождения до наших дней: Выпуск 7. *Проблемы юридической науки в исследованиях докторантов, адъюнктов и соискателей.* 2001., Т. 1., С46-54.; Ришкова О. В. Захист прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03; кер. роботи С. О. Сліпченко; Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2007. 21 с.
3. Довгань Г. В. Становлення та розвиток законодавства України про інтелектуальну власність (історико-правовий аспект) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Довгань Галина Віталіївна ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Л., 2008. 222 с.; Чупова М. Д. История авторского права в России XIX века : диссертация ... кандидата юридических наук : 12.00.01. Чупова Мария Дмитриевна., Москва, 2000.158 с.
4. Дроб'язко В. С, Дроб'язко Р. В. Право інтелектуальної власності: Навч. посібник Київ: Юрінком Інтер, 2004. 512 с.
5. Ферран Я. А. Формы вознаграждения композиторского труда в дореволюционной России. Ферран Яна Алексеевна. *Вопросы театра.* 2017. № 3-4.
6. Российская империя. Положение о вознаграждении сочинителям и переводчикам драматических пьес и опер, когда они будут приняты для представления на Императорских Театрах. *Полное собрание законов Российской империи.* Собрание 2-1. СПб.: Тип. 2 Отд. Собств. е. и. в. Канцелярии, 1830. Т. 2: 1827. С. 980-982., 1561 с.
7. Островський А. Н. О положении 13 ноября 1827 г. *Полное собрание сочинений.* Том 12. Статьи о театре. Записки. Речи 1859-1886 / Владыкин, Г. И. М.: Художественная литература, 1952. Т. 12. С. 81-84.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОЛІЗІЙНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Журик Юрій Володимирович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри інтелектуальної
власності та цивільно-правових дисциплін*

Сьогодні в Україні основними нормативними актами у правовому регулюванні відносин у сфері господарювання є Цивільний та Господарський кодекси України. Проте, не зважаючи на їх важливість та сучасність, очевидними є правові колізії у нормативному регулюванні окремих відносин що, у свою чергу, ставить ряд питань правозастосовного характеру. Наведемо декілька колізійних питань, які мають місце.

Перше питання стосується неоднозначності визначення того, що собою являє підприємство – *об'єкт* чи *суб'єкт* права. Цивільний кодекс України у статті 191 визначає підприємство як єдиний майновий комплекс: «Стаття 191. Підприємство як єдиний майновий комплекс»:

1. Підприємство є *єдиним майновим комплексом (курсив авт.)*, що використовується для здійснення підприємницької діяльності.

2. До складу підприємства як єдиного майнового комплексу входять усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги, борги, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом.

3. Підприємство як єдиний майновий комплекс є *нерухомістю (курсив авт.)*».

Отже, за Цивільним кодексом України, підприємство виступає як *об'єкт* права, а саме – як «*єдиний майновий комплекс*», як «*нерухомість*». Але дане положення вступає у колізію із положенням статті 62 Господарського кодексу України «Підприємство як організаційна форма господарювання», а саме:

1. Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами.

2. Підприємства можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності.

3. Підприємство, якщо законом не встановлено інше, діє на основі статуту.

4. Підприємство є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків та може мати печатки.

5. Підприємство не має у своєму складі інших юридичних осіб».

Отже, відповідно до Господарського кодексу України, підприємство виступає як *суб'єкт* права, як «самостійний суб'єкт господарювання».

Друге питання стосується невизначеності у Господарському кодексі України термінів «*види*» та «*організаційні форми*» підприємств.

Господарський кодекс України, у статті 63 встановлює «*види та організаційні форми*» підприємств «*Стаття 63. Види та організаційні форми підприємств*». У статті перераховуються види підприємств, та тлумачиться, що таке підприємство *унітарного* типу, та *корпоративного* типу. Питання, яке може виникнути, це у чому ж різниця між «*видом*» та «*організаційною формою*»? Ці поняття законодавець намагався розмежувати, але зробив це вкрай невдало.

Законодавчого визначення немає, але теорія господарського права визначає, що організаційно-правові форми – це розмежування суб'єктів господарювання в залежності від їх структурної будови, господарської діяльності та форми власності, тобто це і є види підприємств. Виходить, що «*організаційно-правові форми*» і «*види*» – це синонімічні поняття.

Третє питання стосується положень Господарського кодексу України, щодо визначення кола учасників відносин у сфері господарювання. Серед учасники відносин у сфері господарювання стаття 2 Господарського кодексу України вказує на «*споживачів*»: «Учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, *споживачі* (*курсив авт.*), органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності».

Але *споживачами* можуть бути як фізичні особи так і юридичні особи. Що ніяк не вписується у логіку та розуміння сфери господарських відносин, а лише приводить до колізійності між цивільними та господарськими відносинами. Підкреслимо, що дія Закону України «Про захист прав споживачів» розповсюджується *виключно на фізичних осіб*.

Четверте питання стосується недосконалої юридичної техніки при нормативному регулюванні відносин матеріально-технічного постачання та купівлі-продажу у Господарському кодексі України.

Відповідно до статті 264 Господарського кодексу України: «Матеріально-технічне постачання та збут продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання як власного виробництва, так і придбаних у інших суб'єктів господарювання, здійснюються суб'єктами господарювання шляхом поставки, а у випадках, передбачених цим Кодексом, також на основі *договорів купівлі-продажу* (*курсив авт.*)».

Але у Господарському кодексі України нормативно не врегульовані відносини купівлі-продажу між суб'єктами господарювання! Виходить, що суб'єкти господарювання можуть укладати між собою виключно правочини *«матеріально-технічного постачання та збуту»*. Крім того, зазначимо, що термін *«збут»*, крім назви статті 264 Господарського кодексу України, більше ніде не застосовується. А тому, що саме визначається цим терміном та як регулюються ці відносини, залишається питанням?

П'яте питання стосується визначення строку позовної давності у договорах перевезення, а саме: відповідно до ч. 3, ст. 925 Цивільного кодексу України *«3. До вимог, що впливають із договору перевезення вантажу, пошти, застосовується позовна давність в один рік (курсив авт.) з моменту, що визначається відповідно до транспортних кодексів (статутів)»*. У свою чергу ч. 5, ст. 315 Господарський кодекс України, врегульовуючи порядок вирішення спорів щодо перевезень, встановлює, що *«5. Для пред'явлення перевізником до вантажовідправників та вантажоодержувачів позовів, що впливають з перевезення, встановлюється шестимісячний строк (курсив авт.)»*. Виникає логічне запитання – який строк застосовувати та яким нормативним актом користуватися? Можливо необхідно враховувати суб'єктний склад учасників відповідних відносин, але чіткої вказівки в законодавстві немає.

Зазначимо, що у правозастосовній діяльності юристів виникає логічне запитання: яким нормативним актом керуватися? Адже відносини між юридичними особами регулюються як Цивільним кодексом України - загальним нормативним актом, так і Господарським кодексом України – як спеціальним нормативним актом щодо регулювання відносин між у тому числі і юридичними особами-суб'єктами господарювання.

Дати однозначну відповідь у цьому випадку важко. Але можна вказати на те, що у конкретних випадках треба виходити із *суб'єктного складу учасників відносин*. Наприклад, якщо у відносинах перевезення бере участь фізична особа, то необхідно застосовувати норми Цивільного кодексу України, хоча це і так очевидно, а якщо сторонами є тільки юридичні особи, то застосовуються норми Господарського кодексу України.

НЕСУПЕРЕЧНІСТЬ ПРОМИСЛОВОГО ЗРАЗКА ПУБЛІЧНОМУ ПОРЯДКУ

Макаришева Тетяна Степанівна

Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін

Чернявська Олена Валеріївна

Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», старший викладач кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін

Відповідно до Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» промисловий зразок – це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання. А правова охорона надається промислового зразку, що не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоспроможності.

При складанні та поданні заявки на одержання патенту на промисловий зразок для зменшення часу проведення експертизи за заявкою, з огляду на рекомендації положень Правил складання та подання заявки на промисловий зразок варто враховувати актуальні назви зразків відповідно до чинної редакції Міжнародна класифікація промислових зразків (далі – МКПЗ). МКПЗ містить, зокрема, алфавітний перелік виробів, до якого включено промислові зразки, із зазначенням класів і підкласів, до яких вони належать. Загальне уявлення стосовно типу виробів, у яких втілено промислові зразки, можна отримати, звернувшись до переліку товарів, що належать до кожного класу та підкласу.

Спеціальне законодавство України у сфері охорони прав на промислові зразки не містить положень щодо визначення того, які саме промислові зразки суперечать публічному порядку, принципам гуманності і моралі.

Методичні рекомендації з окремих питань проведення експертизи заявки на промисловий зразок (далі – Методичні рекомендації) у розділі 7 щодо перевірки наявності у заявці матеріалів, що суперечать публічному порядку, принципам гуманності і моралі відправляють до норм міжнародних договорів, інших законів та підзаконних нормативно-правових актів.

Основоположним міжнародним документом щодо забезпечення прав і основних свобод людини та дотримання цих прав і свобод є Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. До нормативно-правових актів України, які можуть бути застосовані при перевірці промислового зразка, мають відношення, зокрема такі, як Конституція України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про захист суспільної

моралі» (N 1296-IV від 20.11.2003), Закон України «Про охорону культурної спадщини» (N 1805-III від 08.06.2000).

Статтею 2 Закону України «Про захист суспільної моралі» (N 1296-IV від 20.11.2003) визначено, що забороняються виробництво та обіг у будь-якій формі продукції порнографічного характеру; дозволяються обмежено виробництво та обіг у будь-якій формі продукції еротичного характеру та продукції, що містить елементи насильства та жорстокості. (Критерії віднесення продукції до такої, що має порнографічний характер, встановлюються спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері культури та мистецтв).

Забороняється також виробництво та розповсюдження продукції, яка: пропагує війну, національну та релігійну ворожнечу, зміну шляхом насильства конституційного ладу або територіальної цілісності України; пропагує фашизм та неофашизм; принижує або ображає націю чи особистість за національною ознакою; пропагує бузувірство, блюзнірство, неповагу до національних і релігійних святинь; принижує особистість, є проявом знуцання з приводу фізичних вад (каліцтва), з душевнохворих, літніх людей; пропагує невігластво, неповагу до батьків; пропагує наркоманію, токсикоманію, алкоголізм, тютюнопаління та інші шкідливі звички.

Звернемось до наших реалій. В якості прикладів, що пропагують тютюнопаління (див. рис. 1, рис. 2), можна навести такі:

	
Рис.1. Мода на яд!	Рис.2. No more need be said (більше не потрібно говорити)

Дивись також Інтернет-ресурс за посиланням:
https://www.google.com.ua/search?q=пропаганда+курения&client=opera&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=wXACIBC_CIDYCM%253A%252CLDIGCPrwX8drM%252C_&vet=1&usg=AI4_-kRK7RkXIYAD7CVRbhk9IU3SPVD2PQ&sa=X&sqi=2&ved=2ahUKEwj_16fypbjhAhUGuVkJNbg1C24Q9QEwD3oECAkQFg#imgrc=wXACIBC_CIDYCM

Знову звертаємось до Методичних рекомендацій (п. 7.2.2). Можна вважати, що наявні у заявці матеріали суперечать принципам гуманності і моралі, якщо зображення промислового зразка чи його назва: містить, в тому

числі, спотворені пам'ятники історії і культури, спотворює назви чи зображення відомих творів культури та мистецтва, спотворює зображення або імена та прізвища відомих осіб; містить образливі, зневажливі вирази, натяки щодо добре відомої особи, які можуть зачіпати почуття цієї особи або її шанувальників; пропаганду війни, національної та релігійної ворожнечі, антидержавні, расистські лозунги, емблеми, найменування екстремістських організацій; пропаганду фашизму та неофашизму тощо.

Стосовно промислових зразків, особливо для друкованої продукції, що відноситься до класу 19 МКПЗ «Канцелярське знаряддя та приладдя, мистецькі та навчальні знадобки» (підкласи 19-03 «Календарі»; 19-04 «Книжки та інші предмети»; 19-07 «Навчальні засоби та пристосування»; 19-08 «Інші надруковані вироби») та одягу (клас 02 МКПЗ «Предмети одягу та галантерейні вироби»), це написи відповідного змісту, що розміщені на них. Інтернет є джерелом інформації про продукти, що містять різного роду об'єкти, що порушують принципи моралі. Наприклад, еротичний календар http://plusda.ru/devushki-kartinki/eroticheskii_kalendar_2018_ot_ishpanskih_dizainerov.html з фотографіями жінок, <http://content-publish.ru/shop/men/> - зображеннями чоловіків (рис. 3).

Рис. 3. Календар із зображенням чоловіків

Ох вже ця реклама: <https://fishki.net/45734-reklama-s-namekami-30-foto.html>. На рис. 4 представлено бокал (клас 07-01 МКПЗ – Порцелянові, скляні вироби, посуд та інші подібні речі) у вигляді жіночого тіла (див. посилання за адресою <https://mrgeek.ru/product/bokal-jenskoe-telo/>).

Пропаганда бузувірства, блюзнірства, неповаги до національних, релігійних святинь (зокрема, містить богохульні вирази, елементи релігійної символіки, що може зачіпати або ображати почуття віруючих).

Рис. 4. Бокал у вигляді жіночого тіла

Рис. 5. Футболки з написом «Британці – всім росіяним, полякам, румунам та іншим...»

Приймення або образа нації чи особистості за національною ознакою (див. рис. 5), емблеми екстремістських організацій (рис. 6).

Рис. 6. Нацистська символіка

На рис. 8 – футболки (клас 02-02 МКПЗ – Одяг) із зображенням Ксенії Собчак у вигляді Ісуса, - дивись посилання за адресою <http://www.site101.mir915bcf08b.comcb.info/material.php?id=510B7892E3ECB>

(Примітка. Бузувірство – виявлення крайньої релігійної нетерпимості до інакомислячих, жорстке переслідування їх, запеклий фанатизм.

Блюзнірство – зневажання чого-небудь святого, високого та ін.)

Наприклад, образити почуття віруючих може розміщення символіки тієї чи іншої релігії, зображень храмів, на таких товарах широкого вжитку, як пляшка зі спиртним напоєм (клас 09-01 МКПЗ 104577 Пляшки для напоїв) або упаковка для тютюнових виробів (клас 09-03 МКПЗ 101550 Пачки сигаретні [опаккування]), на окремих предметах побуту (клас 07 МКПЗ «Побутові речі, що не належать до інших класів»), на повсякденному одязі (клас 02 МКПЗ). Дивись посилання за адресою https://www.google.com.ua/search?q=оскорбление+чувств+верующих+футболка&client=opera&hs=6kI&sa=X&biw=1878&bih=917&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=I5iSMnjAKP7gIM%253A%252C8wqeShhQZ_cT5M%252C_&vet=1&usg=AI4_-kSpffEzhXzTh7cosrhIzh6E68UoJA&ved=2ahUKEwip26qgy8PhAhViyqYKHZmTAtgQ9QEwAHoECAgQBA#imgrc=RJineWPz5ddkxM:&vet=1

На рис. 9 – представлено саме дитячий одяг.

Рис. 9. Дизайнерські футболки для дітей

Пропаганда культу насильства та жорстокості, зокрема, зображення сцен насильства та жорстокості. <https://journal.tinkoff.ru/stop-bad-ad/> (рис.10).

Рис. 10. Друкована продукція

Рис. 11. Трохи грішні футболки від Dolce & Gabbana

На відміну від наведених прикладів, не буде образою для почуттів віруючих, коли такі зображення (рис. 11), розміщено, наприклад, на емблемі релігійної організації або на обкладинці журналу цієї організації. Суперечитиме принципам гуманності і моралі промисловий зразок, який містить зневажливі вислови або зображення, що стосуються релігійних конфесій, релігійних громад (християнських, мусульманських, індуських, іудаїстських та ін.), спотворені релігійні символи.

Отже, в кожному конкретному випадку слід детально розглядати всі обставини, що будуть супроводжувати використання промислових зразків.

Список використаних джерел:

1. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 року №3688-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 34.
2. Методичні рекомендації з окремих питань проведення експертизи заявки на промисловий зразок URL: [metod-recom-promzrazok-2017.pdf](#)
3. Всеобщая декларация прав человека. *Офіційний вісник України* від 15.12.2008 р., № 93, стор. 89, стаття 3103, код акта 45085/2008.
4. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20.11.2003 N 1296-IV *Відомості Верховної Ради України* від 02.04.2004 р., № 14, стаття 192.
5. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 8 червня 2000 року N 1805-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 39. Ст. 333.
6. Інтернет ресурси за адресами: <https://journal.tinkoff.ru/stop-bad-ad/>; https://www.google.com.ua/search?q=оскорбление+чувств+верующих+футболка&client=opera&hs=6kI&sa=X&biw=1878&bih=917&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=I5iSMnjAKP7gIM%253A%252C8wqeShhQZ_cT5M%252C_&vet=1&usg=AI4_-kSpffEzhXzTh7cosrhIzh6E68UoJA&ved=2ahUKEwip26qgy8PhAhViyqYKHZmTAtgQ9QEwAHoECAgQBA#imgrc=RJineWPz5ddkxM:&vet=1; <http://www.site101.mir915bcf08b.comcb.info/material.php?id=510B7892E3ECB>
7. <https://fishki.net/45734-reklama-s-namekami-30-foto.html>; <https://mrgeek.ru/product/bokal-jenskoe-telo/>
8. http://plusda.ru/devushki-kartinki/eroticheskii_kalendar_2018_ot_ispanskih_dizainerov.html з <http://content-publish.ru/shop/men/>
9. https://www.google.com.ua/search?q=пропаганда+курения&client=opera&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=wXACIBC_CIDYCM%253A%252CLDIGCPfrwX8drM%252C_&vet=1&usg=AI4_-kRK7RkXIYAD7CVRbhk9IU3SPVD2PQ&sa=X&sqi=2&ved=2ahUKEwj_l6fybjhAhUGuVkkKHbglC24Q9QEwD3oECAkQFg#imgrc=wXACIBC_CIDYCM:

КЛАСИФІКАЦІЯ ДОГОВОРІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Кривошеїна Інга Валеріївна

*Київський національний університет ім. Т. Шевченка, кандидат
юридичних наук, доцент, доцент кафедри інтелектуальної власності*

Договори у сфері інтелектуальної власності є складовою частиною цивільно-правових договорів, яким притаманна певна специфіка. Договір є однією із найважливіших підстав виникнення, зміни та припинення зобов'язань. Саме за допомогою укладення договорів сторони самостійно визначають права та обов'язки, виражаючи в них власну волю. В якості правового регулятора він встановлює юридичні правила, тобто нормує здійснення суб'єктивних прав і обов'язків сторін [1, с. 26].

Для укладення договору сторони повинні прийти до взаємного узгодженого рішення, домовитись про умови, за яких вони вступають у правовідносини.

Відповідно до позиції Жилінкової О. В. основними ознаками, які притаманні договорам в сфері розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, можна визнати ознаки щодо його предмета та суб'єктного складу. Предмет договору: 1) має нематеріальний характер; 2) є результатом інтелектуальної діяльності людини; 3) може розглядатись з двох боків – як блага та як дії, що здійснюються щодо блага. Особливості суб'єктного складу договорів полягають у тому, що усі суб'єкти права інтелектуальної власності поділяються на дві категорії – первинні та похідні. Це обумовлює обсяг належних особам прав [2, с. 9].

У цілому договір є одним із універсальних засобів, в рамках якого інтерес кожної сторони, в принципі, може бути задоволений лише за допомогою задоволення інтересу другої сторони [3, с. 32].

Сьогодні існують різні підходи до класифікації договорів в сфері розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Відповідно до одного із таких підходів договори поділяються на:

1. договори, спрямовані на створення об'єктів інтелектуальної власності;
2. договори, що регулюють порядок використання об'єктів інтелектуальної власності.

Окрім того, зазначені договори можна поділити за змістом інтелектуальної діяльності:

- договори у галузі наукової, літературної, художньої та мистецької діяльності;
- договори, що стосуються науково-технічної діяльності;
- договори на використання засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг;

• договори, які можна назвати супутніми договорами, що стосуються інтелектуальної власності [4, с. 169].

На нашу думку, зазначена класифікація договорів є неповною, поза увагою залишились договори спрямовані на передання (відчуження) виключних майнових прав інтелектуальної власності. Адже при укладенні договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності одна сторона передає другій стороні частково або у повному складі свої майнові права. Відповідно до ст. 424 Цивільного кодексу України майнові права не вичерпуються правом на використання об'єкта інтелектуальної власності, а включають також виключне право дозволяти використання об'єкта, виключне право перешкоджати неправомірному використанню, в тому числі забороняти таке використання, а також інші майнові права, які охоплюють собою можливість відчуження майнових прав [5].

Іншої позиції щодо класифікації договорів дотримується Жилінкова О. В. Так одним із критеріїв науковиця виділяє поділ договорів залежно від форми розпоряджання майновими правами. До зазначеної категорії відносяться договори про:

1. надання дозволу на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензійні договори);
2. передання (відчуження) виключних майнових прав інтелектуальної власності.

Наступним критерієм поділу виступає мета укладання договору:

1. договори повністю присвячені розпоряджання майновими правами (ліцензійні договори, договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, договір про створення за замовлення і використання об'єкта права інтелектуальної власності);
2. договори частково присвячені питанням розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності (договір комерційної концесії, договори в сфері колективного управління майновими правами авторів та інші).

Одним із критеріїв Жилінкова О. В. виділяє поділ залежно від свободи сторін при визначенні змісту договору на використання об'єкта:

1. типові (затвержені актами державних органів або розроблені відповідними організаціями);
2. договори, що укладаються між суб'єктами права інтелектуальної власності на власний розсуд [6, с. 100].

На наш погляд, з метою визначення системи договорів в сфері інтелектуальної власності в основу класифікації необхідно покласти критерій цільового спрямування. Таким чином, класифікація договорів буде мати наступний вигляд:

1. договори щодо створення об'єктів інтелектуальної власності (договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, договори про створення службових об'єктів

інтелектуальної власності, договори на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт);

2. договори щодо надання прав на використання об'єктів інтелектуальної власності (ліцензія, ліцензійний договір, договір комерційної концесії);

3. забезпечувальні договори (договір застави виключних майнових прав);

4. договори щодо надання послуг в сфері виключних майнових прав інтелектуальної власності (договори про управління майновими правами на колективній основі; договори про партнерство, що укладаються між акредитованими організаціями колективного управління; договір про представництво прав, що укладається між організаціями колективного управління, у тому числі з аналогічними іноземними організаціями);

5. договори про відчуження виключних майнових прав інтелектуальної власності (договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності).

На думку вченої Амангельди А. А. існує ще дві групи договорів, що лежать в дещо іншій площині: 1) договори, що прямо опосередковують відносини в сфері права інтелектуальної власності; 2) договори, що прямо не спрямовані на реалізацію виключних майнових прав інтелектуальної власності [7, с. 148].

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що запропоновані види класифікацій договорів в сфері інтелектуальної власності мають більш наукове, а ніж практичне значення. З практичної точки зору, необхідно враховувати, що як правило, всі договори в даній сфері є двосторонніми, відплатними (безвідплатними) та консенсуальними.

Список використаних джерел:

1. Хозяйственный договор. Общие положения. Учебное пособие. Свердловск: Свердловский юридический институт, 1986. С. 26.

2. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном : монографія / Жилінкова О. В. Київ: Юрінком Інтер, 2015. С. 9.

3. Договор в народном хозяйстве (вопросы общей теории) / Отв. ред. М. К. Сулейменов. Алма-Ата, 1987. С. 32.

4. Енциклопедія інтелектуальної власності / за ред. проф. П. П. Крайнева. К.: Старт-98, 2012. С. 169

6. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

7. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном : монографія / Жилінкова О. В. К. : Юрінком Інтер, 2015. С. 100.

8. Договоры в сфере интеллектуальной собственности по законодательству Республики Казахстан / Амангельды А. А. Алматы: ИЦ ОФ Интерлигал, 2010. С. 148.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПАТЕНТНОГО ЗАХИСТУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Кузьменко Любов Григорівна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат економічних наук, доцент, заслужений економіст України,
доцент кафедри інтелектуальної власності і цивільно-правових дисциплін*

На кожен результат інтелектуальної діяльності може бути встановлений захист шляхом оформлення патентних прав. Це правило поширюється і на лікарські препарати і фармацевтичні сполуки. Патентування результатів інтелектуальної діяльності відбувається на національному або міжнародному рівні.

Існує думка, що патент, отриманий, наприклад, в Україні, надає правовий захист винаходу по всьому світу. Однак дія прав на винахід або корисну модель поширюється виключно на території тієї країни, в якій був виданий патент [1]. Тому дуже важливо вивчати міжнародний досвід.

Патентні права це, по суті, легальна монополія, що надається і охороняється державою, з іншого боку антимонопольне законодавство всіляко захищає споживачів від тих негативних наслідків, які несе в собі монополія.

Патент на лікарський засіб забезпечує обмежену монополію, зазвичай впродовж 20 років з моменту його реєстрації. Можна продовжити термін дії патенту ще на 5 років, після закінчення яких допускається використання формули хімічної сполуки третіми особами. Він надає власникові право забороняти іншим сторонам виготовляти, продавати, використовувати, імпортувати запатентований новий препарат без дозволу власника патенту.

Протягом усієї дії патенту на лікарський засіб передбачається захист від протиправного використання об'єкта:

- можна пред'явити вимоги про припинення використання чужого об'єкта патентних прав - припинити виробництво або реалізацію продукції, вилучити контрафактні препарати з обороту тощо;
- правовласник може продати патентні права на хімічну сполуку або передати їх третій особі за ліцензійним договором за винагороду;
- в судовому порядку можна стягнути компенсацію за протиправне виробництво і реалізацію продукції, а також конфіскувати її у порушника.

Незважаючи на загальні принципи, законодавство в сфері інтелектуальної власності кожної окремої країни має свої особливості і вимоги до заявок на отримання патентного захисту. Відмінності в патентному праві і практиці видачі патентів впливають в значній мірі на те, як отримують патенти в різних країнах.

Існують три патентні бюро, які контролюють патентування у всьому світі: Європейське патентне бюро; Американське бюро патентів і торгових марок; Патентне бюро Японії. Не дивлячись на те, що закони з патентування на цих територіях схожі, існують дуже важливі відмінності. Проте відмінності в законах і практиці патентування впливають не лише на здобуття патентів, але і на ступінь захисту, який вони забезпечують. Розглянемо ці відмінності.

Європейське патентне бюро [2]. Європейське патентне бюро відповідає за перевірку і видачу патентів, які діють на територіях, визначених Конвенцією з європейських патентів. Європейське патентне бюро працює за системою першого заявника. Це означає, що перша людина, яка звернулася із заявою про патент на певний винахід, матиме перевагу на отримання прав на винахід перед тими, хто подав заяву після нього на такий же винахід. Система першого заявника забезпечує правову визначеність при наданні права, якщо дві заяви на один винахід знаходяться в одночасному розгляді.

Європейське патентне бюро встановлює обмеження на поняття «винахід». Прикладом патентнеспроможних винаходів можуть бути методи лікування людини або тварин терапевтичними або хірургічними методами, методи діагностики (крім, наприклад, лікарських засобів, які застосовуються у будь-якому з цих методів).

При оцінці патентної чистоти і рівня винаходу – Європейське патентне бюро може брати до уваги все, що було доступно громадськості, включаючи письмовий або усний опис. Ця вимога по абсолютному нововведенню означає, що не існує обмежень за територіальною або мовною ознакою на будь-який наявний опис, доступний громадськості. Тому винахідник, який хоче отримати європейський патент, не повинен оголошувати про свій винахід до подання заяви.

Після надання патенту Європейським патентним бюро заявник отримує пакет окремих національних патентів. Проте Європейський патент може бути оскаржений централізовано в Європейському патентному бюро третьою стороною, яка подає заяву впродовж 9 місяців з дня надання патенту. Хоча ухвалення остаточного рішення відносно законності Європейського патенту може тривати роки, патент вважається дійсним в країнах Європейської патентної конвенції, де він набув чинності.

Американське бюро з реєстрації патентів і торгових марок [3].

Бюро з реєстрації патентів і торгових марок США працює за системою права першого заявника там, де теоретично патент на винахід має бути наданий особі, яка вигадала і впровадила винахід на практиці (наприклад, емпіричною перевіркою ідеї) і згодом, подала заявку на патент. Заявка на патент першої особи може бути оскаржена другою особою, яка подала заявку на патентування такого ж винаходу. Процес розгляду пріоритетних суперечок дорогий і тривалий, і необхідність представити докази авторства і впровадження його на практиці є причиною, через яку винахідників,

зацікавлених в отриманні патенту в США на свої винаходи, заохочують вести детальні записи відповідних розробок.

У США винаходи належать винахідникові або винахідникам, хоча право на винахід може бути надане іншій стороні. Імена винахідників мають бути правильно вказані в заяві на патент, оскільки при умисному наданні неправильної інформації патент може бути визнано недійсним.

Якщо це не абсолютний винахід, Американське бюро патентів і торгових марок застосовує відносно складні визначення того, що є винаходом. Дуже важливою є норма відносно того, що оприлюднення винаходу впродовж 12 місяців до дня подання заяви не впливає на нього – так званий «пільговий період винаходу». Проте, якщо інша сторона опублікувала винахід у пресі, то заявник повинен довести, що зробив винахід раніше, ніж про нього була здійснена публікація (а в деяких випадках – раніше моменту винаходу іншою стороною).

Закон США не обмежує предмет, який може бути запатентований, навпаки, будь-який новий і корисний процес, устаткування, спосіб виробництва або хімічна сполука вважаються патентоспроможними. У США особливо патентоспроможні терапевтичні або хірургічні методи лікування людини, тварин і діагностичні методи. При поданні заявки на патент необхідно описати найкращий спосіб використання винаходу, який пропонує винахідник. Існує також сувора вимога, щоб заявник, винахідник і інші особи, що мають відношення до цієї заяви, були неупереджені і чесні з Американським бюро патентів і торгових марок: так званий «обов'язок розкриття». Це включає розкриття будь-якої інформації, у тому числі, будь-які публікації, які можуть відноситися до законності патенту. Недоотримання «обов'язку розкриття» може вплинути на отримання патенту. Американське патентне бюро продовжує термін дії патенту (як правило, це 20 років з дня подання заяви на патент), якщо з боку Бюро мала місце затримка в обробці заяви. Термін дії патенту може бути продовжений до семи років [4].

Патентне бюро Японії. В результаті змін в патентному законодавстві Японії останніми роками Патентне бюро Японії в деяких питаннях працює за типом європейського, включаючи систему першого заявника, вимогу абсолютної інновації і того, що стосується предмета патентування. Воно також робить оцінку на предмет того, наскільки винахід має ознаки винаходу, але використовує відмінний від Європейського патентного бюро підхід до вирішення спірних питань. На практиці переконати патентне бюро Японії у винахідницькому рівні в деяких технічних областях буває набагато важче, ніж переконати Європейське патентне бюро або Американське бюро патентів і торгових марок. Японське бюро патентів не обмежує кількість незалежних патентних формул в заяві на патентування, якщо вони торкаються одного винаходу, хоча розмір оплати робить велику кількість патентних формул не вигідною. Підхід до концепції єдності винаходу в

Японському патентному бюро більше схожий з американським підходом, тому в заяві на патент мають бути вказані всі технологічні аспекти винаходу.

У певних областях, наприклад фармакології, Японське патентне бюро застосовує суворіші вимоги до опису і аргументації заявленого винаходу, ніж Європейське патентне бюро та Американське бюро патентів і торгових марок. У заяві мають бути вказані відповідні робочі зразки винаходу для отримання необхідного об'єму патентної формули. Загалом, об'єм формули винаходу, що надається Японським патентним бюро, є щось середнім між Європейським і Американським бюро. Для визначення порушень японськими судами може бути застосована теорія еквівалентів [2].

Зміст і об'єм патентування в різних країнах залишаються різними. Хоча останнім часом закони про патентування гармонізовані, необхідно ще багато що зробити для того, щоб глобальне патентування стало можливим.

Патентний захист, гарантований державою, з одного боку, стимулює розробку і просування на ринок нової інноваційної продукції, що відповідає інтересам споживачів, змушує брендові компанії зробити публічним свій винахід, надаючи можливість третім особам після закінчення терміну патентного захисту скористатися їх винаходом при створенні нової продукції, з іншого боку, патентний захист може призводити до зловживання власниками патентів своїм монопольним становищем. Для недопущення зловживання власниками патентів своїм монопольним становищем необхідно вивчати міжнародний досвід і передові практики застосовувати в Україні.

Список використаних джерел:

1. Зарубежное патентование изобретений. URL: <https://www.msp-patent.com.ua/mezhdunarodnoe-patentovanie.html>
2. Робертс М. Ожидает ли нас глобальное патентование? *Провизор*. 2009. №21. URL: http://www.provisor.com.ua/archive/2009/N21/globp_219.php.
3. Реєстрація торгових марок в Україні, ЄС та США. URL: https://legalitgroup.com/service/reystratsiya-torgovih-marok-v-ukrayini-yes-ta-ssha/?utm_source=ads&utm_medium=cpc&utm_campaign=poslugi&gclid=Cj0KCQjwyoHIBRCNARIsAFjKJ6BDjNyegBPc4jJcVVfvgb92igX6ACP_t-kT3UVBTzm0XuVqHTrD4HyQaAoKIEALw_wcB
4. Бюро по регистрации патентов и торговых марок США. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1275265>

КОНСТИТУЦІЙНА СВОБОДА ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Олійник Анатолій Юхимович

*Київський національний університет технологій та дизайну,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри приватного та публічного права
факультету підприємництва та права*

Громадянам гарантується захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом (ст. 54 Конституції України) [1]. Деталізується конституційно-правова норма на свободу творчої діяльності у міжнародних актах-документах, Цивільному кодексі (ЦК) України та окремих законах України, а саме: а) Про авторське право і суміжні права від 23 грудня 1993 р.; б) Про охорону прав на знаки для товарів і послуг від 15 грудня 1993 р.; в) Про охорону прав на винаходи і корисні моделі від 15 грудня 1993 р.; г) Про охорону прав на промислові зразки від 15 грудня 1993 р.; ґ) Про наукову і науково-технічну діяльність від 26 листопада 2015 р. [2, с. 159] та ін.

Отже, конституційна свобода творчої діяльності – це закріплена нормами міжнародних актів-документів, Конституції України та законодавства України юридична можливість особи розпоряджатися на власний розсуд результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності, без втручання в процес їх реалізації держави, її органів і посадових осіб, об'єднань громадян, громади, органів, посадових і службових осіб місцевого самоврядування.

Право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений ЦК України та іншими законами, що становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається ЦК України та іншими законами. Назване право є непорушним та захищається законами України. Ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом.

До об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать: а) літературні та художні твори; б) комп'ютерні програми; в) копії даних (бази даних); г) виконання; ґ) фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; д) наукові відкриття; е) винаходи, корисні моделі, промислові зразки; є) компонування (топографії) інтегральних мікросхем; ж)

раціоналізаторські пропозиції; з) сорти рослин, породи тварин; і) комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; к) комерційні таємниці (ст. 420 ЦК України) [3]. Суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до ЦК України, іншого закону чи договору. В літературі розрізняють особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності. На думку О.Мельник, у суб'єктивному значенні право інтелектуальної власності – особисті немайнові і майнові права, що відповідно до чинного законодавства належать авторам того чи іншого результату інтелектуальної діяльності [4, с. 96]. Право інтелектуальної власності виникає (набувається) з підстав, встановлених ЦК України, іншим законом чи договором.

До особистих немайнових прав інтелектуальної власності закон відносить: 1) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності; 2) право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності; 3) інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Вони належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності. У випадках, передбачених законом, названі права можуть належати іншим особам і не залежать від майнових прав інтелектуальної власності та не можуть відчужуватися (передаватися), за винятками, встановленими законом (ст. 423 ЦК України [3]).

Майновими правами інтелектуальної власності є: 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Законом можуть бути встановлені винятки та обмеження в майнових правах інтелектуальної власності за умови, що такі обмеження та винятки не створюють істотних перешкод для нормальної реалізації майнових прав інтелектуальної власності та здійснення законних інтересів суб'єктів цих прав. Майнові права інтелектуальної власності можуть відповідно до закону бути вкладом до статутного капіталу юридичної особи, предметом договору застави та інших зобов'язань, а також використовуватися в інших цивільних відносинах.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності є чинними безстроково, якщо інше не встановлено законом. Вони є чинними протягом строків, встановлених ЦК України, іншими законами чи договорами і можуть бути припинені достроково у названих випадках. Способи використання

об'єкта права інтелектуальної власності визначаються законами України. Особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, може використовувати цей об'єкт на власний розсуд, з додержанням при цьому прав інших осіб. Використання об'єкта права інтелектуальної власності іншою особою здійснюється з дозволу особи, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, крім випадків правомірного використання без такого дозволу, передбачених ЦК України та законами. Умови надання дозволу (видачі ліцензії) на використання об'єкта права інтелектуальної власності можуть бути визначені ліцензійним договором, який укладається з додержанням вимог діючих законів. Майнові права інтелектуальної власності можуть бути передані відповідно до закону повністю або частково іншій особі. Умови передання майнових прав інтелектуальної власності можуть бути визначені договором, який укладається відповідно до ЦК України та іншого закону [3]. Право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам спільно, може здійснюватися за договором між ними. У разі відсутності такого договору право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам, здійснюється спільно. Особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт. У випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати юридичній або фізичній особі, де (або) у якої працює цей працівник [3]. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де (або) у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором. Особливості здійснення майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, можуть бути встановлені законом.

Отже, діюче законодавство захищає особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності. У випадках порушення названих прав особа, якій належить право інтелектуальної власності, може звертатися до компетентних органів за захистом порушеного права.

Підсумовуючи, зробимо деякі висновки. 1. Конституційна свобода творчої діяльності – це закріплена нормами міжнародних актів-документів, Конституції та законодавства України юридична можливість особи розпоряджатися на власний розсуд результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності, без втручання в процес їх реалізації держави, її органів і посадових осіб, об'єднань громадян, громади, органів, посадових і службових осіб місцевого самоврядування. 2. Право інтелектуальної власності – це право особи на результат своєї інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений ЦК України та іншими законами, що є особистими немайнові та майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності

визначається ЦК України та іншими законами. 3. Діюче законодавство захищає особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності. У випадках порушення названих прав особа, якій належить право інтелектуальної власності, може звертатися до компетентних органів за захистом порушеного права.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Поточна редакція від 21.02.2019 р.
2. Олійник А. Ю. Конституційні свободи людини і громадянина та їх забезпечення в Україні: Монографія. К.: КНУТД; Дніпро: ДДУВС, 2018. 371 с.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356. Поточна редакція від 31.03.2019 р.
4. Мельник О. Виникнення суб'єктивних прав на об'єкти інтелектуальної власності О. Мельник. *Право України*. 2002. № 3. С. 96-97.

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ : ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА
ВЛАСНІСТЬ – ЛІТЕРАТУРА, БІБЛІОТЕКА, ОСОБИСТІТЬ**

Рева Лариса Григорівна

*кандидат філологічних наук, член-кореспондент Національної Академії
Вищої школи України, член Національної Спілки краєзнавців України*

Зараз дуже актуально говорити про європейськість – не лише в літературі, а і в особах тих, хто її створює, а потім критикує. На наш погляд, в гуманітаристиці про європейські цінності «розводяться» з позицій периферії: самі цінності десь там, а ми тут, і нам лише тягтися до них, і колись, врешті, прилучитися. В самих європейських країнах – Скандинавії, чи Греції (наприклад), мають інші орієнтири щодо своїх, власне, європейських мірил. Європейські ж надбання – не лише якісь суто чужородні, а й наші: пам'ятки Київської Русі, Софії Київської XI ст., київське віче, перший університет Східної Європи – Києво-Могилянська академія, Запорозька Січ – незалежна демократична республіка, незвичайна форма самоврядування, 500-літня історія українського козацтва з неповторним літописанням, Конституція Пилипа Орлика, понад триста неперевершених українських пісень, філософія Г. Сковороди, український Пророк-Шевченко, далі – І. Франко, Леся Українка, В. Стефаник, М. Коцюбинський, М. Лисенко, О. Потебня, ноосфера В. Вернадського, І. Пулюй, С. Корольов, поетика кінофільмів О. Довженка, М. Рильський, П. Тичина, «Березіль», Л. Курбас, Архипенко, бойчукісти... XX століття – унікальне не лише своїми постатями, а й подіями, які спричинили виникнення його постатей: дві світові війни, громадянська війна за демократію й незалежність, страшний геноцид Голодомору, унікальна відроджувальність, ряснота імен, індивідуальне розмаїття українських процесів

20-х років ХХ ст., Розстріляне Відродження, міжвоєнна література та література війни, творча палітра діаспори, шістдесятництво, заграбована творчість 70–80-х років... Це – неповний перелік європейськості України, навіть – ширше, її світового досвіду, про який ще відгукнеться. Так яка методологічна схема може вміститися в історизм нашої літературної української долі?

Прагнення України утвердитися в світовій спільноті сягають глибини віків. Вагомий внесок у теоретичне обґрунтування націєтворення українського народу, у формуванні послідовної орієнтації на утвердження державної самобутності українського народу в колі країн європейської цивілізації в ХІХ – першій половині ХХ ст. зробили М. Костомаров, В. Антонович, Д. Яворницький, Д. Багалій, М. Драгоманов, М. Грушевський, І. Крип'якевич, Д. Донцов, С. Єфремов, В. Перетц та інші вітчизняні мислителі. Тим більше, що зв'язки України зі світовим товариством – віковічні. Ми писали про це в статтях про стосунки України з Францією [1, с. 301–305] та германами [2, с. 290 – 297]. Наш прапор – жовто-блакитний – подарунок імперської династії Австро-Угорщини – Габсбургів. Примадонною у Віденській опері є наша Вікторія Лук'янець, кожен з її концертів – аншлаг та овації. Нашого цвіту – по всьому світі... «Україна існує на планеті дуже давно, але чимало сучасників не навчилися її вирізняти ані на географічних картах, ані на історичному овиді. Час від часу ми були дуже помітні, однак траплялося, Україну століттями вперто не помічали й виштовхували на околицю цивілізованого життя. Але народові нашому з давніх давен притаманна неметушлива гідність, споконвічне прагнення миру і співпраці з усіма народами світу» [3, с. 7].

Риси національного характеру українця формувалися протягом тисячоліть як універсалії. Великій справі зміцнення підупалого нині в значній частини людей духу покликані служити і художні розповіді про многотрудні, як правило, життєві шляхи видатних особистостей. Як і понад сто років тому, в «хворі», за характеристикою А. Чехова, часи, «подвижники потрібні, як сонце». І так само потрібні яскраві історико-біографічні твори про них, які являють собою цінний виховний матеріал [4, с. 6].

У вихованні молоді велике значення мають поруч зі стародруками твори представників античної культури, зокрема – Есхіла, Софокла, Еврипіда, Аристофана, Гомера, Платона, Арістотеля, Горація, Вергілія, Шекспіра, Мольєра, Гете, Шіллера, Байрона, Гюго, Ніцше (він у першій мірі – мистець), а в українській літературі – Шевченка, Франка, Лесі Українки, О. Кобилянської, Коцюбинського, Стефаніка, Олеся, в російській літературі – О. Пушкіна, М. Лермонтова, Ф. Достоевського, Л. Толстого... «Ніщо так не поширюється серед народу і ніщо так не формує людське думання... як красне письменство ...» [5, с. 19 – 20].

Ми схиляємося до всього чужого, а не свого. Притримуємося дрес-кодів, їздимо в іномарках, вживаємо замість здорової їжі хачапурі, хот-доги, суші,

пахлаву. Нас переконують, що сьогодні не можна жити без англійської мови. На кожному кроці бачимо написані чужою мовою вівіски готелів, маркетів, фірм та фірмочок: Silver, River, Drim, Toun. Служби, що відповідають за дотриманням українських законів – все це не помічають або не хочуть помічати. Як же треба зневажати самих себе? Виходить – без української мови жити можна, а без англійської – ні? На широкий загал про ганебну англоамериканізацію, яка витісняє все українське з України, не говорять, хіба що у вузькому колі, – на радіо «Культура». Про українські цінності, як про найвищий престиж українського народу, говориться катастрофічно мало, що це загрожує забуттям традицій і уявлень про національність людей, які живуть в Україні. «Коли йдеться про європейський вибір України як щось нове, не варто забувати, що вибір той бував і литовським, і польським, і російським, і навіть турецьким, коли після знищення Запорозької Січі чимало козаків подалися за Дунай. Бував той вибір і заокеанським, коли від біди люди з України емігрували до Канади, Сполучених Штатів чи Австралії» [3, с. 7].

Чому лише невелика кількість просунутих українців замовляють у бібліотеках томи, які належать провідникам нашої нації: В'ячеслава Липинського, Миколи Міхновського, Євгена Коновальця, Степана Бандери, Олега Ольжича, Дмитра Донцова, Євгена Маланюка, В'ячеслава Чорновола?... На жаль, переважна більшість наших громадян не знайома з працями цих видатних державних мужів.

Одним із вирішальних факторів національної самобутності українського народу є мова, яка є феноменом духовної культури нації. Мова є невичерпним джерелом дослідження духовного потенціалу українського народу. Особливого значення в наш час набувають студії, в яких досліджуються мовні і немовні інформаційні ресурси, які використовуються в сучасному суспільстві для передачі інформації [6, с. 304–309], [7, с. 39–47].

За визначенням І. Каганця, саме наші предки – трипільці, арії, кіммерійці, скіфи, сармати, анти, русичі, козаки – ті, хто мешкав в Північному Причорномор'ї, становлять собою цивілізаційну потугу для людства. Саме вони натхненно працювали на його справжній розвиток. «Ми були і добрими учнями, й мудрими вчителями. Навіть у манерах, в українській багатомовності й багатокультур'ї – сліди спілкування з десятками народів. У нашій багатющій мові часом заплелися тюркські, російські, німецькі, польські елементи, які й зробили нас більш зрозумілими для інших і для самих себе...» [3, с. 7–8].

Зруйнована духовність, дух та самобутність українського життя, нерозуміння державності, втрата культури, занепад любові, понівечене слово породжують у своїй сукупності жадібність, садизм, жорстокість, збайдужіння. Егоїзм поборов самопожертву, став символом Великого розуму, а самопожертва тепер стала символом недоумкуватості. Благородство вважається слабоумством, а честь – ототожнена з відсталістю. Самопожертва дорівнялася до жебрацтва. Якщо не зробимо виклик цій

спустошливій ході невігластва, то будемо приречені на смерть. Не здолаємо кризи – ні економічної, ні кризи в собі. Як тут не згадати наш віковичний фольклор? [8, с. 143 –149], [9, с. 174–176].

Подальший розвиток держави неможливий без опертя на молоді національні кадри з високою духовністю, що продовжували б традиції попередніх поколінь. «На жаль, ми не тільки набували, але і втрачали. Історія подарувала Україні відцентрову долю, неповоротно розкидаючи її багатства та її людей світами. Наші співаки й композитори, полководці і художники століттями вели перед у Відні, Москві, Санкт-Петербурзі чи Варшаві, де потроху забували свій родовід, губилися у чужинських безмежжях простору і часу. Та лишалася земля, лишалася мова, народ. Безсмертя України полягає саме в умінні відродитися й зберегти себе попри всі знегоди. Забуваються імена й родоводи, але лишається доробок» [3, с. 8].

Глобалізаційні процеси Всесвіту найпомітніше виявилися у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., дедалі відчутніше впливаючи на економічне, політичне та культурне життя, базуючись на різкому зростанні виробництва інформації, розвитку науки, комунікаційній революції. Найбільшого акценту набувають інформаційні ресурси, які в період глобалізаційних перетворень є найвідчутнішими і єдиними документами перед викликами сучасності, еволютивності розвитку суспільства. Глобалізм почасти нівелює значення кордонів, географічних особливостей, включає у сферу загальних інформаційних впливів все ширші прошарки населення, перетворюючи інформаційний ресурс на самостійний засіб впливу і суспільного розвитку. Книга залишається одним із найважливіших джерел інформації. Особливо актуальними у вирішенні деяких специфічних служб інформації є ЗМІ – телебачення і радіо. Джерелом наповнення інформаційних баз суспільства лишається також кіно. Поряд із телебаченням, театром, іншими видами мистецтва важливим є розвиток кіновиробництва на базі новітніх цифрових технологій тощо.

Що стосується розвитку системи зв'язку, від космічного до кабельного, – технічний прогрес у цій сфері сприятиме розвиткові ефективної циркуляції інформації. Не остання роль у культурі – за бібліотеками. Молодь, на жаль, перестала ходити до читальних залів, використовуючи інтернет-ресурси. В цьому є деяка перевага, але присутній і сум, оскільки небажання приєднатися до світової культури фізично, ми шукаємо легші шляхи, ледь натиснувши пальцем клавіатуру комп'ютерів. Сучасні електронні бібліотеки, – за словами Я. Л. Шрайберга, – «відрізняються від традиційних бібліотек не тільки і не стільки тим, що забезпечують доступ до віддаленого, розподіленого і різнорідного ресурсу за допомогою телекомунікаційних технологій» [10, с. 16]. Книгу, за нашим глибоким переконанням, не замінить жоден інформаційний ресурс. Це все одно, що дивитися на Джоконду зі сторінок популярного видання. Дивлячись, яку мету ми переслідуюмо.

Майбутнє – за мережами електронних бібліотек. Всесвітня мережа Інтернет побутує не лише в бібліотечній сфері. Інтернет, як повітря, міцно увійшло в наше життя. Нині бібліотеки, незалежно від носіїв інформації і поділу ресурсів, вступили в нову еру – еру мереж, електронних документів і віртуальної реальності. Сьогодні головна стратегія інформаційного суспільства полягає в підготовці і створенні майбутнього «суспільства знань». Найактивнішу участь у цьому процесі має брати наукова бібліотека, оскільки саме вона є одним з основних соціальних інститутів, що забезпечують суспільству доступ до наукової інформації як на традиційних, так і на електронних носіях. Без ефективного впровадження спеціально орієнтованих, інноваційних технологій опрацювання та передачі інформації жодна наукова бібліотека не зможе ефективно впроваджувати необхідні суспільству знання.

Оцифрування – спосіб отримання і зберігання зображень засобами комп'ютерних технологій. Інформація зберігається на магнітних або оптичних носіях. Серед переваг цього методу – швидкий доступ до інформації великої кількості користувачів водночас. Автоматичні засоби пошуку набагато полегшують як сам пошук, так і використання інформації.

Бібліотека, як джерельна криниця, має втілювати спрагу кожної душі, яка, переступивши її поріг, уже є небайдужою в своїх пошуках.

Задоволення інформаційних потреб користувачів є головною метою функціонування бібліотек, що визначає їхню активну участь в інформаційних перетвореннях у державі. Споконвічно людство створювало суспільні інститути, спрямовані на створення різних видів документів, їхнє накопичення, зберігання та розповсюдження.

За давньою арійською філософією, можна зробити висновок, що сама Людина є творцем власного життя, власної долі. І для того, щоб змінити життя на нашій Планеті, необхідно здійснити перехід від негативної енергетичної сили до позитивної. Тільки тоді зміниться менталітет нації, і життя стане прекрасним.

Збереження рідної мови і менталітету – це не гра у патріотизм, а необхідність гармонізації стосунків з Космосом, і, зрештою, це шанс на виживання. Рідна мова формувала свій менталітет її носіїв і не давала можливості в широких масштабах проявляти агресію і зневагу до ближнього.

Письменник – у понятійному сенсі – абсолютно світовий – лише мешкав у тій чи іншій країні. Твори його, статті – якщо витримали іспит часом – здобуток світової цивілізації, або ж – ні. Проте – кожен займає свою ланку у безперервному еволюційному процесі. Демократія — теж процес. І сьогодні історія України не є нерухомим проектом чужої «провіденційної» волі, а відкритим простором дій. О. Гончар у своїх «Щоденниках» записав: «Я – з напівстепу. Цим багато що пояснюється у творчості і в самому складі душі. Перші враження дитинства – неосяжні простори» [11, с. 395]. А 10 травня 1988 року (Щоденники. – Т. 3) О. Гончар виступав перед бібліотекарями, де «дав собі волю». Серед бібліотечної громади була і я.

Тема пам'яті напряду пов'язана з ідентичністю як особи, так і цілого народу. Безпам'ятність робить людину слабкою, предметом маніпулювання різними тоталітарними системами. Зараз на людство, особливо молодь, впливає віртуальний, почасти позбавлений національних ознак, світ Інтернету. Тому пам'ятки народу необхідно зберігати, як зіницю ока. Яким побачить світ українця – залежить лише від наших сучасників. У цьому вирішальна роль належить українській еліті, новому поколінню з високими інтелектуально-творчими, духовно-моральними ідеалами, гармонійно, всебічно розвинутих, із багатогранними знаннями, глибокою національною свідомістю, почуттям гідності, патріотизму, з фантастичною енергією, творчим потенціалом, геніальністю, величезним талантом, конкурентоздатними помислами та ідеями [12, с. 75 –78]. В кольоровому альбомі «Україна – любов моя: Фотокнига», В. Коротич у вступній статті сказав: «...є два поняття, що далеко не тотожні. Одне з них – Батьківщина, а друге – держава»... «Батьківщина – поняття вічне, як океан, в якому злилося безліч річок – історії, культури, мови, природної краси, – годі їх рахувати. А держава – політична структура, що діє певний час на Батьківщині» [3, с. 7].

Таким чином, роль особистості як рушійної сили вселенського прогресу, зважаючи на попередні еволюційні сходинки, є надважливою; вона повинна зіграти і сьогодні, у вирішальні історичні дні нової України.

Список використаних джерел:

1. Рева Л. В. Коптілов — мій викладач, який навчав думати і творити. *Українське мовознавство: Міжвідомчий наук. збірник /Міжнар. наук. конф. «Мова як світ світів: Поетика і граматики»* (Київ, 18-19 листоп., 2010) / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. 2010. № 40/1. [438 с.]. С.301-305.
2. Рева Л. Микола Дашкевич — історик, джерелознавець, автор військового епосу Придніпров'я (за Північними пам'ятками): *Кримський відгомін. Воєнна історія Північного Причорномор'я та Таврії*: Наук. збірник; Матер. Всеукр. наук. військ.-істор. конф. (6–7 жовтня, 2011 р., м. Севастополь) /М-во оборони України; Нац. військ.-істор. музей України; Військово-морський музей України; Військово-морський музейний комплекс “Балаклава”; Держ. підприємство «Укроборонсервіс». Севастополь, 2011. 802 с. [С. 290-297].
3. Коротич В. Україна —любов моя. *Фотокнига*. Київ: ТОВ «Спалах», 2005. С. 7.
4. Мельничук Б. Випробування істиною: Проблема історичної та художньої правди в українській історико-біографічній літературі: Від початків до сьогодення. Київ: ВЦ «Академія», 1996. С. 6.
5. Білецький Л. Історія української літератури: Т. 1: Народня поезія. Авсбург, 1947. С. 19-20.
6. Рева Л. До питання про мовний код українського народу // Мова. Свідомість. Концепт: зб. наук. праць /Відп.ред. О. Г. Хомчук /Мелітопол. держ. пед. ун-т імені Богдана Хмельницького; Северодвінська філія ГОУ ВПО «Поморський держ. ун-т імені М. В. Ломоносова» (Росія). Вип.1. Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2011. [С. 304-309]. 316 с.

7. Рева Л. Літературна українська мова доби Ренесансу та Бароко (за фондами Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАН України) / Л. Г. Рева. *Актуальні проблеми іноземної філології*: Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. / відп. ред. В. А. Зарва. Бердянськ : БДПУ, 2011. Випуск VI. Ч. 2. С. 39-47.

8. Рева Л. Голубина книга як фундамент усної народнопоетичної творчості України. *Наук. вісник «Межибіж»*: Матеріали Третьої наук.-краєзнавчої конф. “Стародавній Меджибіж в історико-культурній спадщині України”: В 2 ч. / Під ред. О. Г. Погорільця, Л. В. Баженова, А. М. Трембіцького та ін. Меджибіж-Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2010. Ч. 1. 390 с. [С. 143-149].

9. Рева Л. Украинские народные баллады о любви и верности. *Менталитет славян и интеграционные процессы: История, современность, перспективы* / Материалы VII Междунар. науч. конф. (Гомель, 26–27 мая, 2011 г.) / Мин-во образования Респ. Беларусь; Ин-т социологии НАН Беларуси; Белорус. Славянский комитет; Гос. Академия славянской культуры; Учреждение образования «Гомельский гос. техн. ун-т имени П. О. Сухого» : В 2 ч. Ч. 1. 240 с. [С. 174-176].

10. Шрайберг Я. Л. Современные тенденции развития библиотечно-информационных технологий. Ежегодный доклад. URL: http://www.gputb.ru/win/ntb/ntb2002/1/f01_03.htm/ С. 16.

11. Гончар О. Щоденники: В 3 т. Т. 2: 1968-1983. Київ: Веселка, 2003. С. 395.

12. Рева Л. Життєписи видатних діячів української літератури в історичній пам'яті (з досвіду роботи в Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського). *Наукові праці*: Наук.-метод. журнал. Т. 135: Вип. 122: Філологія. Літературознавство. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 128 с. [С. 75-78].

ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА: ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

Ригованова Вікторія Анатоліївна

Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов та соціально-гуманітарних дисциплін

Макодець Людмила Іванівна

Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри іноземних мов та соціально-гуманітарних дисциплін

Зміна наукової парадигми (за Т. Куном [1]), що неминуче трапляється у випадку кризи певної світоглядної чи епістеміологічної матриці нездатної розв'язати проблему, призводить до виникнення міждисциплінарних наук, що якраз уможливають вирішення таких проблем чи опис аномалій. Свідком частотної появи таких дисциплін є сучасне суспільство, пор.: соціолінгвістика, біоінженерія, психолінгвістика, лінгвокультурологія,

лінгвокогнітологія, юрислінгвістика / юридична лінгвістика [2]. Одним із головних теоретичних завдань юрислінгвістики є виявлення системи кореляцій між лінгвістичним дискурсом і дискурсом права, яка б дозволила створити надійне підґрунтя для лінгвістичного аналізу прогнозування й розв'язання мовно-правових конфліктів, що виникають на перетині мовних і правових відносин у суспільстві. Відповідно, лінгвістичний аналіз чи лінгвістична експертиза стає важливим інструментом для вирішення конфліктних ситуацій у різних сферах суспільного життя: законодавство, політика, реклама, криміналістика, судочинство, медіації тощо.

Метою статті є визначення методологічних основ лінгвістичної експертизи та вияв її практичного застосування.

На думку мовознавців, лінгвістична експертиза – це «спосіб дослідження тексту з метою надання кваліфікованої експертної оцінки різних параметрів тексту, мовних засобів різного рівня (графічних, фонетичних, граматичних, стилістичних тощо), їх відбору і використання, відповідності певним нормам і критеріям» [3, с. 186]. Історію виникнення такого інструменту в межах судової (юридичної) лінгвістики в англomовних країнах пов'язують із роботою Jan Svartvik «The Evans Statements: A Case For Forensic Linguistics» [4], що вийшла більше сорока років тому. А вже станом на сьогодні створена Міжнародна асоціація з юридичної лінгвістики (1993 рік заснування) провела низку міжнародних конференцій у Німеччині, США, Австралії, Голландії, Англії та Уельсі, що, безумовно, свідчить про посилений інтерес до лінгвістичної експертизи.

До основних видів лінгвістичної експертизи науковці відносять: 1) аналіз письмового юридичного тексту; 2) аналіз усного мовлення в юридичному спілкуванні. Проте у кожному із цих видів в окремих країнах створюється особлива практика застосування певних видів лінгвістичної експертизи. Зокрема для України стають актуальними:

1) розв'язання спірних інтерпретацій тексту, що мають правові наслідки (типові запитання, на які відповідає лінгвіст-експерт: «Чи пов'язані певні елементи тексту нормативного акта (слова, вислови) за змістом?»; «Чи можна з тексту договору встановити певні юридично важливі обставини?»);

2) аналіз текстових матеріалів у справах про захист честі, гідності й ділової репутації (лінгвістична діагностика таких текстів передбачає лексико-семантичну характеристику компонентів висловлювання, потребує аргументації із залученням усього інструментарію прагмалінгвістики);

3) експертизи публічних текстів у справах, пов'язаних зі злочинами проти основ національної безпеки України, проти громадської безпеки, проти громадського порядку та моральності, із злочинами проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (завданням лінгвістичної експертизи в таких справах є діагностика наявності в тексті «складу мовленнєвого

правопорушення», що вимагає від експерта підтвердження або спростування реалізації в цьому тексті мовленнєвих актів «заклик» і / або «пропаганда»);

4) аналіз текстів реклами, технічних регламентів, інструкцій до товарів і лікарських засобів, маркування товару та інші текстові матеріали на етикетці й упаковці у справах про введення в оману (типові запитання, на які відповідає експерт: «Чи містить текст реклами лікарського засобу мовну вказівку на те, що лікувальний ефект від застосування препарату є гарантованим або що цей препарат є ефективнішим порівняно з іншими?»; «Чи містить текстовий матеріал ознаки прихованого мовленнєвого маніпулювання свідомістю?»);

5) експертизи документальних записів власних назв (аналіз повних імен чи топонімів як юридичних ідентифікаторів при вченні ряду юридичних процедур. Така експертиза має врахувати динамічні тенденції в розвитку онімних парадигм, зокрема, відображення в документальних записах діалектних і говіркових рис: *Горянич – Горанич*, зміна орфографічних і транслітераційних стандартів: *Kiev – Kyiv* тощо);

6) експертиза товарного знака у справах з недобросовісної конкуренції (такий аналіз є комплексом встановлення фонетичної, графічної та значеннєвої тотожності).

Попри активізацію уваги до лінгвістичної експертизи, виникнення послуг щодо здійснення такого аналізу (науково-експертна, методологічна і теоретична робота з лінгвоекспертології зосереджена в Україні в державному підприємстві «Українське бюро лінгвістичних експертиз», заснованому в 2005 р., що входить до складу Національної академії наук України [5]) питання про необхідність вироблення загальних принципів лінгвістичної експертизи текстів, утягнутих у сферу правового регулювання залишається відкритим. На думку Л. Ажнюк, найважливішою методологічною проблемою лінгвістичної експертизи є подолання суперечності між суб'єктивністю металінгвістичного аналізу мовленнєвого факту й очікуваною об'єктивністю отриманих висновків, які для юристів можуть мати правовий статус доказу [6, с. 50].

Для юридичної легітимізації лінгвістичних аргументів і отриманих висновків найактуальнішою є проблема об'єктивізації лінгвістичного знання й забезпечення «відтворюваності» результатів лінгвістичної експертизи іншими спеціалістами. Це є можливим лише за умови застосування достатньо формалізованих процедур лінгвістичного аналізу. Отже, можливість відходу в лінгвістичній експертизі від суб'єктивних інтерпретацій фактів мовлення великою мірою пов'язана із застосуванням спільних експертних основ, що мають бути уніфіковані.

Список використаних джерел:

1. Kuhn T. S. The Structure of Scientific Revolutions. Chicago, 1962.
2. Прадід Ю. Ф. Вступ до юридичної лінгвістики : навч. посібник / за ред. чл.-кор. АПРН України Ярмиша О. Н. Сімферополь : Доля, 2002. 274 с.

3. Ажнюк Л. Лінгвістична експертиза як інструмент забезпечення мовних прав. *Мовні права в сучасному світі* : Збірник наукових праць. Ужгород, 2014.
4. Svartvik Jan. The Evans Statements: A Case for Forensic Linguistics. University of Göteborg, 1968. 44 p.
2. Українське бюро лінгвістичних експертиз. URL: <http://lingvoexpert.org.ua/node>.
3. Ажнюк Л. В. Лінгвістична експертиза: статус і методологічні презумпції. *Мовознавство*. 2012. № 3. С. 47-64.
4. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста: теоретические основания и практика. Москва: Наука, 2007. 592 с.

ПАТЕНТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ромашко Алла Сазонівна

*Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
кандидат технічних наук,
доцент кафедри конструювання верстатів і машин,*

Данильченко Марія Андріївна

*Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
асистент кафедри конструювання верстатів і машин*

Проведення маркетингових досліджень суб'єктами підприємницької діяльності – обов'язкова умова успішності підприємства та соціально-економічного добробуту суспільства в цілому.

Як відомо, маркетингові дослідження – це система збору, обробки та аналізу інформації про ситуацію на ринку, а саме товарне виробництво, середовище конкуренції, стан економіки регіону, країни, фірми тощо, для побудови своєї стратегії на ринку [1].

Одним із важливих інформаційних джерел проведення маркетингових досліджень та вирішення низки маркетингових питань є патентна документація, яка в сукупності складає до 80% всієї науково-технічної інформації. При цьому майже дві третини технічної інформації, яку містить патентна документація, більше ніде не публікується [2].

Зазвичай, при проведенні маркетингових досліджень патентна документація використовується для оцінки «правової» чистоти продукту, тобто для перевірки можливих порушень майнових прав інших суб'єктів підприємницької діяльності. Але ця інформація може використовуватись і для оцінки зовнішніх впливів на кон'юктуру ринку, наприклад соціально-економічних факторів.

Як приклад розглянемо вплив соціально економічного стану України на розвиток ринку «гібридних» продуктів і технологій.

Термін «гібрид» стосується будь якої галузі технології та вказує, певною мірою, на напрям розвитку, який виходить за рамки звичного та означає: «що-небудь, що сполучає ознаки різних предметів, явищ тощо».

Пошук в БД «Винаходи (корисні моделі) в Україні» по ключовому слову «гібрид» в назві винаходу чи корисної моделі виявив 351 документ. Ці документи були умовно розділені на 5 груп, залежно від галузі застосування: сільське господарство (способи вирощування або одержання гібридних рослин, живильні середовища для гібридних об'єктів, гібридні штами тощо), медична галузь (фармацевтичні об'єкти, способи та засоби лікування (діагностики), штами тощо), фізика (електротехніка, оптоелектронні пристрої нового покоління, елементи наноелектроніки, суперконденсатори, напівпровідники, гібридні мікросхеми тощо), механіка (гібридні автомобілі, літаки, гідроагрегати, двигуни, мости та інші механічні пристрої), матеріалознавство, об'єкти подвійного призначення (способи та засоби шифрування, безпілотні літальні апарати, польові засоби комунікацій та джерел енергії тощо). З подальшого розгляду виключаємо патентну документацію, отриману іноземними заявниками та документи, що відносяться до медичної галузі, оскільки 90% з них видані іноземним заявникам, та й загальна їх кількість невелика. За рештою даних будуюмо гістограму динаміки патентування за роками (Рис.1).

Графічне представлення динаміки патентування за роками яскраво ілюструє пріоритетність галузей економіки України та відповідність динаміки патентування динаміці розвитку економіки України (періодам її росту та спадання). Так, в період становлення України як незалежної держави (дев'яності роки та початок двохтисячних) спостерігається незначна кількість охоронних документів, далі – зростання їх кількості в період економічної стабільності країни та сприятливих умов для становлення малого і середнього бізнесу (2004-2012 рр.), та зменшення – в переломний період економічного розвитку України з 2014 року, викликаного воєнними діями в державі. Крім того, саме з цими подіями пов'язаний різке зростання патентів на об'єкти подвійного призначення. Також відомо, що Україна має сприятливі кліматичні та соціально-історичні умови для розвитку сільського господарства, і це також підтверджується патентною документацією, а саме найбільшою кількістю опублікованих документів саме в цій галузі. Крім того, із гістограми динаміки патентування видно, що з 2007 року збільшується патентування національними заявниками гібридних об'єктів в інших галузях. Аналіз бібліографічних даних патентної документації що стосується електротехніки, енергетики, нанотехнологій, машинобудування та ін., показав, що заявниками, в основному, є державні науково-технічні установи, але більшість отриманих патентів втратили чинність, що свідчить про великий науково-інноваційний потенціал який не використовується в державі.

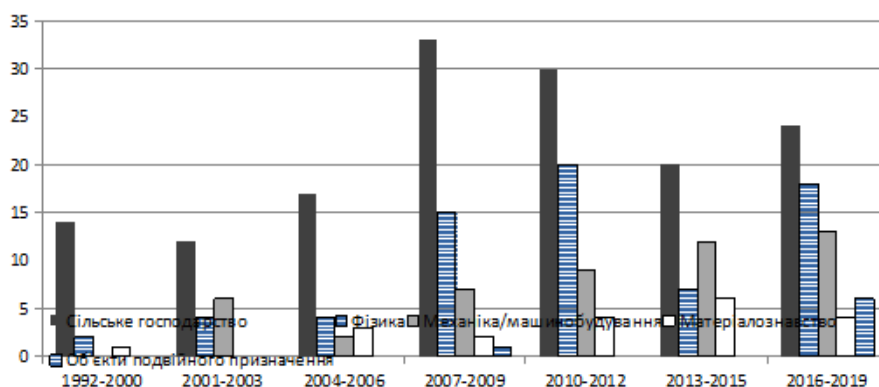

Рис. Динаміка патентування гібридних об'єктів в Україні

Список використаних джерел:

1. Липчук, В., Дудяк Р., Бугіль С., Янишин Я.; за заг. ред. В. В. Липчука. Маркетинг: навчальний посібник; М-во освіти і науки, молоді та спорту України. Л: Магнолія-2006, 2012. 455 с.
2. Добриніна П. Г. Патентна інформація та документація. Патентні дослідження: Конспект лекцій. К: Ін-т інтел. Власн. І права, 2005. 120 с.

ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ ПРАВОВІДНОСИН ІЗ НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Турчак Ірина Олександрівна

Івано-Франківський коледж Львівського Національного аграрного університету, кандидат юридичних наук, доцент, голова циклової комісії з права

Постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 затверджено Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 року [3]. Стратегія спрямована на визначення завдань та інструментів для розв'язання соціальних проблем, підвищення рівня економічного потенціалу територій, продуктивності їх економіки, прибутковості бізнесу та доходів населення і, як наслідок, створення умов для загального підвищення соціальних стандартів, якості життя та розвитку бізнес-середовища. Однак така взаємозалежність потребує визначення та запровадження дієвих правових, фіскальних механізмів та механізму перерозподілу, в іншому разі існує реальна загроза надмірної поляризації та зростання диспропорцій між економічно розвинутими містами та рештою території країни.

Туристично-рекреаційна галузь є стратегічним напрямом розвитку Івано-Франківщини. Об'єктивно область має всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього та іноземного туризму: особливості географічного розміщення та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалів.

При цьому, невинний розвиток законодавства у сфері туризму окрім прогресивного поступу має ряд недоліків. Зокрема, накладення норм ще діючих та нових правових актів, колізійне нормативно-правове регулювання, окремі випадки тимчасово неврегульованих відносин з огляду на припинення дії одних нормативних актів та відсутності норм, які покликані їх замінити.

Зокрема, у зв'язку із динамічними змінами туристичного законодавства в напрямку до європейських стандартів, існують питання правового регулювання щодо створення та діяльності суб'єктів надання туристичних послуг в Україні.

Суб'єктами, що здійснюють та (або) забезпечують туристичну діяльність (суб'єкти туристичної діяльності), є:

1) туристичні оператори (туроператори) - юридичні особи, створені згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних та супутніх послуг і які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність;

2) туристичні агенти (турагенти) - юридичні особи, створені згідно із законодавством України, а також фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних та супутніх послуг;

3) інші суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг;

4) гіді-перекладачі, екскурсоводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу - фізичні особи, які проводять діяльність, пов'язану з туристичним супроводом, крім осіб, які працюють на відповідних посадах підприємств, установ, організацій, яким належать чи які обслуговують об'єкти відвідування;

Перелік посад фахівців туристичного супроводу та кваліфікаційні вимоги до них визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері трудових відносин.

5) фізичні особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності та надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування тощо.

Отже, суб'єктами здійснення туристичної діяльності можуть бути юридичні або фізичні особи, які здійснюють таку діяльність в порядку та на умовах, визначених чинним законодавством України.

Слід відмітити, що відповідно до ст. 5 Закону України «Про туризм» [5] туроператорами можуть бути тільки юридичні особи, а тур агентами –

юридичні особи або фізичні особи - підприємці. Інші учасники відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності обирають організаційно-правову форму на власний розсуд з врахуванням виду та змісту такої діяльності.

Окремо слід зазначити про існуючі положення законодавства щодо особливостей здійснення туристичної діяльності в Україні іноземними суб'єктами. Юридичні особи, створені за законодавством інших держав, іноземці та особи без громадянства здійснюють туристичну діяльність на території України відповідно до міжнародних договорів України в порядку, визначеному законом. Іноземні юридичні та фізичні особи можуть здійснювати туроператорську та турагентську діяльність шляхом утворення підприємств за законодавством України та отримання в установленому порядку ліцензії на здійснення туроператорської діяльності. Туристичний супровід, що здійснюється на території України, може надаватися фахівцями туристичного супроводу, громадянами України та особами, які постійно проживають на території України, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. Посередницька діяльність на території України з укладення договорів на туристичне обслуговування з іноземними суб'єктами туристичної діяльності не допускається. Така діяльність може здійснюватися лише через туроператорів, створених за законодавством України. Угоди, укладені з порушенням вимог цієї норми Закону України «Про туризм», є недійсними.

За законодавством України встановлено дозвільний порядок здійснення господарської діяльності в туризмі. Відповідно до положень ст. 5, 17 Закону України «Про туризм», ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 р. [5; 6]. для здійснення туроператорської діяльності потрібно отримати ліцензію. Зокрема, ліцензування туроператорської діяльності здійснюється з метою створення рівних можливостей суб'єктам туристичної діяльності на ринку туристичних послуг та забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, захисту навколишнього природного середовища, підвищення рівня туристичного обслуговування. Отримання ліцензії на заняття туроператорською діяльністю відбувається відповідно до Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності, затверджених наказом Міністерства інфраструктури України № 465 від 10 липня 2013 р. [7]. Суб'єкт підприємницької діяльності, який отримав ліцензію на туроператорську діяльність, має виключне право на надання послуг з оформлення документів для виїзду за межі України. Туроператор може здійснювати також і турагентську діяльність.

Туристичні агенти (турагенти) – юридичні особи, створені згідно із законодавством України, а також фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів

туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних та супутніх послуг

Відповідно до ст. Закону України «Про туризм» [5] поряд з туроператорами і турагентами серед суб'єктів, що здійснюють та (або) забезпечують туристичну діяльність діють інші суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг, а також фізичні особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності та надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування тощо.

Що стосується таких суб'єктів туристичної діяльності як фізичні особи, які проводять діяльність, пов'язану з туристичним супроводом, тобто фахівців туристичного супроводу (гідів-перекладачі, екскурсоводи, спортивні інструктори, провідники та інші), то до квітня 2014 року для здійснення цієї діяльності обов'язковою умовою було отримання дозволу на право здійснення туристичного супроводу фахівцям туристичного супроводу. П. 27 Закону України від 25.04.2014 р. № 1193-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру» [2] внесені зміни до Закону України «Про туризм» та відповідно скасовано обов'язковість отримання дозволів фахівцям туристичного супроводу. Тому ч. 3 ст. 5 Закону України «Про туризм» встановлено лише, що перелік посад фахівців туристичного супроводу та кваліфікаційні вимоги до них визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері трудових відносин.

Проте слід відмітити, що на сьогоднішній день не втратив чинності і наказ Державної туристичної адміністрації «Про затвердження Положення про порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцям туристичного супроводу» від 24.09.2004 р. № 83, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 20 жовтня 2004 р. за № 1344/9943 [1]. Даним наказом, крім порядку видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцям туристичного супроводу, затверджені і кваліфікаційні вимоги до екскурсоводів та гідів-перекладачів.

Зокрема, екскурсоводами можуть працювати особи, які мають базову вищу освіту, повну вищу освіту; мають посвідчення або диплом про спеціальну екскурсійну підготовку (учбовий заклад, курси підвищення або перепідготовки фахової кваліфікації) та отримали дозвіл у встановленому порядку. Для осіб, які мають науковий ступінь та вчене звання, вимога щодо наявності посвідчення або диплома про спеціальну екскурсійну підготовку не є обов'язковою. Для екскурсоводів знання іноземної мови не є обов'язковою умовою.

Гідами-перекладачами можуть працювати особи, які мають повну вищу освіту, вільно володіють іноземною мовою або мовами, мають

посвідчення або диплом про спеціальну екскурсійну підготовку (учбовий заклад, курси підвищення або перепідготовки фахової кваліфікації) та отримали дозвіл у встановленому порядку. Для осіб, які мають науковий ступінь та вчене звання, вимога щодо наявності посвідчення або диплома про спеціальну екскурсійну підготовку не є обов'язковою.

Фізичні особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності та надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування діють на умовах та в порядку визначеному Законом України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2003 року № 742-IV [4]. Особисте селянське господарство - це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму. Діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського господарства, не відноситься до підприємницької діяльності. Члени особистого селянського господарства здійснюють діяльність на свій розсуд і ризик у межах встановленого правового господарського порядку, дотримуючись вимог цього Закону, законів України, інших нормативно-правових актів.

Відносини, пов'язані з веденням особистого селянського господарства, регулюються Конституцією України, Земельним кодексом України, Цивільним кодексом України, Законом України «Про особисте селянське господарство» [4], законами України, іншими нормативно-правовими актами. Дія цього Закону поширюється на фізичних осіб, яким у встановленому законом порядку передано у власність або оренду земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства.

Отже, можемо зробити висновок про недосконалість чинного нормативно-правового регулювання кола питань, пов'язаних із створенням та здійсненням діяльності суб'єктами надання туристичних послуг. Діюча система нормативних актів у цій сфері потребує систематизації та приведення у відповідність тих положень законодавства, які регулюють однорідні відносини, а також внесення змін до існуючих норм з метою їх уніфікації та уникнення.

Список використаних джерел:

1. Положення про порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцям туристичного супроводу. Наказ Державної туристичної адміністрації від 24.09.2004р. № 83, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 20 жовтня 2004р. За № 1344/9943. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1344-04>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру: Закон України від 25.04.2014р № 1193-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>

3. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>

4. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15 травня 2003 року № 742-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/742-15>

5. Про туризм : Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>

6. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 року № 222-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/222-19>

7. Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності: Наказ Міністерства інфраструктури України № 465 від 10 липня 2013 р., зареєстровано в Міністерстві юстиції України 30 липня 2013 р. за № 1275/23807. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1275-13>

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ВИНАХОДИ

Хальота Андрій Іванович

*Національна академія внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
професор кафедри конституційного права та прав людини,*

Васечко Володимир Олександрович

*Національна академія внутрішніх справ, слухач 1-го курсу магістратури
Навчально-наукового інституту №1*

Людина за своєю природою прагне до найбільш повного задоволення своїх матеріальних і духовних потреб, своєї безпеки. І чим краще задовольняються ці потреби, тим комфортніше вона себе відчуває. Історія свідчить, що найбільших успіхів досягають країни, в яких державні інтереси збігаються з інтересами громадян. Тому країни, які прагнуть стати багатими і процвітаючими, стратегічними завданнями вважають підвищення культури і духовності громадян, розвиток економіки та зміцнення національної безпеки [1]. Наразі уряди країн та громадяни поступово приходять до висновку, що основоположним фактором економічного і духовного розвитку держави та суспільства і цілому є результати інтелектуальної діяльності людини як науково-технічної так і художньої творчості. Тому країни, які піклуються про економічне та соціальне благополуччя громадян та бажають розвиватися в цілому, повинні забезпечувати своїм громадянам максимально сприятливі умови для творчої, наукової та дослідницької діяльності. Досягнути відповідного надійного захисту прав на їхні безумовно цінні для держави та суспільства здобутки. Як свідчить практика, у сучасному світі найбільш процвітаючі країни найважливішою складовою державної політики вважають створення умов для розвитку інтелектуального потенціалу нації.

Існує цілий ряд міжнародних договорів, що регулюють відносини в сфері інтелектуальної власності на міжнародному рівні. Однак, серед міжнародних стандартів щодо правової охорони інтелектуальної власності особливу роль відіграє Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі – Угода ТРІПС), функції адміністрування якої покладені на Світову організацію торгівлі (далі – СОТ). Угодою ТРІПС встановлені норми, що погоджені країнами-членами СОТ як мінімальні вимоги до правової охорони інтелектуальної власності. Всі країни-члени СОТ, а також ті країни, які хотіли б стати її членами в майбутньому, повинні дотримуватися цих норм. Що стосується захисту прав інтелектуальної власності, то Угода ТРІПС вимагає від країн-членів СОТ встановлювати справедливі й рівні для всіх процедури захисту прав, які не є необґрунтовано обтяжливими, складними або затратними, а також не обмежуються в часі для прийняття дій. З огляду на характер шкоди, яка може бути завдана у разі, коли порушення прав інтелектуальної власності залишаються без уваги, Угода ТРІПС вимагає термінового вжиття засобів захисту прав, включаючи попередні або тимчасові заходи, без попереднього повідомлення підозрюваного порушника. Процедури повинні містити в собі гарантії, що рішення будуть прийматися на основі представлених сторонами доказів неупередженим суддею, який раціонально застосовує норми закону. Не допускається надання секретних доказів і застосування секретних правил [1]. Тобто, країни зацікавлені у відновленні порушених прав своїх громадян як на державному, так і на міжнародному рівні, це ще раз підкреслює цінність інтелектуальної роботи у процесі побудови економічно-розвиненої та інноваційно-забезпеченої держави.

Винаходи є одним із найважливіших об'єктів права інтелектуальної власності. В переважній більшості країн, включаючи Україну, охоронним документом, що підтверджує права на винахід, є патент. Норми законодавства про винаходи, як правило, надають правову охорону винаходам, які мають певний винахідницький рівень. У відповідності зі ст. 27 Угоди ТРІПС правова охорона надається винаходам «в усіх галузях техніки, за умови, що вони є новими, мають винахідницький рівень і є промислово придатними». Ці три вимоги означають, що винахід повинен бути настільки новим, щоб він був дійсно унікальним. Вимога про те, що винахід повинен мати винахідницький рівень, означає, що він не повинен бути очевидним на момент його створення звичайній особі, яка володіє навиками у відповідній галузі науки або техніки (часто це називають критерієм «неочевидності»). І, нарешті, правова охорона надається винаходу, який дійсно функціонує (часто це називається критерієм «корисності» або «промислової придатності»). Таким чином, винаходи на зразок «вічного двигуна» не можуть стати об'єктом правової охорони, на який видається патент, тому що не можуть реально функціонувати, оскільки це суперечить фундаментальним законам фізики [1]. Але звичайно існує декілька проблем, які пов'язані з обмеженістю

правової охорони на винахід. Адже задля того, щоб отримати відповідну правову забезпеченість винахідник повинен подати заявку на видачу патенту на винахід в кожній країні, до якої він звертається за правовою охороною, і права на винахід охоронятимуться тільки в тих країнах, в яких видано патент. Таким чином, без патенту, виданого компетентним відомством країни, в якій випрошується правова охорона винаходу, вона не надається.

Будь-яка особа має право запатентувати винахід (корисну модель) в іноземних державах за умови попереднього подання заявки на винахід (корисну модель) до Установи та ненадходження до цієї особи протягом трьох місяців від дати подання зазначеної заявки повідомлення про віднесення заявленого винаходу (корисної моделі) до державної таємниці [2]. Опираючись на нормативне законодавство України можна дійти до висновку, що державна підтримка у сфері захисту права на винаходи не обмежується тільки Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», але й Цивільним кодексом України (ст. 459-470), Господарським кодексом України (ст. 156), Кримінальним кодексом України (ст. 177), Митним кодексом України (ст. 1, 255-258, 345), Кодексом України про адміністративні правопорушення (ст. 51-1) та Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (ст. 5, 25). Це свідчить про зацікавленість держави брати участь у захисті прав наших громадян на винаходи. Слід зазначити, що розвинені країни світу намагаються досягнути досконалого нормативно-правового забезпечення у цій сфері, наприклад, Сполучені Штати Америки, у яких правова охорона на винахід повністю ґрунтується на законодавчих актах, що містяться в частині 35 Розділу 1 Кодексу законів США. Також законодавство Франції щодо охорони винаходів ґрунтується на Кодексі інтелектуальної власності Франції, прийнятому в 1992 році [3], в Японії патентна система ґрунтується на Законі про винаходи від 1959 року [4] (зі змінами у червні 2012 року). Відповідно до ст. 29 Закону про винаходи Японії, будь-яка особа, яка створила винахід, що є новим, промислово придатним, має право отримати патент на даний об'єкт права. Не відповідають патентоспроможності винаходи, які були відомі, або відкрито використовувалися, або були описані в будь-якому виданні в Японії чи в іншій країні до подачі заявки на отримання патенту. У Китаї правова охорона винаходів, корисних моделей та промислових зразків регулюється Законом про патенти КНР від 12 березня 1984 року [5] (зі змінами та доповненнями у 2000 році та у 2009 році). Що стосується системи патентування в КНР, то до винаходів висуваються такі вимоги патентоспроможності: новизна, користь, винахідницький рівень та досить повне розкриття змісту винаходу. Відповідно до ст. 22 Закону про патенти КНР, принцип «новизна» означає, що даний винахід не повинен відноситися до відомого рівня техніки. Тобто жодні організації чи приватні особи до дня подачі заявки на винахід в Управління з патентів Державної ради КНР не подавали заявку на видачу патенту відносно аналогічного винаходу, а також зміст даного винаходу

відсутній в патентній документації, опублікованій або оголошеній після подачі заявки. Під «відомим рівнем техніки» розуміється технічний рівень, що став загальновідомим в КНР або за кордоном до дня подачі заявки.

Підсумовуючи наведене, можна констатувати наступне. По-перше, взагалі значення та актуальність теми інтелектуальної власності дуже важко переоцінити, адже кожен громадянин як нашої, так і зарубіжних країн все частіше зустрічається з цією темою в буденності, задля того, щоб убезпечити себе від посягання інших осіб на об'єкт власної інтелектуальної або творчої діяльності законодавці створили процес патентування, коли особа може підтвердити оригінальність своєї діяльності. По-друге, безумовно, держави, які розвиваються вбачають у цьому безмежний простір для розвитку інтелектуального, економічного, соціально-культурного потенціалу. По-третє, на основі зарубіжного досвіду, з метою активізації розвитку економіки України та задоволення інтересів уряд нашої держави, виробничі підприємства, науковці та професійні організації повинні вживати заходи для заохочення більшого інтелектуального обміну між винахідниками та споживачами такого специфічного товару як інтелектуальна власність, а також створення найбільш сприятливих умов задля збільшення патентування на території нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування: практ. посібн. Київ: «К.І.С.», 2007. 320 с.
3. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 32.
4. France Intellectual Property Code as amended by Act No. 2006-236 of 1 March 2006. URL: http://www.jpo.go.jp/shiryousonota_e/fips_e/pdf/france_e/e_chiteki_zaisan.pdf
5. Patent Act №. 121 of April 13, 1959. *World Intellectual Property Organization*. URL: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=299486.
6. Patent Law of the People's Republic of China. *State Intellectual Property Office of the P.R.C.* URL: http://www.english.sipo.gov.cn/laws/lawsregulations/201101/t20110119_566244.html.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОГО СУДУ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Чулінда Людмила Іванівна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права*

У результаті судової реформи в Україні створено вищі спеціалізовані суди, серед яких Вищий суд із питань інтелектуальної власності – спеціалізований судовий орган, здатний забезпечити повну охорону інтелектуальної власності. Спеціалізовані суди з інтелектуальної власності вже успішно функціонують в різних країнах, зокрема, у Німеччині, Австрії, Швейцарії, Великобританії, що позитивно впливає на якість та строки розгляду справ.

Проблеми національного законодавства у сфері інтелектуальної власності, охорони прав інтелектуальної власності ЄС і практики ЄС досліджували такі вчені, як О. Орлюк, О. Дорошенко, Г. Андрощук, Н. Мироненко, Ю. Капіца, О. Кулініч, В. Татьков та ін.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності буде діяти як суд першої інстанції для справ, пов'язаних з інтелектуальною власністю. Повноваження Вищого суду з питань інтелектуальної власності поширюються на всі справи, пов'язані з порушенням, невизнанням, оспорюванням прав інтелектуальної власності, незалежно від суб'єктного складу учасників спору (фізичні особи, суб'єкти господарювання, органи державної влади), характеру спору (пов'язаний або не пов'язаний з господарською діяльністю, публічно правовий спір тощо), виду об'єкта інтелектуальної власності (об'єкти авторського права, винаходи, торговельні марки).

29.09.2017 р. Президент України видав Указ «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності», а 30.09.2017 р. Вища кваліфікаційна комісія суддів України оголосила конкурс на зайняття в ньому 21 вакантної посади (допущено 219 осіб). Ініціатори його створення стверджують, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності дасть змогу швидко та оперативно розглядати спори, віднесені до його юрисдикції, висококваліфікованими судьями відповідної спеціалізації.

До судової реформи спори, пов'язані із захистом прав інтелектуальної власності, розглядалися господарськими та адміністративними судами, які напрацювали відповідну судову практику. Оскільки зазначена судова установа на сьогоднішній день не функціонує, розгляд спорів у сфері захисту прав інтелектуальної власності продовжують здійснювати господарські та адміністративні суди.

Надійний захист права інтелектуальної власності як суб'єктного права, невід'ємного від особи, сприяє економічному та культурному розвитку держави. Оскільки досягнення винахідників, суб'єктів авторського та суміжних прав є підґрунтям розвитку держави, обов'язок судової влади вирішувати справи, дотримуючись чинного законодавства, та здійснювати судочинство, керуючись принципом верховенства права, причому на першому місці має бути саме охорона права власності і, зокрема, права інтелектуальної власності.

Проголошений Україною курс на інтеграцію до Європейського Союзу і вступ до Світової організації торгівлі потребує забезпечення захисту прав на об'єкти авторських і суміжних прав та об'єкти промислової власності на рівні, який існує в економічно розвинених країнах.

Високий рівень компетентності суду з питань інтелектуальної власності співвідноситься з діяльністю Міжнародного комерційного арбітражного суду, Суду Європейського Союзу, Європейського Суду з прав людини, де охорона інтелектуальної власності забезпечується суддями, які мають спеціальні знання та орієнтовані на напрацювання правових позицій з урахуванням світової практики.

Участь України в міжнародних конвенціях і в діяльності міжнародних організацій вимагає якісного оновлення українського законодавства у сфері охорони права на результати інтелектуальної діяльності. Процеси щодо реформування законодавства з інтелектуальної власності, посилення охорони прав, законних інтересів фізичних та юридичних осіб через створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності пов'язані з міжнародною інтеграцією.

Започаткування процесу уніфікації та гармонізації права інтелектуальної власності має наслідком необхідність підвищення ефективності охорони, створення єдиного механізму вирішення проблем інтелектуальних прав. Значну роль у цьому відіграє практику Суду ЄС. Правові позиції з певних проблем застосування норм права конкуренції ЄС до використання підприємствами своїх прав на об'єкти інтелектуальної власності у рішеннях Суду ЄС можуть виникати і в діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності в Україні.

Зміни в законодавстві України мають бути аналогічними за змістом правовим нормам законодавства ЄС, що дає вагомі підстави сподіватися на зміцнення правопорядку у сфері використання результатів інтелектуальної власності. У процесі створення єдиного механізму вирішення проблем інтелектуальної власності корисним буде досвід діяльності інституцій ЄС. Матеріали правозастосовної практики Суду ЄС і Європейської Комісії у сфері охорони права інтелектуальної власності можуть бути важливими в діяльності Суду з інтелектуальної власності України.

До проблем функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності належить підвищення ефективності охорони прав, законних

інтересів фізичних та юридичних осіб, створення єдиного механізму вирішення питань інтелектуальних прав, конкретизація та прийняття нових процесуальних актів, оскільки існуючі норми не відображають повноцінний правовий статус не лише Вищого суду з питань інтелектуальної власності, а й всієї судової влади в Україні [1]. Належна увага має приділятися відповідному прецедентному праву Європейського Союзу, правовим позиціям Суду ЄС та Міжнародного комерційного арбітражного суду, імплементаційним заходам Європейської Комісії, а також будь-яким змінам законодавства ЄС у сфері інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Гриценко В. Г., Шашкова А. О. Особливості судового захисту прав інтелектуальної власності в сучасних умовах реформування судової системи України. *Наукові записки. Серія: Право*. 2017. Вип. 2. С. 192-195.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОТВОРЧОСТІ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ ПРИ РОЗГЛЯДІ СПРАВ ЩОДО ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Шишка Олександр Романович

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін*

Постановку питання, яке нами ставиться, зумовлене концепцією ЦК України, що починається ст. 1. У ній передбачені умови, за якими певні суспільні відносини визначені цивільними. Саме ця обставина і надає можливість впливати встановленою законом системою норм на поведінку учасників цивільних відносин. Зокрема, ст. 1 ЦК України встановлено, що цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.

У такому положенні нас цікавить наступне: «цивільним законодавством регулюються ... цивільні відносини ...». Ракурс цього концепту вказує на те, що цивільні відносини, які відповідають певним якісним ознакам (юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників) підлягають упорядкуванню цивільним законодавством України. Тобто під таким ракурсом уточнено: чим регулюються цивільні відносини? Відповідь, мабуть, є очевидною – цивільним законодавством. Тут же виникає і наступне питання: що відноситься до цивільного законодавства?

Детальний аналіз ЦК України, як основного акту цивільного законодавства України приводить до висновку, що до цивільного законодавства відносяться: певні міжнародні договори, Конституція України,

засади цивільного законодавства, акти цивільного законодавства, договір, та звичай. При цьому, важливо вказати, що цей перелік є вичерпним. Це стосується і судочинства у господарських судах, правова основа діяльності яких визначена ст. 3 ГПК України. Детальний аналіз цієї статті приводить до висновку, що судочинство у господарських судах здійснюється відповідно до законодавства про господарське судочинство, а саме відповідно до Конституції України, ГПК, Закону України «Про міжнародне приватне право», Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Наведене свідчить, що як господарсько-процесуальні відносини, так і цивільні відносини, зокрема відносини, що виникають з приводу результатів інтелектуальної, творчої діяльності регулюються відповідним законодавством. Проте, тут виникає важливе запитання: чи є інші «джерела», які здатні впливати на такі відносини? Зокрема, таке питання виникає щодо судових актів чи ще їх називають актами офіційного тлумачення норм права (інтерпретаційно-правові акти), актами правозастосування. Так, відповідно до ч. 4 ст. 236 ГПК України суд при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду (далі – ВС). Це стосується і рішень Конституційного суду України.

Слід навести ще і практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), яка відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» є джерелом права. Проте, тут виникає головне питання: якщо вони мають враховуватися при вирішенні справи (зокрема і справ щодо прав інтелектуальної власності) в суді, є певними правилами розуміння і застосування законодавства, виступають джерелами права (щодо практики ЄСПЛ), то чи не є вони тоді джерелами як цивільного права, так і господарсько-процесуального права? Адже, як зазначив В. І. Крат, суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду зміна правового висновку здійснює значний вплив на судову практику, й у тому числі на ті справи, які вже знаходяться на розгляді КЦС ВС. Прийняття одного судового рішення, де була висловлена певна позиція ВП ВС, впливає на сотні подібних справ [1]. Проблематика піднятого питання стосується саме узгодженості концепції ЦК України та ГПК України у частині відповідних судових позицій/висновків, які у деяких випадках неформально виступають джерелами регулювання як цивільних відносин, так і господарсько-процесуальних відносин. Адже, відповідно теперішнього концепту вказані відносини регулюються лише відповідним законодавством. Тому, якщо відповідні судові рішення чи судова практика здатні впливати на такі відносини, «змінювати їх рух», то безумовно, що законодавство України, а саме в системному її прояві повинна надати відповідь на такий феномен права. За формальною ознакою не джерело права не може упорядковувати

відносини, що становлять предмет тих чи інших галузей права, адже тоді порушується головний принцип – принцип верховенства права.

Це стосується й відносин інтелектуальної власності. Нещодавно Верховний суд у справі № 918/186/17 від 13 березня 2018 року висловився стосовно підсудності справ у спорах про порушення майнових прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет щодо аудіовізуального твору та кваліфікації місця розміщення такого твору. Зокрема, позов стосувався того, що відповідач здійснив неправомірне використання аудіовізуального твору щодо поводження з небезпечними побутовими відходами на своїй офіційній бізнес-сторінці у соціальній мережі Фейсбук, без дозволу позивачів та без сплати авторської винагороди. Вирішуючи справу ВС зробив наступні висновки: 1) у разі коли порушення вчинено на території двох чи більше адміністративно-територіальних одиниць, зокрема, областей, що входять до складу України, то розгляд справи здійснюється тим господарським судом, до якого звернувся позивач; 2) оскільки публічний показ контрафактного примірника твору здійснено через мережу Інтернет, то місцем вчинення такого порушення є місце фіксації такого порушення [2]. В обґрунтування зробленим висновкам суд послався лише на ст. 16 ГПК України (в редакції, чинній на момент порушення провадження у справі – стара редакція) в якій було встановлено, що справи у спорах про порушення майнових прав інтелектуальної власності розглядаються господарським судом за місцем вчинення порушення.

Далі суд послався на судову практику ЄСПЛ (а, саме на рішення Європейського суду з прав людини у справі «Серявін та інші проти України» («Seryavin and Others v. Ukraine») від 10 лютого 2010 року, заява № 4909/04, § 58) у частині того чи потрібно суду робити детальну аргументацію зробленим висновкам. Зокрема, ВС аргументом з наведеного рішення ЄСПЛ: «Європейський суд з прав людини у відповідному рішенні навів і вказав, що згідно з його усталеною практикою, яка відображає принцип, пов'язаний з належним здійсненням правосуддя, у рішеннях, зокрема, судів мають бути належним чином зазначені підстави, на яких вони ґрунтуються. Хоча п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зобов'язує суди обґрунтовувати свої рішення, його не можна тлумачити як такий, що вимагає детальної відповіді на кожний аргумент. Міра, до якої суд має виконати обов'язок щодо обґрунтування рішення, може бути різною залежно від характеру рішення» [2].

Наведене демонструє, що ВС для уникнення необхідності пояснення зробленим висновкам, що, як нам вважається, є спробою заповнення певних прогалів у праві здійснив правотворчу функцію, виступив як орган законодавчої влади. Ми не ставимо під сумнів розумність таких висновків та цікавість правового підходу. Проте, чи має можливість ВС України розширяти національне право через відповідні висновки, які викладені в постановках Верховного Суду?

Мабуть ні, оскільки відповідно до ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Далі, ст. 75 вказує, що єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України. Це приводить до висновку, що суд не може виступати органом законодавчої влади, а тим паче створювати положення, які здатні регулювати певні відносини. До речі, в цьому ж рішенні ЄСПЛ суд звернув увагу, що національний суд хоча і має певну свободу розсуду щодо вибору аргументів у тій чи іншій справі та прийняття доказів на підтвердження позицій сторін, орган влади зобов'язаний виправдати свої дії, обґрунтувавши свої рішення так, щоб вони були почуті сторонами.

Наведене вказує, що виправданість рішень національного суду щодо необхідності робити чи не робити детальну відповідь на зроблені висновки може слугувати методологія розуміння букви закону. Тож логіка зробленого того чи іншого висновку повинна перевірятися певним алгоритмом тлумачення норми закону. Якщо при застосуванні базових правил тлумачення букви закону неможливо прийти до висновку, що норма права є не настільки передбачуваною, зрозумілою та чіткою, суд, як нам бачиться, має обов'язково навести аргументи того, як він прийшов до того чи іншого висновку.

Відповідно до роз'яснень Пленуму Верховного Суду України, які містяться у постанові № 5 від 04.06.2010 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» п. 24 передбачено, якщо твір створено у порядку виконання працівником трудового договору (контракту) і в межах строку його дії, тобто при виконанні службових обов'язків і за службовим завданням роботодавця, то особисті немайнові права автора твору належать працівникові; вони є невідчужуваними [3]. Якщо сприймати таке положення буквально, то особисті немайнові права автора твору не можуть належати юридичній або фізичній особі, де або у якої працює працівник. Проте, вказане роз'яснення ВСУ не відповідає нормі закону, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 429 ЦК України у випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору можуть належати юридичній або фізичній особі, де або у якої працює працівник.

Цьому є підтвердження ч. 4 ст. 423 ЦК України в якій визначено, що у випадках встановлених законом особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть відчужуватися (передаватися). Частина 2 ст. 423 ЦК України в підтвердження цього наголошує, що у випадках, передбачених законом, особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати іншим особам, тобто особам, відмінним від особи-творця. Таке правило прослідковується й в ст. 421 ЦК України.

Тут виникає логічне запитання чи може ВСУ та ВС у своїх роз'ясненнях звужувати положення закону? Мабуть ні, оскільки відповідно до ГПК та ЦПК України суд у своїй діяльності керується виключно відповідним законодавством, вирішує справу відповідно до норм матеріального права при дотриманні норм процесуального права. Тому ВСУ, як і ВС повинен слідувати букві закону, а не звужити норму закону або її тлумачити новим змістом незалежно від того наскільки така норма закону має практичну та теоретичну цінність.

Наведене свідчить, що висновки ВСУ та ВС можуть набувають правотворчого характеру, виступати фактично джерелом регулювання цивільних відносин, у тому числі і господарсько-процесуальних відносин, а це призводить до необхідності говорити про існування, в такому разі, судового прецеденту у певному «зауваженому» варіанті. Проте така обставина йде всупереч принципу верховенства права, оскільки висновки щодо застосування відповідних норм права, викладених в постановках найвищого суду нівелюють дійсний зміст цих норм, створюється технічна підміна частини правової матерії, набувають значення інтерпретаційно-правові положення, що висловлені судом у відповідних актах офіційного тлумачення подібно до того як би ми їх дійсно розглядали як джерело права.

Втім, цікавим є той факт, що на відміну від закону, який може бути об'єктом вивчення та предметом перевірки його відповідності Конституції України, рішення ВСУ та ВС не підлягає не лише спростуванню, але і перевірці його на факт того, чи не набувають певні частини змісту регулятивного характеру щодо відносин, яких стосується таке рішення. Чинне законодавство лише допускає випадки, коли суд касаційної інстанції (ст. 302-303 ГПК України та ст. 403-404 ЦПК України) може відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Проте, у разі відступлення від висновку щодо застосування норми права це не значить, що раніше викладений висновок втрачає свою інтерпретаційно-правову силу. Принаймні закон про це не деталізує. За логікою речей тут повинен застосовуватися один із принципів юридичної логіки, також відомий ще з часів римського права як «*Lex posterior derogat legi priori*», відповідно до якого наступний закон з того ж питання скасовує дію попередніх, навіть якщо в ньому немає явних положень про скасування дії раннього закону.

Якщо застосовувати такий принцип, нам необхідно тоді визнати певні висновки ВСУ та ВС джерелом права, що за нашою правовою системою це зробити поки ще неможливо. Ми не є прихильниками того, що певні судові рішення ВСУ та ВС можуть розглядатися як джерело цивільного права та господарсько-процесуального права (за логікою речей це стосується і цивільно-процесуального права). Проте якщо судові акти здатні викривляти правову матерію, то законодавство України, має враховувати таку обставину.

Тож, не викликає сумніву, що законодавство України потребує закріплення певних правових гарантій, які були б спрямовані на забезпечення стабільності та непорушності норм цивільного права України, особливо непорушності прав та інтересів учасників цивільних відносин. Це стосується і додержання законності під час здійснення правосуддя, особливо у тих випадках коли ВСУ та ВС виходячи за межі своєї компетенції фактично виступає суб'єктом правотворчої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Погляд суддів Верховного Суду на проблематику аргументації судових рішень. 2019. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/684480>.
2. Постанова Верховного Суду від 13 березня 2018 року у справі № 918/186/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72763168>
3. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 5. *Вісник господарського судочинства*. 2010.

ОКРЕМІ ОБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ ПРАВОВОГО ПОЛЯ ЩОДО НИХ

Юрчишин Оксана Ярославівна

*Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
кандидат технічних наук,
доцент кафедри конструювання верстатів і машин*

В сучасних умовах розвитку суспільства прибутки багатьох виробників в значній мірі залежать від частки нематеріальних активів, якими, в основному, є об'єкти права інтелектуальної власності (ПІВ), і не менше - від матеріальних вкладень. В зв'язку з цим, більшість учасників ринку, як фізичних, так і юридичних осіб, намагаються створювати нову, оригінальну продукцію, щоб отримати за це якусь вигоду.

Як наслідок – виникають особливі ситуації, особливі об'єкти ПІВ, стосовно яких можливе неоднозначне трактування існуючого законодавства, що зумовлює необхідність внесення змін до нього в напрямку регулювання прав суб'єктів, які їх створили.

Одними із питань, які сьогодні досліджуються багатьма фахівцями, є особливі ситуації стосовно авторського права, а саме, що стосуються понять «фанфікшен» та «свобода панорами».

Розглянемо по чергово кожне із них.

Фанфікшен – жанр масової літератури, створеної за мотивами художнього твору фанатом цього твору для читання іншими фанатами, який не має при цьому комерційної мети [1]. В якійсь мірі – це змагання між

прихильниками відомих авторів щодо особливого бачення оригінального твору. Досить часто, такі твори пишуться людьми, яким також притаманні професійні навички, і такі твори мають право називатись оригінальними. Іноді важко буває розмежувати поняття «плагіату» та «оригінальності» в таких роботах.

В епоху цифрових технологій, такі роботи стають доведеними до широкого кола осіб за лічені секунди. Існують окремі інтернет-ресурси, на яких розміщуються фанфіки. Відомі ситуації, коли такі твори видавались і виходили в комерційний тираж.

Частина авторів первинних творів підтримує позитивно такий прояв уваги до їхньої творчості, частина відноситься негативно, особливо, якщо є комерційна вигода при розповсюдженні фанфіків.

В Законодавстві України щодо цього поняття можна застосувати ст. 21 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [2, 3]. Закон передбачає можливість використання твору без згоди автора, але з обов'язковим зазначенням імені автора та джерела запозичення для цитування в обсязі, виправданому поставленою метою, та для створення пародій. Але не завжди створений фанфік можна віднести до норм дії цієї статті. Іноді фанфіки не є пародією, а окремим оригінальним твором, правда в якому існують окремі герої первинного твору, згадуються окремі ситуації первинного твору, які вже відбулися (чи мають відбутися) в первинному творі.

Така ж неоднозначна ситуація і щодо поняття «свободи панорами».

Свобода панорами – це можливість фотографувати, знімати на відео, замальовувати та іншим способом фіксувати зовнішній вигляд тих захищених авторськими правами об'єктів, які знаходяться у відкритих для вільного відвідування місцях або видимі з таких місць, тобто будівель, пам'ятників, мостів, інтер'єрів станцій метро і т. д. Також свобода панорами передбачає відсутність будь-яких обмежень з боку авторів творів на виготовлення, розповсюдження і публічну демонстрацію подібних зображень [4].

Законодавством багатьох країн світу (близько 80) це питання врегульоване саме включенням пункту про «свободу панорами» до законів про авторське право. В Україні, Закон [2] не містить роз'яснення щодо такого явища, а фото, відео, на яких зафіксовані доступні у публічних місцях об'єкти авторського права, які сьогодні досить часто викладаються в мережу Інтернет, зокрема користувачами соціальних мереж, публікуються іншим чином, з'являються кожен день. Крім того, досить часто, об'єкти архітектури мають функціональне призначення, наприклад, будівлі, в яких мешкають чи працюють люди, тому фіксація таких об'єктів без дозволу власника авторських майнових прав відбувається періодично.

Виходячи із вище сказаного, вимальовується ситуація, коли, враховуючи сучасні норми життя громадян, сучасний стан розвитку суспільства, виникнення нових технологій, порушення авторських прав відбувається масово, і врегулювати це можна тільки внесенням змін до Законодавства

України. Хоча «фанфікшен» і «свобода панорами» - поняття, які в правовому полі знаходяться на різних полюсах, тобто в законодавстві стосовно одного об'єкта бажано звузити рамки вільного використання ПІВ, стосовно іншого – розширити, в будь-якому випадку, треба врахувати виникнення та існування таких результатів інтелектуальної творчої діяльності.

Якщо правові норми не визначені, авторам, особливо в Україні, неможливо перешкоджати недобросовісному використанню результатів їхньої творчої діяльності. Як наслідок – нівелюється основа правових норм інтелектуальної власності – право на результат творчої інтелектуальної діяльності не виникає.

Список використаних джерел:

1. Улітіна О. Правова природа фанфікшену. Фанфікшен як вид сучасного мистецтва. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. № 1/2018. С. 11-15.
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
3. Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» щодо використання об'єктів авторського права в пародіях, попурі та карикатурах»: Закон України від 05.10.2016 р. № 1651-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1651-19>.
4. Про внесення доповнень до Закону України «Про авторське право та суміжні права» (щодо свободи панорами): Проект Закону від 29 грудня 2014 року за N 1677. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=1677&skl=9

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ КОЛА УЧАСНИКІВ ІНТЕРНЕТ-АУКЦІОННИХ ПРАВОВІДНОСИН

Гоголіна Галина Володимирівна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія», викладач
кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін*

Впровадження інформаційних технологій як у діловій сфері, так і в побутовій покликане надати доступ до нових інтернет-сервісів якомога більшому колу людей для ефективної розбудови «інформаційного суспільства». Однак, поява нових дистанційних правовідносин зумовила ускладнення та неоднозначність розуміння визначення їх специфіки та природи. Для дослідження нового виду правовідносин доцільним є уточнити елемент їх структури – його учасників (суб'єктний склад).

Інтернет-аукціонні правовідносини – вид цивільних відносин в сфері організації та проведення інтернет-аукціону. Важливість визначення кола учасників інтернет-аукціону обумовлена необхідністю коректного визначення їх правового статусу під час його організації та проведення.

За загальним правилом учасниками аукціону, зокрема інтернет-аукціону, у випадку прямого інтернет-аукціону називають покупців, а у випадку обратного – продавців. Тобто, учасниками вважаються особи, що на конкурентних засадах виборюють лот. Тому, в умовах інтернет-аукціону, як правило, визначається статус організатора інтернет-аукціону, продавця, учасника.

Проте, відповідно до ч. 2 ст. 638 ЦК України[1] учасниками договірних правовідносин є оферент і акцептант. Продавець, що виставляє лот на торги є ініціатором правовідносин (оферентом), що пропонує вступити в договірні правовідносини. Розглядати правосуб'єктність оферента без урахування його правового зв'язку з акцептантом є алогічним. Тому, на наше переконання, залишення оферента поза колом учасників інтернет-аукціонних правовідносин є таким, що не відповідає їх характеру та природі. Відтак, продавець є учасником інтернет-аукціонних правовідносин.

Відповідно до Постанови Судової палати у цивільних справах ВСУ від 13 лютого 2013 року[2] продавцями інтернет-аукціону примусово вилученого майна є замовник (виконавець) та організатор примусових торгів. Боржник, що є власником виставленого на примусові торги майна, не є стороною інтернет-аукціону відповідно вищезазначеної Постанови ВСУ. Боржник, що залишений поза колом учасників інтернет-аукціону, не є стороною у договорі купівлі-продажу, що укладається за результатами торгів. Таким чином, боржник не володіє правосуб'єктністю учасника інтернет-аукціону. Боржник не визнається у Постанові ВСУ учасником торгів, а отже, належною стороною у справі по оскарженню результатів торгів або визнання їх недійсними, проте боржник має право оскарження тих дій державного виконавця у виконавчому провадженні, які не стосуються правил проведення торгів. Тобто, боржник оскаржує неправомірні дії державного виконавця, проте порушення виконавця не можуть бути підставою для визнання торгів недійсними.

Отже, з урахуванням природи договірних правовідносин, специфіки інтернет-аукціонних правовідносин, можна зробити висновок, що учасниками інтернет-аукціонних правовідносин є зареєстровані в належному порядку покупці та продавці. Продавцями є 1) замовник проведення інтернет-аукціону одноособово (добровільний інтернет-аукціон); 2) замовник та організатор примусового інтернет-аукціону. Не зазначення продавця учасником інтернет-аукціону звужує права як продавця, так і покупця щодо засобів та способів захисту своїх цивільних прав та законних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. Дата оновлення: 01.01.2019. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 12.04.2019).

2. Постанова Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 13 лютого 2013 року у справі № 6-176цс12. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29791300> (дата звернення: 12.04.2019).

РЕЄСТРАЦІЯ ПРАВА НА НОУ-ХАУ: ЗА І ПРОТИ

Дмитренко Вікторія Вікторівна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін*

Ноу-хау є конфіденційною інформацією у сфері інтелектуальної власності, а отже є не лише об'єктом охорони, але і способом охорони, альтернативним патентному. На відміну від майнових прав на винахід чи корисну модель, які є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації, майнові права на ноу-хау не підлягають державній реєстрації у Державному підприємстві «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент), у зв'язку з тим, що інформація про ноу-хау є конфіденційною. Проблема виникає при порушенні права на ноу-хау, оскільки через відсутність реєстрації майнових прав на даний об'єкт, складно довести авторство на ноу-хау. В літературі зустрічаються позиції, які вказують на необхідність реєстрації ноу-хау (О. Литвин, Д. Сітішко, В. Черкашин, Я. Ступінський), а також ті, які заперечують потребу реєстрації у зв'язку з його конфіденційністю (Д. Протасов). Є позиції щодо створення організацій з реєстрації ноу-хау (Д. Сітішко), однак, на наш погляд, це спровокує неабиякий інтерес до таких реєстрів з боку недобросовісних осіб. Однак, з метою формування доказів про право на ноу-хау, рекомендуємо подавати ноу-хау на депонування без оприлюднення, або нотаріально посвідчувати. О. Литвин пропонує реєструвати ноу-хау, зокрема реєструвати факт подання документів. Автор зазначає, що для процедури реєстрації ноу-хау власник складає його опис, реєстрацію опису власник проводить у державній нотаріальній конторі [1, с. 75]. Д. Сітішко пропонує створити організації з реєстрації секретів виробництва (ноу-хау) та наводить механізм процедури реєстрації, зокрема автор пропонує надавати носій інформації про секрет виробництва (ноу-хау) співробітникам організації, яка здійснює реєстрацію. Автор вказує, що сам секрет виробництва (ноу-хау) вноситься в спеціалізовану книгу обліку, в яку вносять назву секрету виробництва (ноу-хау), дату реєстрації та інформацію про його володільця. В результаті володільць отримує свідоцтво (сертифікат) про реєстрацію секрету виробництва (ноу-хау) та доступ до нього [2, с. 25]. В. Черкашин та Я. Ступінський вважають доцільним здійснювання свідчення права на ноу-

хау шляхом дослідження його охороноздатності за ознаками Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій». Причому авторами пропонується перевірка правового режиму ноу-хау за альтернативними режимами – декларативно-депонувальним (свідчення охороноздатності ноу-хау після перевірки режиму його секретності та депонування, без ознайомлення з його змістом) та експертно-депозитарним (свідчення охороноздатності після досліджень відповідності умовам правової охорони в Україні атестованими судовими експертами з ознайомленням суті ноу-хау, перевіркою інших ознак, та видачею свідоцтв за результатами експертизи) [3, с. 30-31]. Однак повністю погодитись з цим не можемо, оскільки вся цінність ноу-хау в його конфіденційності, тому результат не варто розкривати чи перевіряти на охороноспроможність. За позицією Д. Протасова – недоцільно реєструвати права на секрети виробництва. Серед причин автор вказує додатковий ризик розголошення конфіденційної інформації співробітникам, які здійснюють реєстрацію; тривалість процедури, за час якої ноу-хау може зменшити свою цінність та інші [4, с. 15-17]. Варто зазначити, що в теорії часто вказують серед ознак ноу-хау ідентифікованість, під якою розуміють опис чи фіксацію ноу-хау таким чином, щоб можна було перевірити його секретність та суттєвість. Ми не вважаємо за необхідне створювати спеціальні реєстри ноу-хау, однак коли йдеться про надання права на використання ноу-хау чи його відчуження, опис ноу-хау (детальна характеристика, яка дозволить реалізувати право на ноу-хау) є обов'язковим, а також, якщо опису недостатньо, з обов'язковим навчанням відповідних осіб, оскільки без навчання та опису ноу-хау його відчуження чи надання права на використання може бути неможливим. О. Єлісеєва, також вказувала, що без фіксації змісту секрету виробництва в об'єктивній формі передача його неможлива [5, с. 22].

Варто зауважити, що з припиненням конфіденційності інформації про ноу-хау втрачається саме ноу-хау. Охорона об'єкта в конфіденційності покладається на суб'єкта, якому належать права на об'єкт. Саме від належно дотриманих умов щодо охорони права на ноу-хау залежить тривалість останнього. Однак, у зв'язку з конфіденційністю об'єкта, у випадку порушення права на нього, складно довести авторство на ноу-хау. Реєстрація суті ноу-хау, хоча, на перший погляд, дозволить автору доказати своє право на нього, однак є ризикованою, оскільки сприятиме посиленому інтересу недобросовісних конкурентів до такого реєстру, крім того саме створення таких окремих реєстрів потребує створення додаткових робочих місць та посиленої відповідальності осіб, залучених до збереження конфіденційних результатів, що може бути невиправданим. Хочемо зазначити, що в Україні існує можливість реєстрації ноу-хау без розкриття його суті, шляхом депонування у Державній науково-технічній бібліотеці України. Відповідно до п. 8.4 Інструкції про депонування результатів інтелектуальної діяльності науково-технічного змісту у Державній науково-технічній бібліотеці України

(далі – ДНТБ України) від 27 липня 2017 року за № 29 (далі – Інструкція про депонування) – при наявності запитів користувачів на результати інтелектуальної діяльності, в тому числі комерційні таємниці (ноу-хау), що депоновані без оприлюднення, за згодою автора або співавторів, бібліотека надаватиме їх контактні дані для подальшого спілкування щодо умов їх використання. Для депонування ноу-хау без оприлюднення, відповідно до п.2.2-2.3 Інструкції про депонування, особа укладає договір з ДНТБ України, а також подає відповідну заяву, реферат (в якому вказує прізвище, ім'я та по батькові автора, сферу застосування, розмір, мову та дату виконання), примірник об'єкта у запечатаному конверті, скріпленому підписом заявника та написом «Для депонування без оприлюднення», що засвідчується штампом ДНТБ України та документ, що підтверджує здійснення оплати за надання послуги. Датою та часом депонування вважається дата та час отримання документів ДНТБ України відповідно до п. 4.6 Інструкції про депонування, а згідно п. 7.3 Інструкції про депонування – автор має право на отримання Свідоцтва про депонування свого результату інтелектуальної діяльності [6]. Крім того, суб'єкт права на ноу-хау має право звернутись до нотаріуса за нотаріальним посвідченням часу пред'явлення документа відповідно до п.16 абз. 1 ст. 34 Закону України «Про нотаріат» від 02 вересня 1993 року [7], що також може бути доказом у спорах щодо права авторства.

У зв'язку з цим, на наш погляд, автор або суб'єкт права на ноу-хау має вирішувати потребу фіксації доказів свого авторства, що полегшить процедуру захисту своїх прав, однак у будь-якому випадку суб'єкт права на ноу-хау має вживати належних заходів щодо охорони свого результату в конфіденційності. Рекомендуємо не затягувати автору ноу-хау з фіксацією доказів свого авторства, оскільки є ризики, що недобросовісний конкурент, отримавши інформацію про ноу-хау, неправомірно попередить справжнього автора, і тоді законному суб'єкту права на ноу-хау належить доказувати першість у створенні та використанні даного об'єкта.

Список використаних джерел:

1. Литвин О. Охорона нових інноваційних технічних рішень без патентування. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2012. №1. С. 73 – 75.
2. Ситишко Д. А. Правовое регулирование секрета производства (ноу-хау) в Российской Федерации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2009. 28 с.
3. Черкашин В., Ступінський Я. Організаційно-правове регулювання ноу-хау і комерційних таємниць підприємства. *Інтелектуальна власність*. 2007. № 5. С. 26 – 34.
4. Протасов Д. В. Теоретические проблемы права на секрет производства (ноу-хау) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2010. 25 с.
5. Елисеєва О. А. Секрет производства (ноу-хау), как объект права интеллектуальной собственности: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2011. 25 с.

7. Інструкція про депонування результатів інтелектуальної діяльності науково-технічного змісту у Державній науково-технічній бібліотеці України від 27 липня 2017 року за № 29. URL: <https://dntb.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/Instruktsiia-RID.pdf> (дата звернення: 14.02.2019).

8. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. Дата оновлення: 04.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення: 10.04.2019).

МОДЕРНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНИХ ТА ПРАВОВИХ ВІДНОСИН СФЕРИ ЦИФРОВОГО ПІДПISУ ВІДПОВІДНО ДО УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Костенко Олексій Володимирович

Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, головний науковий співробітник,

Костенко Вікторія Володимирівна

Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, старший науковий співробітник

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій дозволив користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію у цифровому вигляді. Одночасно утворилися і нові суспільні відносини, які пов'язані із процесами використання цифрової інформації. Як показує практика, основною вимогою суспільства до інформаційно-комунікаційних технологій є надійність та довіра.

Сьогодні проблема довіри вирішується за допомогою інфраструктури відкритих ключів – Public Key Infrastructure (PKI). PKI служить не тільки для створення цифрових сертифікатів, але і забезпечує зберігання величезної кількості сертифікатів і ключів, резервне копіювання, відновлення і депонування ключів, взаємну сертифікацію, ведення списків анульованих сертифікатів і автоматичне оновлення ключів і сертифікатів після закінчення терміну їх дії. Використання технології PKI дозволяє надавати безпечні електронні довірчі послуги, виконувати важливі транзакції в інтерактивному режимі, забезпечувати конфіденційність зв'язку через Інтернет, захищати портали Інтернет.

Правовідносини в сфері цифрового підпису регулюються нормами міжнародного та національних законодавств, які забезпечують в цілому широкий спектр юридичних прав та обов'язків суб'єктів правовідносин. Незважаючи на це є ряд правовідносин, які не врегульовані або недостатньо врегульовані нормами права, в тому числі процедури транскордонного визнання сертифікатів цифрових підписів та електронних довірчих послуг.

В Україні створена і функціонує Національна система цифрового підпису (НСЦП), яка регулюється Законом України «Про електронні довірчі послуги», постановами Кабінету Міністрів України, відомчими наказами та розпорядженнями. НСЦП складається з Центрального засвідчувального органу Міністерства юстиції України, 24 Акредитованих та 8 зареєстрованих державних та приватних центрів сертифікації ключів, Засвідчувального та Акредитованого центрів Національного банку України. Понад п'яти мільйонів фізичних та юридичних осіб під час взаємовідносин використовують цифрові підписи в системах електронного документообігу, фінансовій, господарській та інших видах діяльності [1].

Сучасна НСЦП є забезпечення довіри населення до цифрового підпису та електронних довірчих послуг, однак вона має низку проблем. До першої категорії проблем слід віднести відсутність у законодавстві норм, які встановлюють відповідальність суб'єктів сфери цифрових послуг за порушення прав і обов'язків, встановлених Законом України «Про електронні довірчі послуги» [2]. Саме відсутність відповідальності створює численні правопорушення, пов'язані із незаконним використанням цифрового підпису [3]. Суттєвого хаосу в роботу інфраструктури відкритих ключів України додає відсутність стратегії в забезпеченні органів державної влади та місцевого самоврядування цифровим підписом єдиного державного зразка для виконання обов'язків по посаді державного службовця, Такий цифровий підпис має містити в сертифікаті необхідні об'єктні ідентифікатори – дані що характеризують юридичні права по посаді держслужбовця. Ефективним державним регулятором у вирішенні цієї проблеми може стати Національне агентство України з питань державної служби. Однак, це потребує внесення відповідних змін в Закон України «Про електронні довірчі послуги» та інші нормативно-правові акти.

До другої категорії проблем відноситься відсутності єдиного правового регулювання порядків та процедур транскордонного визнання іноземних сертифікатів цифрових підписів та електронних довірчих послуг, а також відсутність єдиного глосарію правових норм та дефініцій в галузі цифрового підпису різних юрисдикцій.

Законом України «Про електронні довірчі послуги» встановлено визнання іноземних сертифікатів, а постановою Кабінету Міністрів України від 23 січня 2019 № 60 затверджено Порядок взаємного визнання українських та іноземних сертифікатів відкритих ключів, електронних підписів, а також використання інформаційно-телекомунікаційної системи Центрального засвідчувального органу для забезпечення визнання в Україні електронних довірчих послуг, іноземних сертифікатів відкритих ключів, що використовуються під час надання юридично значущих електронних послуг у процесі взаємодії між суб'єктами різних держав.

Закон України «Про електронні довірчі послуги» достатньо наближений до Регламенту (ЄС) №910/2014 Європейського Парламенту та Ради щодо

електронної ідентифікації та трастових сервісів для електронних операцій на внутрішньому ринку та скасування Директиви 1999/93/ЄС [4,5]. Законом запроваджено понятійно-категорійний апарат, який складається з 44 нових або оновлених термінів, з яких 20 нові, а 18 дефініцій імпортовані із Регламенту. Незважаючи на прогресивність та сучасність Закон України «Про електронні довірчі послуги» спрямований більше на інтеграцію в законодавче поле Європейського Союзу ніж на створення умов для регуляторного наближення до законодавств інших країн світу.

Враховуючи загальносвітові тенденції розвитку законодавства в сфері цифрового підпису Україні доцільно врахувати останні доктринальні тлумачення міжнародного права, які полягають у забезпеченні транскордонного визнання цифрових підписів та електронних довірчих послуг виключно за умови залучення третьої сторони для їх верифікації.

Фактично НСЦП потребує модернізації правового та технічно-юридичного регулювання, яка усуне зазначені вище недоліки і створить надійну процедуру визнання національних та іноземних електронних довірчих послуг у транскордонному режимі. Роль третьої довірчої сторони доцільно надати новому, окремому суб'єкту правовідносин в сфері цифрового підпису - державного цифрового довірчого центру. Державний цифровий довірчий центр має виступати третьою довірчою стороною у взаємовідносинах між Україною та іноземними країнами та союзами країн у будь-яких взаємовідносинах в сфері цифрового підпису та електронних довірчих послуг, надаючи державні гарантії достовірності цифрових підписів, створених відповідно до законодавства.

Підсумовуючи, можемо констатувати, що модернізація законодавства в сфері цифрового підпису повинна забезпечити новітні соціальні відносини нормами права, які дозволять вирішити проблеми довіри до цифрових підписів на сучасному рівні та адаптувати національне законодавство не тільки до законодавства Європейського Союзу, але і до міжнародного в цілому. Це дозволить здійснити регуляцію відносин в сфері цифрового підпису та електронних довірчих послуг, які створюються та використовуються в транскордонному режимі.

Список використаних джерел:

1. Костенко О. В. Проблеми правового регулювання визнання іноземних електронних довірчих послуг в Україні. /О. В. Костенко/ *Науковий вісник Ужгородського національного університету* № 51. 2018. С. 192–198.
2. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII/ Верховна Рада України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>. (дата звернення 18.06.2018).
3. Костенко О. В. Проблеми правового регулювання визнання іноземних електронних довірчих послуг в Україні. /О. В. Костенко/ *Науковий вісник Ужгородського національного університету* № 51. - 2018. – С. 192–198.

4. Костенко О. В. Компрометація особистого ключа електронного підпису (правовий аспект). /О. В. Костенко/ *International Journal of Innovative Technologies in Economy*, 3(15) April 2018 – 2018 - С. 15-20.

5. REGULATION (EU) № 910/2014 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 23 July 2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market and repealing Directive 1999/93/EC. The European Parliament. 2014. URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1527856717659&uri=CELEX:32014R0910> (дата звернення 15.05.2018).

СУБ'ЄКТИ СПОРУ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА САЙТАХ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Мудрицька Катерина Олексіївна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного
університету «Одеська юридична академія», викладач кафедри
інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін*

Сучасні суспільні відносини складаються під впливом науково-технічних досягнень, багато з яких є результатом винаходу вчених ХХ століття. Серед таких досягнень важливе місце займає мережа Інтернет, невід'ємним конструктивним елементом якої є Інтернет – сайти як засіб для розміщення та поширення інформації в мережі.

В Україні кількість користувачів мережі Інтернет збільшується величезними темпами, що з однієї сторони надає їм абсолютно нові можливості для реалізації закріпленого конституційного права на вільне збирання, зберігання, використання та поширення інформації [11, с. 11], так-як саме вона є основним об'єктом, з приводу якого виникають відносини між учасниками мережевого обміну.

Серед таких відносин можна виділити ті, що виникають з приводу створення та використання об'єктів прав інтелектуальної власності.

Однак, на сьогоднішній день, мережа переповнена матеріалами, такими, що порушують авторські та суміжні права. Екстериторіальність мережі Інтернет надає можливість практично неконтрольованого експорту та імпорту об'єктів прав інтелектуальної власності, а тому в ній легко знайти книги, статті, аудіо- та відеозаписи, а також інші об'єкти, поміщені туди з порушенням виняткових прав їх творців та інших власників даних прав, наслідком чого є значні економічні збитки як у власників цих прав, так і у держави, що зумовлюють виникнення спорів.

Аксіомою будь-якого конфлікту, в тому числі правового, є обов'язкова присутність протиборчих сторін, які безпосередньо здійснюють активні дії, що направлені один проти одного. Зазвичай в конфлікті беруть участь дві протиборчі сторони (конфліктанти), але їх може бути і більше

(багатосторонні конфлікти - між двома і більше сторонами) [7, с. 53; 6, с. 29; 8, с. 66; 3, с. 27].

Обов'язковим і основним суб'єктом спору про порушення прав інтелектуальної власності на сайтах в мережі Інтернет є особа, права (інтереси) на інтелектуальну власність якої оскаржуються або порушуються. До цієї групи суб'єктів можна віднести: автори (як правило, правовласники в традиційному розумінні); правовласники, які не є авторами (видавництва, продюсерські компанії, музичні лейбли).

З робіт, присвячених розгляду питань інтелектуальної власності, розуміємо, що «Суб'єктами авторського права є особи, яким належить суб'єктивне авторське право відносно твору» [5, с. 18-21].

Поряд із фізичними особами власниками авторських прав на твори науки, літератури і мистецтва Українське законодавство визначає і юридичних осіб.

Так, юридична особа може придбати окремі авторські права за договором з автором [9, с. 46-60], а також в силу того, що твір створений автором у порядку виконання службового завдання, авторське право може перейти до юридичної особи за заповітом автора. У всіх цих випадках юридична особа стає власником похідного авторського права, яке спочатку виникло на стороні автора, але перейшло до юридичної особи.

Отже, можна дійти висновку, що суб'єкти спору про порушення прав інтелектуальної власності на сайтах в мережі Інтернет стосовно класифікації суб'єктів права інтелектуальної власності можна поділити на дві групи: первинних та вторинних [2, с. 31; 10, с. 74; 4, с. 34-35].

Крім вказаних суб'єктів, також можна виділити ще: інтернет-провайдерів, реєстраторів доменів, адміністраторів доменів, власників веб – сайтів, власників веб - сторінки, користувачів мережі Інтернет.

Як і в інших правовідносинах конфліктного характеру, в такій категорії спорів, беруть участь щонайменше два суб'єкти, один з яких виступає ініціатором спору.

Тому саме наявність двох сторін, між якими виник спір щодо оспорюваного чи порушеного права, є характерною і визначальною ознакою судового провадження [1, с. 17].

Крім сторін обов'язковим учасником спору про порушення прав інтелектуальної власності на сайтах в мережі Інтернет, якщо розглядати його в якості правовідносини щодо врегулювання правового конфлікту між сторонами (тобто розглядаючи його процесуальний зміст), на сучасному етапі є суд.

На сьогоднішній день важливим кроком до побудови національної системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні стало створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, який дасть змогу формуванню ефективного механізму захисту прав інтелектуальної власності відповідно до світових стандартів.

Проте, до початку його роботи та повного формування судовий захист прав інтелектуальної власності в Україні здійснюється судами загальної юрисдикції, господарськими судами, а в сфері публічно-правових відносин – адміністративними судами.

Отже, суб'єктів спору про порушення прав інтелектуальної власності на сайтах в мережі Інтернет можна визначити як суб'єктів між якими виникли Інтернет – відносини у сфері інтелектуальної власності, які прагнуть захистити приватні та (або) публічні права і законні інтереси, вважаючи їх порушеними, або прагнуть домогтись визнання таких прав, тим самим вступають в спірні правовідносини, що є підставою виникнення спору на стадії врегулювання якого на сучасному етапі є суд, як обов'язковий учасник такої категорії спорів.

Список використаних джерел:

1. Абова Т. Е., Тадевосян В. С. Разрешение хозяйственных споров / Т. Е. Абова. В. С. Тадевосян. Москва: Юрид. л-ра, 1968. 175 с.
3. Бояр А. О. Інтелектуальна власність: монографія / А. О. Бояр. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 164 с.
1. Гришина Н. В. Психология конфликта. СПб., Издательство «Питер». 2000. С. 27.
2. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування: практ. посіб. / [Доріс Лонг, Патріція Рей, Жаров В. О. та ін.] Київ: К.І.С., 2007. С. 448, С. 34-35.
3. Кирий Л. Товарные знаки и Интернет. *Закон*. Москва, 2000. № 4. С. 52-54, С. 18-21.
4. Конфликтология: Учебник / Под ред. А. С. Кармина. СПб., 2000. С. 29.
5. Конфликтология: Учебник / Под ред. О.З. Муштука. Москва, 2011. С. 53.
6. Конфликтология: Учебник / Под ред. Д. Ю. Трушникова. Тюмень. 2009. С. 66.
7. Косовец А. А. Правовое регулирование электронного документо-оборота. *Вестник Московского университета*. Серия 11. Право. - Москва, 1997. № 4. С. 46-60.
8. Право інтелектуальної власності: акад. курс: підручник для студ. вищих навч. закладів / [О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.]; за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. Київ: Вид. Дім «Ін Юре», 2007. 696 с.
9. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні: Указ Президента України №928/2000 від 31 липня 2000р. *Офіційний вісник України* від 18.08.2000 р. № 31. Ст. 11.

К ВОПРОСУ О СМЫСЛЕ ТЕРМИНА «АНАЛОГ»

Чернявська Олена Валеріївна

Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», старший викладач кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін

1. В современном обществе всё чаще можно слышать и читать примеры неправильного словоупотребления. Небрежное отношение к собственной речи у старшего поколения приводит к тому, что младшие не имеют образцов и грешат ещё большим удалением от смысла даже обиходных слов и словосочетаний.

При этом люди нередко выбирают те значения слов и так понимают их смысл, чтобы это соответствовало их личным вкусам и предпочтениям.

Например, словосочетание «по ходу» ныне с лёгкой руки авторов сериала «Интерны» всё чаще используют вместо слов «похоже», «видимо».

Далее, журналистам кажется, что слово «эпицентр» звучит значительнее и солиднее, чем «центр». Поэтому даже будучи в гуще протестующих или под обстрелом на переднем крае они всё равно рассказывают, что находятся «в эпицентре событий».

Для справки и ясности понимания посмотрим в словарь и увидим, что центр землетрясения – место под земной поверхностью, где произошёл сдвиг пород, от которого распространяются сейсмические волны, а эпицентр – это точка проекции очага землетрясения на земную или водную поверхность.

Исходя из того, что центр первичен, а эпицентр вторичен, возникает вопрос: где же находятся журналисты, когда они «в эпицентре событий»?

Другими примерами могут служить навязчивые рекламные клише, типа «совершенно **новой** упаковки» или «совершенно **новой** формулы» зубной пасты.

Если мы вдумаемся в их смысл, то впадём в ступор.

В частности, если клише относится к бутылкам, невольно возникает вопрос, где будет находиться напиток: внутри, как обычно, или снаружи?

Также неясно, что имели в виду авторы выражения «совершенно новая формула», которые любят англицизмы, но не заглянули в англо-русский словарь, из просмотра которого следует, что близкое по начертанию и произношению английское слово «formula» есть ложный друг переводчика. В переводе оно обозначает «формулировка (в тексте)», «рецепт», «детское питание», «лозунг», «доктрина», «уравнение» и т.д., но никак не химический состав какого-либо продукта.

2. На этом фоне понятно, почему многие изобретатели тоже пользуются словами, смысл которых для них тёмнен. Так, они очень любят словосочетание «пионерское изобретение» и незадумчиво (или подсознательно пытаясь преувеличить свою значимость и свой вклад в

развитие техники) полагают, что такие изобретения «не имеют аналогов». Этот факт свидетельствует:

- во-первых, о непонимании смысла термина «аналог» и,
- во-вторых, о неумении искать и находить аналоги.

3. На самом деле слово «аналогия» (синонимы: «сходство» и «подобие») обозначает **частичное** совпадение признаков по меньшей мере двух сопоставляемых объектов.

И чтобы выбранные для сравнения объекты можно было считать аналогами, в принципе необходимо и достаточно их совпадения по одному единственному признаку.

Например, **понятие о справедливости** и любое **материальное тело** аналогичны по признаку «быть объектом научного исследования». Понятно, что это весьма отдалённая абстрактная аналогия и что сопоставляемые объекты обычно подобны больше, чем по одному признаку.

Так, вороново крыло и представительские легковые автомобили сходны:

- по **чёрному цвету**,
- по принадлежности к **материальным телам** и
- по наличию у каждого из них признаков **назначения, состава и**

структуры.

4. Приведенный пример показывает, что надо различать **акцидентальные** (случайные) признаки, ибо вороны-альбиносы имеют белые крылья, а большинство легковых автомобилей раскрашено в самые разные цвета, и **существенные** признаки,

Очевидно, что аналогия на основе совпадения акцидентальных признаков не имеет познавательной ценности ни в научной работе, ни в патентном деле.

Другое дело, что между указанными признаками нет чёткой границы, и решение вопроса о случайности или существенности какого-либо отдельно взятого признака зависит от принятых **критериев существенности** и умения ими пользоваться в исследовательской работе.

5. Применительно к естествознанию термин «существенный признак» можно определить как **неотъемлемую принадлежность произвольного материального тела или физического поля**, исключение которой приводит к разрушению этого природного объекта, или к превращению в другой объект.

Это определение оставляет мало простора для колебаний в диапазоне «акцидентально – существенно» для природных тел и полей. Действительно, каждое химическое соединение характеризуется определённым набором атомов химических элементов и химических (ионных, ковалентных и т.д.) связей между ними. Исключение или добавление атомов и любое изменение химических связей между атомами даёт нам иные химические соединения.

Состав и структура определяют физические, химические и биологические **свойства**, которые **не** считаются существенными признаками,

поскольку могут совпадать у принципиально разных природных объектов. Поэтому поиск природных аналогов в подавляющем большинстве случаев ограничивается составом и структурой.

6. Однако применительно к технике это правило не выполняется со времён раннего палеолита, ибо взятые из природных месторождений и превращённые в орудия труда необработанные камни отличались от оставшихся камней только *назначением*, то есть полезным **свойством**, которое придали им пралюди.

Так, камни типа крупной гальки становились ударными инструментами для причинения животным и врагам из соседних племён тяжких телесных повреждений, обычно несовместимых с жизнью, камни типа кусков песчаника превращались в тёрки, а обломки вулканического стекла – в резак.

Таким образом, именно изобретённое предками *назначение* превращало сугубо природный по источнику объект в *объект техники*.

Следовательно, *назначение* как искусственно заданное свойство объекта техники само по себе является существенным признаком. Этот вывод подтверждается признанием изобретениями таких объектов, которые при сохранении состава и структуры отличаются только *применением по новому назначению*. Классический пример – применение турбореактивных двигателей в качестве средств очистки взлётно-посадочных полос ото льда и снега.

Признание назначения существенным признаком показывает, что пионерские изобретения обязательно имеют аналоги, а их пионерский характер обусловлен лишь тем, что впервые удалось создать объекты техники на ранее не освоенных естественнонаучных принципах. Например, по назначению «*пригодность к уничтожению мелких грызунов*» аналогами оказываются домашние кошки, мышьяк и иные яды, общеизвестные пружинные мышёбойки (почему-то именуемые мышеловками), а для такого назначения, как «*передача информации в пространстве*» первоначально служили гонцы, которые помнили пересылаемые сообщения, а по мере появления письменности и развития техники стали служить:

- клинописные таблички, папирусы и бумага;
- оптический телеграф в виде линейно расположенных в пределах прямой видимости башен с набором визуально различимых кодовых символов для формирования сообщений и с сигнальщиками на каждой башне;
- проводной электрический телеграф;
- беспроводная радиосвязь и, наконец;
- современные системы связи с использованием выделенных полос частот в весьма широком спектре электромагнитных волн.

7. В заключение отметим, что назначение как первый существенный признак любого объекта техники парадоксальным образом служит основным

критерием существенности прочих признаков, относящихся к его составу и структуре.

Именно поэтому поиск аналогов объектов изобретений и полезных моделей должен начинаться с достаточно обобщённого формулирования их назначения, и лишь позже – по мере необходимости – продолжаться с учётом в качестве критериев аналогии (сходства, подобия) принципа действия и набора существенных признаков.

К сожалению, многие изобретатели ищут не аналоги, а технические решения, которые *тождественны* их собственным замыслам, и не найдя таковых, клятвенно заверяют, что создали «пионерское изобретение».

Список использованных источников:

1. Аналогия в познании / Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. (82 т. и 4 доп.). СПб. 1890–1907.
2. Кубрякова Е.С. Аналогия /Лингвистический энциклопедический словарь. М.: СЭ, 1990. С. 31–32.
3. Уемов А. И. Аналогия в практике научного исследования. Москва, 1970. 262 с.

ІНДУСТРІЯ МОДИ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Бичковська Марія Євгенівна

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
аспірантка кафедри інтелектуальної власності*

Із розширенням впливу індустрії моди на всі сфери життєдіяльності людини треба відзначити, що індустрія моди переросла в комерційну діяльність і тепер є не тільки культурним феноменом, а й самостійним сектором економіки, який потребує необхідного рівня правової охорони.

Індустрію моди можна охарактеризувати як глобальний багатомільярдний бізнес, основною метою якого є виготовлення і продаж модних товарів: одягу, взуття та аксесуарів.

Термін «індустрія моди» використовується для позначення численних індустрій та сфер послуг, які об'єднують мільйони осіб на міжнародному рівні. [1]

На думку Ятіної Л. І., мода як індустрія – це організоване на принципах раціональності спеціалізоване виробництво сучасних і оригінальних моделей. Істотним стає розуміння того, що виробляється скоріше не власне модель, а модність - сучасність і оригінальність. [2]

Не дивлячись на те, що індустрію моди можна визначати з точки зору мистецтва або виробництва, нескладно виявити значення інтелектуальної діяльності, яка знаходить своє відображення під час створення нових моделей, образів, тканин та інших продуктів індустрії моди.

Функціонування індустрії модного одягу – це складний багатоступінчатий процес розробки, виробництва, розподілу та споживання модного продукту, метою якого є задоволення попиту споживачів в модному одязі в умовах жорстокої ринкової конкуренції та постійних змін моди. [3]

Тому прийнято вважати, що в індустрії моди охорона об'єктів носить випадковий характер. Це пов'язано зі стрімкою зміною нових тенденцій та образів, що не можна спостерігати у науково-технічних рішеннях в промисловій галузі, тому інколи є недоцільним запроваджувати охорону таких продуктів. Успіх виробів модної індустрії зазвичай стає зрозумілим лише після його появи у місцях його масового поширення.

В останні роки індустрія моди стрибнула значно далі, завдяки інформаційному та технічному прогресу. Деякі аналітики навіть вважають, що якщо ХХ століття пройшло під впливом промислової революції, то ХХІ століття можна назвати віком інформаційної революції. Загальновідомо, що формування базових понять щодо дизайну, культури, мистецтва та іншого черпаються, в наш час, з інформаційного поля, яке доступне майже кожному, завдяки високому рівню сфери комунікацій. Саме у цій сфері вперше формуються нові тренди, споживчі інтереси, попит на останні товари та базується суспільна свідомість.

Інформаційні тенденції використовуються індустрією моди для розширення свого впливу на маси. На теперішній час можна сміливо стверджувати про те, що мода не має меж. Вони змиті по всьому світу завдяки тотальній глобалізації, а сфера комунікацій дозволяє розповсюджувати нові тенденції моди у різні кутки нашої планети за короткий проміжок часу без зайвих зусиль.

Аналізуючи це питання, зокрема виділяють такі тенденції, які дозволили індустрії моди вийти на новий рівень, це:

1. Web-сторінки Домів моди і дизайнерських брендів замість професійних ЗМІ, що висвітлюють питання моди;
2. різноманітні блоги в соціальних мережах - замість традиційних форм презентацій колекцій Домів моди і торгових марок;
3. Інтернет-магазини замість бутиків і крупних універмагів;
4. професійні форуми в соціальних мережах, які замінюють професійні спеціалізовані виставки;
5. велика кількість комерційної реклами, яка стає все більш активною частиною інформації, особливо у сфері моди і індустрії модного одягу, а також супутніх товарів та ін. [4]

Усі наведені засоби використовуються для впровадження та загострення уваги населення на питаннях моди та модності. Мода фіксує в суспільній свідомості певні поняття та риси за допомогою яких людина вже не може не надавати оціночний характер речам. Саме такий масштаб розповсюдження критерію «модність», коли він завжди на слуху, та у купі з налагодженим

виробництвом і розповсюдженням певних товарів і дозволяю моді існувати як індустрії.

Індустрія моди має особливий склад правовідносин, кожен з елементів яких має свої складові частини, які лише укупі дозволяють індустрії моди стабільно функціонувати.

Сучасна індустрія модного одягу включає в себе зокрема такі компоненти:

1. Об'єкти індустрії, якими є модні тенденції і модні продукти (модний одяг класу «від кутюр», «прет-а-порте», «бридж», «масова одяг» і одяг «економ-класу»). Також до цього елементу правовідносин належать послуги у сфері моди, об'єкти косметологічного виробництва;

2. Суб'єкти індустрії, які здійснюють діяльність пов'язану з об'єктами моди і в рамках цієї діяльності вступають в певні взаємні відносини. До цієї складової відносять дизайнерів, виробників сировини і одягу, розповсюджувачів товарів, фешн-баєрів, споживачів та інших.

3. Зміст правовідносин, які складаються в індустрії моди. Це взаємні права і обов'язки сторін. Особливістю змісту даних правовідносин є те, що одна сторона – фізична або юридична особа – має право вимагати надання потрібного їй виду послуг або товарів, а друга сторона, до якої звернута ця вимога, при наявності всіх передбачених законодавством умов, зобов'язана виконати цю послугу або надати необхідний товар. Тобто, юридичний обов'язок являє собою передбачену законом необхідність певної поведінки однієї особи – суб'єкта правовідносин в інтересах іншої особи, що має відповідне право.

Ці елементи з часом змінюються і зараз можна спостерігати нові складові, які відносять до об'єктів (косметологічні та хірургічні послуги) та суб'єктів (фешн-блогер, баєр). Це підкреслює те, що модна індустрія стрімко розвивається і не завжди мода слідує за соціумом, але інколи це суспільству потрібно встигати за нею.

Отже, на підставі викладеного можна зробити такі висновки.

Індустрія моди – це специфічний сектор економічних правовідносин з особливим об'єктом, суб'єктним складом та змістом, що потребує відповідного правового регулювання щодо його утворення та функціонування, змінення та припинення. Відносини у сфері індустрії моди підлягають правовому регулюванню шляхом закріплення відповідних прав та обов'язків учасників індустрії у нормах різних галузей права. В рамках даного дослідження представляє інтерес розгляд відповідних норм окремих галузей та визначення економічних передумов становлення індустрії моди.

Список використаних джерел:

1. Жулід-Христосенко Ю. О. Теоретичні підходи до креативної складової моди. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон: Мін-во науки і освіти. 2015. 166 с.

2. Ятина Л. И. Мода глазами социолога: результаты эмпирического исследования. *Журнал социологии и социальной антропологии*. Т.1 № 2. 1998. URL: goo.gl/DIKhtc.

3. Семеркова Л. Н. Особенности предпринимательской деятельности в индустрии модной одежды / Л. Н. Семеркова, С. В. Латынова. *журнал «Российское предпринимательство»* № 10 Вып. 2 (100), стр. 174-178. 2007. URL: <http://old.creativeconomy.ru/articles/12240/>.

4. Чуприна Н. В. Етапи та критерії формування індустрії моди. URL: goo.gl/SRqVzo.

ВІДПОВІДНІСТЬ НОРМАМ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

*Лебедєва Ганна Володимирівна,
Миколаївський окружний адміністративний суд, суддя,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри цивільного права*

Інтелектуальна творча діяльність протягом багатьох років була рушійною силою стрімкого розвитку усіх сфер життя людини. Завдяки творчому компоненту праці людини людство невпинно розвивалося та переходило на нові рівні наукового прогресу. Результати творчої діяльності досить різноманітні та спрямовані як на створення об'єктів для задоволення естетичних потреб людини (наприклад об'єкти авторського права та суміжних прав), так і для її комфортного життя (наприклад, винаходи та корисні моделі метою яких є вирішення певних технічних завдань від побутових до глобальних завдань національних масштабів).

Регламентация різноманітних сфер життя, у тому числі й визначення умов та процедури отримання правової охорони результатів інтелектуальної діяльності має метою запобігання хаотичному надання правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності. Одним з таких критеріїв і є відповідність створеного результату інтелектуальної діяльності нормам суспільної моралі. Слід відразу звернути увагу, що будь-які наслідки заборони використання об'єктів права інтелектуальної власності за умови їх невідповідності нормам моралі не є проявом цензури зі сторони уповноважених державних органів, а має метою лише забезпечення стабільного розвитку держави і суспільства, запобігання процесів, які можуть деструктивно вплинути на стан розвитку відносин у країні.

Щодо об'єктів права інтелектуальної власності положення щодо відповідності їх нормам моралі знаходить своє закріплення у певних актах чинного законодавства України та у правозастосовчій практиці.

Ключовим нормативно-правовим актом є Закон України «Про захист суспільної моралі» [1]. Він встановлює правові основи захисту суспільства

від розповсюдження продукції, що негативно впливає на суспільну мораль, зокрема систему етичних норм, правил поведінки, що склалися у суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість.

На рівні чинного законодавства України, що регулюють відносини у сфері авторського і суміжних прав також закріплюються відповідні

- **заборони** – наприклад, слід відмітити ч. 2 ст. 442 Цивільний кодекс України [2], відповідно до якої твір не може бути опублікований, якщо він порушує права людини на таємницю її особистого і сімейного життя, завдає шкоди громадському порядку, здоров'ю та моральності населення.

- **правила-принципи** – наприклад, відповідно до статті 3 Закону України «Про суспільне телебачення і радіомовлення України» [3] одним з принципів діяльності НСТУ є дотримання норм суспільної моралі, традицій і культури Українського народу, поширення сімейних цінностей та зміцнення ролі традиційної сім'ї у розбудові українського суспільства.

- **контрольні повноваження** за дотриманням норм Закону України «Про захист суспільної моралі». Наприклад, відповідно до Положення про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів [4] контроль додержанням вимог Закону України «Про захист суспільної моралі» та інших законів у сфері захисту суспільної моралі здійснюють МВС, Мінкультури, Держкіно, ДФС, Держкомтелерадіо та Національна рада з питань телебачення і радіомовлення в межах своїх повноважень.

З врахуванням різноманітності результатів творчої діяльності та кількості нормативно-правових актів, що регламентують зазначену сферу слід відзначити, що подальшого дослідження потребують вивчення норми, що впливають на відповідність результату творчої діяльності за формою та змістом, на визначення системи державних органів, що здійснюють контроль за відповідністю об'єктів як на етапі реєстрації прав на них, так і на етапі розповсюдження. З врахуванням викладеного обрана тема вбачається такою, що є актуальною та потребує ґрунтовного наукового дослідження.

Список використаних джерел:

1. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20.11.2003 року № 1296-IV [Електронний ресурс]. Законодавство України. Офіційний сайт Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1296-15>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. Законодавство України. Офіційний сайт Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Про Суспільне телебачення і радіомовлення України: Закон України від 17.04.2014 року № 1227-VII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1227-18>
4. Положення про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.1998 р. № 1315 [Електронний ресурс]. Законодавство України. Офіційний сайт Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-98-п>

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ПАТЕНТУВАННЮ ЖИВОЇ МАТЕРІЇ

Нерсесян Анастасія Ігорівна

*Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України, аспірантка*

Протягом останніх десятиліть спостерігається тенденція до розвитку наукового дослідження біотехнологій, більш активному використанню біологічних (в тому числі і генетично змінених) елементів у виробничій, медичній та інших суспільно-значущих сферах. Відтак постає питання щодо правової охорони результатів таких наукових досліджень. Особливо актуальним є права охорона такого об'єкту, як жива матерія, і перш за все – у контексті проголошеного Україною курсу на євроінтеграцію.

Так, зокрема, ст. 3 Директиви 98/44/ЄС Європейського парламенту та Ради від 6 липня 1998 року про правову охорону біотехнологічних винаходів визначає, що в цілях цієї Директиви винаходи, які є новими, мають винахідницький рівень та придатні для промислового використання, є патентоспроможними, навіть якщо вони стосуються продукту, що складається або містить біологічний матеріал або процес, шляхом якого виробляється, обробляється або використовується біологічний матеріал. Біологічний матеріал, відокремлений від свого природного середовища або виготовлений шляхом технічного процесу, може бути предметом винаходу, навіть якщо він був уже раніше наявний в природі. Водночас, п. «а» ст. 2 згаданої Директиви встановлює, що поняття «біологічний матеріал» означає будь-який матеріал, що містить генетичну інформацію та є здатним самостійно розмножуватись або бути розмноженим у біологічній системі [1].

Ті самі положення відображені у ст. 221 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом. Зокрема, частинами 1,3 даної статті визначено, що сторони охороняють винаходи у галузі біотехнологій відповідно до норм національного патентного законодавства. У разі потреби, вони мають адаптувати своє патентне законодавство з урахуванням положень цієї Угоди. Ця стаття не завдає шкоди зобов'язанням, взятим Сторонами відповідно до міжнародних угод, зокрема Угоди ТРІПС та Конвенції про біологічне різноманіття 1992 р.

Для цілей цієї Угоди винаходи, які є новими та які мають винахідницький рівень і підлягають промислового застосуванню, є патентоспроможними, навіть якщо вони стосуються продукту, що складається з біологічного матеріалу чи містить його, або процесу, шляхом якого біологічний матеріал виробляється, обробляється чи використовується. Біологічний матеріал, ізольований від свого природного середовища чи вироблений шляхом технічного процесу, може бути предметом винаходу, навіть якщо він раніше зустрівся в природі. Елемент, відокремлений від

людського організму або будь-яким чином вироблений шляхом технічного процесу, що включає послідовність або часткову послідовність генів, може бути патентоспроможним винаходом, навіть якщо його структура ідентична з природним елементом. Промислове застосування послідовності або часткової послідовності генів має бути викладено у заявці на патент.

Водночас, п.п. 3-4 ст. 221 даної Угоди містять низку обмежень у патентно-правовій охороні винаходів у сфері біотехнологій. Зокрема, патентуванню не підлягають: а) сорти рослин та породи тварин; б) суттєво важливі для відтворення рослин і тварин біологічні процеси; с) організм людини на різних стадіях формування та розвитку і прості відкриття його елементів, зокрема послідовність або часткову послідовність генів.

Винаходи, які стосуються рослин і тварин є патентоспроможними, коли технічна можливість реалізації винаходу не обмежується конкретним сортом рослини або породою тварини. Підпункт (b) цього пункту не завдає шкоди патентоспроможності винаходів, що стосуються мікробіологічних або інших технічних процесів чи продуктів, одержаних за допомогою таких процесів.

Винаходи вважаються непатентоспроможними у випадках, коли їх комерційне використання суперечить *ordre public* (публічному порядку) або суспільній моралі; проте використання не вважається таким тільки через заборону відповідно до законів або інших актів. Зокрема, непатентоспроможними вважаються такі об'єкти: а) процеси клонування людей; б) процеси модифікування зародкової лінії генетичної ідентичності людей; с) застосування людських ембріонів у промислових або комерційних цілях; d) процеси модифікування генетичної ідентичності тварин, що, імовірно, спричинять їхнє страждання без будь-якої суттєвої медичної допомоги для людини чи тварини, а також тварини, одержані в результаті таких процесів [2].

Пряма вказівка на те, що винахід не повинен суперечити публічному порядку, існує і в національному законодавстві: ч. 1 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» визначає, що правова охорона надається винаходу (корисній моделі), що не суперечить публічному порядку, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоздатності [3].

Отже, можливість патентування живої матерії викликає суттєві перепони етичного, а відтак – і юридичного змісту. Водночас, слід зауважити, що патентування є лише одним із способів юридичного закріплення наукових розробок у даній сфері. Іншим способом є захист відповідних даних за допомогою комерційної таємниці.

Так, ч. 2 ст. 39 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності визначає, що фізичні та юридичні особи повинні мати можливість перешкоджати тому, щоб інформація, яка законно знаходиться під їх контролем, розголошувалась, збиралась або використовувалась іншими особами без їхньої згоди у такий спосіб, який суперечить чесній комерційній

практиці,(10) якщо така інформація: (а) є секретною у тому розумінні, що вона як єдине ціле або у точній сукупності та поєднанні її компонентів не є загально відомою або доступною для осіб у колах, що звичайно мають справу з інформацією, про яку йдеться; (б) має комерційну цінність через те, що вона є секретною; (с) зберігається у секреті внаслідок вжиття за відповідних обставин певних заходів особою, яка законно здійснює контроль за цією інформацією [4]. Ідентичні вищезгаданим ознаки комерційно таємниці закріплені і в національному законодавстві, зокрема у ст. 505 Цивільного кодексу України [5].

Перевагами захисту розробок у сфері живої матерії за допомогою комерційної таємниці є:

1. відсутність суттєвих бюрократичних перепон у сфері такого захисту, в тому числі необхідності проходження експертизи;

2. більш оперативний результат – адже повністю відсутнім є фактор участі держави а порядок захисту за допомогою комерційної таємниці здійснюється суб'єктом господарювання (науково-дослідною установою) самостійно.

3. відсутність морально-етичних обмежень на результати. При цьому, слід врахувати що цей фактор не означає всюдозволеність науковців, адже комерційна таємниця ні за яких умов не може розповсюджуватись на обставини порушення прав громадян та іншу незаконну діяльність, а наявність такого захисту не є перешкодою для правоохоронних органів.

Зрештою, сам по собі таємний характер відносин у сфері комерційної таємниці є суттєвим захистом від конкурентів.

Недоліками захисту наукових розробок у сфері живої матерії також пов'язані із її секретним характером. Так, слід констатувати більшу складність у комерціалізації таких об'єктів – хоча комерційні таємниці і можуть бути предметом договірних відносин у сфері інтелектуальної власності, проте сам факт їх секретного характеру суттєво обмежує можливість подальшого використання.

Також до суттєвих недоліків таких відносин є більша складність їх судового захисту, а також загрози подальшого розкриття з огляду на публічний характер судочинства.

Підсумовуючи наведене, слід констатувати, що хоча захист наукових розробок у сфері живої матерії за допомогою комерційної таємниці і може бути альтернативою патентуванню на стадії досліджень, все ж на етапі впровадження у виробництво більш ефективним є саме патентування.

Список використаних джерел

1. Директива 98/44/ЄС Європейського парламенту та Ради від 6 липня 1998 року про правову охорону біотехнологічних винаходів. [URL: old.minjust.gov.ua/file/31337](http://old.minjust.gov.ua/file/31337)

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-

членами, з іншої сторони. *Офіційний вісник України*. 26.09.2014. № 75. Т. 1. Ст. 2125.

3. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3687-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12/print>

2. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018/print

3. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

ПОНЯТТЯ «ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ» У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Салазський Олександр Степанович

Керуючий партнер Адвокатського об'єднання «Бона Фідес»

Конструкція «зловживання правом» без перебільшення є однією з найбільш дискусійних в юридичній науці. В кращому випадку на практиці це виливається в численних судових рішеннях, де поняття «зловживання правом» вживається без будь якого змістового навантаження, лише для посилення, в гіршому – суди помилково застосовують норму ст. 13 Цивільного кодексу України до ситуацій де відсутнє зловживання як таке, або навпаки не застосовують зазначений припис де очевидно є ситуація зловживання особою своїм суб'єктивним правом. Аналізуючи судову практику, іноді здається, що посилення на припис відносно зловживання правом є якоюсь новою «модною тенденцією».

Останнім часом законодавець також все частіше і частіше слідує «модним тенденціям» та використовує словосполучення «зловживання правом». Вперше термін «зловживання правом» з'явився в ст. 13 ЦК України. У подальшому зазначене словосполучення з'явилося в Законі України «Про інформацію», Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», Законі України «Про Конституційний суд України». Одним із останніх нормативних актів де вживається цей термін стали оновлені процесуальні кодекси. Усі нові процесуальні кодекси (Цивільний процесуальний, Господарський процесуальний, Кодекс адміністративного судочинства) містять норму про неприпустимість зловживання процесуальними правами.

Не дивлячись на велику кількість нормативних актів, в яких містяться приписи про зловживання матеріальними чи процесуальними правами, жоден із актів не містить вичерпного поняття та ознак цієї конструкції. ЦК України містить визначення умисного зловживання правом, що в науковій літературі отримало назву «шикана». Водночас ця норма не містить ознак «інших форм зловживання правом». Приймаючи процесуальні кодекси законодавець також вирішив уникнути формулювання загальної норми про зловживання правом,

та пішов шляхом перелічення окремих випадків, що на його думку є зловживанням процесуальними правами. Інші нормативні акти містять лише загальні фрази про неприпустимість чи заборону зловживання правом.

Все це сукупно не тільки не додає визначеності цьому поняттю, а навпаки створює підґрунтя для помилок та хибного застосування приписів про зловживання правом.

На фоні законодавчого вакууму, слабкої наукової розробки, суперечливої судової практики необхідними є вироблення чітких орієнтирів правозастосування цієї категорії.

Таким взірцем правозастосування може бути практика Європейського суду з прав людини. Ця безумовно поважна міжнародна судова інституція вже більше як пів століття є прикладом та орієнтиром правозастосування не тільки в Україні а і у всій Європі.

Актуальність цієї тези також підтверджується законодавчо. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» Конвенція та практика Європейського суду є джерелом права в Україні. Нові процесуальні кодекси також містять аналогічні за змістовим навантаженням норми.

Відповідно до ст. 17 Конвенції, *«жодне з положень цієї Конвенції не може тлумачитись як таке, що надає будь-якій державі, групі чи особі право займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-яку дію, спрямовану на скасування будь-яких прав і свобод, визнаних цієї Конвенцією, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено конвенцією».*

Для кращого розуміння змісту наведеної статті необхідно звернутися до історії прийняття Конвенції в цілому та зазначеної норми зокрема.

Депутати Консультативної Ради Європи вбачали у забороні зловживання правом один із найважливіших засобів протидії таким діям суб'єктів які, користуючись перевагами встановленого у державах-членах Ради Європи демократичного режиму, мають на меті його зруйнувати. А з огляду на тоталітарний досвід деяких європейських держав й хитке становище новостворених демократій, вони передбачали в подальшому його неабияку актуальність. [1; с. 367-368]

Також при обговоренні змісту проектової статті 17 Конвенції передбачалося, що найчастіше відбуватимуться зловживання правами, передбаченими ст. 10 (Свобода вираження поглядів) та ст. 11 (Свобода зібрань та об'єднань) Конвенції, через поширення антидемократичної ідеології (зокрема, нацистської, фашистської чи комуністичної) та створення тоталітарних організацій, які матимуть на меті знищення демократії. [1; с. 368]

В одному з найавторитетніших коментарів Європейської конвенції з прав людини зазначається наступне: «Укладачі Конвенції мали намір створити інституційну структуру, що заснована на ліберально-демократичних цінностях, для подолання нацистського і фашистського екстремізму і створення протидії сталінському комунізму. З урахуванням

історичного досвіду Європи першої половини ХХ сторіччя (особливо Холокосту), деякі європейські держави скептично ставляться до можливості демократії протистояти загрозі расистської пропаганди, що веде до тоталітарної диктатури та масовим зловживанням». [2; с. 1133]

Таким чином, припис ст. 17 Конвенції необхідно тлумачити, виходячи з мети введення в Конвенцію цієї норми, та історичних передумов введення в тіло Конвенції припису про зловживання правом. В науці зазначений спосіб тлумачення отримав назву телеологічний. [3; с. 478]

Звернемось безпосередньо до практики Європейського суду. Поняття «зловживання» представлено в ст. 17 та ст. 35 (зловживання правом на індивідуальне звернення). Вона посилається на своє звичайне значення відповідно до загальної теорії права, а саме – шкідливе здійснення права її власником в такий спосіб, який явно не відповідає або суперечить цілям, для яких таке право надане/створене (Migolubovs і інші проти Латвії).

Для того, щоб визначити, чи певна поведінка складає зловживання правом, Суд ретельно розглядає цілі, які заявник переслідує, посилаючись на Конвенцію та їх сумісність з цим документом.

Стаття 17 є доречною, коли заявник прагне відхилити положення Конвенції від його дійсної мети отримуючи користь від права, яке вона гарантує, для того, щоб обґрунтувати, сприяти або виконати дії, які:

- суперечать тексту та духу Конвенції (М'Бала, М'Бала проти Франції; Гароді проти Франції; Касимахунов та Сайбаталов проти Росії);

- є несумісними з демократією та/або іншими фундаментальними цінностями Конвенції (Перечек проти Швейцарії; Павел Іванов проти Росії; Норвуд проти Сполученого Королівства);

- порушують права та свободи, визнані в ній (Лоулесс проти Ірландії; ВАрела Гейс проти Іспанії).

Такі дії, якщо це дозволити, сприятимуть знищенню прав і свобод, викладених у Конвенції (Гароді проти Франції; Касимахунов та Сайбаталов проти Росії). [4]

Зважаючи на наведене, можна зробити висновок, що під зловживанням правом Європейський суд використання особою права, що передбачено та захищається Конвенцією всупереч меті, для якої ці права було введені до тіла Конвенції. Слід зазначити, що вітчизняній науці теж відома концепція де зловживанням правом вважається використання права всупереч меті, для якого це право було встановлене. [5; с. 13-16]

Під час оцінювання поведінки та цілей заявника з урахуванням статті 17 Суд враховує цінності, проголошені та гарантовані Конвенцією, зокрема, викладені в її преамбулі, а також цінності, які знаходяться в основі Конвенції, такі, як:

- справедливість та мир (М'Бала, М'Бала проти Франції; Гароді проти Франції; D. I. проти Німеччини, рішення Комісії; Magais проти Франції);

- ефективна політика демократії (Зданока проти Латвії; Партія добробуту та інші проти Туреччини);

- мирне врегулювання міжнародних конфліктів і недоторканість людського життя (Касимахунова та Сайбаталов проти Росії);

- терпимість, соціальний мир і відсутність дискримінації (Павел Іванов проти Росії; Норвуд проти Сполученого Королівства; Белкасем проти Бельгії);

- гендерна рівність (Касимахунов та Сайбаталов проти Росії);

- співіснування членів суспільства в умовах, де немає місця расовій сегрегації. (Вона проти Угорщини).[4]

Окремо слід зупинитися на випадках коли Суд застосовує ст. 17 Конвенції. Стаття 17 застосовується лише на винятковій основі і в надзвичайних випадках (Пакас проти Литви; Перінчек проти Швейцарії, Рой ТВ А/С проти Данії; Шимуніч проти Хорватії). До неї необхідно звертатися лише тоді, коли відразу зрозуміло, що заявник намагався покладатися на Конвенцію для здійснення діяльності або дій, які явно суперечать цінностям Конвенції і спрямовані на знищення прав і свобод, викладених в ній (Перінчек проти Швейцарії; Рой ТВ А/С проти Данії; Шимуніч проти Хорватії). Іншими словами, статтю 17 необхідно застосовувати, якщо поведінка заявника *prima facie* виявляє дію, спрямовану на знищення прав і свобод, викладених у Конвенції, або намір святи участь в такій дії (Вона проти Угорщини). [4]

З урахуванням викладеного можна зробити такі висновки.

1. Поняття «зловживання правом» розуміється судом у його звичайному юридичному значенні, а саме, як реалізація прав всупереч цілям, для яких такі права було введено до конвенції;

2. Європейський суд констатує, що зловживати можна лише конкретним правом, яке передбачено Конвенцією;

3. Для визначення мети конкретного права використовується перш за все преамбула Конвенції, та її текст. Також практика виробила ряд інших цілей, які були виведені також з тексту Конвенції, таких як «ефективна політика демократії» та інше;

4. Інститут «зловживання правом» не підлягає масовому застосуванню. Він повинен застосовуватись у виключних випадках лише очевидного та грубого порушення.

Список використаних джерел:

1. Полянський Т. Т. Феномен зловживання правом (загально-теоретичне дослідження). *Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України*/ Редкол.: П. М. Рабінович (голов.ред) та ін. Львів: Галицький друкар, 2012. 456 с.

2. Право Европейской конвенции по правам человека/ Харрис, О'Бойл и Уорбрик; [пер. с англ. Власихин В. А. и др.]. Науч.изд., 2-е издание, дополн. Москва: Развитие правовых систем, 2018. 1432 с.

3. Новітнє вчення про тлумачення правових актів: навч. Посіб. З курсу тлумачення правових актів для суддів, що проходять підвищення кваліфікації, і кандидатів на посаду суддів, що проходять спеціальну підготовку /В. Г. Ротань, І. Л. Самсін, А. Г. Ярема та ін.; відп. ред., кер. авт. кол. В. Г. Ротань. Харків: Право, 2013. 752 с.

4. Посібник зі статті 17 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Заборона зловживання правами. *Практика ЄСПЛ. Український аспект*. URL: www.echr.com.ua/publicftion/zaborona-zlovzhivannya-pravami-posibnik-zi-statti-17-konvencii/.

5. Радченко С. Д. Злоупотребление правом в гражданском праве России. Москва : Волтерс Клувер, 2010. 224 с.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ТВОРУ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Ткаленко Катерина Валеріївна

*Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України, аспірант*

Зважаючи на інтернаціоналізацію ринку модерного і сучасного мистецтва нагальним питанням сьогодення є уніфікація законодавчих положень щодо охорони творів, що є об'єктами таких комерційних процедур. Важливим у цьому аспекті є забезпечення правової дефініції творів образотворчого мистецтва.

Стаття 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [1] зазначає, що творами образотворчого мистецтва є скульптури, картини, малюнки, гравюри, літографії, твори художнього (у т.ч. сценічного) дизайну тощо. Відповідно до цієї статті творами образотворчого мистецтва є також карикатури, як похідні твори, що за своїм змістом мають комічний, сатиричний характер. У положеннях норм Цивільного кодексу України [2] вживається термін «художній твір», що охоплює твори живопису, архітектури, скульптури, графіки, фотографічні твори та твори ужиткового мистецтва.

Дискусійним питанням як авторського права, так і мистецтвознавства є визначення кола мистецтв, які відносяться до образотворчих. Найпоширенішою є класифікація на основі просторово-часових відносин, яка називає образотворче мистецтво пластичним, тобто таким, що не рухається, не змінюється у часі та чий образ виражений у певній матеріальній формі, розташованій у просторі [3, с.142].

Образотворчим є мистецтво відображення дійсності у художніх образах, які наочно створюють реальну картину буття. Основними його видами є графіка, скульптура та живопис. За часту до нього відносять також архітектуру та ужиткове мистецтво, оскільки такі твори просторові та сприймаються зором. Проте, образне відображення ними дійсності не має

характеру безпосереднього відображення явищ і їх не можна ототожнювати, наприклад, з живописом чи скульптурою.

Найпопулярнішим видом образотворчого мистецтва є графіка, що використовує як основні образотворчі засоби контурні лінії, крапки, штрихи та плями. За призначенням графіка поділяється на станкову, прикладну та друкарську. Твори станкової графіки мають самостійне значення, наприклад, рисунок, естамп, лубок. Прикладна означає художнє проектування товарних знаків, етикеток, емблем. Друкарська графіка (гравюра), залежно від способів її розроблення, поділяється на випуклу (ксилографія, ліногравюра), заглиблену (офорт) та плоску (літографія). Книжкова графіка є різновидом друкарської та включає різного роду ілюстрації, віньєтки, заставки, кінцівки, ініціали.

За змістом і формою вираження графіка близька до живопису, але відрізняється іншим розумінням простору. Якщо художній ефект графіки полягає у конфлікті між об'ємним зображенням та пустою площиною, то живопис має на меті створення ілюзії простору. Живопис відтворює реальність за допомогою поєднання ліній, кольору, використання законів перспективи та світлотіні на двовимірній площині. За технікою виконання розрізняють пастель, акварель, гуаш, темпера, олійний живопис, клейовий, восковий, колаж. Особливим видом живопису є іконопис, що має релігійну та сюжетну тематику та є культовим за призначенням.

Скульптура є різновидом образотворчого мистецтва, заснованому на принципі об'ємного, фізичного, тривимірного зображення.

Законом України «Про авторське право і суміжні права» [1] до числа творів образотворчого мистецтва були віднесені також твори дизайну. Проте, авторсько-правової охорони вони набувають у разі якщо вони призначені, насамперед, для задоволення естетичних потреб. Проте, Цивільний кодекс України [2] не розглядає їх як об'єкти, що охороняються авторським правом.

Законодавство країн загального права (Англія [4], Австралія [5]) до творів образотворчого мистецтва поряд з живописом, графікою, та скульптурою відносить також фотографії. Законодавство країн континентального права (Німеччина [6], Італія [7], Франція [8]) розмежовує такі твори, але надає авторам оригінальних фотографічних творів можливість користуватись такими ж повноваженнями, як автори творів образотворчого мистецтва.

Деякі твори ужиткового мистецтва слід розглядати як специфічні витвори образотворчого мистецтва. Ними є твори батику (художній розпис тканини), гобелени (настінні килими із орнаментною або сюжетною композицією), гліптика (різьба кольорового або дорогоцінного каміння). Специфічний характер таких творів пов'язаний з їх унікальністю, тобто нерозривним зв'язком такого твору із матеріальним об'єктом, у якому він втілений. Такий підхід відображено у законодавстві Австралії [9], Туреччини [10], Франції [8], тощо.

Закон В'єтнаму «Про образотворчо - мистецьку діяльність» [11] творами образотворчого мистецтва визнає також інсталяції та інші види сучасного мистецтва. Відповідно до статті 3 цього закону інсталяцією є вид мистецтва, де об'єкти, фігури, рухомі чи нерухомі зображення розташовані у певному порядку та мають естетичне значення [11].

Сучасні технологічні досягнення сприяли виникненню нових творів, наприклад, твори відео-арту та медіа-мистецтва, у яких художня концепція виражається за допомогою відеотехніки, комп'ютерного та телевізійного зображення. За законодавством Австралії [9], у разі наявності ознак оригінальності та унікальності, такі твори охороняються авторським правом як твори образотворчого мистецтва.

Отже, як твори образотворчого мистецтва авторське право охороняє ті твори пластичного мистецтва, що є унікальними, відображають дійсність на площині та у просторі, виражаються у сприйнятливій зору формі та призначені для задоволення естетичних потреб. Такими творами є насамперед твори графіки, живопису та скульптури. До них можуть прирівнюватися деякі твори ужиткового мистецтва, якщо вони є унікальними. Розвиток сучасного мистецтва сприяв появі таких творів, як інсталяції, відео-арт, медіа-мистецтва.

Відсутність єдиного понятійного апарату українського законодавства спричиняє проблеми при реалізації авторських повноважень. Неоднозначним є підхід щодо визначення творів мистецтва, на які поширюється право слідування. Відповідно до статті 27 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [1] таке повноваження закріплюється лише за авторами творів живопису, графіки, скульптури, дизайну, карикатури. Проте, згідно статті 448 Цивільного кодексу України [2] правом слідування можуть користуватись автори будь-яких художніх творів, що охороняються законом як об'єкти авторського права. Дискусійним залишається питання розповсюдження права слідування на твори архітектури та ужиткового мистецтва.

Згідно підходу, відображеному у Директиві Європейського Парламенту і Ради 2001/84/ЄС від 27 вересня 2001 року про право слідування на користь автора оригінального твору мистецтва (стаття 2 Директиви), право одержання частки від загальної суми перепродажу розповсюджується на оригінальні твори графічного чи пластичного мистецтва, твори з кераміки та скла і фотографії, а також на оригінальні копії таких творів [12]. Наведені положення запроваджено у законодавстві країн-членів ЄС, наприклад, Франції [8].

Деякий інший підхід містить законодавство Німеччини [6] та Туреччини [10], що базується на прямому виключенні тих творів мистецтва, на які право слідування не розповсюджується. Наприклад, згідно пункту 8 статті 26 Закону Німеччини «Про авторське право і суміжні права» [6] право слідування не застосовується до творів архітектури та декоративно-прикладного мистецтва, а згідно статті 45 Закону Туреччини «Про

інтелектуальні та художні твори» [10] правом слідування користуються автори всіх творів мистецтва, крім авторів творів архітектури.

Отже, у більшості зарубіжних країн право слідування розповсюджується на твори образотворчого мистецтва, фотографії та деякі твори ужиткового мистецтва. Автори творів архітектури не можуть користуватись повноваженням щодо одержання частки від перепродажу свого твору.

Термінологічна неточність положень українського законодавства спричиняє проблеми при реалізації такого специфічного повноваження автора, як право слідування. Необхідним є уточнення переліку творів мистецтва, стосовно яких існує можливість застосування права слідування та гармонізація такого переліку з нормами ЄС.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. *Відомості Верховної Рад України*. 1994. № 13. Ст. 64.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
3. Король А. Теоретичні аспекти класифікації пластичних мистецтв. *Молодь і ринок*. 2012. № 1 (84). С. 141-146.
4. Copyright, Designs and Patents Act 1988. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/contents>
5. Copyright Act 1968. URL: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2017C00180>
6. Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte 1965. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/urhg/BJNR012730965.html>
7. Law No. 633 of April 22, 1941, for the Protection of Copyright and and Neighboring Rights. URL: <https://wipolex.wipo.int/en/text/128286>
8. Code de la propriété intellectuelle URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/fr/fr/fr077fr.pdf>
9. Resale Royalty Right for Visual Artists Act 2009. URL: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2009A00125>
10. Law No. 5846 on Intellectual and Artistic Works 1951. URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/tr/tr001en.pdf>
11. Decree No. 113/2013/ND-CP of October 2, 2013, on Fine Art Activities.
12. URL: <https://wipolex.wipo.int/ru/text/447370>
13. Директива Європейського Парламенту і Ради 2001/84/ЄС від 27 вересня 2001 року про право слідування на користь автора оригінального твору мистецтва. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-01

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Бабенко Микита Юрійович

Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», студент 1 курсу магістратури

Науковий керівник: Кулініч Ольга Олексіївна

Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін

Україна є одним із лідерів у рейтингу держав-порушників права інтелектуальної власності. Такі дані містить опублікований на початку лютого Спеціальний щорічний звіт Міжнародного альянсу інтелектуальної власності щодо захисту прав власності (ІПА – International Intellectual Property Alliance), відомий також як «список 301».

Об'єкти авторського права і суміжних прав поширюються останнім часом здебільшого за допомогою Інтернету. Законодавство України щодо охорони таких об'єктів не містить необхідних правових інструментів для їхньої охорони в мережі. Проекти змін до різноманітних законів, запропоновані на сьогодні, націлені в основному на зарегулювання сфери, а не на розв'язання проблеми. Що необхідно врахувати, відстоюючи свої авторські права, і які ще законодавчі прогалини належить заповнити.

Відповідно до ЦКУ (ст. 433) об'єктами авторського права є:

1) літературні та художні твори, зокрема: романи, поеми, статті та інші письмові твори; лекції, промови, проповіді та інші усні твори; драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори; музичні твори (з текстом або без тексту); аудіовізуальні твори; твори живопису, архітектури, скульптури та графіки; фотографічні твори; твори ужиткового мистецтва; ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки; переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів; збірники творів, якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності [2. с. 1];

2) комп'ютерні програми;

3) компіляції даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;

4) інші твори.

Сьогодні момент немає чіткого та прозорого механізму або організації, яка б чітко та практично висвітлювала діяльність творчої сфери, діяльності різних напрямків та надавала б допомогу в юридичних питаннях щодо

творчості. Мається на увазі те, що для розвитку творчих здібностей, або виявлення та подальший розвиток та існування різних творчих одиниць необхідна всебічна підтримка на різних рівнях та етапах. Немає чіткого уявлення про те, як вести менеджмент, документацію, логістику, а також немає довіри та впевненості у прозорості підтримки при зверненні до приватних установ, які займаються такою діяльністю не безкоштовно.

Автори-початківці, гурти, творчі, художні, танцювальні колективи та інші різноманітні творчі одиниці, створюючи свої твори та витвори мистецтв, займаються творчою діяльністю без жодного уявлення що робити далі. В більшості випадків це фінансується самостійно. Запорука продовження існування будь-якої творчої діяльності, це забезпечення спокою та впевненості у актуальності того чи є необхідним, потрібним та правильним та справа, якою займається автор або колектив, незалежність бачення свого напрямку та гарантована винагорода, або заробітна платня за отриманий об'єкт авторського права. Слава та визнання не є першочерговим пунктом, так як це є результатом діяльності в цілому та прямо пропорційно вкладеним зусиллям. Для того щоб можна було заробляти на результатах своєї творчої діяльності та продовжувати свою діяльність потрібна прозора, практична, дієва, досвідчена, юридична, інформаційна підтримка, яка б давала чітке уявлення напрямків розвитку діяльності на конкретних етапах. Така інформація відсутня, або ця інформація є особистим шляхом спроб, помилок, гаянням часу та коштів на розуміння різних особливостей цієї сфери творчості в якій наявна ця творча одиниця.

Блокуванням розвитку творчості є відсутність інформації, необхідних джерел, чіткого та структурного розуміння етапів розвитку, розуміння ведення юридичної діяльності, фінансової складової, та відсутністю розуміння контролю за своєю діяльністю та, як наслідок, відсутність мотивації.

Також відсутня налагоджена державна система розміщення, підтримки та контролювання щодо отримання роялті від авторських творів, аудіовізуального контенту та від інших об'єктів авторського права в мережі інтернет. Ті якісні майданчики які існують, розподіляються так 99% з них з США, Австралії, Канади та країн Європи тільки дві "Вконтакте" та "Яндекс музика" з РФ.

Як відомо кожне суспільство, кожна країна має свій рівень розвитку культури. Суспільство, яке приділяє увагу розвитку своїй культурі – розвивається. Творчість є невід'ємною складовою культури будь-якого суспільства. Можна зробити умовний порівняльний аналіз культури з рівнем життя та задоволенням громадян різних країн світу та виявити таку особливість: чим більше приділяється уваги з боку суспільства та держави на розвиток та підтримку культури – тим вище рівень життя та рівень задоволення громадян цієї країни з розумінням актуальних напрямків розвитку.

Прикладом організації, яка надає підтримку в Україні є «Безоплатна правова допомога», але вона не спеціалізується на творчості та розвитку творчості, вона надає безоплатну правову допомогу з різних питань згідно з чинним законодавством. Країна, народ, суспільство, яке не має своєї історії та культури - не має майбутнього. Тому розвиток та підтримка інтелектуальної власності, авторського права та творчості, є необхідним та закономірним етапом розвитку будь-якої держави та суспільства.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія інтелектуальної власності / за ред. проф. П. П. Крайнева. Київ: Старт-98, 2012. С. 169.
2. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Скрам>
4. Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном : монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 100 с.
5. Блага О. В. Інформаційні технології як невід’ємна складова новітнього освітнього процесу. Київ: Київський політехнічний інститут. 5 с.
6. Економічна енциклопедія: В 3 т. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ: Видавничий центр «Академія», 2000. 952 с.
7. Колин К. К. Информатизация образования: новые приоритеты. *Информатика и образование*. 2001. № 10. 504 с.

РЕДОМІЦІЛЯЦІЯ КОМПАНІЇ – ПРИЧИНА ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ СВДОЦТВ УКРАЇНИ НА ЗНАКИ ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

Маркелова Євгенія Анатоліївна

Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», студентка 1 курсу магістратури

Науковий керівник: Макаришева Тетяна Степанівна

Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін

Редоміциляція, або міграція компаній – це процес переведення доміцилія (місця реєстрації, юридичного існування) компанії з однієї країни до іншої зі збереженням юридичної особи. Така процедура дозволяє уникнути процедури ліквідації існуючої компанії, зберегти портфель активів, змінивши місце юрисдикції. Останніми роками спостерігається спрощення процесу редоміциляції.

Свідоцтво України на знак для товарів і послуг, як і Державний реєстр свідоцтв України на знаки для товарів і послуг, містить відомості про

власника. До Реєстру за ініціативою власника свідоцтва можуть бути внесені зміни згідно з установленим переліком можливих змін. [1, ст. 13]

У процесі ведення Державного реєстру свідоцтв України на знаки для товарів і послуг до нього вносять відомості, зокрема, щодо зміни повного імені або повного найменування і/або адреси власника (власників) свідоцтва (без зміни суб'єкта права власності). Підставою може бути, зокрема, клопотання або заява власника (власників) свідоцтва.

Згідно з положеннями Державного реєстру свідоцтв України на знаки для товарів і послуг [2, пп. 2.3, 2.4] для здійснення процедури внесення змін стосовно найменування та/або адреси власника свідоцтва на знак для товарів і послуг до державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» необхідно подати, в тому числі, клопотання щодо внесення відповідних змін; документ про сплату державного збору за внесення до реєстру змін щодо свідоцтва, за винятком виправлення помилок; документ, що засвідчує правомірність внесення змін в найменування та/або адресу власника свідоцтва (засвідчена копія або оригінал). Такими документами можуть бути чинна виписка з Єдиного державного реєстру, реєстру компаній, комерційного реєстру, документи про злиття або поглинання компаній, афідевіт та навіть документи, що засвідчують редоміциляцію компанії.

Чому виникає така ситуація? Компанії-власники знаків з багатьох причин можуть змінювати свою юрисдикцію. Причинами такої зміни можуть слугувати, зокрема такі:

- переваги від більш сприятливого податкового середовища;
- переваги від менш жорсткого регулювання та контролю;
- приведення місця реєстрації у відповідність до бази акціонерів;
- переміщення до міжнародного фінансового центру;
- доступ до спеціалізованих ринків капіталу.

В наш час, коли існуюча компанія мігрує або редоміцилює до Кіпру, зберігається її юридичний статус, її престиж та її історія діяльності. За умов, коли компанія здійснює свою діяльність у більш дорогих юрисдикціях зі складними умовами, з точки зору законодавства, високими податковими ставками та ризиками, цей процес дозволяє редоміцилювати до Кіпру без необхідності переміщати свої активи, зберігаючи свою репутація та історію діяльності.

Розглянемо більш конкретніше. Процедура редоміциляції іноземної компанії до Кіпру стала можливою з 2006 року, коли на Кіпрі була прийнята нова поправка до Закону про компанії (Companies' Law Cap. 113), відповідно до якого іноземні компанії можуть бути редоміцильовані до Кіпру, а компанії, які зареєстровані на Кіпрі, можуть бути переміщені до іншої юрисдикції [4].

При цьому законодавство країни, з якої або у яку редоміцилює компанія, повинно дозволяти таку процедуру. Меморандум та Статут такої іноземної компанії також повинен передбачати таку можливість. Компанії, які

здійснюють ліцензійну діяльність відповідно до законодавства країни, у юрисдикції якої вони знаходяться, і для яких необхідні аналогічні ліцензії на Кіпрі, повинні надати відповідну згоду на їх редоміциляцію з боку відповідних органів країни їх місцезнаходження, здати фінансову та податкову звітність.

Але попередньо компанію слід привести до належного правового стану (Good Standing), тобто сплатити всі державні збори, податки, мита, що підлягають оплаті, оплатити послуги і наявну заборгованість поточному зареєстрованому агенту. За таких умов іноземна компанія може звернутись до Реєстратора компаній Республіки Кіпр з пакетом необхідних документів для її реєстрації у Республіці Кіпр у якості постійної компанії. До зазначених документів відносять: рішення директора про схвалення переведення компанії до іншої юрисдикції; документ про продовження діяльності компанії в іншій юрисдикції (Articles of Continuation); статут і установчий договір, що відповідають законодавству країни нового доміцилія; заяву директора із зазначенням особи, яка повідомить реєструючий орган колишнього доміцилія компанії про продовження діяльності компанії в іншій юрисдикції.

У разі схвалення документів, компанія отримує тимчасове свідоцтво про продовження діяльності компанії (Temporary Certificate of Continuation). Протягом 30 днів з моменту випуску такого свідоцтва компанія буде видалена з реєстру компанії первісної країни реєстрації і документи, які це засвідчують, слід надати Реєстратору компаній Республіки Кіпр протягом наступних шести місяців. Після цього компанія отримує постійне свідоцтво про продовження діяльності.

Слід зазначити, що компанія, якій видали тимчасове свідоцтво, вважається юридичною особою, що зареєстрована відповідно до законодавства Кіпру, та має такі самі обов'язки та повноваження, що й інші компанії. Тобто, з цього моменту компанія має право подавати клопотання про внесення змін до Державного реєстру свідоцтв України на знаки для товарів і послуг.

Отже, враховуючи вищезазначене, до клопотання про внесення змін до Державного реєстру стосовно найменування та адреси власника свідоцтва, які відбулись внаслідок процесу редоміциляції компанії, слід додати якомога більше з вищезазначених документів, які відображають процес зміни місця реєстрації компанії.

Список використаних джерел:

1. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 р. N 3689-XII. Дата оновлення: 21.05.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12> (дата звернення 08.04.2019).
2. Про затвердження Положення про Державний реєстр свідоцтв України на знаки для товарів і послуг: Наказ Міністерства освіти і науки України від 10.01.2002 № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0064-02>
3. Закон про компанії Республіки Кіпр (Companies' Law Cap. 113) URL: <https://offshore.su/blog/cyprus-companies-law-chapter-113>

4. Стаття «Cyprus: Re-Domiciliation Of Companies To And From Cyprus (Кіпр: Редоміціляція компаній до та з Кіпру)» Antonis Paschalides
URL:<http://www.mondaq.com/cyprus/x/546222/Shareholders/ReDomiciliation+Of+Companies+To+And+From+Cyprus>

ОХОРОНА ПРАВА НА ГЕОГРАФІЧНІ ЗАЗНАЧЕННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З УГОДОЮ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Солонинка Наталія Григорівна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
студентка 4-го курсу*

*Науковий керівник: Дмитренко Вікторія Вікторівна,
Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного
університету «Одеська юридична академія», старший викладач кафедри
інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін*

На сьогоднішньому етапі розвитку України положення національного законодавства потребують гармонізації із міжнародними стандартами у зв'язку з інтеграцією нашої держави до Європейського Союзу (далі – ЄС). Цей процес є складним та тривалим, тому необхідним є детальний його аналіз та вивчення відповідних нормативно-правових актів.

Уклавши Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Міжнародний документ від 27 червня 2014 року), Україна зобов'язалася провести ряд реформ в галузях економіки, що матиме вплив і на товаровиробників, і на споживачів продукції. Постає питання дослідження інституту географічних зазначень у зв'язку з положеннями даної Угоди.

Географічні зазначення є засобами індивідуалізації товаровиробників, сприяють підвищенню рівня їх ділової репутації та, відповідно, тим самим стимулюють попит на продукцію.

Правове регулювання відносин, які виникають з приводу географічних зазначень закріплено у нормах національного законодавства, а саме: Цивільному кодексі України від 16 січня 2003 року (Глава 35, 45), Господарському кодексі України від 16 січня 2003 року, Законі України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16 червня 1999 року та інших нормативно-правових актах. На виконання вказаного закону Міністерство освіти і науки України затвердило Правила складання, подання та проведення експертизи заявки на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару (Наказ МОН України від 17

серпня 2001 року. Також норми, які регулюють вказаний інститут закріплені у міжнародних договорах: Паризькій конвенції про охорону промислової власності (1883 р.), Мадридській угоді про припинення неправдивих або таких, що вводять в оману, вказівок походження товарів (1891 р.), Лісабонській угоді про захист зазначень місць походження виробів та їх міжнародної реєстрації (1958 р.), Угоді про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (1994 р.) (далі – Угода TRIPS) та, як вже згадувалось, Угоді про асоціацію між Україною та ЄС.

Аналізуючи норми чинного законодавства прослідковуються певні розбіжності між положеннями національного та міжнародного законодавства. Географічні зазначення на території ЄС охороняються регламентами. Відповідні регламенти мають пряму дію на територіях країн-членів ЄС, тому їх імплементації до національного законодавства не потрібно, однак оскільки у перспективі є вступ нашої держави до ЄС, тому необхідною є поступова гармонізація нашого законодавства із законодавством ЄС.

У 2015 році була ухвалена Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», яка передбачає проведення реформи щодо охорони прав у сфері інтелектуальної власності. Для її реалізації розпорядженням Кабінету Міністрів України в 2016 році ухвалено Концепцію реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, якою визначається необхідність удосконалення національного законодавства та гармонізація його з нормами ЄС шляхом внесення змін до законодавства щодо: правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності з урахуванням досвіду держав ЄС; порядку розподілу прав на службові об'єкти права інтелектуальної власності, зокрема й на ті, що створені за рахунок бюджетних коштів; захисту прав інтелектуальної власності; посилення кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення права інтелектуальної власності [1].

Правовій охороні географічних зазначень присвячено підрозділ 3 Угоди про Асоціацію (ст. 201-211). Так, у ст. 201 – вказано у якій сфері правовідносин застосовуються дані положення; у ст. 202 – 204 – закріплений зміст географічних зазначень та обсяг їх правової охорони, надається перелік географічних зазначень, які охороняються та розкрито сутність механізму захисту схожих (омонімічних) назв; у ст. 205 – регламентовано механізм реалізації права на використання вказаних об'єктів права інтелектуальної власності; у ст. 206 – розкрито співвідношення географічних зазначень з іншими об'єктами права інтелектуальної власності; у ст. 207 – відображені положення захисту прав інтелектуальної власності; у ст. 208 – зазначені тимчасові заходи охорони географічних зазначень; у ст. 209 – 210 – закріплені загальні положення щодо співробітництва; у ст. 211 – вказані підстави для створення підкомітету з питань географічних зазначень [2].

Відповідно до положень Угоди про асоціацію для припинення неправомірного використання найбільш розповсюджених в Україні захищених географічних зазначень передбачено 10-річний період, протягом якого можна вживати географічні зазначення для позначення визначених подібних продуктів, що походять з України: Malaga, Calvados, Champagne, Grappa, Madera, Porto, Tokaj, Cognac, Marsala, Jerez, Armagnac, AnisPortugues та 7-річний період для географічних зазначень: Roquefort, Feta, Parmigiano Reggiano. Упродовж вказаного перехідного періоду для вітчизняних виробників товарів, для виходу їхніх товарів на ринок ЄС, необхідно здійснити обов'язкову зміну назви товару [2]. Перейменування товарів (ребрендінг) буде фінансово не вигідним для вітчизняних виробників. Обсяги попиту, в першу чергу, на українські напої, раніше відомі як «коньяк», «шампанське» істотно зменшаться. Це саме стосується і виноробної галузі господарства.

За даними Державного реєстру України назв місць походження та географічних зазначень походження товарів, в Україні зареєстровано 42 об'єкти права інтелектуальної власності як географічні зазначення. Серед них найбільш відомі такі зазначення мінеральних вод: «Трускавецька», «Миргородська», «Менська Остреч» «Поляна Квасова», «Слов'яновська»; ігристих вин: «Балаклава», «Новий Світ», «Золота Балка»; вин: «Магарач», «Таврія», «Меганом». Однак в Угоді прописані тільки 2 географічних зазначення українських вин: «Новий Світ» та «Сонячна долина». Крім вказаних вин ЄС також дозволяє Україні зберегти за собою право вживати в торгівлі певні назви, що є найменуваннями географічних областей у складі території країни, приміром: Чорноморський район, Карпати, Ірпінь, Галичина, Люблинець, Троян, Драгово, Русів, Таврія, Коса та інші [3, с. 42-46].

Аналізуючи думки вчених, зокрема Г. Андрощука, А. Афіяна, варто погодитись, що закріплений список географічних зазначень не відображає реальних місць і назв України, які можуть визнаватись українськими географічними зазначеннями, а отже, приносити вітчизняним товаровиробникам прибуток від економічно-правового інституту географічних зазначень [4, с. 48-59].

Отже, підсумовуючи вище наведене, слід відзначити, що на міжнародному та європейському рівнях наявні необхідні положення для забезпечення ефективного механізму охорони прав у сфері інтелектуальної власності, що стосуються інституту географічних зазначень. Положення Угоди TRIPS знайшли свою часткову регламентацію в національному законодавстві. На сьогодні в Україні триває складний процес адаптації та гармонізації вітчизняного законодавства у сфері інтелектуальної власності до законодавства Європейського Союзу і положень Угоди про асоціацію з ЄС. Гармонізація нормативних приписів національного законодавства до норм, які закріплені ЄС з питань охорони географічних зазначень сприятиме узгодженню національної системи, виробленню ефективних механізмів їх

охорони у процесі зовнішньоекономічної діяльності відповідними регламентами ЄС. Це матиме позитивний вплив на становлення вітчизняних географічних зазначень, сприятиме їх конкурентоспроможності та виходу на європейський ринок.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01 червня 2016 р. № 402-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-%D1%80> (дата звернення: 10.04.2019).
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014. Ратифіковано: 16.09.2014. Дата оновлення: 30.11.2015. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page6 (дата звернення: 10.04.2019).
3. Ярошевська Т. В. Шляхи вдосконалення законодавства України у сфері охорони прав на географічні зазначення до європейських стандартів та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 1. С. 42-46.
4. Андрощук Г., Афян А. Угода про Асоціацію з ЄС: наслідки для інституту географічних зазначень в Україні. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2014. № 6. С. 48-59.

ОХОРОНА ПРАВА НА ДИЗАЙН

Сулима Наталія Анатоліївна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
студентка 1 курсу магістратури*

*Науковий керівник: Дмитренко Вікторія Вікторівна,
Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного
університету "Одеська юридична академія", старший викладач кафедри
інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін*

Сьогодні в Україні стрімко набирає обертів творча діяльність населення по створенню дизайнерських об'єктів. Творці таких об'єктів все більше почали цікавитись, яким чином можна захистити свою дизайнерську працю від неправомірних використань та зазіхань. В законодавстві України у сфері інтелектуальної власності виділено декілька способів правової охорони дизайну. Якщо дизайн виступає як результат ручної праці та є витвором мистецтва, то його можна охороняти авторським правом. Якщо ж дизайн є творінням, в якому необхідно охороняти його зовнішній вигляд, в такому випадку доцільно звернутися до норм патентного права і охороняти такий дизайнерський об'єкт як промисловий зразок. Також правову охорону дизайну можна надати як винаходу чи корисній моделі, якщо на меті є охорона,

зокрема, його способу виготовлення. Крім того, з рекламною метою, для інформування споживача про товари, які виготовляються, чи послуги, які надаються – словесне позначення об'єкта, його зображення, або комбіноване позначення можна подати на реєстрацію як торговельну марку [1].

Найбільш розповсюдженими об'єктами авторського права є фотографії, ескізи, літературні твори, твори образотворчого мистецтва, скульптури, твори ужиткового мистецтва та багато інших об'єктів, які є результатом ручної роботи людини. Специфіка охорони дизайну авторським правом в тому, що воно охороняє форму вираження твору, а не зміст. Тому, якщо творцю дизайнерського виробу необхідно охороняти, наприклад, особливу дизайнерську техніку в'язання чи вишивки, то норми авторського права не зможуть надати правову охорону такому дизайнерському виробу, в такому випадку ефективнішою буде охорона патентним правом, зокрема як корисної моделі або, навіть, винаходу. Охорона дизайну авторським правом підтверджується свідоцтвом, яке з метою захисту права, може бути використано як доказ пріоритетності його створення. Однак, свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір не є охоронним документом, а засвідчує лише факт реєстрації. Важливо відмітити, що спосіб охорони дизайнерського виробу авторським правом є доволі простим, оскільки авторське право виникає з моменту надання твору об'єктивної форми вираження та не потребує обов'язкової державної реєстрації, а у випадку реєстрації є мало затратним. Проте реєструвати дизайн як твір є доцільним в тому випадку, якщо творець не має на меті охороняти спосіб створення дизайнерського виробу чи сукупність суттєвих ознак зовнішнього вигляду, оскільки якщо, наприклад, автор при реєстрації авторського права розкриє механізм його створення і при цьому не подасть заявку на реєстрацію винаходу чи корисної моделі, то будь-яка недобросовісна особа зможе протягом року подати відповідну заявку на винахід чи корисну модель і отримати на своє ім'я патент. І при цьому важко довести неправомірність таких дій, оскільки йдеться про різні об'єкти права інтелектуальної власності.

Якщо говорити про необхідність захисту зовнішнього вигляду певного дизайну, то в такому випадку об'єкт може охоронятися як промисловий зразок. Об'єктом промислового зразка може бути форма, малюнок, розфарбування чи їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд виробу для задоволення естетичних та ергономічних потреб [2]. Але тут є певні нюанси, адже є вироби які не можуть отримати правової охорони як промислові зразки, зокрема, архітектурні споруди, друкована продукція та інші. Якщо авторське право захищає лише форму вираження, то промисловий зразок охороняє зовнішній вигляд. До особливостей охорони дизайну як промислового зразка можна віднести те, що процедура надання правової охорони є довшою по часу, ніж при отриманні свідоцтва про реєстрацію авторського права. Строк чинності майнових прав на промисловий зразок на

даний час в Україні складає 15 (10+5) років, а його зовнішня форма охороняється як сукупність суттєвих ознак [2]. Якщо порівняти охорону дизайну авторським правом та охорону дизайну як промислового зразку, то можна зробити висновки, що у авторському праві, правова охорона є більш простішою і не передбачає обов'язкової державної реєстрації, строк охорони майнового права складає протягом життя та 70 років після смерті автора або останнього з співавторів, що відліковується з 1 січня року наступного за роком смерті автора або останнього з співавторів і поширюється не лише на територію України [3; 4]. Права на промисловий зразок потребують обов'язкової державної реєстрації, за результатами якої творець дизайнерського виробу отримує патент. Такий патент діє лише та території тієї країни, в якій видано патент і має значно менший строк правової охорони майнових прав, зокрема в Україні – 15 (10+5) років [2]. Важливо відмітити, що патент на промисловий зразок охороняє право на сукупність суттєвих ознак зовнішнього вигляду дизайнерського виробу, якщо об'єкт можна відтворити необмежену кількість разів, але такий патент не охоронятиме особливостей внутрішньої будови виробу, або принципу його роботи чи способу виробництва.

Якщо потрібна охорона технічного рішення дизайну – в такому випадку краще подати заявку на корисну модель чи винахід. У випадку створення унікальної моделі чи технології дизайнерського виробу, її краще охороняти патентним правом, ніж нормами авторського права, а якщо у дизайнерському виробі важливим є спосіб виготовлення, то доцільно охороняти його як винахід чи корисну модель. Такий спосіб охорони є дещо складнішим, ніж два попередні, оскільки для отримання патенту на винахід, винахід повинен відповідати умовам патентоспроможності – це новизна, винахідницький рівень та промислова придатність, а основними критеріями надання правової охорони корисної моделі є новизна та промислова придатність [5]. На даний час, дуже важко дотримати всі умови патентоспроможності винаходу, тому більшість об'єктів охороняються як корисні моделі. На питання чи можна отримати патент на корисну модель чи винахід щодо комп'ютерної програми, можемо відповісти, що відповідно до ч. 4 ст. 433 Цивільного кодексу України, комп'ютерні програми є об'єктом авторського права і охороняються як літературні твори [3]. Проте, якщо така комп'ютерна програма є технічним рішенням, має відповідні критерії правової охорони, то вона може бути об'єктом винаходу чи корисної моделі. Однак в матеріалах заявки на винахід чи корисну модель не варто вживати словосполучення «комп'ютерна програма», оскільки остання в такому значенні не є об'єктом винаходу і корисної моделі, замість цього правильним буде перефразувати комп'ютерну програму, зокрема, в спосіб передачі даних, розміщення інформації тощо.

Щодо охорони дизайну за допомогою торговельної марки – об'єктом охорони може бути будь-яке позначення або їх комбінація, зокрема ім'я

дизайнера, назва чи зображення бренду, візерунок тощо. У випадку коли творець дизайнерського виробу має зареєстровану торговельну марку на свій об'єкт, то він має ефективну охорону від контрафакту та підробок, проте торговельна марка не зможе захистити виріб від плагіату, оскільки може бути дві і більше тотожних торговельних марок для неспоріднених товарів та послуг.

Як ми бачимо, дизайн можна охороняти як промисловий зразок, як винахід, корисну модель, а також за допомогою торговельної марки чи надати охорону авторським правом. Кожен з таких способів є по своєму дієвим і допоможе охороняти дизайнерський виріб від неправомірного використання недобросовісними конкурентами. Який саме спосіб охорони обрати залежить від того, що саме творець дизайнерського виробу планує охороняти у своєму витворі.

Список використаних джерел:

1. Про охорону прав на знаки для товарів та послуг: Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-ХІІ. Дата оновлення: 21.05.2015 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12> (дата звернення: 05.04.2019).
2. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 р. № 3688-ХІІ. Дата оновлення: 05.12.2012. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12> (дата звернення: 05.04.2019).
3. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 р. № 435-ІV. Дата оновлення: 31.03.19 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 05.04.2019).
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ. Дата оновлення: 04.11.18 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 05.04.2019).
5. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-ХІІ. Дата оновлення: 05.12.2012. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3687-12> (дата звернення: 05.04.2019).

СЕКЦІЯ № 2. Розвиток публічного права в Україні

ПОВНОВАЖЕННЯ ЯК ПРЕДМЕТ ТА ЕЛЕМЕНТ У МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Голосніченко Дмитро Іванович
Національний технічний університет
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри господарського та адміністративного права

В умовах демократичного суспільства право стає відповідним засобом прогресивно-творчого впливу на розвиток суспільних відносин, воно здатне піднімати економічні й організаційно-управлінські відносини до рівня продуктивних сил суспільства, які зростають, закріплювати ринковий розвиток господарства, забезпечувати захист усіх видів власності, розвивати політичну активність громадян, допомагати впровадженню у виробництво науково-технічних досягнень. Активний вплив права на суспільні відносини не обмежується і не може обмежуватися сферою господарського життя країни, воно охоплює галузь державної діяльності, окремі сфери культури, науки, техніки, ідеології.

Право застосовується для регулювання суспільних відносин. Саме через його норми держава впливає на відповідні відносини, сприяючи їх упорядкованості. У системі соціального впливу правовому регулюванню належить найважливіша роль. Правове регулювання у вузькому змісті розуміється як вплив норм права (системи правових норм), інших спеціально-юридичних засобів на поведінку людей і на суспільні відносини з метою їх упорядкування і прогресивного розвитку [1, с. 89]. Правове регулювання – це специфічна нормативна частина правового впливу, особливий його порядок, що відзначається підвищеною чіткістю нормативної регламентації [2, с. 89]. Правове регулювання здійснюється через систему засобів, що в юридичній літературі прийнято називати його механізмом, спеціальною конструкцією, здатною переводити приписи законодавця у відповідну поведінку суб'єктів правовідносин.

Безумовно, що в механізмі правового регулювання чільне місце займають повноваження як складова публічного та приватного права. Повноваження в механізмі правового регулювання, хоча прямо і не виписані серед засобів правового впливу в наведених у монографіях і підручниках конструкціях, можна вважати частиною цих відносин, розглядаючи їх як права і обов'язки певних суб'єктів правовідносин. Якщо в механізмі публічно-правового регулювання суб'єктами аналізованих правовідносин виступають органи держави і місцевого самоврядування, їх посадові особи, то в аналогічній системі приватно-правового регулювання їх носіями, як правило, є

уповноважені юридичні і фізичні особи. В публічно-правовому регулюванні повноваження представлені більшою мірою як владні. Владні повноваження в механізмі правового регулювання не тільки переважають, але і є більш значимими, адже вони реалізуються у відносинах громадянина із державою. Причому, якщо правове регулювання в цілому розглядається як різнобічний вплив на суспільні відносини всіх правових явищ, у тому числі правових ідей, принципів правового життя суспільства, не втілених у юридичні форми (закони, нормативно-правові акти, рішення судових органів тощо) [1, с. 263], то правове регулювання повноважень є сукупністю засобів і способів реалізації позитивного права. Правове регулювання суспільних відносин характеризується впливом на них норм права з метою отримання очікуваної поведінки від суб'єктів, носіїв прав і обов'язків. Повноваження також є частиною таких прав і обов'язків. Коли мова йде про публічні повноваження, тоді суб'єктами, носіями цих повноважень є органи влади, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи. Надалі ми зупинимося саме на публічних повноваженнях.

Загальні засоби і способи правового регулювання не повністю співпадають із засобами та способами, які застосовуються для встановлення повноважень. Встановлення повноважень має на меті забезпечити урегульованість діянь державних органів та інших носіїв публічної влади правом, це цілеспрямований вплив права на функціонування означених суб'єктів з використанням юридичних засобів. У свою чергу, повноваження в публічному правовому розумінні є предметом правового регулювання, адже саме з допомогою певних правових засобів і способів повноваження встановлюються, з допомогою їх формується компетенція відповідних органів і посадових осіб. Вони встановлюються у нормах позитивного права, яке, за С.С. Алексєєвим, має властивості та механізми, що забезпечують його реалізацію в житті суспільства: нормативність, загальнообов'язковість, формальну визначеність, забезпеченість силою державно-правового примусу, вони дозволяють перевести правові норми зі сфери належного у сферу суцього. Адже право ніщо, якщо його положення не реалізуються в діяльності людей і їх організацій, в суспільних відносинах. Не можна зрозуміти право, якщо відвернутися від механізму його реалізації в житті суспільства. Водночас повноваження встановлюються в нормах позитивного права як можливість, як проекція відповідного впливу.

Не визначивши повноваження суб'єктів владних правовідносин, ми залишаємо широке поле для свавілля функціонерів органів влади, державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування і, таким чином, дезорганізуємо систему захисту прав і свобод людини та громадянина.

Повноваження органів і посадових осіб визначаються в нормах права. І ці норми мають відповідати вимогам демократичної правової держави. Зважаючи на делегування громадянами представницьким органам частини своїх прав, їх добровільну згоду на обмеження, які зумовлені використанням

повноважень, зміст норм повинен виходити із принципу верховенства права, дотримання природних прав і свобод людини та громадянина при їх застосуванні. Важливо мати розумне і демократичне законодавство, що визначає повноваження, але воно принесе мало користі, якщо залишиться тільки зафіксованим на папері. Недостатньо визнати в Конституції загальні права громадян, необхідно, щоб ці права вони могли реалізувати, реально використовувати ті соціальні блага, які передбачені в законі, а тому повинні знаходитися під захистом держави.

Повноваження є також складовою частиною структури органу влади чи місцевого самоврядування, вважаються суттєвою характеристикою посади в органі. Оскільки вони включають у себе права та обов'язки на виконання функцій державного або муніципального управління, оскільки між ними і структурою органу прослідковується зв'язок, що характеризується як об'єктивний, реально існуючий, суттєвий, тобто такий, без якого орган перестає існувати як система. Цей зв'язок причинний, причинність його полягає в постійній взаємозумовленості [3, с. 25]. І навіть ширше, вони займають чільне місце в механізмі державної влади. Як зазначає В. Б. Авер'янов, “у структурах фіксується взаємоположення органів, міра та характер участі кожного із них у суспільному розподілі управлінської праці, завдяки чому забезпечується належна впорядкованість фактичної взаємодії структурних одиниць апарату. З огляду на це доцільно розуміти структуру апарату управління як фіксований розподіл праці (функцій і повноважень) між його ланками” [4, с. 67]. Деякі вчені при визначенні поняття органу вважають повноваження невід'ємним його атрибутом. Так, І. П. Голосніченко визначає орган влади – як організаційно оформлену систему, яка має визначені завдання і функції, структуру та обсяг повноважень, необхідних для здійснення державної діяльності у відповідній сфері [5, с. 38]. Розподіл функцій і повноважень є підставою організації органів, підрозділів органів і посад в апараті органу. Обсяг, складність, рівень забезпечення влади і відповідальності визначають місце посади в структурі державного органу або органу місцевого самоврядування.

Механізм правового регулювання повноважень включає в себе норми права. В нормах права повноваження знаходять свій зовнішній вираз. Однак для повноважень характерним є спосіб набуття правового оформлення. Специфіка правового регулювання проявляється саме в тому, що цей вплив на суспільні відносини зв'язаний з установленням юридичних прав і обов'язків їх учасників, з використанням таких прав і виконанням цих обов'язків. Якщо в загальному відношенні без здійснення права (об'єктивного і суб'єктивного) немає правового регулювання, і в юридичній літературі вже не заперечується інтерпретація права як регулятора суспільних відносин, то в регулюванні повноважень законодавець розраховує лише на відповідний результат у майбутньому. Через повноваження здійснюються і забезпечуються права людини та громадянина, за допомогою їх забезпечуються правові режими і державний порядок.

Список використаних джерел:

1. Теория государства и права: учебник для вузов / [под ред. С. С. Алексеева]. Москва: Изд-во «Норма», 2000. 634 с.
2. Голосніченко І. П. Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права. Київ: Вища школа, 1991. 207 с.
3. Аверьянов В. Б. Функции и организационная структура органа государственного управления. Київ: Наукова думка, 1979. 150 с.
5. Державне управління в Україні: навч. посібник / [під ред. В. Б. Авер'янова]. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1999. 265 с.
6. Голосніченко І. П., Стахурський М. Ф., Золотарьова Н. І. Адміністративне право України: основні поняття. Київ: ГАН, 2005. 232 с.

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Золотарьова Наталія Іванівна
Національна академія внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри поліцейського права

Поняття «адміністративна діяльність правоохоронних органів» може бути сформульовано за умови глибокого його аналізу. Слово «адміністративний» походить від слова «адміністрація», яке має латинське походження. У нашому дослідженні цей термін розглядається як вид діяльності, що характеризується урегульованістю її нормами адміністративного права. Вказаний вид діяльності може мати, по-перше, організаційний, по-друге, правоохоронний напрями.

Другий напрямок – позасистемна адміністративна діяльність (виходить за межі системи правоохоронних органів і пов'язана з регулюванням відносин у суспільстві). Цей різновид діяльності називається правоохоронною адміністративною діяльністю. Така назва обумовлюється тим, що основний зміст цієї роботи зводиться до забезпечення співробітниками правоохоронних органів функцій по охороні правовідносин. Незважаючи на те, що правоохоронні органи також здійснюють правозастосовну адміністративну діяльність, слід підкреслити, що ця діяльність має обслуговуючий характер, виступає засобом забезпечення правоохоронної діяльності [1, С. 8-13].

В аспекті подальшої деталізації управлінських суспільних відносин можна виділити такі види правоохоронної адміністративної діяльності правоохоронних органів: охорона громадського порядку і державного кордону; забезпечення громадської безпеки/правил дозвільної системи, пожежної охорони, безпеки дорожнього руху; охорона власності;

забезпечення правил паспортної системи; додержання правил в'їзду в Україну та проживання в країні іноземних громадян та осіб без громадянства, а також виїзд громадян за кордон, здійснення відповідно до закону державного контролю за якістю продукції при її ввезенні на митну територію України, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил, організація охорони навколишнього природного середовища тощо [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

Адміністративна діяльність правоохоронних органів у сфері екологічної безпеки за своєю сутністю є державно-управлінською діяльністю і здійснюється за допомогою відповідних функцій. Крім виконання загальних функцій управління, таких як облік, аналіз, прогнозування, організація, регулювання, контроль та функції забезпечення діяльності цих органів, до яких належать кадрова, матеріально-технічна, фінансова, діловодна, вони забезпечують обслуговування основних функцій-завдань та від них багато в чому, а нерідко й повністю залежить ефективність управлінської діяльності. Існують спеціальні функції адміністративної правоохоронної діяльності. До спеціальних функцій правоохоронних органів відносяться: захист прав і свобод людини й громадянина, забезпечення особистої безпеки громадян і суспільної безпеки; охорона громадського порядку й власності; забезпечення обороноздатності країни; - охорона державного кордону; забезпечення дозвільної системи. До спеціальних функцій адміністративної діяльності правоохоронних органів належать також забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання й охорони природних багатств в інтересах сьогодення й майбутнього поколінь.

Адміністративна діяльність правоохоронних органів у сфері екологічної безпеки має виконавчий і розпорядчий характер. Вона ґрунтується на виконанні законодавства. Як зазначав В. Б. Авер'янов, особливість виконавчої влади серед гілок державної влади полягає в тому, що саме у процесі її реалізації відбувається реальне втілення в життя законів та інших нормативних актів держави, практичне застосування всіх важелів державного регулювання й управління важливими процесами суспільного розвитку[9].

Адміністративна діяльність в деяких нормативно-правових актах прямо названа як функція органів виконавчої влади. Наприклад, в ст.7 не чинного зараз Закону України від 20 грудня 1990 р. № 565-ХІІ «Про міліцію», яка закріплювала основи організації міліції, було передбачено, що «міліція є єдиною системою органів, яка входить до структури Міністерства внутрішніх справ України, виконує адміністративну, профілактичну, оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну, виконавчу та охоронну (на договірних засадах) функції». Цей же закон в ст.1 говорив про те, що міліція – орган виконавчої влади [10]. Тобто виконавча влада розглядалася як окрема гілка влади, адміністративна діяльність згідно законодавства України виступала як функція. В Законі України від 2 липня 2015 року № 580-VIII «Про Національну поліцію» також зазначається, що «Національна поліція

України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку». В той же час законодавець чомусь уникає в цьому законі терміну «адміністративна діяльність». Але уникнути закріплення функцій, що за змістом є функціями адміністративної діяльності, йому не вдалось, адже адміністративна діяльність – це не просто вольова правова діяльність. Це функціонування органів Національної поліції і їх працівників, ґрунтоване на нормах адміністративного права, спрямоване на реалізацію цих норм, і поліцейські є суб'єктами правовідносин, носіями прав і обов'язків у цих відносинах. Застосування заходів адміністративного припинення, таких, наприклад, як передбачене ч. 1 ст. 37 цього закону затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, буде не чим іншим, як актом адміністративної діяльності поліції. Сам Закон України «Про Національну поліцію» є адміністративно-правовим актом і включає норми права компетентнісного характеру, які уповноважують працівників поліції на здійснення функцій адміністративної діяльності [11].

Поняття адміністративної діяльності органів внутрішніх справ визначається в різних роботах українських учених. Вперше в українській юридичній літературі поняття цього виду діяльності органів внутрішніх справ було сформульовано професором І.П. Голосніченком в підручнику «Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ», виданому за його редакцією ще в 1995 році, де він визначив, що адміністративна діяльність органів внутрішніх справ – це урегульована нормами адміністративного права їх виконавчо-владна діяльність, яка спрямована на забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів, громадського порядку, громадської безпеки та боротьбу з правопорушеннями [12, С. 7]. Пізніше видавалися роботи з проблем адміністративної діяльності органів внутрішніх справ, в яких повторювалось це визначення майже без будь-яких змін [13, С. 9; 14, С. 5]. Однак в жодній із наукових робіт до цього часу не піднімалося питання щодо порівняння понять адміністративної діяльності і виконавчої влади.

Потрібно зазначити, що спільними рисами виконавчої влади і адміністративної діяльності є виконавчий характер діяльності, адже і виконавча влада, і адміністративна діяльність ґрунтуються на виконанні законів, підзаконність є їх загальним принципом функціонування. Спільними їх ознаками є цілеспрямованість впливу керуючого суб'єкта на об'єкт управління, організуючий характер такого впливу, а також надання адміністративних послуг громадянам. Отже, адміністративна діяльність і виконавча влада в цих аспектах збігаються і можуть розглядатися, на перший погляд, як тотожні поняття.

Однак адміністративна діяльність органів влади є поняттям в деякому розумінні ширшим від поняття виконавчої влади. Передусім за суб'єктом її здійснення (виконання) вона не збігається з виконавчою владою, яку

здійснюють лише органи цієї гілки влади та спеціальні інституції, яким делеговані повноваження на здійснення функцій органів виконавчої влади. Тоді як адміністративну діяльність як управлінську діяльність, урегульовану нормами адміністративного права, здійснюють не тільки органи виконавчої влади. Вона притаманна й органам інших гілок влади. Сюди відносяться, наприклад, суди, звичайно, їх основна діяльність – це правосуддя. Але без організаційної діяльності в окремо взятому суді не обходиться, і ця діяльність урегульована адміністративним правом. Нещодавно цей аспект управлінської діяльності був предметом дослідження на рівні Українсько-канадського проекту судової співпраці. Як зазначають учасники проекту, «вперше в українській юридичній літературі так глибоко вивчаються питання організації управління в суді» [15]. Управління в суді також регулюється адміністративним правом і воно може розглядатись у відповідній своїй частині як адміністративна діяльність.

Організаційна діяльність прокуратури має відношення до адміністративної діяльності, адже кадрові питання, організаційно штатна робота тощо є функціями державного управління, яке також регламентовано нормами вказаної галузі права і має називатися адміністративною діяльністю.

Це ж саме можна сказати й про організаційну діяльність секретаріату Верховної Ради України або адміністрації Президента, де виконуються функції адміністративної діяльності.

За сферою впливу адміністративну діяльність і виконавчу владу також є можливість розрізнити. (можна розмежувати) Виконавча влада спрямована від державного апарату у приватну сферу, на суспільні процеси громадян України та інших осіб, які перебувають у правових зв'язках з нашою державою. Їх мало цікавлять питання внутрішньої організації влади. Адже громадянин знаходиться у відносинах: виконавча влада – громадянин, і йому неважливо, хто від цієї гілки влади має надавати відповідні послуги, важливо, щоб ці послуги були надані вчасно й на високому рівні. В той же час адміністративна діяльність охоплює внутрішньо-організаційні відносини в середині апарату і не тільки органів виконавчої влади.

Адміністративна діяльність у різних формах також проявляється зовні, це зовнішньо-системна адміністративна діяльність. Широкий спектр цієї діяльності припадає на органи внутрішніх справ. Але й охорона навколишнього природного середовища, яка здійснюється екологічними органами держави, також має називатися «адміністративна діяльність». До речі, зовнішньо-системна адміністративна діяльність переважно є правоохоронною, і тому саме її здійснюють в основному органи правоохоронні, серед яких, звичайно, є й органи виконавчої влади, наприклад, Міністерство екології та природних ресурсів і його територіальні органи [276].

Адміністративна діяльність у сфері екологічної безпеки, яка є одним із напрямів діяльності правоохоронних органів, здійснюється на основі норм

адміністративного права. Вона є найбільш значною й великою за обсягом, для її реалізації задіяна більшість працівників правоохоронних органів.

Відомо, що державно-управлінські відносини утворюються в різних сферах життя суспільства: економіці, соціально-культурному будівництві, адміністративно-політичній діяльності. Так, адміністративна діяльність правоохоронних органів здійснюється в адміністративно-політичній сфері функціонування державних органів влади (в основному виконавчої) і охоплює широку сферу державної діяльності, яка розглядається як сукупність функцій щодо захисту суспільного устрою, забезпечення державної безпеки, охорони громадського порядку та розвитку міжнародних і політичних відносин.

Адміністративну діяльність правоохоронних органів у сфері екологічної безпеки можна визначити як специфічну, управлінську виконавчо-розпорядчу, підзаконну, державно-владну діяльність з організації та здійснення охорони навколишнього природного середовища. Адміністративна діяльність правоохоронних органів у сфері екологічної безпеки – це урегульована нормами адміністративного права їх управлінська, в основному виконавчо-владна діяльність, яка спрямована на забезпечення безпеки громадян, захист їх прав і свобод від впливу небезпечних природних факторів, охорону навколишнього природного середовища та боротьбу з правопорушеннями природоохоронного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: навч. посібник. 3-вид., доопр. / за заг. ред. В. В. Коваленка. Київ: КНТ, 2011. 512 с.
2. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 р. № 1835-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 40. Ст. 338.
3. Про дорожній рух: Закон України від 30.06.1993 р. № 3353-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 31. Ст. 338.
4. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. №34–35. Ст. 458
5. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. Ст. 179.
7. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21.01.1994 р. № 3857-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 18. Ст. 101.
8. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48 Ст. 552.
9. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264 – XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.
10. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов. Київ: Юридична думка, 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.

11. Про міліцію: Закон України від 20.12.1990 р. № 565 – XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 4. Ст. 20.
12. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. N 40-41. Ст. 379.
13. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина. / за заг. ред. І. П. Голосніченка та Я. Ю. Кондратьєва. Київ: УАВС, 1995. 178 с.
14. Адміністративна діяльність: навч. посібник / за заг. ред. О. І. Остапенка. Львів: ЛІВС, 2002. 252 с.
15. Адміністративна діяльність міліції: підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки: Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 448 с.
16. Сучасне управління в суді: навч.-практ. посібник / відп. ред.: І. П. Голосніченко (Україна), Пітер Г. Соломон молодший (Канада). Київ: Юрінком Інтер. 2010. С. 515.

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Латковська Тамара Анатоліївна

*Чернівецький юридичний інститут Національного університету
«Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права*

Фінансовій грамотності у багатьох економічно розвинутих країнах світу приділяється особлива увага, адже фінансова грамотність потрібна не тільки людині, але й державі. Це не ефемерне поняття, а сукупність знань і навичок, які відіграють особливе значення у повсякденному житті. Незважаючи на розвиток інформаційних технологій і зусилля громадських інститутів, рівень фінансової обізнаності українців залишається незадовільним. Користуючись інтуїтивно фінансовими послугами, користувачі володіють лише базовими знаннями та навичками, що не дозволяє використовувати найпростіші послуги. І це дуже прикро, тому що саме фінансова грамотність кожного громадянина – ключ до поліпшення життя і процвітання країни.

Сьогодні впевнено можна сказати, що це питання набуло характеру національного рівня. Впевнено можна відмітити, що прискорення процесу підвищення фінансової грамотності населення цілком закономірне, оскільки належний рівень освіченості сприяє поліпшенню рівня життя громадян, розвитку економіки та суспільного добробуту.

Складовими фінансової грамотності є фінансове право, фінансова інформація та фінансова математика. Сюди включається і грошова грамотність, і бюджетна грамотність, і цінова грамотність. Фінансова грамотність – це не тільки сукупність теоретичних знань і здатність населення використовувати свої знання на практиці, це і сукупність знань

про фінансові ринки, особливості їх функціонування і регулювання, професійних учасників і пропоновані ними фінансові інструменти, продукти і послуги, уміння їх використовувати з повним усвідомленням наслідків своїх дій і готовністю перейняти на себе відповідальність за прийняті рішення.

Саме фінансова грамотність дає споживачеві змогу користуватись плодами фінансових рішень, а належний захист прав таких споживачів гарантує довіру до фінансових установ. На необхідності підвищення фінансової грамотності населення та реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг наголошується і в законодавчих актах.

За висновком Організації економічного співробітництва та розвитку, посилення уваги до захисту прав споживачів фінансових послуг у всьому світі пояснюється особливостями сучасних фінансових продуктів та послуг, які передбачають можливість істотного перекладення ризиків, що виникають, саме на споживачів. Нездатність споживачів належним чином зрозуміти та оцінити ризики на фоні недостатнього правового регулювання та агресивних методів просування фінансових послуг, які до того ж можуть супроводжуватися зловживаннями, шахрайством та іншими неправомірними діями з боку надавачів послуг, створюють загрозу для економічної безпеки населення та підривають його довіру до фінансових ринків, що має негативний вплив на рівень добробуту громадян та стримує економічний розвиток.

Фінансово грамотного споживача набагато складніше примусити до необдуманих дій. Необхідність оволодіння фінансовими знаннями обумовлена також потребою врахування досвіду світової фінансової кризи та її прояву в національній економіці з метою запровадження дієвих механізмів захисту від наслідків такої кризи.

Належний захист прав споживачів фінансових послуг повинен сприяти усвідомленню такими споживачами всіх умов надання фінансових послуг [1], рішення про отримання яких вони приймають, а також зниженню ризиків діяльності фінансових установ, поведінка яких на ринку є виваженою та економічно обґрунтованою.

Питання фінансової грамотності та захисту прав споживачів також згадуються в Комплексній програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 року [2], де вони виділені в окремий напрям С «Захист прав споживачів та інвесторів фінансового сектору». Але, на жаль, у системі захисту прав споживачів фінансових послуг суттєвого покращення ситуації не відбувається. Законодавчі ініціативи не набули системного характеру, а сама реформа – належної потужності. Подальші зволікання у покращанні системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг зводять нанівець всі ініціативи з підвищення рівня фінансової грамотності українців як споживачів відповідних послуг.

Зрозуміло, що удосконалення системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг позитивно вплине на загальну економічну

ситуацію у державі, оскільки відновлення довіри до фінансових установ сприятиме залученню до фінансового сектору заощаджень населення, а належне використання його можливостей для задоволення соціальних потреб громадян (насамперед шляхом застосування механізмів страхової медицини та недержавного пенсійного забезпечення) – зменшенню навантаження на державні фінанси, що дасть можливість спрямовувати вивільнені ресурси на виконання завдань економічного розвитку.

Недостатнє володіння основами фінансових знань і загальною інформацією громадян про свої права та обов'язки викликають недовіру до фінансових установ, небажання використовувати їх як інструмент забезпечення збереження заощаджень та підвищення рівня добробуту. Однак, нерідко і конфлікти, що виникають між споживачами та надавачами фінансових послуг, вимагають впровадження сучасних механізмів їх вирішення, так як наявні механізми є неефективними.

Баланс прав та обов'язків фінансових установ і споживачів фінансових послуг постійно порушується внаслідок законодавчих ініціатив, які посилюють позиції однієї сторони за рахунок іншої, практики реалізації фінансових послуг, що формується без урахування необхідності поважати інших учасників ринків, дотримання їх прав та інтересів. Зазначене призводить до упередженого ставлення споживачів фінансових послуг до фінансових установ, небажання населення користуватися фінансовими послугами без крайньої потреби та підриває довіру до фінансового сектору держави в цілому.

Серед першочергових завдань, із метою підвищення фінансової грамотності громадян та обізнаності споживачів фінансових послуг у достовірній інформації на ринках таких послуг, необхідно, по-перше, підвищити рівень впевненості громадян щодо захищеності їх інтересів та прав як споживачів фінансових послуг; по-друге, забезпечити необхідний нормативно-правовий захист прав споживачів фінансових послуг; по-третє, усунути прояви недобросовісної поведінки на ринках фінансових послуг щодо споживачів – фізичних осіб; по-четверте, розробити механізм захисту споживачів від ризиків, пов'язаних із отриманням фінансових послуг; по-п'яте, розробити ефективний та доступний механізм врегулювання спорів між надавачами та споживачами фінансових послуг. У наш непростий час, що супроводжується жорсткою конкуренцією, необхідно не лише знати про фінансову грамотність, але й уміти нею користуватися.

Список використаних джерел:

1. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1. Ст. 1.

2. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: Постанова Правління НБУ від 18 червня 2015 року № 391 (у редакції рішення Правління НБУ від 31.05.2018 р. № 304) URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73007243>

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ТА КОНВЕРГЕНЦІЇ НОРМ У XXI СТОЛІТТІ

Волощук Оксана Троянівна

*Чернівецький юридичний інститут Національного університету
«Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного та митного права*

Сьогодні спостерігається інтенсивний розвиток міжнародного права. Цьому є пояснення: (1) протягом минулого століття на міжнародній арені з'являються нові суб'єкти міжнародного права (міжнародні міжурядові організації, нації (народи), що виборюють незалежність), виробляються нові правила міжнародного співіснування, з'являються нові галузі міжнародного права, покликані врегульовувати нові сфери суспільних відносин раніше не відомих (міжнародне повітряне право, міжнародне космічне право, міжнародне кримінальне право, міжнародне право прав людини тощо); (2) нормативне оформлення основних принципів міжнародного права, з-поміж яких одним із найважливішим став принцип заборони застосування сили чи погрози сили, безперечно, ставить перед членами міжнародного співтовариства дотримання норм міжнародного права, підтримання миру та безпеки в світі як першорядне завдання, а це звичайно призводить до динаміки міжнародного права; (3) в умовах сучасних процесів глобалізації міжнародне право як ніколи є актуальним і найбільш ефективним регулятором різноманітних суспільних відносин. Інтенсивним нині є, враховуючи наведені тенденції, розвиток таких двох галузей міжнародного публічного права, як міжнародне гуманітарне право (МГП) та міжнародне право прав людини (МППЛ). І МГП, і МППЛ закріплюють міжнародні стандарти прав людини.

Щодо природи та змісту МГП і МППЛ існують різні думки учених. Одні вчені стверджують, що ці дві галузі зливаються, оскільки мають один і той самий предмет – права людини (норми як однієї галузі, так і іншої націлені на захист життя, здоров'я та гідності людини, заборону тортур та катувань, дискримінації, негуманне відношення в цілому), інші вважають, що МППЛ включає МГП як окремий інститут. Однак, як видається, такі твердження не мають достатніх аргументів. Не можна погодитись про дублювання норм МППЛ і МГП, оскільки в них сфера дії різна: у першому випадку – норми МППЛ застосовується в мирний час і під час збройних конфліктів (в останньому випадку про окремі права не йдеться (в умовах воєнного конфлікту не йдеться про виборчі права, свободу преси тощо), у другому – норми МГП тільки під час збройного конфлікту, причому окремі права властиві тільки цій галузі (правила ведення військових дій, статус цивільного населення, учасників збройних конфліктів тощо). Також не можемо

погодитись із включенням норм МГП до МППЛ, оскільки остання з'являється значно пізніше. Норми та принципи МГП розроблялись протягом тривалого часу й у національному праві, і в міжнародному. МГП зародилось у давнину, розвинулось під впливом християнства та рицарства, отримало чітке нормативне оформлення в кінці XIX ст. – поч. XX ст. В результаті нині існує низка міжнародних угод, в яких чітко прописані правила ведення воєнних дій, правий статус учасників збройних конфліктів, цивільного населення. Що ж до МППЛ, то норми цієї галузі почали складатися лише у минулому столітті. На першому етапі норми про захист прав людини приймалися на національному рівні, а потім стали знаходити відображення в міжнародно-правових актах.

Важливо розуміти ще одну особливість МППЛ – воно по суті виключає ідеї, пов'язані з правом війни. Комісія з міжнародного права в рамках кодифікаційних робіт вилучила право війни зі свого переліку. І це логічно з огляду на заборону агресивної війни, яка чітко прописана в Статуті ООН у якості імперативної норми міжнародного права. Адже визнання права війни ставить під сумнів здатність ООН забезпечувати і підтримувати мир у світі (а це головна її мета). Серед науковців висловлюється думка і про те, що МППЛ є інститутом МГП. Так, на думку А. І. Дмитрієва, МГП включає три базові інститути: захист прав людини у мирний час; захист прав людини під час збройних конфліктів; співробітництво у сфері боротьби зі злочинами міжнародного характеру [1, с. 5, 102]. Нам імпонує у цьому зв'язку точка зору Р. Алямкіна, який вважає, що МГП і МППЛ, хоча взаємопов'язані і розвиваються паралельно, усе ж є окремими галузями міжнародного права. При цьому дослідник акцентує на наступні моменти: МГП – обмежує лиха війни, застосовується під час збройних конфліктів, є обов'язковим щодо усіх учасників конфлікту, відступ – неможливий; МППЛ – захищає людину від свавільних дій, створює зобов'язання щодо уряду держави, є можливість відступу від окремих прав у випадку наявних міжнародних договорів [2]. На думку деяких учених, потрібно враховувати те, що норми, що регулюють права людини в мирний час, володіють певними специфічними особливостями: порівняно недавнє закріплення в міжнародному праві; створення конвенційних контрольних (договірних) органів; заснування механізму контролю над усіма державами-членами ООН, а не тільки тими, які ратифікували ті чи інші договори. Вказані відмінності свідчать про те, що в даний час існує дві галузі права: міжнародне гуманітарне право і міжнародне право прав людини. Як свого часу зазначав відомий вчений Г. І. Тункін ще в 70-і рр. XX століття: «з'являється нова галузь міжнародного права, що визначає обов'язок держав щодо забезпечення всім людям, незалежно від раси, мови, релігії, статі, основних прав і свобод» [3, с. 93]. Отже, третя група вчених чітко притримується позиції самостійності і МГП, і МППЛ.

Як видається, МГП застосовується тільки в разі збройного конфлікту. Необхідно підкреслити, що застосування норм міжнародного гуманітарного

права визначається тільки наявністю об'єктивних умов і не залежить від того, як самі воюючі сторони кваліфікують ситуацію. Якщо виникає збройний конфлікт між двома або кількома державами, такий конфлікт кваліфікується як міжнародний, навіть в тому випадку, якщо воюючі сторони не визнають стану війни. У разі міжнародного збройного конфлікту застосовуються чотири Женевські конвенції і Додатковий протокол. Так, стаття 2, загальна для чотирьох Женевських конвенцій, прямо передбачає застосування Конвенцій у всіх випадках окупації території, пункти 3 і 4 статті 1 Додаткового протоколу I, включають в категорію міжнародних конфліктів національно-визвольні війни. У разі збройного конфлікту неміжнародного характеру, який досяг певного ступеня інтенсивності, застосовується Додатковий протокол II і стаття 3, загальна для чотирьох Женевських конвенцій 1949 р., що містять комплекс досить докладно розроблених норм. Збройні конфлікти цього типу – це конфлікти, що "відбуваються на території будь-якої Високої Договірної Сторони, між її збройними силами і антиурядовими збройними силами або іншими організованими збройними групами, які, перебуваючи під відповідальним командуванням, здійснюють такий контроль над частиною її території, який дозволяє їм здійснювати безперервні і узгоджені військові дії і застосовувати цей Протокол" (ст. 1 Додаткового протоколу II). Якщо конфлікт не досягає такого ступеня інтенсивності, але, тим не менш, є внутрішнім збройним конфліктом, застосовується тільки стаття 3, загальна для чотирьох Женевських конвенцій 1949 року й передбачає мінімальні норми, що застосовуються в разі збройного конфлікту. Для того щоб визначити наявність такого конфлікту, необхідно, щоб зіткнення, що відбуваються всередині держави між групами, які вдаються до збройної боротьби, носили колективний характер і відрізнялися мінімумом організованості. Стаття 3, загальна для чотирьох Женевських конвенцій, передбачає: гуманне поводження з особами, які не беруть участі у військових діях (заборону посягань на життя і фізичну недоторканність, зокрема вбивства і тортури; заборону на взяття заручників; заборону посягань на людську гідність, зокрема образливого і принизливого поводження; заборону засудження і застосування покарання без судового розгляду, проведеного при дотриманні судових гарантій); а також надання допомоги пораненим. Так як МГП за своєю природою призначене для застосування в умовах збройного конфлікту, воно не містить загального застереження про можливість відступу від зобов'язань щодо ряду прав, які застосовувалися б в разі війни. МГП ґрунтується на принципах шляхетності та цивілізованої поведінки, що очікується від особового складу професійних армій. Походження ж МППЛ дуже складно визначити з такою точністю. Права людини застосовуються, в принципі, в будь-який час, тобто, як в мирний час, так і під час війни. Більшість міжнародних договорів з прав людини передбачають положення, що дозволяють державам вживати заходів на відступ від своїх зобов'язань щодо ряду прав в надзвичайних ситуаціях, наприклад, під час війни або іншого надзвичайного стану, що загрожує життю нації.

Отже, застосування багатьох прав людини можливе лише поза таких надзвичайних ситуацій. Проте, від зобов'язань з деяких прав людини не можна відступати ні за яких обставин. Їх застосування будь-коли може бути призупинено. Ці права утворюють «незмінне ядро» прав людини і включають: право на життя, заборону катувань і нелюдського або принизливого поводження, заборону рабства, принцип *nullum crimen sine lege* (нема злочину без закону) та *nulla poena sine lege* (нема покарання без закону), принцип заборони надання зворотної сили кримінальним законам. Разом з цим потрібно враховувати те, що в «незмінне ядро» прав людини не входить цілий ряд норм, які передбачаються МГП і які, отже, будуть застосовуватися навіть в окремих надзвичайних ситуаціях, виникнення яких саме по собі може служити підставою для відступу від тих же зобов'язань з прав людини, наприклад, під час війни: зобов'язання надавати захист і надавати допомогу пораненим, обмеження на застосування сили органами безпеки і охорони правопорядку, судові гарантії.

Отже, МППЛ включає сукупність принципів і норм, що визначають обов'язок держав щодо забезпечення і дотримання основних прав і свобод людини без будь-якої дискримінації як в мирний час, так і в період збройних конфліктів, а також встановлюють відповідальність за злочинне порушення цих прав. МППЛ займає особливе місце серед інших галузей міжнародного права. Це виявляється в специфіці об'єкту та методу, зв'язку з внутрішньо національним правом. Одна з найважливіших рис МППЛ – наявність міжнародного механізму щодо контролю за втіленням міжнародних зобов'язань, що впливають з міжнародних угод. Разом з цим, порівнюючи ці дві галузі міжнародного права також слід відмітити те, що норми МГП мають пряму дію для всіх держав-учасниць, що ж до МППЛ, то тут не завжди простежується така властивість. МППЛ і МГП є двома самостійними галузями міжнародного права, разом з цим не можна говорити про ізолюваність однієї від іншої, навпаки, останнім часом до основних тенденцій в розвитку цих галузей відносять їх взаємодопнюваність та конвергенцію (зближення), виходячи із поставленої мети – захист індивіда від будь-яких посягань. Більше того, такі процеси є не тільки практично виправдані, але й корисні. Не дивлячись на відмінності у джерелах, процесах виникнення та становлення, а також різні ситуації, в яких застосовуються норми МГП і МППЛ, ці дві галузі міжнародного права зорієнтовані на одну й ту ж цінність – гуманізм, і відповідно мають спільну ціль – захист та охорона інтересів індивіда за будь-яких обставин. Із наведеного видно, що існують різнополярні погляди на МППЛ і МГП, їх співвідношення. Однак існуючі доктринальні підходи до розуміння природи МППЛ і МГП жодним чином не спрямовані на звеличення однієї галузі міжнародного права над іншою, а, навпаки, завдяки їм можна більш ґрунтовно дослідити корені зародження та розвитку цих галузей.

Список використаних джерел:

1. Дмитриев А. И. Становление международного гуманитарного права (XIX в. - начало XX в.). Киев, 1998. С. 5, 102.
2. Алямкін Р. Міжнародно-правовий режим захисту прав людини під час внутрішніх збройних конфліктів. URL: <http://instzak.rada.gov.ua>
3. Тункин Г. И. Теория международного права. Москва, 1970. С. 93.

АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ ЯК ПРОВІДНИЙ ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ГРОМАДЯН У СФЕРІ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Дорогіх Оксана Миколаївна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права*

У лютому 2006 року схвалено Концепцію розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади [1], яка дала сучасне визначення адміністративних послуг як важливої складової державних і муніципальних послуг.

Завданням цієї Концепції є визначення принципів та напрямів подальшого реформування діяльності органів виконавчої влади у сфері адміністративних послуг.

Концепцією визначено, що послуги, які надаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, які перебувають в їх управлінні, становлять сферу публічних послуг.

Залежно від суб'єкта, що надає публічні послуги, розрізняють державні та муніципальні послуги.

Державні послуги надаються органами державної влади (в основному виконавчої) та державними підприємствами, установами, організаціями, а також органами місцевого самоврядування в порядку виконання делегованих державою повноважень за рахунок коштів державного бюджету.

Муніципальні послуги надаються органами місцевого самоврядування, а також органами виконавчої влади та підприємствами, установами, організаціями в порядку виконання делегованих органами місцевого самоврядування повноважень за рахунок коштів місцевого бюджету.

Важливою складовою як державних, так і муніципальних послуг є адміністративні послуги.

Отже, адміністративна послуга – це результат здійснення владних повноважень уповноваженим суб'єктом, що відповідно до закону забезпечує юридичне оформлення умов реалізації фізичними та юридичними особами

прав, свобод і законних інтересів за їх заявою (видача дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрації тощо).

Уповноважений суб'єкт-орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, державне підприємство, установа, організація, що на виконання закону надає адміністративну послугу (далі – адміністративний орган).

Також нею зазначено, що контрольна діяльність адміністративного органу (перевірки, ревізії, інспектування тощо) не є адміністративною послугою.

Спеціально утворені для проведення контролю органи не можуть надавати платних послуг, пов'язаних з виконанням ними контрольних функцій.

Правові засади реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері надання адміністративних послуг більш детально закріплено Законом України «Про адміністративні послуги» [2], яким визначено, що:

1) адміністративна послуга – результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону;

2) суб'єкт звернення – фізична особа, юридична особа, яка звертається за отриманням адміністративних послуг;

3) суб'єкт надання адміністративної послуги - орган виконавчої влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, їх посадові особи, уповноважені відповідно до закону надавати адміністративні послуги.

Статтею 9 Закону регламентовано порядок надання адміністративних послуг.

Так, адміністративні послуги надаються суб'єктами надання адміністративних послуг безпосередньо, через центри надання адміністративних послуг та/або через Єдиний державний портал адміністративних послуг.

Відповідно до статті 12 Закону, Центр надання адміністративних послуг – це постійно діючий робочий орган або структурний підрозділ виконавчого органу міської, селищної ради або Київської, Севастопольської міської державної адміністрації, районної, районної у містах Києві, Севастополі державної адміністрації, в якому надаються адміністративні послуги через адміністратора шляхом його взаємодії з суб'єктами надання адміністративних послуг.

Зазначені Центри утворюються при міських радах (їх виконавчих органах) міст обласного та/або республіканського Автономної Республіки Крим значення, Київській, Севастопольській міських, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністраціях.

Примірним Положенням про центр надання адміністративних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2013 року № 118 [3] визначено, що основними завданнями центру є:

1) організація надання адміністративних послуг у найкоротший строк та за мінімальної кількості відвідувань суб'єктів звернень;

2) спрощення процедури отримання адміністративних послуг та поліпшення якості їх надання;

3) забезпечення інформування суб'єктів звернень про вимоги та порядок надання адміністративних послуг, що надаються через адміністратора.

Центром забезпечується надання адміністративних послуг через адміністратора шляхом його взаємодії із суб'єктами надання адміністративних послуг.

Перелік адміністративних послуг, які надаються через центр, визначається органом (посадовою особою), що прийняв рішення про його утворення.

Перелік адміністративних послуг, які надаються через центр, суб'єктами надання яких є органи виконавчої влади, визначається органом (посадовою особою), що прийняв рішення про його утворення, та включає адміністративні послуги органів виконавчої влади, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України.

Також складовою частиною центру, утвореного при міській раді (її виконавчому органі) міста обласного та/або республіканського (Автономної Республіки Крим) значення, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві держадміністрації, є дозвільний центр, утворений відповідно до Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» [4], який забезпечує надання адміністративних послуг з видачі (переоформлення, видачі дублікатів, анулювання) документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності.

Дія цього Закону поширюється на дозвільні органи, державних адміністраторів, уповноважений орган та суб'єктів господарювання, які мають намір провадити або провадять господарську діяльність.

Водночас зазначено, що дія цього Закону не поширюється на відносини у сфері ліцензування господарської діяльності (крім відносин щодо видачі документів дозвільного характеру, необхідних для отримання ліцензії на провадження певного виду господарської діяльності), охорони державного кордону, державної митної справи, державного експортного контролю, державного регулювання ринків фінансових послуг, охорони державної таємниці (провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею), захисту економічної конкуренції, а також на дозвільну систему, що поширюється на операції зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими матеріалами і речовинами, сильнодіючими отруйними речовинами, дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії, дозвільну діяльність у сфері цивільної авіації.

Необхідно зазначити, що посадові особи, уповноважені відповідно до закону надавати адміністративні послуги, адміністратори несуть дисциплінарну, цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність, передбачену законом, за порушення вимог законодавства у сфері надання адміністративних послуг.

Крім того, дії або бездіяльність посадових осіб, уповноважених відповідно до закону надавати адміністративні послуги, адміністраторів можуть бути оскаржені в суді в порядку, встановленому законом.

Підсумовуючи слід зазначити, що з метою створення доступних та зручних умов для реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб щодо отримання адміністративних послуг, запобігання проявам корупції під час надання адміністративних послуг законодавцем визначено основні засади діяльності суб'єктів надання адміністративних послуг, прав і обов'язків фізичних та юридичних осіб щодо отримання адміністративних послуг.

Стандарти надання адміністративної послуги розробляються відповідно до методичних рекомендацій з розроблення стандартів адміністративних послуг, що затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Фізична особа має право на отримання адміністративної послуги у відповідному адміністративному органі чи центрі надання адміністративних послуг, незалежно від реєстрації місця проживання чи місця перебування такої особи, крім випадків, установлених законом.

Юридична особа має право на отримання адміністративної послуги у відповідному адміністративному органі чи центрі надання адміністративних послуг за місцезнаходженням такої особи або у випадках, передбачених законом, – за місцем провадження діяльності, знаходження об'єкта.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 90-р від 15.02.2006. *Офіційний вісник України*. 2006. № 7 (01.03.2006). Ст. 376.
2. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 №5203-VI. *Голос України*. 2012. 06.10.2012. № 188.
4. Про затвердження Примірного положення про центр надання адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України № 118 від 20.02.2013. *Урядовий кур'єр*. 2013. 06.03.2013. № 44.
5. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності. Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV. *Урядовий кур'єр*. 2005. № 188.

ДО ПИТАННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗАВДАНЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Заболотна Людмила Володимирівна

Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету “Одеська юридична академія”, кандидат юридичних наук, доцент, старший викладач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права

За своєю правовою природою завдання працівників дипломатичної служби є засадничими та стратегічними, диференційованими та спеціалізованими, безперервними, відносно постійними й усталеними. У легальному законодавчому вимірі ці завдання спрямовані, зокрема, на розвиток і забезпечення процесу реалізації зовнішньополітичних функцій; інституціоналізацію становища України на міжнародній арені; створення гарантій діяльності; захист прав і законних інтересів національних представників громадянського суспільства за кордоном; взаємодію з членами міжнародного співтовариства, координацію діяльності суб'єктів публічної адміністрації. На підзаконному рівні такі завдання, для реалізації яких потрібне, зокрема, здійснення публічного управління, за своєю сутністю стосуються:

– інтеграції у світовий політичний, правовий, економічний, соціальний простір – створення умов для надійного та передбачуваного партнерства; розвитку зв'язків із іноземними державами, міжнародними організаціями, проведення аналізу відповідних тенденцій, зокрема набуття членства в Європейському Союзі, входження до світового інформаційного простору, підтримки офіційних міждержавних відносин [1]; інтеграції економіки України до світової економічної системи [2];

– забезпечення національних інтересів, публічного інтересу в частині створення умов для ефективного публічного управління у сфері дипломатичної служби, прав і законних інтересів представників громадянського суспільства – посилення незалежності, державного суверенітету, безпеки, територіальної цілісності та непорушності кордонів; підвищення міжнародного авторитету України, створення її позитивного іміджу; здійснення представництва України; захисту прав та інтересів громадян України та юридичних осіб [3];

– розробки засадничих орієнтирів діяльності державних службовців дипломатичної служби – формування та реалізації національної зовнішньої політики, здійснення зовнішньополітичного курсу України, у сфері розвитку дипломатичної служби України; вдосконалення міжнародної правової бази [2];

– налагодження механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності державних службовців дипломатичної служби – координації заходів, реалізовуваних публічною адміністрацією стосовно дотримання єдиного зовнішньополітичного курсу України; розвитку зв'язків із закордонними українцями та їхніми громадськими організаціями; реагування на найбільш важливі та резонансні події у світі; виконання функцій дипломатичного протоколу; організації та здійснення консульської діяльності [2].

Належна реалізація вказаних завдань державних службовців дипломатичної служби можлива за умови здійснення ефективного управління тільки при постановці перед органами влади цих завдань як чітких, досяжних і конкретних, обов'язково зрозумілих і схвалюваних громадянами [4, с. 159]. При цьому такі завдання тісно пов'язані з категорією «цінність», оскільки ступінь реалізованості завдань працівників дипломатичної служби залежить від їх оцінок як збоку міжнародної спільноти, так і представників громадянського суспільства на предмет відповідності регуляторам поведінки та принципам права, духовно-матеріальним цінностям. Ціннісно орієнтований підхід впливає з телеологічних характеристик діяльності державних службовців дипломатичної служби. Принагідно догматичний аспект регуляторної бази щодо дипломатичної служби, представлений правовими нормами та сутнісними категоріями, вступає в симбіоз із реальними аспектами функціонування державних службовців дипломатичної служби як у плані завдань, так і причин відповідної діяльності.

Зважаючи на сформульовані вище положення, потрібно зауважити, що завдання та причини діяльності працівників дипломатичної служби, обумовлюють саму сутність права. Такими причинами можуть бути, у першу чергу, телеологічні, пов'язані з призначенням завдань працівників дипломатичної служби, а також трансцендентально-емпіричні (каузальні), що впливають із практики реалізації повноважень державними службовцями дипломатичної служби. Вкрай важливо в цьому аспекті орієнтуватися не просто на легальний вимір завдань працівників дипломатичної служби, а на їхню роль як регуляторних компонентів зовнішньополітичних суспільних відносин. У цьому можна помітити два рівні завдань державних службовців дипломатичної служби: основоположні завдання, які передують формуванню нормативно-правової бази щодо дипломатичної служби та кореспондують із принципами діяльності державних службовців цього органу (фактично можуть в конкретних історичних умовах перебувати й поза правовими рамками); поточні завдання, що створюють умови для функціонування працівників дипломатичної служби (подібні до причин їхньої діяльності).

Для соціального прогресу важливо, щоб у відносинах між органами дипломатичної служби та іншими суб'єктами міжнародного права, національними органами публічної адміністрації та представниками

громадянського суспільства застосовувалися об'єктивно правомірні завдання кожного з наведених суб'єктів, йдеться про орієнтацію на вказані завдання в зовнішніх інтеракціях і в частині прагнення до втілення морального принципу внутрішньої свободи.

Отже, можна прийти до висновку про неможливість побудови регуляторної бази щодо дипломатичної служби лише на основі телеологічних завдань діяльності працівників цих органів. Такі релятивні завдання, що інституціоналізуються в суспільній свідомості загалом і у свідомості конкретних державних службовців, є продуктом людського духу, трансцендентальними формами, які обумовлюють регуляторний масив, який регламентує, зокрема, порядок здійснення публічного управління зовнішніми відносинами. Водночас потрібні гетерогенні трансцендентально-емпіричні завдання для впорядкування процесу реалізації повноважень цих суб'єктів.

Список використаних джерел:

1. План модернізації державного управління в Україні URL: www.kmu.gov.ua/document/243708493/State-Administartion-Modernization-Plan.pdf.
2. Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 № 281. *Офіційний вісник України*. 2016. № 30. Ст. 1195.
3. Про затвердження Положення про дипломатичне представництво України за кордоном : Розпорядження Президента України від 22.10.1992 № 166/92-рп URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/166/92-рп>.
4. Ярмак Х. П. Проблеми вдосконалення державного управління та адміністративного права. *Південноукраїнський правовий часопис*. 2008. № 4. С. 158-160.

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ БЮДЖЕТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Латковський Павло Павлович

*Чернівецький юридичний інститут Національного університету
«Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного, адміністративного
та фінансового права*

Надзвичайно високі темпи соціальних, економічних і культурних змін та висока динамічність сучасних суспільств викликають необхідність адаптації до нововведень, які відбуваються сьогодні, а вони стосуються як окремих громадян, організацій, так і держави в цілому.

Зрозуміло, що лідирують ті країни, які змогли перейти на шлях інноваційного розвитку і створити інноваційну економіку і соціальне середовище, що сприяє інноваціям. Саме в зв'язку з цим у світовій практиці протягом останніх десятиліть із наростанням затверджується діяльність, спрямована на підтримку і використання інновацій. Цілком природньо, що в епіцентрі і наукової, і політичної уваги опиняються, перш за все, ті види

інноваційної діяльності, які дають швидкий та значної економічної ефект.

Водночас і в світовій, і у вітчизняній науковій та інноваційній практиці увага сконцентрована на розгляді не тільки технічних, інформаційних, біологічних, а й соціально-гуманітарних технологій. До них слід віднести і ту частину, яка відноситься до сфери політичної влади і управління.

Сьогодні транспарентність (відкритість) публічної влади в будь-якій демократичній країні являє собою не тільки політичне або соціальне явище, а й конституційно-правовий феномен. Транспарентність не зводиться тільки лише до інформованості громадян про діяльність держави і місцевого самоврядування або до реалізації конституційного права на інформацію про діяльність державних або муніципальних органів.

Її можна розглядати як організаційно-правову гарантію народовладдя, як основи конституційного ладу сучасної демократичної держави, як конституційно-правовий принцип організації і діяльності органів публічної влади, а також як соціальне благо, користування яким необхідно кожному в сучасній демократичній державі.

Транспарентність (інформаційна відкритість) суспільства є сучасною ознакою діяльності усіх гілок влади, визначає рівень цивілізованості й демократизму відносин між владою і громадянським суспільством, що відповідає проголошеній в Конституції України ідеї побудови правової держави. Особливого значення набуває розвиток процесів транспарентності в бюджетній діяльності. Адже чим прозорішою буде така діяльність, тим більше буде посилюватися довіра до її проведення. Саме завдяки розширенню інформаційного простору й засобів комунікації у осіб з'являється можливість оцінювати спроможність органів державної влади захищати інтереси громадян в умовах інформаційної демократії. Суспільні вигоди відкритості очевидні. Вона посилює підзвітність посадових осіб та створює політичні ризики для тих урядовців, які працюють неефективно або здійснюють нераціональну політику. Відкритість сприяє зростанню довіри, що, у свою чергу, забезпечує ширшу підтримку уряду. І навпаки, невідкритість, непрозорість знижує ефективність діяльності державних установ, є чинником деморалізації й дестабілізації суспільства.

Міжнародний стандарт вимог до транспарентності був прийнятий Радою керуючих Міжнародного валютного фонду (МВФ) у 1998 р. у формі «Кодексу (декларації принципів) щодо забезпечення прозорості в бюджетно-податковій сфері» [1]. Кодекс рекомендовано для застосування, зокрема, в країнах із перехідною економікою, де питання транспарентності є особливо гострими. Необхідність цього документа обумовлена тим значенням, яке має належне державне управління для забезпечення економічного зростання і суспільної стабільності. Ключовою умовою такого управління є забезпечення відкритості та прозорості в бюджетній сфері. Згідно зі згаданим Кодексом транспарентність бюджетної сфери має відповідати чотирьом основоположним принципам.

Принцип визначеності ролі і функцій вимагає чіткого розмежування діяльності органів державного управління між бюджетною, грошово-кредитною сферою, державними підприємствами, державним і приватним секторами в цілому.

Принцип доступності інформації передбачає як наявність повної бюджетної інформації, так і її обов'язкову публікацію у визначені строки. При цьому поняття повноти інформації виходить за межі публікації показників державного чи місцевого бюджету в газетах. Ідеться про більш розширені і детальні матеріали.

Принцип відкритості підготовки і виконання бюджету та бюджетної звітності стосується питань достовірності інформації, її відповідності установленим нормам, міжнародним статистичним і бухгалтерським стандартам.

Принцип незалежних гарантій достовірності забезпечує такі гарантії за допомогою зовнішнього аудиту та незалежних перевірок.

Для країн із перехідною економікою мінімальний стандарт транспарентності в бюджетній сфері зводиться до певних основоположних вимог, що передбачають суспільну доступність фінансової інформації своєчасно і в повному обсязі, серед яких:

визначення і діяльність органів державного управління мають відповідати вимогам системи національних рахунків або вказівкам МВФ щодо статистики державних фінансів;

органи державного управління мають розглядати позабюджетну діяльність у рамках бюджетного процесу;

необхідно запровадити законодавчу й адміністративну основу бюджету, що охоплює як бюджетну, так і позабюджетну діяльність із конкретизацією функцій управління бюджетною сферою;

правила оподаткування мають визначатися силою закону, на адміністративне застосування податкового права повинні поширюватися процедурні гарантії;

позабюджетна діяльність має бути відображена в бюджетній документації та матеріалах обліку;

у бюджетну документацію належить включати початкові й уточнені бюджетні розрахунки за попередні два роки.

Сьогодні на практиці вимоги транспарентності бюджету зосереджуються не на його формуванні та законодавчих основах бюджетної діяльності, а на вимогу більш детального представлення громадськості даних про витрачання коштів. Адже зараз вимоги про транспарентність бюджетної діяльності, наприклад, ніяк не закріплені в чинному законодавстві. Тож, для підвищення рівня відкритості та прозорості бюджетного процесу могло б сприяти законодавче закріплення у Бюджетному кодексі визначення поняття транспарентності як обов'язку органів державної влади щодо своєчасного

надання достовірної і в повному обсязі бюджетної інформації громадськості та засобам масової інформації.

Список використаних джерел:

1. Кодекс належної практики по забезпеченню прозорості у грошово-кредитній та фінансовій політиці: Декларація принципів. Документ № 995-950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_950.

ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Маложон Олена Іванівна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету “Одеська юридична академія”,
кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права*

Згідно з Конституцією України в Україні діє прокуратура, яка здійснює:

- 1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
- 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;
- 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

На прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України [2].

Відповідно до Закону України «Про прокуратуру» на прокуратуру покладаються такі функції:

- 1) підтримання державного обвинувачення в суді;
- 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених Законом;
- 3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [1].

Функція підтримання державного обвинувачення в суді означає, що прокурори зобов'язані підтримувати державне обвинувачення по всіх кримінальних справах, направлених до суду з обвинувальним актом. Поняття “публічне обвинувачення” є дещо ширшим від поняття “державне обвинувачення”. Адже виходячи зі змісту, вкладеного в термін “публічний”, прокурор в кримінальному провадженні виступає не тільки від імені держави, а й від імені всього суспільства.

Згідно з Перехідними положеннями Конституції України прокуратура продовжує виконувати, відповідно до чинних законів, функцію досудового розслідування до початку функціонування органів, яким законом будуть передані відповідні функції, а також функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, до набрання чинності закону про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій.

Функція представництва прокуратурою інтересів громадянина або держави в суді. Перехідними положеннями Конституції України передбачено, що представництво інтересів громадян у судах у справах, провадження в яких було розпочато до набрання чинності Законом «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», здійснюється за правилами, які діяли до набрання ним чинності та до ухвалення у відповідних справах остаточних судових рішень, які не підлягають оскарженню.

Також представництво здійснюється винятково прокурорами або адвокатами у Верховному Суді та у судах касаційної інстанції з 1 січня 2017 року, у судах апеляційної інстанції – з 1 січня 2018 року та у судах першої інстанції – з 1 січня 2019 року. Представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах здійснюється виключно прокурорами або адвокатами з 1 січня 2020 року.

Також відповідно до ст. 16 Закону «Про прокуратуру», здійснюючи функції прокуратури, прокурор є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску, втручання і керується у своїй діяльності лише Конституцією та законами України [1].

Рішенням Конституційного Суду України від 11 квітня 2000 року у справі про запити народних депутатів України до прокуратури визначено, що народний депутат України не має права звертатися до органів прокуратури і прокурорів з вимогами, пропозиціями чи вказівками у конкретних справах з питань підтримання державного обвинувачення в суді, представництва інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом, нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання і досудове слідство, нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусовою характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, а також до слідчих прокуратури з питань досудового слідства у конкретних кримінальних справах [3].

Прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

Не допускається здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній, а також у правовідносинах, пов'язаних із виборчим процесом, проведенням референдумів, діяльністю Верховної Ради України, Президента України, створенням та діяльністю засобів масової інформації, а також політичних партій, релігійних організацій, організацій, що здійснюють професійне самоврядування, та інших громадських об'єднань. Представництво в суді інтересів держави в особі Кабінету Міністрів України та Національного банку України може здійснюватися прокурором Генеральної прокуратури України або регіональної прокуратури виключно за письмовою вказівкою чи наказом Генерального прокурора або його першого заступника чи заступника відповідно до компетенції.

Функція нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, є для прокуратури традиційною. Новим моментом являється лише те, що Конституція України однозначно окреслила коло піднаглядних органів у сфері боротьби із злочинністю. До них відносяться: органи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство.

Список використаних джерел:

1. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст.131 (зі змінами згідно із Законом №1401-VIII від 02.06.2016 р.)
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 86 Конституції України та статей 12, 19 Закону України "Про статус народного депутата України" (справа про запити народних депутатів України до прокуратури). *Вісник Конституційного Суду України*. 2000. № 4. Ст. 21.

РАХУНКОВА ПАЛАТА ЯК СУБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Марущак Анна Валеріївна
Чернівецький юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права

Здійснення контрольної діяльності в Україні відіграє чималу роль у всіх аспектах існування та функціонування країни. Для цього вітчизняне законодавство наділяє відповідних суб'єктів конкретними повноваженнями. Так, у різних сферах діяльності держави у особі її органів неодмінно повинен бути контролюючий суб'єкт, що унеможливить порушення ними прав та свобод людини і закону. Позитивний результат практики існування

контролюючих органів досягнутий у багатьох країнах світу у цілому, та, зокрема, в Україні.

За допомогою контролю відбувається процес забезпечення досягнення поставлених цілей, тому контроль це необхідність будь-якої держави, яка повинна мати всеохоплюючий прояв. Контроль існує у кожному напрямку державної політики – економічному, екологічному, національній безпеці країни, соціального тощо.

Одним із найбільш вагомих напрямків здійснення державної політики є фінансовий. Як вірно відзначається у науковій літературі «дослідження поняття та змісту фінансової політики дає змогу розглядати її як систему фінансових заходів, головною метою якої є забезпечення оптимального перерозподілу фінансових ресурсів з метою мінімізації впливу кризових явищ на національну економіку...» [1].

Фінансова політика країни має яскраве відображення у Державному бюджеті, адже бюджетна політика є її невід'ємною складовою. Тому, безумовно, Державний бюджет України напряму залежить від фінансової політики держави і вимагає контролю зі сторони компетентних органів. Відповідно до Конституції України, а саме ст.98, таким органом є Рахункова палата, яка діє від імені Верховної Ради України та здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням [2].

Саме тому, справедливо можемо віднести Рахункову палату до суб'єктів здійснення державного зовнішнього фінансового контролю. На підтвердження такої позиції нам говорить і сам законодавець у Законі України «Про рахункову палату», де передбачені порядок, правила та процедура здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю. Проте, іншим нормативно-правовим актом, а саме Законом України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26.01.1993 р. вказано, що здійснення державного фінансового контролю забезпечує центральний орган виконавчої влади, уповноважений Кабінетом Міністрів України на реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю. Як бачимо, законодавець коло суб'єктів здійснення державного фінансового контролю окреслив лише виконавчою владою. Це викликає певну колізію між нормами вищевказаних законодавчих актів.

Рахункова палата здійснює контроль у різних сферах фінансово-економічної діяльності, крім тих, що знаходяться за межами використання коштів Державного бюджету.

Проаналізувавши перелік повноважень Рахункової палати, регламентований у законодавстві, можна зробити висновок що здійснюваний нею контроль спрямований на наступні сфери: законопроектна, сфера кредитування, сфера доходів та видатків Державного бюджету України.

Щодо напрямів впливу на діяльність Рахункової палати, то варто зазначити, що їй властива аналітична функція. Вона представлена досить широким рядом повноважень, які здійснюються задля аналізу того чи іншого виду діяльності об'єктів контролю Рахункової палати.

Рахункова палата є державним колегіальним органом. Голову та інших членів рахункової палати призначає та звільняє з посади Верховна Рада України. Подання про призначення на посаду Голови Рахункової палати вносить Верховній Раді України Голова Верховної Ради України. Усього склад Рахункової палати налічує дев'ять членів. Законодавство, а саме закон України «Про Рахункову палату» регламентує вимоги до члена Рахункової палати. Це може бути особа, яка є громадянином України, не молодша за тридцять п'ять років, володіє державною мовою та однією з мов Ради Європи, має вищу юридичну освіту не нижче ступеня магістра, не менше семи років загального стажу роботи у сфері державного контролю, економіки, фінансів або права не менше п'яти років та володіє бездоганною діловою репутацією [3]. Закон вказує строк повноважень членів Рахункової палати – шість років, а також визначає неможливість обіймати посаду члена Рахункової палати більш ніж два строки.

Важливе значення діяльності Рахункової палати неодноразово підкреслюється у вітчизняній науці. Так, наприклад, У. О. Олексій підкреслює, що здійснені працівниками Рахункової палати перевірки, контрольні заходи, експертно-аналітичні оцінки в рамках визначених для неї функцій виявили, що в сучасних умовах політичного й економічного розвитку держави незаконне, нецільове, неефективне використання коштів є масовим явищем, яке породжує велику кількість інших недоліків, руйнує правове поле держави, сприяє зростанню політичного й соціального напруження в суспільстві [4].

Список використаних джерел:

1. Базюк В. Р., Лагдан А. В. Фінансова політика України: сутність та проблеми розвитку. *Перспективні напрями наукової думки*: 2018 рік : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 18 квітня 2018 р. Тернопіль : «Друкарік», 2018. Т.4. С.125-131.
2. Конституція України. від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про Рахункову палату: Закон України від 02.07.2015 № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.
4. Олексій У. О. Контрольні повноваження рахункової палати у сфері дотримання бюджетного законодавства. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції* : матеріали Міжнародної науко-практичної конференції, 18 травня 2018 р. Одеса, 2018. С. 100-102.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПРОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ» ТА «СЛУЖБОВА КАР'ЄРА»

Панова Наталя Сергіївна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права*

З'ясування сутності поняття «проходження державної служби» є неможливим без співвідношення понять «службова кар'єра» та «проходження державної служби», особливо з огляду на відсутність у теорії адміністративного права єдиної позиції з цього питання. Особливого значення це питання набуває в контексті дослідження саме структури проходження державної служби, оскільки неоднозначність підходів до її характеристики зумовила існування різних думок щодо чинників такої структури.

Проходження державної служби є центральним інститутом державної служби, у якому відображається сама сутність державної служби з позиції її реалізації [1, с. 210]. Варто зазначити, що проходження державної служби містить у собі прийняття на державну службу, просування по ній службовців, стимулювання їхньої праці, вирішення інших питань, пов'язаних зі службою (маються на увазі певні юридичні факти, що характеризують службово-правовий стан державного службовця, який відображається в його особливій справі).

Важливими питаннями співвідношення понять є акцентування уваги на характеристиці таких явищ: а) тих завдань, реалізацію яких забезпечує державний службовець як під час проходження державної служби, так і під час здійснення службової кар'єри; б) публічного характеру повноважень державного службовця, які реалізуються за дорученням та від імені держави як під час проходження державної служби, так і під час здійснення службової кар'єри.

Найбільш предметно питання співвідношення понять «проходження державної служби» й «службова кар'єра» досліджувала Л. Р. Біла-Тіунова [2], яка зазначила: «Співвідношення понять «службова кар'єра» та «проходження державної служби» дає змогу визначити, що в структурному аспекті ці поняття співпадають повністю. Водночас якщо «службова кар'єра» – це переважно суб'єктивно-індивідуальний аспект розгляду цього поняття, то «проходження державної служби» – це об'єктивно-процедурний аспект цього поняття». Погоджуючись у цілому з такою тезою, варто зазначити, що необхідно звернути увагу також на інші відмінності цих понять.

По-перше, «проходження державної служби» передбачає процедуру «ходження», тобто певний рух, і не має значення його вектор (униз чи ввєрх

за державними посадами). Натомість поняття «службова кар'єра» в позитивному значенні містить у собі такий елемент, як рух тільки «вперед і ввверх», тобто її «злет», що саме визначає основну сутність кар'єри.

По-друге, важливе значення має той факт, що перелік елементів структури проходження державної служби не співпадає з переліком елементів структури службової кар'єри. Яскравим підтвердженням цього є їх визначення в Законі України «Про державну службу» [3] (далі – Закон). Відповідно до розділу 5 «Службова кар'єра» Закону до структури поняття «службова кар'єра» входять такі елементи: проходження державної служби; ранги державних службовців; просування державного службовця по службі; переведення державного службовця; службове відрядження; зміна істотних умов державної служби; оцінювання результатів службової діяльності; публічний звіт керівника органу виконавчої влади; стаж державної служби; правила внутрішнього службового розпорядку державного органу; підвищення рівня професійної компетентності державних службовців; індивідуальна програма підвищення рівня професійної компетентності державного службовця.

Водночас Закон у ст. 38 використовує поняття «проходження державної служби» лише як елемент поняття «службова кар'єра», у якій, власне, опосередковано й визначає його структуру: а) прийняття на державну службу; б) просування по службі державних службовців; в) вирішення інших питань, пов'язаних зі службою. Отже, на нормативному рівні поняття «проходження державної служби» та «службова кар'єра» співвідносяться як частина й ціле.

По-третє, у доктринальному сенсі, на нашу думку, поняття «проходження державної служби» є процедурно-правовою формою реалізації службової кар'єри. Ця теза обґрунтовується такими фактами: 1) службова кар'єра регламентується переважно матеріальними нормами, а проходження державної служби процедурними нормами; 2) службова кар'єра являє собою теоретичну суб'єктивно-об'єктивну концепцію щодо соціального аспекту певних кар'єрних маршрутів, а також уявлень про характер руху цими маршрутами, стрімкість, траєкторію кар'єри, ступінь її злитності, методи її реалізації тощо; 3) службова кар'єра є стратегічною, оскільки її зміст полягає в просуванні людини у своє гіпотетичне (службове, майнове, політичне, наукове, суспільне тощо) майбутнє. Якщо врахувати той факт, що в будь-якій ієрархічній системі присутня кар'єра, то і для державних органів, які характеризуються чітко визначеною ієрархією, і для державної служби, яка за своєю природою є ієрархічною системою державних посад та звань, ця риса має особливе значення, оскільки саме вона є тією рушійною силою, яка визначає й стимулює просування по службі; 4) службова кар'єра має кінцевим результатом успіх. Саме шляхом до успіху є службова кар'єра, а процес досягнення такого успіху - це проходження державної служби. При цьому поняття «успіх» може мати різне змістовне навантаження залежно від уявлень

державного службовця про нього: певна державна посада, незалежність, високе суспільне становище, влада, престиж, матеріальне становище, нагорода тощо. Отже, кар'єра завжди є мотивованою успіхом і цілеспрямованою на досягнення успіху. У низці випадків кар'єра – це сам процес досягнення успіху; 5) службова кар'єра завжди є мотивованою. Досягнення державним службовцем певного кар'єрного становища зумовлює необхідність конкретного визначення ним того кар'єрного рівня, до якого спрямовано його зусилля. Тобто державний службовець має чітко усвідомлювати, якого успіху він хоче досягти на державній службі та в якій формі виражається його успіх (слава, влада, матеріальне становище, суспільне визнання, незалежність тощо). Отже, просування службовця кар'єрними сходинками зумовлене певними мотивами, які визначаються державним службовцем. Мотивація службової кар'єри у свою чергу потребує від державного службовця планування свого кар'єрного росту, тобто визначення переліку заходів, які необхідно здійснити для досягнення своєї мети, та визначення строків їх реалізації. Водночас здійснення особою службової кар'єри є мотивованим також для суб'єкта призначення, оскільки така мотивація виявляється в отриманні найвищих і найсуттєвіших результатів діяльності державного службовця.

Список використаних джерел:

1. Ківалов С. В., Біла-Тіунова Л. Р. Публічна служба в Україні: підручник для студ. вищ. навч. закл. Одеса: Фенікс, 2009. 688 с.
2. Біла-Тіунова Л. Р. Службова кар'єра в Україні: монографія. Одеса: Фенікс, 2011. 540 с.
3. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 4. Ст. 43.

ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ У ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Панчишин Руслан Ігорович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права*

Чеська Республіка є однією з розвинутих європейських держав, яка пройшла шлях від жорстко централізованого державного управління до формування демократичної моделі публічного управління, заснованої на принципах повсюдності місцевого самоврядування та інших засадах, визначених Європейською хартією місцевого самоврядування. Так, відповідно до ст. 99 Конституції Чеської Республіки ця держава ділиться на громади, які є основними територіальними самоврядними одиницями. Територіальними самоврядними одиницями вищого рівня є землі або області [1].

У конституційному законодавстві Чеської Республіки регламентовано, що територіальні самоврядні одиниці є територіальними об'єднаннями людей, які мають право на самоврядування. Громада є складовою територіальної самоврядної одиниці більш високого рівня. Створення або ліквідація територіальної самоврядної одиниці більш високого рівня здійснюється тільки конституційним законом. Муніципалітети – повноправні юридичні суб'єкти; держава не має права втручатися в самоврядування, за винятком обумовлених законом випадків. Міста і селища розпоряджаються власними засобами, мають бюджет, відокремлений від державного. Самоврядування в них здійснюється за допомогою муніципального парламенту, який обирається кожні 4 роки місцевим населенням (умовою права голосу є постійне місце проживання в даному населеному пункті) [2, с. 7].

При цьому, слід зауважити, що муніципально-правова реформа у цій державі, як і у більшості європейських державах, здійснювалась у напрямку децентралізації публічної влади, розширення повноважень органів місцевого самоуправління.

У науковій літературі підкреслюється, що у Чехії було обрано політику добровільного об'єднання муніципалітетів, що, однак, не означало швидкого досягнення позитивних результатів. Наразі, Чехія розділена на 6 246 муніципалітетів, число яких значно збільшилося в останні два десятиліття. Близько 80% муніципалітетів мають населення менше 1 000 осіб. 5 566 муніципалітетів є сільськими (89,1%), у той час як проживають у них лише 28,3% жителів країни. У відповідь на рекомендації Ради Європи щодо оптимізації числа базових одиниць, урядом були здійснені кроки правового характеру: у 2005 році створено та зареєстровано 474 союзи муніципалітетів за участю 4680 муніципалітетів, тобто більш ніж на 70% від загального числа муніципальних утворень, в 2010 р. їх кількість зросла до 570. Такі союзи є об'єднаннями міжмуніципальної кооперації, що одержали також назву «мікрорегіонів»; спрощено порядок утворення добровільних об'єднань муніципалітетів, передбачено економічне стимулювання таких об'єднань [3].

Правовий статус територіальних громад, муніципальних об'єднань та органів місцевого самоуправління визначається Законом Чеської Республіки «Про обці (громади)» [4], у якому детально регламентовано види діяльності, які можуть здійснювати асоціації муніципалітетів, зокрема, до них належать: а) завдання в галузі освіти, соціальних послуг, охорони здоров'я, культури, пожежного захисту, правопорядку, захисту екології, туризму та захисту тварин; б) забезпечення чистоти муніципалітету, озеленення вулиць, забезпечення освітлення вулиць, вивезення, безпечна переробка, використання та утилізація сміття, водопостачання; в) установка, розширення і поліпшення мереж технічної інфраструктури та системи пасажирського транспорту; г) захист чистоти повітря, завдання, пов'язані з наданням стабільного опалення та водопостачання в об'єкти, які знаходяться в межах повноважень муніципалітету [5, с. 157].

У результаті здійснення реформи децентралізації законодавством вказані види діяльності було суттєво розширено, що було зумовлено також й тим, що фактично усі повноваження на місцевому рівні передано до відання органів місцевого самоуправління.

Окремі функції місцевої державної виконавчої влади у Чехії делеговані органам місцевого самоврядування, які відповідальні за їх здійснення перед урядом. Це суттєво підвищує роль місцевого самоврядування, але водночас послаблює централізованість державного управління [2, с. 36].

Деякі науковці зауважують, що з метою підтримки високого рівня децентралізації в країні в сучасних умовах актуалізуються проблемні питання у взаємодії урядових структур і місцевого самоврядування. У Чехії державний апарат продовжує сприяти поглибленню процесів регіоналізації на основі інституційного забезпечення соціально-економічної автономії місцевих територіальних громад. Важливим аспектом залишається дебюрократизація системи місцевого управління з метою ефективного та своєчасного надання необхідних послуг місцевому населенню. Загалом, у сучасній Чехії державна програма децентралізації стратегічно забезпечується на урядовому рівні, спеціалізовано - Міністерством регіонального розвитку [6, с. 7].

Отже, особливостями організації та здійснення реформи децентралізації у Чеській Республіці, які можуть бути використані, зокрема, для підвищення ефективності муніципально-правової реформи в Україні, є: 1) покладення в основу децентралізації принципу укрупнення територіальної організації первинних суб'єктів здійснення місцевого самоврядування – утворення асоціації муніципалітетів; 2) державне сприяння добровільному формуванню асоціацій муніципалітетів; 3) розширення повноважень органів місцевого самоврядування у тому числі за рахунок передання ним делегованих державних функцій на місцевому рівні, за виконання яких муніципалітети відповідальні напряму перед урядом.

Список використаних джерел:

1. Конституция Чешской Республики: Закон Украины от 16 декабря 1992 г. URL : <https://worldconstitutions.ru/?p=106>.
2. Система державного управління Республіки Чехія: досвід для України / уклад. Х. М. Дейнега ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. В. За-городнюка. Київ: НАДУ, 2011. 40 с.
4. Бодрова І. І. Європейський досвід удосконалення адміністративно-територіального устрою / Європейський досвід удосконалення місцевого самоврядування / Нац. акад. прав. наук України, Наук.-дослід. ін-т держ. буд. та місц. самоврядування ; редкол. Ю. П. Битяк [та ін.]. Харків: Оберіг, 2012. 64 с.
5. Про обці (громади): Закон Чеської Республіки № 128/2000 (Zákon č. 128/2000 Sb. o Obcích (obecní zřízení)). URL: [www.zakony.cz/seznamy/128-2000-sb-zakon-o-obcich-\(obecni-zrizeni\).html](http://www.zakony.cz/seznamy/128-2000-sb-zakon-o-obcich-(obecni-zrizeni).html).

6. Чиркін А. С. Організація місцевого самоврядування Чехії у світлі положень Європейської хартії місцевого самоврядування / Право та інновації. 2015. № 3 (11). С. 154-161.

7. Гайданка Е. И. Децентрализация поставторитарного государства в Чехии: теоретические и экономические аспекты. *Studia Humanitatis*. 2017. № 3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/detsentralizatsiya-postavtoritarnogo-gosudarstva-v-chehii-teoreticheskie-i-empiricheskie-aspekty>.

СТРОК ЗАВЧАСНОГО СПОВІЩЕННЯ ПРО ПРОВЕДЕННЯ МИРНОГО ЗІБРАННЯ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ

Припхан Ірина Ігорівна

Івано-Франківський юридичний інститут

Національного університету «Одеська юридична академія»,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного,
конституційного та адміністративного права*

В Україні право на проведення мирних зібрань, мітингів, демонстрацій передбачено статтею 39 Конституції України. Спеціальний закон, який би врегулював порядок проведення таких заходів, строки сповіщення про заплановані заходи, місце і час їх проведення, а також обмеження щодо реалізації цього права до сьогодні в Україні не прийнято.

Законодавством багатьох країн, у тому числі Конституцією України, на організатора мирного зібрання покладається обов'язок завчасно повідомляти адміністративний орган про такий захід. Така вимога є виправданою з огляду на позитивний обов'язок держави щодо створення необхідних умов для сприяння реалізації свободи зібрань та охорони громадського порядку, громадської безпеки та захисту прав і свобод інших осіб.

Європейський суд із прав людини, юрисдикцію якого визнала й Україна, у своєму рішенні по справі «Сергій Кузнецов проти Росії» від 23 жовтня 2008 р. наголошує, що «підпорядкування організації публічного зібрання дозвільній або повідомній системі зазвичай не зачіпає суті власне права на проведення зібрання, якщо мета такої процедури полягає у наданні органам влади можливості вжити розумних та необхідних заходів для забезпечення мирного проведення будь-якого зібрання, зустрічі або сходки, незалежно від характеру заходу» [1].

Принциповим є також і питання про строки завчасного сповіщення, оскільки у разі закріплення довгих строків, це пропорційно впливає на рівень тяжкості обмеження права на свободу мирних зібрань. ЄСПЛ щодо цього питання доволі чітко сформулював свою позицію: «строк завчасного сповіщення не повинен бути надто тривалим (зазвичай не більше кількох днів), але при цьому слід передбачити достатньо часу до заявленої дати проведення зібрання для того, щоб відповідні державні органи могли

запланувати та підготуватись до заходу (залучити працівників поліції, змонтувати обладнання тощо), а також для того, щоб регуляторний орган міг надати офіційну відповідь на повідомлення або подати термінову апеляцію до будь-якого трибуналу або суду у разі оспорювання в суді законності будь-якого з накладених обмежень» [2].

Водночас ЄСПЛ вказав і на те, що просте формальне порушення строку сповіщення не є ані суттєвою, ані достатньою причиною для притягнення організатора (учасників) мирного зібрання до відповідальності [1].

На переконання Р.С. Мельника, оптимально мінімальний строк завчасного сповіщення про мирне зібрання має становити три робочих дні з моменту отримання органом місцевого самоврядування або органом виконавчої влади відповідного повідомлення [3, с. 134]. Заслуговує на увагу пропозиція М. Смоковича, що правильно було б не визначати абсолютно мінімального строку сповіщення про мирне зібрання, а встановити його, до прикладу, залежно від прогнозованої кількості учасників зібрання: за десять днів до початку зібрання – в разі участі у ньому десяти тисяч учасників і більше, вісім днів – від семи до десяти тисяч учасників, п'ять днів – від п'яти до семи тисяч учасників, за 24 години до його початку – в разі участі не більше ста учасників [4, с. 24].

З цього приводу Європейський суд з прав людини у своєму рішенні в справі «Веренцов проти України» вказує, що «строк завчасного сповіщення не повинен бути надто тривалим (зазвичай не більше кількох днів), але при цьому слід передбачити достатньо часу до заявленої дати проведення зібрання для того, щоб відповідні державні органи могли запланувати та підготуватись до заходу (залучити представників поліції, змонтувати обладнання тощо), а також для того, щоб регуляторний орган міг надати офіційну відповідь-повідомлення або подати офіційну апеляцію до будь-якого трибуналу або суду в разі оспорювання в суді законності будь-якого з накладених обмежень [2].

Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 8 вересня 2016 року № брп/2016 [5] дійшов висновку, що положення Закону «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 року, а саме «публічні богослужіння, релігійні обряди, церемонії та процесії проводяться щоразу з дозволу відповідної місцевої державної адміністрації, виконавчого органу сільської, селищної, міської ради; клопотання про видачу вказаного дозволу подається не пізніше як за десять днів до призначеного строку проведення богослужіння, обряду, церемонії чи процесії, крім випадків, які не терплять зволікання», суперечать вимогам статей 8, 24, 35, 39 Конституції України, а, отже, дозвільний характер мирних зібрань в Україні визнаний недопустимим.

Під час акції протесту «Україна без Кучми» (грудень 2000 - березень 2001) активісти за 15 хвилин до початку мітингу заносили до Київської міської державної адміністрації повідомлення про своє зібрання і йшли на Майдан Незалежності, щоб це зібрання розпочати. Міністерство внутрішніх

справ у відповідь звернулося до Конституційного суду України, щоб той розтлумачив, що означає «завчасне сповіщення». Тобто, чи конституційними є дії активістів, які безпосередньо перед початком свого зібрання повідомляють органи влади про його організацію. Рішенням Конституційного Суду України від 19 квітня 2001 року N 4-рп/2001 надано тлумачення приписам частини першої статті 39 Конституції України щодо тривалості строків завчасного сповіщення, які мають бути у розумних межах і не повинні обмежувати передбаченого статтею 39 Конституції України права громадян на проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Конституційний Суд України вказав, що визначення конкретних строків завчасного сповіщення з урахуванням особливостей форм мирних зібрань, їх масовості, місця, часу проведення тощо є предметом законодавчого регулювання [6].

Європейський суд із прав людини у своєму рішенні по справі «Сергій Кузнецов проти Росії» від 23 жовтня 2008 р. зазначив, що спонтанні зібрання, з одного боку, суперечать вимозі, пов'язаній з необхідністю завчасного сповіщення про такий захід, проте з іншого боку, якщо такі зібрання носять мирний характер, вони є вкрай необхідними у демократичному суспільстві, оскільки дають змогу приватним особам оперативно реагувати на ті або інші події, що відбуваються у державі чи суспільстві, та висловлювати своє ставлення до них, а відтак – заборона мирного спонтанного зібрання у формі застосування санкцій не може визнаватися «необхідною у демократичному суспільстві». Поза сумнівом, у справі «Сергій Кузнецов проти Росії» від 23 жовтня 2008 р. заявник надав повідомлення про проведення пікету за вісім днів до запланованої дати, в той час як відповідно до чинних норм передбачено десятиденний строк повідомлення. Однак, з цього не випливає, що дводенна різниця якимось чином може погіршити здатність влади вжити необхідні заходи для проведення пікету. Враховуючи невеликі масштаби запланованого заходу, міська адміністрація не вважала затримку у поданні повідомлення істотною або важливою. Вона не лише швидко підтвердила отримання повідомлення, а й віддала наказ поліції забезпечити громадський порядок за 5 днів до запланованого заходу. Затримка не була відображена на докір заявнику в жодному офіційному документі, і не впливала на законність пікету. Фактично, це порушення вперше згадується в протоколі про адміністративне правопорушення, який був складений через 6 тижнів після проведення зібрання. За таких обставин, ЄСПЛ вважає, що формальне порушення строку повідомлення не було ні істотною, ні достатньою причиною притягнення заявника до адміністративної відповідальності (п. 43 рішення ЄСПЛ у справі Сергій Кузнецов проти Росії від 23 жовтня 2008 р.) [1].

Отже, обов'язок щодо сповіщення про зібрання може повною мірою реалізовуватися лише щодо тих заходів, які плануються заздалегідь. Спонтанні зібрання, як випливає вже з їх назви, виникають без проведення жодних підготовчих дій. При цьому, спонтанні зібрання є дозволеною

формою масових заходів, які, у разі їх мирного характеру, перебуватимуть під охороною ст. 39 Конституції України.

Можна зробити висновок, що процедура завчасного сповіщення слугує забезпеченню реалізації та балансуванню інтересів усіх осіб, яких тією або іншою мірою може стосуватися заплановане зібрання, а строк такого сповіщення необхідно все ж чітко окреслити в спеціальному Законі «Про мирні зібрання», враховуючи форму мирного зібрання, прогнозовану категорію учасників та їх кількість, місце, час його проведення тощо.

Список використаних джерел:

1. Постановление Европейского суда по правам человека по делу «Сергей Кузнецов (Sergey Kuznetsov) против Российской Федерации» от 23 октября 2008 г. URL: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ARB;n=87846>
2. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Веренцов проти України» від 11 квітня 2013 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-118393>.
3. Мельник Р. С. Право на свободу мирних зібрань: теорія і практика. Київ, 2015. 168 с.
4. Смокович М. Право на свободу мирних зібрань: реалії та перспективи в Україні. *Юридична Україна*. 2014. № 8. С. 22-29.
5. Рішення Конституційного Суду України від 8 вересня 2016 р. № 6-рп/2016 (справа про завчасне сповіщення про проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій). *Офіційний вісник України*. 2016. № 79. Ст. 2649.
6. Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2001 р. № 4-рп/2001 (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання). *Офіційний вісник України*. 2003. № 28. Ст. 1379.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ МІГРАЦІЇ ТА ЇЇ ВИДІВ

Посмітна Вероніка Володимирівна

*Головне управління Державної міграційної служби у м. Києві,
головний спеціаліст відділу юридичного забезпечення*

Міграційні процеси в Україні стали актуальним явищем і почали досить суттєво впливати на політичні, економічні і культурні аспекти життя нашої країни. У наш час поняття міграції потребує переосмислення і оцінки як з боку українських політиків, так і з боку вчених.

Юридична енциклопедія визначає поняття міграція «(від латинського *migratio* – перехід, переїзд, переселення, від *migrare* – переходити, переїздити, переселятися) – переміщення населення через кордон тих чи інших територій у межах однієї країни або з однієї країни в іншу із зміною назавжди чи на тривалий час постійного місця проживання або з регулярним поверненням до нього» [1, с. 641]. Простіше кажучи, зазначене поняття

«міграція» є специфічним процесом територіального переміщення населення, який завершується зміною постійного місця проживання, і означає переселення [2, с. 158].

Залишаючись незмінним, загальне поняття міграції для України, яка знаходиться в стадії війни, набуло дещо іншого значення. Міграція в Україні – це не тільки переміщення населення через кордон тих чи інших територій у межах однієї країни та закордон, але це ще й спосіб забезпечити своє здоров'я та життя мешканцями окупованих територій Донбасу та анексованого Криму. Збідніла Україна виштовхує своїх громадян закордон шукати роботу та хоч якось заробляти на утримання сім'ї тощо.

Можна назвати наступні критерії класифікації міграції: територіальний критерій; правова ознака; мета міграції.

За територіальним критерієм міграцію можна поділити на внутрішню і закордонну. Внутрішні мігранти – це такі особи, які перетнули внутрішні адміністративні межі. В основному це межі областей, або ж межі районів. Основною причиною внутрішньої міграції в Україні дотепер є війна на сході нашої держави та анексія Криму. Станом на 29 жовтня 2018 року за даними Міністерства соціальної політики внутрішніх переселенців зі Сходу України та Криму нараховувалось 1 млн 522 тис. [3]. І це тільки зареєстрованих у відповідних органах виконавчої влади. Безумовно, що, як і до війни, є внутрішні мігранти, які з різних причин (економічних, соціальних, освітніх, лікарняних, екологічних та інших) перетинають внутрішні адміністративні кордони і оселяються постійно або тимчасово у вибраних місцях.

Закордонні мігранти – це особи, які проживали в Україні і перетнули міжнародні кордони з метою постійного чи довгострокового проживання. Статус цих осіб визначається законодавством країни, що приймає, а також міжнародним законодавством.

Залежно від причин міграції мігранти поділяються на трудові, етнічні, політичні тощо. Нині турбує велика кількість трудових мігрантів з України, які виїжджають за кордон для працевлаштування, оголяючи внутрішній трудовий ринок праці. Щодо кількості закордонних мігрантів називають цифри досить різні: до 2 мільйонів працівників в Польщі, 3 мільйонів в Росії і невідомо скільки їх осіло в інших країнах.

Щодо емігрантів, то «за інформацією Державної прикордонної служби, в 2018 р. в Україні побувало понад 27 млн. іноземців. Найбільше до нас приїхало громадян Молдови – 4,1 млн, Білорусі – 2,5 млн, Росії – 1,5 млн, Польщі – 1 млн. Також значний потік приїжджих спостерігався з Угорщини – 828 тис. і Румунії – 645 тис. Прикордонники відзначають, що очевидна тенденція до збільшення потоку іноземців в Україну» [4].

За правовою ознакою мігрантів можна поділити на легальних, напівлегальних та нелегальних.

За метою мігрантів можна поділити на такі групи: мігранти політичні, трудові, з метою навчання, з метою лікування, з метою участі в спортивних заходах, з метою туризму тощо.

Отже, в Україні міграція перетворилася на негативне явище, яке згубно впливає на економічні та соціальні процеси, перетворює українців на обслуговуючий персонал у розвинених державах світу, джерело трудових ресурсів для цих держав і створення дефіциту робочої сили в нашій країні.

Список використаних джерел:

1. Бакаєв О. В. Римаренко Ю. І. Міграція. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [голова редкол. Ю. С. Шемшученко]. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1998–2004. Т. 3: К–М. 2001. 789 с.
2. Романюк М. Д. Міграції населення України за умов перехідної економіки: *Методологія і практика регулювання*/ НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України. Львів: Світ, 1999. 289 с.
3. В Україні зареєстровано майже 1,53 млн внутрішніх переселенців. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/541227.html>
4. Іщенко А. Трудова міграція в Україну: хто до нас їде і навіщо країні мігранти. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/443674/trudova-migratsiya-v-ukrayinu-hto-do-nas-yide-i-navishho-krayini-migranty>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА ПОШИРЕННЯ СОРТУ РОСЛИН

Рибачек Валентин Кіндратович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри
конституційного, адміністративного та міжнародного права,*

Бурковська Анастасія Леонідівна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
студентка 4 курсу*

Аграрні відносини, як і будь-які суспільні відносини, невпинно розвиваються, а тому потребують відповідного удосконалення норм права, які регулюють такі відносини. Так, наприклад, наукові основи селекції вперше заклад Чарльз Дарвін, в Україні ж вона почала розвиватися наприкінці 19 ст., коли виникли перші станції для селекції цукрового буряка й інших сільськогосподарських культур. Метою селекції є виведення нових сортів рослин - стійких груп, штучно створених людиною, які володіють необхідними спадковими властивостями. Створення “удосконалених” сортів є результатом інтелектуальної діяльності селекціонера, а тому є об’єктом

права інтелектуальної власності та регулюється відповідними нормативно-правовими актами.

Згідно зі ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [1].

Праву інтелектуальної власності на сорти рослин присвячено главу 42 Цивільного кодексу України, Закон України “Про охорону прав на сорти рослин” та Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин 1961 року.

Виводячи новий сорт селекціонер (автор сорту рослин) як суб’єкт права інтелектуальної власності на сорт рослин набуває немайнові та майнові права інтелектуальної власності на такі сорти.

Так, відповідно до ст. 485 ЦК України зміст права інтелектуальної власності на сорти рослин становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, засвідчені державною реєстрацією; майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, засвідчені патентом, а також майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин, засвідчене державною реєстрацією [2].

Згідно зі ст. 1 Закону України “Про охорону прав на сорти рослин” поширення сорту – це комерційне розповсюдження посадкового матеріалу - матеріального носія сорту, занесеного до Реєстру сортів рослин України [3].

Відповідно до частини 1 ст. 39-1 цього ж Закону майновим правом інтелектуальної власності на поширення сорту рослин є право його володаря на поширення сорту і на дозвіл чи заборону поширення сорту іншими особами. А відповідно до частини 2 цієї ж статті Закону право на дозвіл чи заборону поширення сорту полягає в тому, що без дозволу власника майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту рослин не можуть здійснюватися щодо посадкового матеріалу сорту такі дії: а) пропонування до продажу; б) продаж або інший комерційний обіг; в) зберігання для будь-якої із цілей, зазначених у пунктах "а" і "б" цієї частини.

Відповідно до статті 14 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» сорт вважається придатним для поширення в Україні, якщо він відмінний, однорідний та стабільний, може бути використаний для задоволення потреб суспільства і не заборонений для поширення з підстав загрози життю і здоров'ю людей, нанесення шкоди тваринному і рослинному світу, збереженню довкілля.

Право на поширення сорту в Україні виникає з дня прийняття рішення про державну реєстрацію майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту. Підставою для прийняття рішення про державну реєстрацію сорту з подальшим внесенням до реєстру сортів України є позитивні результати кваліфікаційної експертизи з визначення критеріїв відмінності, однорідності, стабільності та показників придатності сорту до поширення в Україні. Постановою Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2018 р. № 774 «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру

сортів рослин, придатних для поширення в Україні» передбачено внесення до Реєстру сортів рослин України відомостей про сорт після прийняття рішення про його державну реєстрацію та про державну реєстрацію прав на сорт і сплати відповідного збору [4].

Наказ Міністерства аграрної політики України від 30 серпня 2002 р. містить перелік Критеріїв заборони поширення сортів в Україні. Власники майнових прав сортів рослин протягом чинності майнових прав на сорт – 30 років і 35 років – на сорти дерев і винограду мають підтримувати відповідний сорт шляхом його відтворення зі збереженням відповідного генотипу чи комбінації генотипів. Після припинення строку чинності майнових прав на сорт рослини будь-яка фізична або юридична особа чи попередній власник майнових прав на сорт має право зареєструватися підтримувачем сорту відповідно до наказу Державної служби з охорони прав на сорти «Про затвердження Порядку поширення в Україні сорту, на який не розповсюджується виключне право власника» від 12 березня 2003 року [5].

Згідно зі ст. 11 цього Закону «Про охорону прав на сорти рослин» різновидами сорту, на які можуть набуватися права, є клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція.

Сорт вважається придатним для набуття права на нього як на об'єкт інтелектуальної власності, якщо за проявом ознак, породжених певним генотипом чи певною комбінацією генотипів, він є новим, відмінним, однорідним та стабільним.

Що ж стосується новизни, сорт вважається новим, якщо до дати, на яку заявка вважається поданою, заявник чи інша особа за його дозволом не продавали чи будь-яким іншим способом не передавали матеріал сорту для комерційного використання: а) на території України - за рік до цієї дати; б) на території іншої держави - щодо деревних та чагарникових культур і винограду за шість років і щодо рослин інших видів за чотири роки до цієї дати.

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за проявом його ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою.

Сорт, що протиставляється заявленому, вважається загальновідомим, якщо: а) він поширений на певній території в будь-якій державі; б) відомості про прояви його ознак стали загальнодоступними у світі, зокрема шляхом їх опису в будь-якій оприлюдненій публікації; в) він представлений зразком у загальнодоступній колекції; г) йому надана правова охорона і/або він внесений до офіційного реєстру сортів в будь-якій державі, при цьому він вважається загальновідомим від дати подання заявки на надання права чи внесення до реєстру.

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження всі рослини цього сорту залишаються достатньо схожими (однорідними) за своїми основними ознаками, зазначеними в описі сорту.

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в описі сорту, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Власник майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту має право передати своє право на поширення сорту на підставі договору будь-якій особі. Однак, станом на сьогодні жодним нормативно-правовим актом не передбачено порядку укладення та умов такого договору, на відміну від ліцензійного договору на використання сорту. З аналізу судової практики вбачається, що через неврегульованість питання договору на поширення сорту рослин, укладаються ліцензійні договори, одним із пунктів яких є якраз питання права на поширення сорту рослин. Варто зазначити, що законодавець чітко розмежовує ці два види договорів.

Необхідність правового регулювання порядку укладення такого договору має практичне значення, оскільки агробізнес невпинно розвивається, а агрофірми та фермери зіштовхуються з порушенням їх прав інтелектуальної власності.

Специфічний характер суспільних відносин у сфері розпорядження правами інтелектуальної власності вимагає посиленої правової охорони та досконалого законодавчого регулювання процедури укладення та виконання договорів на поширення сорту рослин. Чинний Цивільний кодекс України в цілому на належному рівні встановлює вимоги щодо істотних умов, змісту та реалізації таких договорів. Але все ж таки варто внести зміни у відповідне законодавство України, зокрема доповнити ЦК України статтею, яка б надавала чітке визначення договору на поширення сорту рослин, а також відповідальність у разі його порушення. Окрім того, необхідно передбачити зміни й до Закону України “Про охорону прав на сорти рослин”, в якому б детально визначались умови та порядок укладення такого договору.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Закон України 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Цивільний кодекс України. Закон України 16.01.2003 № 435-IV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Закон України “Про охорону прав на сорти рослин” 21.04.1993 № 3116-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12>.
3. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2018 р. № 774. *Офіційний вісник України* від 12.10.2018. № 78. Ст. 2597.

4. Про затвердження Порядку поширення в Україні сорту, на який не розповсюджується виключне право власника : наказ Державної служби з охорони прав на сорти від 12 березня 2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 14. Ст. 639.

ЩОДО СПРОЩЕННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ ШЛЯХОМ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Долженков Олександр Валерійович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри адміністративного та фінансового права*

Призначення податкової системи, яка є відображенням і органічною складовою економічної моделі розвитку країни, полягає не лише у збиранні податків та забезпеченні доходної частини бюджету для виконання державою своїх функцій, а й у сприянні досягненню стратегічної мети розвитку національної економіки.

Проте, податкова система України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не сприяє зростанню економічної активності суб'єктів господарювання. Основна проблема української податкової системи полягає в надмірному навантаженні як на бізнес, так і на громадян, унеможливорює ефективне фінансове планування, підвищує бізнес-ризик, що не сприяє зовнішньому та внутрішньому інвестуванню, призводить до деградації української економіки, ліквідації виробництв.

Найбільш складною є система адміністрування податків, яка характеризується складністю адміністрування податків та їх декларуванням, зокрема, складністю адміністрування податку на прибуток підприємств, що потребує подальшого удосконалення.

Відповідно до підпункту 134.1.1. пункту 134.1. статті 134 Податкового кодексу України об'єктом оподаткування податком на прибуток підприємств є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, які виникають відповідно до положень цього Кодексу [1].

Для платників податку, у яких річний дохід від будь-якої діяльності (за вирахуванням непрямих податків), визначений за правилами бухгалтерського обліку за останній річний звітний (податковий) період не перевищує двадцяти мільйонів гривень, об'єкт оподаткування може визначатися без коригування фінансового результату до оподаткування на усі різниці (крім від'ємного значення об'єкта оподаткування минулих податкових (звітних) років), визначені відповідно до положень цього розділу.

Згідно із частиною третьою статті 55 Господарського кодексу України суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва [2].

Суб'єктами мікропідприємництва є: фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи-підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; юридичні особи-суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України. Суб'єктами малого підприємництва є: фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи-підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; юридичні особи-суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Отже, до суб'єктів мікропідприємництва та малого підприємництва належать юридичні особи-суб'єкти господарювання річний дохід від будь-якої діяльності яких не перевищує суму, еквівалентну 2 та 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України. Станом на сьогодні, ця сума становить 54,0 та 300,0 мільйонів гривень відповідно.

Враховуючи вищевикладене, з метою спрощення адміністрування податку на прибуток підприємств, подолання перешкод для ведення бізнесу, ефективного фінансового планування, підвищення інвестиційної привабливості як фундаменту для забезпечення економічного зростання країни, необхідно внести зміни до абзацу восьмого підпункту 134.1.1. пункту 134.1. статті 134 Податкового кодексу України та об'єкт оподаткування (річний дохід від будь-якої діяльності (за вирахуванням непрямих податків), визначений за правилами бухгалтерського обліку за останній річний звітний (податковий) період, який не перевищує 300,0 мільйонів гривень) суб'єктів мікропідприємництва та малого підприємництва визначати без коригування фінансового результату до оподаткування на усі різниці (крім від'ємного значення об'єкта оподаткування минулих податкових (звітних) років).

З метою спрощення адміністрування податку на прибуток підприємств також необхідно уніфікувати податковий і бухгалтерський облік, зокрема, в частині коригування фінансового результату до оподаткування на різниці, які виникають при нарахування амортизації необоротних активів.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2755-17#n256>.
2. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/436-15#n380>.

**ФОРМИ ЗДІЙСНЕННЯ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО КОНТРОЛЮ
РАХУНКОВОЮ ПАЛАТОЮ УКРАЇНИ**

Олексій Уляна Олександрівна

Чернівецький юридичний інститут

*Національного університету «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри конституційного, адміністративного та
фінансового права*

Форма (лат. Forma) – це зовнішній прояв якого-небудь змісту. У правовій науці під формою контролю прийнято розуміти зовнішній його прояв у конкретних діях, які у свою чергу, можуть відрізнитися як за характером, так і за обсягом [3, с. 15]. Так, якщо контроль показує нам, яку саме діяльність щодо виконання своїх повноважень чи завдань повинен вчиняти контролюючий орган, то за допомогою форм контролю можна зрозуміти яким саме чином буде вчинятись така діяльність чи контроль.

Вчені по різному трактують значення форм контролю. Так, В.К. Колпаков зазначає, що «форми покликані забезпечувати найбільш доцільне виконання функцій, досягнення цілей з найменшими витратами сил, засобів і часу» [2, с. 179]. Г. М. Остапович [4, с. 88-89] визначає правову форму контролю як передбачену нормами права та віднесену законом до компетенції суб'єктів державного контролю цілісну сукупність пов'язаних підставою та поставленою метою заходів, спрямованих на одержання, збір, перевірку, аналіз, оцінку, обробку, зберігання відомостей для встановлення відповідності об'єкта контролю заданим параметрам, виявлення та усунення відхилень від них, а також підстави та порядок (процедури) здійснення цих заходів.

О. Ю. Грачова зазначає що «фінансовий контроль здійснюється в різних формах, під якими розуміють способи вираження його вмісту, внутрішньої організації, які модифікуються зі змінами цього вмісту. Одночасно форма активно впливає на вміст, прискорюючи чи призупиняючи його розвиток, в залежності від того наскільки вона відповідає його зміненому вмісту» [6, с. 49].

Багато вчених пов'язують форми контролю з видами контролю. Так, наприклад, такі науковці, як: Кучерявенко М. П., Воронова Л. К., взагалі не класифікують форми фінансового контролю, а поділяють тільки за методами та видами. Інші науковці, виходячи з видів, класифікують форми фінансового і парламентського контролю, називаючи такі форми як: попередній, поточний та наступний контроль, окрім того парламентський контроль може здійснюватися за допомогою таких форм як ревізія перевірка, аудит та інші.

Рахункова палата займає центральне місце серед суб'єктів парламентського контролю і від імені Верховної Ради України здійснює зовнішній фінансовий контроль підконтрольних об'єктів, функціонально і організаційно незалежна від стороннього впливу, що є гарантією виконання покладених на неї завдань. Так, Койчева О.С. у своєму дисертаційному дослідженні, проаналізувавши точки зору багатьох науковців в сфері фінансового права та економіки, зробила висновок, що форма діяльності Рахункової палати – це зовнішній вираз конкретного змісту, який складається з повноважень членів Рахункової палати, направлених на виконання покладених на них функцій та завдань, які реалізуються відносно підконтрольних об'єктів шляхом застосування певних методів, що направлені на досягнення заздалегідь визначеної мети, з обов'язковою фіксацією результатів заходу [1, с. 114]. У ст. 4 ЗУ «Про Рахункову палату» зазначається що державний зовнішній фінансовий контроль (аудит) забезпечується Рахунковою палатою шляхом здійснення фінансового аудиту, аудиту ефективності, експертизи, аналізу та інших контрольних заходів. Фінансовий аудит полягає у перевірці, аналізі та оцінці правильності ведення, повноти обліку і достовірності звітності щодо надходжень і витрат бюджету, встановлення фактичного стану справ щодо цільового використання бюджетних коштів, дотримання законодавства при здійсненні операцій з бюджетними коштами. Аудит ефективності передбачає встановлення фактичного стану справ та надання оцінки щодо своєчасності і повноти бюджетних надходжень, продуктивності, результативності, економності використання бюджетних коштів їх розпорядниками та одержувачами, законності, своєчасності і повноти прийняття управлінських рішень учасниками бюджетного процесу, стану внутрішнього контролю розпорядників бюджетних коштів. Фінансовий аудит виступає зовнішнім виразом діяльності (формою), який здійснюється за допомогою певних засобів – перевірки, аналізу та оцінки [5, ст. 4]. Під ревізією розуміють форму наступного фінансового контролю, що є системою обов'язкових контрольних дій згідно заздалегідь затвердженої програми, у вигляді документальної та фактичної перевірки дотримання підприємством, установою чи організацією законодавства з фінансових питань, законності, доцільності й ефективності здійснених господарських і фінансових операцій, достовірності та правильності обліку та звітності. Тож, ревізія є зовнішнім виразом сукупності певних методів, направлених на досягнення поставленої мети [1, с. 124].

Відповідно до законодавства Рахункова палата проводить експертизу, поданого до Верховної Ради України, проекту закону про Державний бюджет України (включаючи матеріали, що додаються до цього проекту закону) та готує відповідні висновки, аналізує виконання Державного бюджету України та готує відповідні висновки, а також пропозиції щодо усунення виявлених відхилень і порушень. [5, ст. 7]

Зважаючи на вище наведеного можна стверджувати, що Рахункова палата за допомогою форм контролю здійснює свою діяльність та реалізовує поставлені на неї повноваження та обов'язки.

Список використаних джерел:

1. Койчева О. С. Рахункова палата як суб'єкт фінансового контролю : дис. канд. юр. наук : 12.00.07. Койчева Ольга Семенівна. Одеса, 2016. 237 с.
2. Курс адміністративного права України : підручник В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко [та ін.] за ред. В. В. Коваленка. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
3. Майданник, О. О. Форма парламентського контролю: поняття, особливості, різноманітність. О. О. Майданник. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2006. № 5. С. 14-25.
5. Остапович Г. М. Державний контроль на ринку цінних паперів України : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Г. М. Остапович. Київ, 2006. 205 с.
6. Про Рахункову палату : Закон України від 11.07.1996 р. № 315/96. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 43. Ст. 4, 7.
7. Финансовое право. Отв. ред. Е. Ю. Грачева, Г. П. Толстопятенко. Москва, 2009. С. 49.

ДО ПИТАННЯ ВИДУ ЮРИСДИКЦІЇ ЩОДО ВИРШЕННЯ ТРУДОВИХ СПОРІВ НА ПАТРОНАТНІЙ СЛУЖБІ

Кропивна Катерина Олексіївна

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
аспірантка*

Прийняття 3 жовтня 2017 р. нової редакції Кодексу адміністративного судочинства України (далі КАСУ) набагато покращило його текст і встановило критерії відмежування адміністративної юрисдикції від інших юрисдикцій за предметами правових спорів [1].

За п. 2 частини 1 статті 19 КАСУ юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби [1, ст. 19]. Не заперечуючи в основному проти такого підходу щодо юрисдикції адміністративних судів, однак можемо висловити свою думку

щодо самого визначення публічної служби та неузгодженості норм матеріального та процесуального права.

Аналізуючи п. 17 ч. 1 ст. 12 КАСУ хотіла б зазначити, що поняття публічної служби, визначене в даній статті, не є зовсім відповідає загальним підходам визначення цього узагальнюючого поняття і тим самим впливає на юрисдикцію адміністративних судів. Адже публічна служба в нормі, що визначена в названому пункті законодавцем розглядається як «діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування». Отже процесуальний адміністративно-правовий нормативний акт патронатну службу відніс до публічної служби [1, п.17 ч. 1 ст. 12], а втім і вирішення спорів щодо прийняття на дану службу, її проходження, звільнення з патронатної служби віддано під юрисдикцію адміністративних судів [1, п. 2 ч. 1 ст. 19].

Звичайно ж потрібно зважати на те, що як зазначено в ч. 6 п. 4 Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20.05.2013 № 8 «Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів» «Суди повинні враховувати, що юрисдикція адміністративних судів може бути встановлена законом, зокрема статтею 23 Закону України від 13 січня 2011 року № 2939-VI "Про доступ до публічної інформації", статтями 28, 30 Закону України від 22 березня 2012 року № 4572-VI «Про громадські об'єднання», частинами четвертою, п'ятою статті 82 Закону України від 21 квітня 1999 року № 606-XIV «Про виконавче провадження» [2]. Для судової гілки влади виконання закону, його приписи є обов'язковими, і що б не було записано в постановах судових органів, або органів виконавчої влади, чи місцевого самоврядування, якщо припис не відповідає закону, суддя його залишає поза своєю увагою, коли розглядає справу.

Але, якщо закон не відповідає нормам природного права, а також висновкам правової науки на даному історичному розвитку держави, його потрібно змінювати, особливо, коли в законодавчих нормах закладено протиріччя. Як правильно зазначається в ч. 2 п. 2 вказаної вище Постанови «для розгляду спору адміністративним судом необхідно встановити його публічно-правовий зміст (характер). Для з'ясування характеру спору суди повинні враховувати, що протилежним за змістом є приватноправовий спір. Це означає, що в основі розмежування спорів лежить поділ права на публічне та приватне».

Якби законодавець відніс патронатну службу до державної служби, не виникало б питання щодо виду юрисдикції за правилами якої потрібно було б розглядати спори щодо її проходження і особливо щодо прийняття на цю службу та звільнення з неї [3]. Оскільки за чинним законодавством таке положення відсутнє, необхідно вчинити правовий аналіз патронатної служби.

За нормою п. 18 ч. 3 ст. 3 Закону України «Про державну службу» дія цього закону не поширюється на працівників патронатної служби. Крім того, в даному законі відноsinам патронатної служби присвячена норма лише однієї статті [3, ст. 91] Як зазначено в ч. 4 ст. 91 цього закону «На працівників патронатної служби поширюється дія законодавства про працю, крім статей 39-1, 41-43-1, 49-2 Кодексу законів про працю України» [3 ст. 91]. Виникає питання, чи в такому разі патронатна служба в державних органах є державною службою, чи вона не являється такою. За вказаними вище статтями КЗпП України на службовців патронатної служби не поширюються норми трудового законодавства, які передбачають автоматичне продовження дії строкового договору на невизначений строк, що застосовується до інших працівників, як це передбачає ст. 39-1 КЗпП України. Ст. 41 КЗпП передбачає додаткові підстави розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу з окремими категоріями працівників за певних умов. В ній ідеться про підстави звільнення керівників, заступників керівників підприємства, установи, організації, головних бухгалтерів підприємств, деяких співробітників доходів і зборів, яким присвоєно спеціальні звання, і службовими особами центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну, політику у сферах державного фінансового контролю та контролю за цінами. Відповідальність у вигляді звільнення з посади не розповсюджується за деякі інші провини працівників, причетних до виплати заробітної плати, працівників, які виконують виховні функції, працівників, що перебувають всупереч вимогам Закону України "Про запобігання корупції" у прямому підпорядкуванні у близької особи тощо. Не розповсюджуються на них і умови переважного права на залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці, передбачені для інших працівників ст. 42 КЗпП України. Не користуються працівники патронатної служби і переважним правом на укладення трудового договору у разі поворотного прийняття на роботу (ст. 42-1), при їх звільненні не враховується положення щодо розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу за попередньою згодою виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника) (ст. 43) та без згоди цієї організації (ст. 43-1) [4 ст. 91]. Питанням патронатної служби приділяється увага також і в інших законах. Передовсім потрібно відзначити, що на посаду патронатної служби особи призначаються або їхнім безпосереднім керівником (Прем'єр-міністром), або державним секретарем міністерства за поданням, віце-прем'єр-міністра чи міністра. Звільнення працівників патронатної служби також є особливим, наприклад, припинення повноважень Кабінету Міністрів України є підставою для звільнення з посад працівників патронатних служб Першого віце-прем'єр-міністра України, віце-прем'єр-міністрів України та міністрів, які не очолюють міністерство [5, ст. 42, 47]. Наприклад ч. 7 ст. 12 Закону України від 17. 03.2011 р. № 3166-VI «Про центральні органи виконавчої влади» передбачає, що «на працівників

патронатної служби поширюється дія законодавства про працю з особливостями, встановленими законом». [6]. Причому в цій же статті вказується на те, що патронатна служба міністра є допоміжною ланкою в міністерстві і в її завдання входять консультування міністра, підбір і підготовка матеріалів для цієї посадової особи, забезпечення організації зустрічей міністра із посадовими особами інших органів та зв'язок з громадськістю. Патронатна служба міністра не має права давати доручення працівникам міністерства та іншим державним службовцям. Отже працівники цієї служби не мають повноважень на виконання виконавчої влади і не є її представниками. Вони служать не суспільству в цілому, а окремим керівникам, допомагають їм виконувати обов'язки, що покладені на них законодавством. Виникає питання, чи є патронатна служба публічною службою? Лінгвістичне тлумачення слова публічний полягає у визначенні змісту цього слова, встановленні лексичного зв'язку між цим словом і словом служба. Звернемося до граматичного значення цього слова. Академічний словник української мови дає визначення слова «публічний», як такий, що «відбувається в присутності публіки, людей; прилюдний». [7]. Тлумачний словник російської мови також дає визначення слова «публичный», як такий, що «відбувається в присутності публіки, призначений для усіх бажаючих, відкритий, гласний» [8]. Виданий в Мінську новий словник іноземних мов та висловів також трактує слово «публічний» як «той, що відбувається прилюдно, тобто прилюдно та гласно» [9, с. 671]. В польській мові «публічний (publiczny)» це «такий, котрий дотичний громадськості, суспільству, служить людям, створений для людей» [10].

Остільки всі інші норми трудового законодавства розповсюджуються на працівників патронатної служби, оскільки працівники патронатної служби не являються державними службовцями. Вони є працівниками державних органів як юридичних осіб публічного права. А отже спори щодо їхнього правового стану як працівників мають визначатися в межах приватно-правових відносин, суб'єктами яких в принципі вони і являються, це тягне за собою цивільно-правову юрисдикцію щодо вирішення таких спорів. Що стосується інших рішень, дій та бездіяльності державних органів, які порушують права службовців патронатної служби, що підпадають під регулювання норм публічного права, так на ці правовідносини поширюється адміністративна юрисдикція.

Відтак, п. 17 ч. 1 ст. 12 КАСУ пропонуємо викласти в новій редакції, виключивши з чинної редакції цього пункту слова «патронатна служба». Вирішення спорів з приводу прийняття громадян на патронатну службу, її проходження, звільнення з патронатної служби доцільно передати на розгляд судів цивільної юрисдикції, зважаючи на те, що трудові спори мають вирішуватися в межах саме цього виду юрисдикції.

Список використаних джерел:

1. Кодексу адміністративного судочинства України. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст.436.
2. Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів: Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20.05.2013 № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008760-13/print>
3. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII . *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.
4. Кодекс законів України про працю. *Відомості Верховної Ради України*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.
5. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 11. Ст.143.
6. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.
7. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/publichnyj>
8. Словарь русского языка. В четырех томах. / Под ред. А. П. Евгеньевой. 3 изд. Стереотип. Москва: Русский язык, 1985-1988. Т. 3 П– Р. 1987. 752 с.
9. Новейший словарь иностранных слов и выражений. Мн.: Современный литератор, 2006. 976 с.
10. Wolny wielojęzyczny Wikisłownik. URL: https://pl.wiktionary.org/wiki/Wikisłownik:Strona_główna

КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Валевська Наталія Олександрівна

Аспірантка Національного університету «Одеська юридична академія»

У спеціальній літературі термін “*класифікація*” (від лат. *classis* – розряд, клас і *ficatio facio* – роблю, розкладаю) визначається як система супідрядних понять (класів об'єктів) тієї або іншої галузі знань чи діяльності людини, що використовується як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями або класами об'єктів, а також для точного орієнтування в розмаїтості понять або відповідних об'єктів [1, с. 115].

Класифікація є одним з найважливіших інструментів методології теорії права, що дозволяють упорядкувати за певними ознаками і критеріями безліч правових явищ і процесів, виявити їх сутність, відбити у них все випадкове і суб'єктивне.

Класифікація адміністративних послуг – це їх поділ на окремі види за певними суттєвими ознаками, які визначають специфічну роль кожного із різновидів послуг у задоволенні суб'єктів адміністративного права.

Класифікація надає можливість:

- 1) чітко визначити місце кожної адміністративної послуги у системі послуг, що надаються публічною владою;
- 2) охарактеризувати функції адміністративних послуг;

- 3) визначити межі регульованого впливу з допомогою адміністративних послуг;
- 4) визначити ступінь задоволення потреб суб'єктів адміністративного права за допомогою надання послуг;
- 5) визначити особливості кожного із видів послуг;
- 6) встановити органи або установи, які мають надавати той чи інший вид послуг;
- 7) визначити стандарти надання адміністративних послуг.

Тому, враховуючи специфічність ознак, притаманних діяльності органів влади з надання адміністративних послуг, багатогранність та розмаїтість цієї діяльності, велику кількість адміністративних послуг, а також для кращого розуміння сутності зазначеного інституту адміністративного права, який реально існує, володіє стійкими ознаками і вимагає певної систематизації, доцільно розглянути критерії класифікації адміністративних послуг [2].

Нині інститут адміністративних послуг є досить новим. Теоретичних розробок щодо визначення характеристик цих послуг недостатньо. На сьогодні ще не існує єдиної, офіційно прийнятої класифікації адміністративних послуг, а є лише різні авторські підходи науковців. Здійснене нами вище узагальнення основних ознак, які ідентифікують діяльність органів публічної влади як надання адміністративних послуг, дає можливість перейти до класифікації цих послуг.

Початок класифікації адміністративних послуг в Україні запровадили представники Центру політико-правових реформ І. Б. Коліушко і В. П. Тимощук у науково-практичному нарисі “Адміністративна реформа для людини”, а також автори монографії Адміністративні послуги у сфері внутрішніх справ [3].

Враховуючи те, що людина є найвищою цінністю для держави, а також пріоритет суб'єктів приватного права можемо констатувати, що найголовнішим критерієм класифікації адміністративних послуг є суб'єкт їх отримання. Наступними можна виділити критерії: 1) зміст адміністративної діяльності щодо їх надання, 2) галузь надання, 3) суб'єкт надання адміністративні послуги, 4) кількість відомств (суб'єктів), задіяних до процедури надання, 5) платність, 6) джерело фінансування, 7) причина звернення, 8) форма реалізації, 9) наявність проміжного результату, 10) необхідність для споживача, 11) доступність, тобто можливість суб'єктами звернення безперешкодно отримати ту чи іншу послугу, 12) кількість суб'єктів, задіяних до процедури надання послуги, 13) спосіб одержання, 14) необхідність стандартизації та регламентації надання кожної адміністративної послуги.

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [голова редкол. Ю. С. Шемшученко]. – К. : Вид-во “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 1998–2004. – Т. 3: К–М. – 2001. – 789 с.

2. Адміністративні послуги у сфері внутрішніх справ: Монографія / І. П. Голосніченко, О. Г. Циганов, О. О. Попова, М. О. Журба, І. В. Бойко; за ред. д.ю.н., проф. Заслуженого юриста України І. П. Голосніченка, к.т.н., доц. О. Г. Циганова. – К.: НТУУ «КПІ», ДНДІ МВСУ, 2015. – 590 с.

3. Адміністративна реформа для людини: Науково-практичний нарис / І. Б. Коліушко, В. Б. Авер'янов, В. П. Тимошук, Р. О. Куйбіда, І. П. Голосні-ченко; за заг. ред. І. Б. Коліушка. – К.: Центр політико-правових реформ, 2001. – 72 с.

АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНІ ВІДНОСИНИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В ПРАВОВІЙ ОХОРОНІ ОСОБИ І СУСПІЛЬСТВА

Пригладь Володимир Вікторович

Аспірант Національного університету «Одеська юридична академія»

На монографічному рівні ще у 1979 році проблему адміністративно-деліктних відносин досліджував професор Київського університету ім. Тараса Шевченка Л. В. Коваль. Він представляв ці відносини як систему груп відносин, що виникають у зв'язку з вчиненням адміністративного проступку. Можливість системи адміністративно-деліктного відношення задана в його властивостях, які умовно можна назвати системними. З одного боку, деліктні правовідносини допускають диференціацію на складові його компонента, і це розчленовування приводить до поняття елемента – окремого правовідношення, властивості й функції якого визначаються його місцем у рамках цілого. З іншого боку, можливий зворотний, але на іншому якісному рівні, процес возз'єднання елементів, тобто раніше розчленовані правовідносини можуть бути синтезовані. У результаті адміністративно-деліктне відношення, що представляє собою конгломерат елементів і зв'язків, перетворюється в систему як ціле, де чітко різняться елементний склад, внутрішні зв'язки, стає зрозумілою динаміка їх функціонування й розвитку. А через систему можливо пояснити й складові її компонента. Але системна сутність деліктного відношення виявляється не стільки через аналіз структури кожних одиничних правовідносин, скільки через показ цілеспрямованості його функцій. Інтегративні системні якості окремих правовідносин як членів більш широкої системи чітко проявляються при функціонально-цільовому підході до дослідження адміністративно-деліктного відношення. Під запланованим результатом правовідносин у зв'язку з вчиненою провиною розуміється міра успішності у цьому правовому зв'язку, інакше кажучи, ступінь досягнення поставленої перед нею мети. Цим результатом може бути бажана дія або сума дій. Ми розрізняємо кінцеву мету адміністративно-деліктних відносин. Нею є захист правопорядку, викорінювання адміністративних правопорушень, і найближчу мету – покарання конкретного правопорушника [1, с. 46-47].

Найглибшим дослідженням адміністративно-деліктних відносин в Україні вважається дослідження на рівні докторської дисертації В. К. Колпакова [2]. В цій роботі на підставі онтологічних і гносеологічних властивостей адміністративний делікт розглядається як соціальне явище. Досліджується його соціально-правова природа, трансформація в адміністративне правопорушення у радянському праві, висвітлюється стан розкриття проблеми у сучасний період, акцентується увага на адміністративно-деліктних відносинах. Значна увага приділена адміністративно-деліктному процесу [2, с. 528].

Торкаючись значення адміністративно-деліктних відносин для суспільства, потрібно зазначити, що даний інститут адміністративного права виконує певні функції держави. Він, разом з кримінальним правом охороняє встановлені матеріальні відносини в Україні від протиправних посягань. Призначенням адміністративної відповідальності насамперед є захист прав і свобод людини. Стаття 1 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка визначає його завдання, на перше місце серед інших завдань ставить охорону прав і свобод громадян, що не викликає ніяких сумнівів [3, ст. 1]. Адже за Конституцією України «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [4]. Під захистом адміністративно-деліктних норм знаходяться також власність, конституційний лад України, права і законні інтереси підприємств, установ і організацій, встановлений правопорядок.

Ще одним важливим призначенням адміністративно-деліктних відносин є їх превентивна (запобіжна) функція, адже наявність адміністративної відповідальності спонукує юридичних і фізичних осіб до дотримання законодавства. В основі цього лежить моральний вплив на суб'єкта правовідносин, що упереджає протиправні дії.

Попередження протиправної бездіяльності також необхідно розглядати в якості моральної акції, ціль якої - створити необхідні етичні передумови, здатні попередити порушення адміністративно-правової норми. Враховуючи поширеність адміністративних правопорушень на відміну від злочинів, слід визнати, що застосування превентивних методів впливу найбільше ефективно.

Альтернативна функція адміністративної відповідальності проявляється також і в загальнодержавних інтересах. Будь-яка держава об'єктивно зацікавлена в правовій регламентації особливих примусових методів, не пов'язаних із застосуванням до громадян і юридичних осіб спеціальних заходів фізичного або психічного примусу, властивих кримінальному переслідуванню.

Адміністративно-деліктні відносини – це відносини адміністративної відповідальності. Адміністративна відповідальність у вузькому розумінні означає застосування, реалізацію адміністративного стягнення. Такий підхід є об'єктивним у визначенні адміністративної відповідальності. Це обов'язок

особи відповідати перед державою, її органом за вчинене протиправне діяння в межах встановленого законом стягнення. Адміністративна відповідальність характеризується негативною реакцією держави на протиправні прояви окремих фізичних осіб шляхом встановлення відповідних правил, заборон і адекватних їх порушенням санкцій відносно порушників [5, С. 6].

Отже адміністративно-деліктні відносини – це симбіоз матеріальних і процесуальних правовідносин, які виникають при вчиненні адміністративного правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Коваль Л. В. Адміністративно-деліктное отношение. Могографія. К.: «Вища Школа», 1979. – 231 с.
2. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний феномен. Монографія. Юрінком Інтер. 2004. – 526 с.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Відомості Верховної Ради України. – 1984. – додаток до № 51. - Ст. 1122.
5. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. - Ст. 141.
6. Адміністративна відповідальність (загальні положення та правопорушення у сфері обігу наркотиків): Навчальний посібник / За заг. ред. доктора юридичних наук, професора І. П. Голосніченка. – К.: КІВС, 2003. – 112с.

СУБ'ЄКТИ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Агакарян Рустам Сашович

Аспірант Національного університету «Одеська юридична академія»

Суб'єктами автомобільних перевезень є юридичні та фізичні особи, що забезпечують транспортне обслуговування, є споживачами транспортних послуг та забезпечують умови необхідні для надійного дорожнього руху.

Суб'єктів автотранспортних перевезень умовно можна поділити на три такі групи:

1. Перевізники (автотранспортні підприємства);
2. Замовники послуг з автотранспортного перевезення (фізичні особи, підприємства, організації);
3. Контейнерні пункти, вантажні автомобільні станції, термінали, тощо.

Правовий статус цих суб'єктів регулюється Законом України «Про автомобільний транспорт»[1], Законом України «Про дорожній рух»[2], Законом України «Про транспорт»[3] та деякими іншими нормативно-правовими актами. Закон України «Про автомобільний транспорт» регулює відносини, пов'язані з наданням транспортних послуг, Законом України «Про дорожній рух» регулюються відносини, що стосуються дорожнього руху автомобільного транспорту.

Автомобільний перевізник - фізична або юридична особа, яка здійснює на комерційній основі чи за власний кошт перевезення пасажирів чи (та) вантажів транспортними засобами [1, ст. 1]. Дане законодавче визначення не є досконалим, оскільки в ньому не зазначено про те, що перевізник повинен бути суб'єктом господарської діяльності, який надає послуги відповідно до договору перевезення пасажирів та/або вантажів автомобільним транспортом. Тим більше, що на деякі види перевезень, відповідно до п. 24 ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [4], необхідна ліцензія, яка є необхідною умовою, що надає право перевізникові перевозити пасажирів та/або вантажів. Так, ліцензуванню підлягають перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів та всі види міжнародних перевезень. Таким чином було б доцільним внести зміни до даного закону, зокрема визначивши автомобільного перевізника як фізичну або юридичну особу, яка є суб'єктом господарської діяльності, та здійснює перевезення вантажів автомобільним транспортним засобом відповідно до укладеного договору перевезення вантажів автомобільним транспортом чи закону та у випадках, передбачених чинним законодавством, діє на підставі ліцензії, виданої Державною службою з безпеки на транспорті[5].

Первинною ланкою в системі автомобільного транспорту нашої держави є автомобільне підприємство, яке є єдиним виробничо-господарським комплексом, що включає всі виробничі одиниці, зокрема: автотранспортні, авторемонтні та інші внутрішні підрозділи. Автомобільне підприємство реалізує свою виробничо-господарську діяльність у відповідності до державних програм розвитку дорожнього руху та на основі сертифікату та ліцензії на право здійснення діяльності, пов'язаної з перевезенням пасажирів/вантажів; виготовлення, ремонту та експлуатації транспортних засобів, тощо.

Перш ніж розпочати свою діяльність автомобільне підприємство реєструється як юридична особа у відповідності до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань»[6], після чого воно володіє цивільною правоздатністю, дієздатністю та деліктоздатністю. При чому правоздатність автомобільного підприємства є спеціальною, тобто воно може користуватися своїми правами та нести свої обов'язки у відповідності до цілей своєї діяльності. Якщо ж дане підприємство здійснило будь-який правочин, що виходить за межі спеціальної правоздатності, то воно є незаконним. У своїй діяльності автомобільне підприємство має права та обов'язки, закріплені в чинному законодавстві.

Автомобільні підприємства мають наступні права:

1. реалізовувати транспортно-експедиційного обслуговування та надавати послуги у цій сфері;
2. відмовитися від приймання вантажу для перевезення у випадках, передбачених договором або законом;

3. організувати супровід автомобіля при перевезенні великогазових та/або великогабаритних транспортних засобів;
4. надавати позови та претензії;
5. організувати зберігання та супроводження пошти;
6. інші, передбачені чинним законодавством або договором.

Автомобільні підприємства мають наступні обов'язки:

1. суворо дотримуватись правил дорожнього руху;
2. розглядати претензії та нести матеріальну відповідальність;
3. мати ліцензію (сертифікат) на виконання одного з видів господарської діяльності, якщо це передбачено законом;
4. доставляти вантаж у встановлений строк;
5. гарантувати безпеку та якісний сервіс при пасажирських перевезеннях пасажирів та багажу;
6. забезпечувати збереження вантажу;
7. забезпечувати проведення медичного огляду водіїв;
8. контролювати режими праці та відпочинку водіїв;
9. контролювати за дотриманням водіями вимог законодавства;
10. інші, передбачені чинним законодавством або договором.

Важливим суб'єктом автомобільних перевезень є національний автомобільний перевізник, правовий статус якого регулюється «Положенням про національного автомобільного перевізника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 1994 року № 475. Відповідно до цього положення, запровадження статусу національного автомобільного перевізника має поліпшити транспортні зв'язки нашої держави з іншими, підвищити конкурентоспроможність українських автопідприємств на міжнародному рівні та зробити Україну незалежною від іноземних автомобільних перевізників.

Статус національного автомобільного перевізника може бути наданий підприємству автомобільного транспорту:

- яке є юридичною особою за законодавством України і основним видом господарської діяльності якого є автомобільні перевезення;
- якщо не менше 50 відсотків його рухомого складу становлять автомобілі, що відповідають міжнародним технічним вимогам;
- яке взмозі забезпечити управління транспортними засобами на міжнародних автомагістралях висококваліфікованими водіями.

Крім того, для набуття зазначеного статусу доходи підприємства автомобільного транспорту від перевезень у міжнародному сполученні повинні становити не менше 70 відсотків суми його загальних доходів за останні два роки підряд на момент порушення відповідного клопотання.

Рішення про надання підприємству автомобільного транспорту статусу національного автомобільного перевізника приймається Кабінетом Міністрів України за поданням Мінтрансу[7].

Національний автомобільний перевізник має права та обов'язки. Так, він має право використовувати на своєму транспортному засобі та документації відповідне зображення національної символіки, а також такий перевізник має право брати участь у обговоренні питань пов'язаних з захистом українських інтересів стосовно перевезення вантажів за межами України. До обов'язків національного автомобільного перевізника відноситься забезпечення високого рівня безпеки дорожнього руху, екологічної безпеки, обслуговування замовників перевезень, регулярність перевезень, а також національний автомобільний перевізник повинен забезпечити виконання певних урядових завдань, пов'язаних з перевезенням на міжнародному сполученні, а також першочергово виконувати державне замовлення і державний контракт пов'язаний з автомобільними перевезеннями.

Статус національного автомобільного перевізника підприємство автомобільного транспорту може бути позбавленим за наявності підстав, визначених у Положенні. Рішення пов'язане з позбавленням статусу національного автомобільного перевізника приймається у тому самому порядку, що і про його видачі.

Важливим суб'єктом автотранспортних перевезень є вантажний термінал (автопорт), який, відповідно до ст. 1 Закону України «Про автомобільний транспорт», являє собою комплекс будівель, споруд, обладнаних навантажувальними засобами, призначених для виконання вантажних, господарських робіт з вантажами, технічного обслуговування автомобільних транспортних засобів, надання транспортно-експедиційних та інших послуг перевізникам.

Отже, суб'єктами автотранспортних перевезень є всі юридичні та фізичні особи, які здійснюють транспортне обслуговування, є споживачами транспортних послуг і забезпечують необхідні умови для безпечного та комфортного для пасажирів дорожнього руху. Однак на законодавчому рівні не чітко визначене поняття «автомобільний перевізник». Саме тому доцільним було б внести зміни до Закону України «Про автомобільний транспорт», зокрема визначивши автомобільного перевізника як фізичну або юридичну особу, яка є суб'єктом господарської діяльності, та здійснює перевезення вантажів автомобільним транспортним засобом відповідно до укладеного договору перевезення вантажів автомобільним транспортом чи закону та у випадках, передбачених чинним законодавством, діє на підставі ліцензії, виданої Державною службою з безпеки на транспорті [13].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про автомобільний транспорт» від 05.04.2001 р., № 2344-III: Відомості Верховної Ради України. 2001. N 22. Ст. 105.
2. Закон України «Про дорожній рух» від 30.06.1993, № 3353-XII: Відомості Верховної Ради України. 1993. № 31. Ст. 338.
3. Закон України «Про транспорт» від 10 листопада 1994 року, N 232/94-ВР: Відомості Верховної Ради України. 1994. N 51. Ст. 446.

4. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015, № 222-VIII: Відомості Верховної Ради України. 2015. № 23. Ст. 158.

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р., № 442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади»: Офіційний вісник України. 2014 р. № 74. Ст. 2105.

6. Закон України від 15.05.2003, № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань»: Відомості Верховної Ради України. 2003. № 31-32. Ст. 263.

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 1994 року № 475 «Про затвердження Положення про національного автомобільного перевізника»: URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/475-94-п> (дата звернення: 09.08.2018).

8. Закон України «Про приєднання України до Європейської угоди щодо роботи екіпажів транспортних засобів, які виконують міжнародні автомобільні перевезення (ЄУТР)» від 07.09.2005р. № 2819-IV: Відомості Верховної Ради України. 2005. № 31-32. Ст. 536.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ЙОГО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Білякова Алла Віталіївна

Аспірантка Національного університету «Одеська юридична академія»

Досить поширеною в науці адміністративного права є думка, що предметом адміністративного права є суспільні відносини, що виникають, розвиваються та припиняються у сфері державного управління. «Наявність управлінського аспекту не викликає сумніву» - йдеться в підручнику «Адміністративне право України. Академічний курс» [1, с. 68]. Але адміністративне право регулює й інші відносини (надання адміністративних послуг, укладання адміністративних договорів, відносини адміністративної відповідальності, тощо [2, с. 68; 28, с. 76-90]. Велика роль приналежить адміністративному праву у регулюванні відносин управління економікою. За словами Т. О. Коломосьць, «основною метою державного управління економікою є виконання завдань, які сприяють організації ринку та ринково-конкурентних відносин, досягнення економічних, політичних, соціальних і фіскальних цілей, спрямованих на підтримання і забезпечення ринкових відносин у державі, розподіл ресурсів з метою впливу на господарську структуру і структуру національного продукту. До завдань державного управління економікою України в умовах її переходу до ринкових відносин належать: здійснення податкової політики; активізація виробництва промислових товарів народного споживання за допомогою економічних важелів; забезпечення раціонального природокористування; соціальний захист населення; збалансованість усіх галузей господарського комплексу; забезпечення високого рівня зайнятості населення; стимулювання розвитку

енергетичної промисловості; захист економічних інтересів української економіки; підтримка цивілізованої конкуренції та ін. Функції державного управління економікою - це та роль, яку виконує державний апарат для того, щоб організувати суспільну життєдіяльність, вплинути на неї для досягнення поставлених цілей. Через функції державного управління розкривається його сутність». [3, с. 298].

Адміністративно-правові відносини у сфері економіки, що регулюються адміністративним правом, це права і обов'язки суб'єктів і об'єктів державного управління в цій сфері, серед яких домінуючу роль відіграють органи виконавчої влади. Вищим органом виконавчої влади в Україні є Кабінет Міністрів [4]. Саме йому належить провідна роль управління у сфері економіки і вона залежить від адміністративно-правового статусу цього органу.

Визначення поняття адміністративно-правового статусу Кабінету Міністрів України є досить важливим, в особливій мірі, для пізнання сутності урядової діяльності: компетенції та повноважень, завдань та функцій. Після прийняття Конституції України 1996 року, аналізу та дослідженню конституційно-правового статусу українського Уряду приділялася досить велика кількість уваги з боку науковців, разом з тим, є майже відсутні дослідження щодо адміністративно-правового статусу вищого органу виконавчої влади.

Для того, щоб визначити поняття «адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України» потрібно детально проаналізувати всі його складові та визначити особливості.

Кабінет Міністрів України є безпосереднім суб'єктом адміністративного права, оскільки він являється власником прав та обов'язків у сфері державного управління економікою та має здатність їх реалізовувати, тобто іншими словами, він має адміністративну правоздатність та дієздатність у сфері економіки. Адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України характеризується суб'єктивними правами та обов'язками у сфері державного управління, які законодавчо встановлені та відображені в його компетенції та повноваженнях, які є обов'язковими перед державою щодо їх реалізації [5, с. 98]. Нерозривним елементом між повноваженнями та компетенцією є зв'язок, оскільки «повноваження органу виконавчої влади – це закріплені за ними права й обов'язки, а для визначення їх обсягу, закріпленого за кожним органом виконавчої влади відповідно до покладених на нього завдань та функцій, застосовується поняття «компетенція» [6, с. 69]. В юридичній літературі існують думки щодо компетенції та повноважень органів виконавчої влади. Повноваження – це юридичні права та обов'язки, покладені на державний орган для здійснення ним своїх функцій. Під компетенцією визначають сукупність прав, обов'язків, повноважень стосовно до сфери та об'єктів управління. Компетенція вказує на галузь суспільного життя, яка є об'єктом діяльності органів виконавчої влади, його державну

функцію та конкретні повноваження, які є засобами для успішного здійснення цих функцій [7, с. 11]. Виходячи з вище зазначеного можна зробити висновок, що компетенція є значенням ширшим ніж повноваження, хоча вони і є досить близькими за змістом.

Невід'ємною частиною адміністративно-правового статусу державного органу, а в нашому випадку Кабінету Міністрів України є відповідальність, яка встановлюється у випадках порушення ним законності. Відповідно до норм Конституції України Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України та Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України [8, с. 123].

Підконтрольність та підзвітність є станом організаційних відносин, за яким один орган має право перевіряти діяльність іншого, включаючи право скасовувати чи зупиняти дію його актів, спрямованих на управління економікою, а той зобов'язаний надавати необхідні можливості для таких перевірок і звітувати про свою діяльність.

Відмінності між підконтрольністю і підзвітністю є умовними, тому що Уряд не може бути окремо відповідальним перед парламентом і окремо підконтрольним та підзвітним, тому що відповідальність передбачає і підконтрольність і підзвітність. Підконтрольність Кабінету Міністрів України Верховній Раді України виражається у таких формах: відповіді на депутатські запити і звернення; реагування на звернення комітетів і комісій Верховної Ради України; забезпечення доступу уповноваженого Верховної Ради України з прав людини до всіх документів Кабінету Міністрів України, підвідомчих органів, установ, організацій; своєчасне внесення законопроектів на розгляд Верховної Ради України та їх доопрацювання; регулярне інформування парламенту про роботу Уряду. Підзвітність Уряду перед парламентом полягає у щорічному звітуванні про виконання Державного бюджету, загальних програм економічного, наукового технічного, соціального та національно-культурного розвитку України, охорони природи [9, с. 228].

Крім підконтрольності і підзвітності перед Верховною Радою України, Кабінет Міністрів України знаходиться у стані політичної відповідальності перед Президентом України і Верховною Радою України. Політична відповідальність - це відповідальність за не виконання прийнятих на себе зобов'язань і обіцянок, за неналежну реалізацію владних повноважень, які були отримані від народу – єдиного джерела влади. Однак політична відповідальність не виключає застосування до особи, яка вчинила неправомірні дії, юридичної відповідальності. Керівник органу виконавчої влади має «подвійну відповідальність», по-перше, за діяльність очолюваного органу, а по-друге, за особисту поведінку [10, с. 126].

Відповідальність Кабінету Міністрів України є політичною, що означає складення ним своїх повноважень за таких умов:

1) у разі прийняття Верховною Радою України більшістю від її конституційного складу резолюції недовіри Кабінету Міністрів України – це відповідальність Кабінету Міністрів України перед Парламентом України (ч. 1, ст. 87 Конституції України);

2) у разі прийняття Президентом України рішення про припинення повноважень Прем'єр-міністра України – це відповідальність Кабінету Міністрів України перед Президентом України (п. 9, ч. 1, ст. 106 Конституції України).

Відповідно до статті 87 Конституції України та статті 13 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 року № 794-VII передбачено резолюцію недовіри Кабінету Міністрів України, яка здійснюється Верховною радою України за пропозицією Президента України або не менш як третини від її конституційного складу [11].

Як показує світова та вітчизняна практика, питання про відповідальність, а в даному випадку – це питання про відповідальність Кабінету Міністрів України, не може розглядатися більше одного разу протягом однієї чергової сесії, а також протягом року після схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України або протягом останньої сесії Верховної Ради України [12, с. 140]. На сьогоднішній день, в юридичній літературі, доцільність даного методу досить часто критикується, оскільки у реальній практиці можливі вияви зловживань Прем'єром владою, вагомі недоліки урядової політики повинні стати підставами для відставки у будь-який час. Це особливо є важливим, коли політика уряду призводить до спаду економіки.

Також необхідно звернути увагу та те, що крім відповідальності Уряду, законодавством встановлено відповідальність кожного його члена. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 року № 794-VII передбачає солідарну відповідальність членів Кабінету Міністрів України за результати діяльності Кабінету Міністрів України (ч. 1 ст. 45), яка доповнюється відповідальністю за стан справ у доручених їм сферах державного управління. В частині 2 ст. 45 закріплено, що «Члени Кабінету Міністрів України особисто несуть відповідальність за стан справ у доручених їм сферах державного управління». [11. ч. 2 ст. 45]. Крім того, частиною 4 цієї ж статті передбачено, що члени Кабінету міністрів України за вчинення корупційних правопорушень, або порушення вимог до поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави (заборона використання службового становища в особистих цілях, запобігання конфлікту інтересів тощо), можуть бути звільнені Верховною Радою України.

Із викладеного вище можемо зробити висновок, що відповідальність є невід'ємною частиною адміністративно-правового статусу Кабінету Міністрів України і включає в себе негативні наслідки для цього органу за невиконання прийнятих на себе зобов'язань і обіцянок, за неналежну реалізацію владних повноважень, які були отримані від народу – єдиного джерела влади в Україні.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов. Київ: Юридична думка, 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.
2. Голосніченко І. П. Адміністративне право України: основні поняття / Голосніченко І. П., Стахурський М. Ф., Золотарьова Н. І. – К. : ГАН, 2005. – 232 с.
3. Адміністративне право України: Підручник за заг. ред.. Т. О. Ко-ломоець К.: Вид Істина. 2008. – 560 с.
4. Конституція України. К.: Парламентське вид-во, 2015. – 86 с.
5. Колпаков В.К. Адміністративне право України: Підручник – К.: Юрінком-Інтер. 1999. – с. 736.
6. Осауленко С. В. Адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України, дис. на здобуття ступеня юр. наук. 12.00.07 – Одеса, 2010. – с. 218.
7. Кулакова Є. Компетенція: поняття, суб'єкти, особливості // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 3. – с. 58.
8. *Административное право : учебник* / Бровко Н. В., Григорян С. А., Соколова Ю. А. / Под ред. С. А. Григоряна. – Ростов-н/Д : ИНФРА-М, 2002. – с. 287.
9. Органи державної влади / за ред. В. Ф. Погорілка : Монографія. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. 2002. – с. 512.
10. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 року № 742-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 11. Ст. 143.
11. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн. – К.: Вища школа, 1998. – с. 251.
12. Буханевич О. М. Адміністративні послуги в Україні: засади надання та шляхи вдосконалення. Хмельницький: «Поліграфіст», – 2017. – 382 с.

СЕКЦІЯ № 3. Актуальні питання приватного права

ПРО ДЕЯКІ ЗМІСТОВНІ ЕЛЕМЕНТИ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ ПРАВОЗНАВСТВА

Гумін Олексій Михайлович
Національний Університет «Львівська політехніка»,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права та процесу
Колб Сергій Олександрович
юрисконсульт АО «Бона Фіде», кандидат юридичних наук

Як показали результати вивчення наукової літератури, учені розділяють три різновиди методологій:

1. Філософську або фундаментальну, тобто таку систему діалектичних методів, які є найзагальнішими і діють на всьому полі наукового пізнання, конкретизуючись і через загальнонаукову методологію, і через методологію окремих наук.

2. Загальнонаукову, що використовується в переважній більшості наук і базується на загальнонаукових принципах досліджень: історичному, логічному, системному, моделювання тощо.

3. Конкретно-наукову, тобто таку, що являє собою сукупність специфічних методів кожної конкретної науки, які є базою для вирішення дослідницької проблеми [1, с. 12].

Зазначені наукові підходи щодо змісту методології дослідження й були використані у цій роботі при вивченні предмета даного дослідження, які безпосередньо стосуються зазначеної проблематики, дотримуючись при цьому вимог, які пред'являються до понятійного апарата [2, с. 20]. Крім цього, така наукова позиція ґрунтується у цій роботі на висновках О. П. Рябчинської про те, що в сучасній методології юридичної науки, наявними є не тільки кризисні явища, які пов'язані з поширеністю досліджень суто описового характеру, що зводяться до коментування правових актів, через що це не має відповідної наукової цінності, але й відсутні чіткі уявлення про методологічний інструментарій конкретно-наукових досліджень [3, с. 11].

Знову ж таки, якщо зважати на отримані у науці результати дослідження, то до змістовних елементів поняття методології досліджень у сфері правознавства слід віднести наступні:

1. Це не просто сукупність, а система методів, прийомів і засобів наукового пізнання.

Під системою в науці розуміють порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь [4, с. 609], а під методом – спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя;

прийом або систему прийомів, що застосовуються в якій-небудь галузі діяльності [4, с. 371].

У свою чергу, слово «прийом» означає певне ставлення до когось-; чогось [4, с. 539], а «засіб» – якусь спеціальну дію, що дає можливість здійснити що-небудь; досягти чогось; спосіб [4, с. 237].

Учені класифікують методи дослідження за наступними ознаками:

- а) рівнем пізнання – емпіричні та теоретичні;
- б) точність припущень – детерміністичні та схоластичні, а також ймовірно-статистичні;
- в) функціями, які реалізуються в ході наукового пізнання – методи систематизації, пояснення й прогнозування;
- г) конкретною сферою дослідження – фізичні, біологічні, соціальні, технічні тощо [1, с. 22].

Методи дослідження також поділяють у науці на:

- 1) загальнонаукові (вони можуть використовуватися в усіх наукових сферах дослідження);
- 2) спеціальні (застосовуються в конкретній галузі науки) [1, с. 23].

При цьому, як свідчить практика, у будь-якому дослідженні використовуються як перші, так і другі методи наукового пізнання.

Науковці загальнонаукові методи поділяють на три великі групи:

- а) методи емпіричного дослідження (спостереження; вимір; експеримент; моніторинг);
- б) методи теоретичного дослідження (сходження від абстрактного до конкретного; ідеалізація; уявний експеримент; формалізація; аксіоматичний метод або дедуктивно-аксіоматичний);
- в) загальні методи (використовуються як на емпіричному так і на теоретичному рівнях дослідження): абстрагування і конкретизація; аналіз і синтез; індукція і дедукція; абдукція; моделювання; аналогія; історичний і логічний методи та інші [1, с. 23].

У свою чергу, спеціальні методи дослідження застосовуються з урахуванням зазначених трьох груп загальнонаукових методів, а також особливостей змісту об'єкта та предмета дослідження, які спроможні досягти його мету та реалізувати в повній мірі визначені завдання конкретного наукового пошуку.

Як показує практика наукових досліджень, порядок застосування спеціальних методів наукового дослідження може бути різним, залежно від тієї чи іншої ознаки поділу. Зокрема, учені здебільшого розглядають три методи: а) юридично-історичний (історія права); б) юридично-догматичний (система права); в) політико-правовий (покращення чинного права і загалом створення кодексів або окремих законів) [5, с. 16]. При цьому, слід зауважити, що багато спеціальних методів не вичерпуються зазначеними вище.

2. Вказані методи, прийоми та засоби наукового пізнання мають бути апробовані в ході попередніх (історикообумовлених) досліджень.

Мова в цьому випадку ведеться про співвідношення емпіричного та теоретичного рівнів наукового пізнання, які хоча й відрізняються один від одного, але є органічно взаємопов'язані та взаємно обумовлюють один одного в цілісній структурі наукового пізнання [1, с. 43]. При цьому, емпіричне дослідження, виявляє нові факти, нові дані спостережень та експериментів, стимулює розвиток теоретичного рівня, ставить перед ним нові проблеми та завдання.

Поряд із цим, теоретичне дослідження, розглядаючи та конкретизуючи теоретичний зміст науки, відкриває нові перспективи пояснення та передбачення фактів і, тим самим, орієнтує та спрямовує емпіричне дослідження. Але, як слушно з цього приводу зауважують науковці, слід мати на увазі, що теоретичний рівень наукового пізнання здійснюється на більш широкому та складнішому фундаменті, ніж звичайне емпіричне дослідження і базується на перегляді, переосмисленні та розвитку попередніх теорій. Це одна з найважливіших його особливостей [1, с. 43]. Саме тому, апробація (від лат. *approbation* – офіційне схвалення, яке ґрунтується на перевірці, випробуванні, широкому обговоренні) [6, с. 54] емпіричних та теоретичних методів наукового пізнання на практиці є необхідним елементом методології будь-якого дослідження.

3. Зазначені методи, прийоми та засоби наукового пізнання є найбільш раціональними на шляху руху мислення дослідника та досягнення його мети.

У тлумачних словниках під раціональним розуміється те, що ґрунтується на вимогах розуму, логіки; розумний [4, с. 82].

До одних із раціональних методів наукового дослідження можна віднести так звані евристичні (від грецьк. *heurisko* – знаходжу, відшукую) [6, с. 670] методи. У вузькому розумінні вони являють собою способи навчання (логічні, інтуїтивні тощо), а в широкому – неформальні методи, які дають змогу досліджувати творчу діяльність, відкривати нове у судженнях, ідеях, способах дії [1, с. 53].

У цьому ж контексті варто говорити й про відмінності понять «раціональне» і «чуттєве», а також між «теоретичним» та «емпіричним» дослідженням. Зокрема, «чуттєве» та «раціональне» характеризують пізнавальні здібності людини, а «емпіричне» та «теоретичне» – відносно самостійні етапи та рівні наукового дослідження [1, с. 42], що, без сумніву, слід враховувати при виборі тих чи інших методів наукового пізнання.

Саме така теоретична «модель» має застосовуватись при дослідженні предмета будь-якої наукової розробки з урахуванням особливостей змісту суспільно-правової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Основи методології наукових досліджень: навч.пос. для студ. і курсантів. Прибудько П. С., Заяць Н. В., Лукянець Г. І. За заг.ред. П. С. Прибудька. Київ: Право, 2018. 156 с.
2. Панов М. І. Понятійний апарат кримінального права та його наукове і практичне значення. Харків: Право, 2018. 48 с.

3. Рябчинська О. П. Система покарань в Україні: поняття, значення та принципи побудови : монографія. Запоріжжя : Акцент Інвест-трейд, 2013. 448 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Укл. О. Єрошенко. Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.
5. Кельман М. С. Методологія як форма мислення і складових культури дослідника: навчальний посібник для аспірантів та магістрів. За загред. М. С. Кельмана. Львів: Видавництво «Растр-7», 2017. 220 с.
6. Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, испр., перераб. Москва : Мартин, 2010. 704 с.

ФОРМУВАННЯ ПРИНЦИПІВ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

Костюк Віктор Леонтійович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,*

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри іноземних мов та соціально-гуманітарних дисциплін,
заступник завідувача відділу Апарату Верховної Ради України*

Серед проголошених в Україні соціальних реформ, провідне місце має посісти реформування системи реабілітації таких осіб як важливий чинник їхньої адаптації, соціалізації у суспільстві та державі, підвищення ефективності, дієвості, доступності права на соціальний захист та тісно пов'язаних із ним прав [1], [2, с. 130-135]. Принагідно підкреслити, що запровадження людиноцентричної концепції розвитку суспільства та держави, передбачає забезпечення пріоритетності прав та свобод людини у всіх сферах суспільного життя. За змістом Конституції України (ст. 3) права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст, спрямованість діяльності держави, а відтак, держава відповідає перед людиною за свою діяльність. При цьому утвердження, забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. За таких обставин, суспільство та держава мають розвиватися на засадах інклюзивності, доступності, відкритості, безбар'єрності, виходячи із принципів пріоритетності прав та свобод, а також верховенства права. Це ж стосується принципів соціального захисту у межах якого функціонує інститут реабілітації осіб з інвалідністю.

З соціально-правової точки зору, реабілітація осіб з інвалідністю спрямована на відновлення та компенсацію порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, а також забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації і виробами медичного призначення.

В умовах сьогодення, проблематика щодо вироблення новітньої концепції реабілітації осіб з інвалідністю пов'язана із зовнішніми та внутрішніми викликами щодо збільшення чисельності осіб з інвалідністю, а також необхідності запобігання інвалідизації. Серед чинників із якими пов'язується збільшення чисельності осіб з інвалідністю такі як: військові, техногенні, екологічні, демографічні, соціальні, психологічні тощо.

06 жовтня 2005 року Верховною Радою України було ухвалено Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (далі – Закон) [3], який покликаний визначати основні засади створення правових, соціально-економічних, організаційних умов для усунення або компенсації наслідків, спричинених стійким порушенням здоров'я, функціонування системи підтримання особами з інвалідністю фізичного, психічного, соціального благополуччя, сприяння їм у досягненні соціальної та матеріальної незалежності. Цей Закон (ст.1) трактує реабілітаційні послуги – послуги, спрямовані на відновлення оптимального фізичного, інтелектуального, психічного і соціального рівня життєдіяльності особи з метою сприяння її інтеграції в суспільство, а реабілітаційні заходи – комплекс заходів, якими здійснюється реабілітація осіб з інвалідністю. Законом (ст. б) також передбачено, основними завданнями законодавства України з питань реабілітації осіб з інвалідністю є: створення умов для усунення обмежень життєдіяльності осіб з інвалідністю, відновлення і компенсації їх порушених або втрачених здатностей до побутової, професійної, суспільної діяльності; визначення основних завдань системи реабілітації осіб з інвалідністю, видів і форм реабілітаційних заходів; розмежування повноважень між центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування; регламентування матеріально-технічного, кадрового, фінансового, наукового забезпечення системи реабілітації осіб з інвалідністю; структурно-організаційне забезпечення державної соціальної політики по відношенню до осіб з інвалідністю і дітей з інвалідністю; сприяння залученню громадських організацій осіб з інвалідністю до реалізації державної політики у цій сфері.

Слід підкреслити, що досліджуваний Закон має рамковий характер та не сприяє виробленню якісних механізмів попередження інвалідизації у суспільстві, впровадження новітніх, інноваційних технологій у сферу реабілітації. До того ж, його норми, переважно, стосуються подолання наслідків інвалідизації, а не її попередження. Тому, з позиції сьогодення система реабілітації щодо осіб з інвалідністю фактично є недоступною.

Прикметного значення для інтеграції осіб з інвалідністю до усіх суспільних процесів та сфер життя, фундаментального значення набуває питання «доступності» як ключовий суспільно-реабілітаційний, суспільно-інтеграційний чинник. Конвенція ООН про права осіб з інвалідність (ст. 9) [4], [5] трактує доступність як необхідну умову незалежного способу життя осіб з інвалідністю, здатність усебічно брати участь у всіх аспектах життя.

Тому, держави-учасниці вживають належних заходів для забезпечення особам з інвалідністю доступу нарівні з іншими до фізичного оточення, до транспорту, до інформації та зв'язку, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів і послуг, відкритих або таких, що надаються населенню, як у міських, так і в сільських районах.

З позицій сьогодення формування принципів реабілітації осіб з інвалідністю, насамперед, має передбачати та включати глибинну та комплексну оцінку інвалідизації суспільства, необхідність вироблення якісних механізмів її попередження і запобігання а також впровадження інноваційних технологій (рішень) у цю сферу. Доречно вказати, що свого часу на розгляд Верховної Ради України було винесено проект Закону України «Про попередження інвалідності та систему реабілітацію в Україні» [6], який покликаний визначати основні засади створення правових, соціально-економічних, організаційних умов для попередження інвалідності та функціонування системи реабілітації в Україні, усунення або компенсації наслідків, спричинених стійким порушенням здоров'я, функціонування системи підтримання особами з інвалідністю фізичного, психічного, соціального благополуччя, сприяння їм у досягненні соціальної та матеріальної незалежності. Слід відзначити, що за наслідками його розгляду його було повернуто суб'єкту законодавчої ініціативи на доопрацювання. Буде справедливим відзначити, що такі фундаментальні законодавчі ініціативи мають бути результатом суспільного та державного консенсусу, ураховуючи його стратегічне призначення [2, с. 130-137].

Основоположними принципами законодавчого регулювання реабілітації осіб з інвалідністю є наступні: пріоритетність прав осіб з інвалідністю; пріоритетність законодавчого регулювання; імплементація міжнародних стандартів; постійний соціальний діалог з питань реабілітації; відповідність потребам, запитам осіб з інвалідністю; інклюзивність, інтегрованість та адресність; інноваційність та доступність; наукова обґрунтованість; розумне пристосування; універсальний дизайн; інклюзивність; належність нормативно-правового забезпечення; державний (громадський) супровід; громадський контроль та моніторинг тощо.

Основоположною тенденцією законодавчого реабілітації осіб з інвалідністю в Україні є розробка та затвердження Національної концепції запобігання інвалідизації та реабілітації осіб з інвалідністю, з урахуванням міжнародних (європейських) соціальних стандартів, напрацювань експертів, провідних шкіл соціального права та, на цій основі, ухвалення парламентом Закону України «Про попередження інвалідності та реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні».

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Костюк В. Л. Принципи концепції реабілітації осіб з інвалідністю: науково-теоретичний аспект. В. Л. Костюк. Правовий часопис Донбасу. 2018. № 4(65). С.130-137.

3. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 6 жовтня 2005 року № 2961-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 2-3. Ст. 36.

4. Про права осіб з інвалідністю: Конвенція ООН від 13 грудня 2006 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

5. Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю та факультативного протоколу до неї : Закон України від 16 грудня 2009 року № 1767-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 9. Ст. 256

6. Про попередження інвалідності та систему реабілітації в Україні: проект Закону України від 15.04.2016р., реєстр. №4458. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58773.

ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ - ГАЛУЗЬ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ!

Озерський Ігор Володимирович

*Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
доктор юридичних наук, доцент, академік МКА, радник юстиції,
професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу,
юридичний психолог*

Вже зважаючи на термінологічну конструкцію («юридична» та «психологія») можна виокремити її юридичну та психологічну сторону, що підтверджує двоєдиність інтегральної науки «юридичної психології». Відтак, «юридична психологія» як наука синтезує в собі юридичну та психологічну сторону будь-якого явища, процесу та уможливорює вживання терміну юридична (правові явища, процеси, норми, правила) та психологія (психологічні закономірності, явища, процеси), оскільки, це не суперечитиме предмету означеної науки. Однак, варто підкреслити, що у кожному конкретному випадку поняття конструкція «юридична психологія» має іманентно-гнучкий, мігруючий зміст, оскільки вивчаючи особливості, закономірності, детермінанти чи засади будь-якої правничої діяльності чи іншого правового явища, вона безпосередньо залежить від мети, предмету та об'єкту [1; 2; 3; 4], що досліджується.

Отже, на нашу думку, «юридичну психологію» варто розглядати як повноцінну юридичну науку, а якщо ще сміливіше, то і як галузь права. Про означене, свідчить її назва як науки, навчального курсу, дисципліни, формули спеціальності за науковим ступенем із юридичних наук та використання здобутків юридичної психології у правничій практиці (*наприклад: судово-психологічна експертиза, психологічна консультація, психологічна допомога, юридичний психолог як експерт у галузі права тощо*). Так, якщо зважати на особливості особи експерта з питань права, з урахуванням предмета

експертизи, то, проаналізувавши «Перелік наукових спеціальностей» затвердженим наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту (2011 р.) [5], за якими проводиться захист дисертацій, можна дійти висновку, що в юрисдикційному процесі (адміністративному, цивільному та господарському) в статусі експерта в галузі права може виступати юридичний психолог із науковим ступенем доктора (*кандидата, доктора філософії*) юридичних наук за спеціальністю 19.00.09 – «юридична психологія».

Саме такий підхід до застосування знань юридичного психолога (*як експерта у галузі права*) може знадобитися у питаннях, що стосуються «використання аналогії права» в конкретних складних правових ситуаціях (ст. 114 ЦПК України, ст. 112 КАС України, ст. 108 ГПК України), котрі виникають із загальних засад законодавства та мають юридико-психологічний зміст (*наприклад таких як: неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини, справедливість, добросовісність та розумність тощо*). Більш того, таким чином можна обійти правову колізію, що склалася в оновлених цивільному, господарському та кодексі адміністративного судочинства, де в ст. 102 ЦПК України, ст. 101 КАС України, ст. 98 ГПК України, вписано, що «предметом висновку експерта не можуть бути питання права». Як слушно відзначила О. Колотова, дослідження основних засад теорії прогалін у праві та шляхів їх подолання доцільно проводити на основі інтегративного праворозуміння, що включає в себе теоретично та практично обґрунтовані положення психологічної концепції праворозуміння [6, с. 6]. Таку позицію, авторка обґрунтовує тим, що правозастосовна практика при виявленні та подоланні прогалін у праві ґрунтується, окрім іншого, на психологічних здібностях самого суб'єкта правозастосування [6, с. 11].

Отож, потреби юриспруденції у психологічному знанні, на думку академіка В. Костицького, визначають виникнення юридичної психології, котра є одночасно і юридичною, і психологічною наукою, що аналізує психологічні особливості застосування права. «Виникнення такої інтегративної науки», пише вчений, «одночасно стимулює розвиток і вдосконалення знання, як психологічного, так і юридичного» [7, с. 19-20]. Подібну позицію відстоює і академік В. Коновалова, яка окреслює, юридичну психологію як науку, що виникла на стику загальної психології та окремих галузей права, а відтак має своїм предметом вивчення психологічних закономірностей осіб, що вступають у сферу судочинства [8, с. 168]. Взаємовплив та інтеграція на стику права та психології виявляється на трьох рівнях: перший – застосування суміжного психологічного знання в юридичній науці в чистому вигляді; другий – використання в юридичній науці психологічного знання шляхом його трансформації; третій – синтез юридичної науки із суміжною галуззю (психологією) знання, власне їх стиків і виникнення нової галузі науки – юридичної психології [9, с. 23].

Означене вище цілком логічно підтверджується «Переліком наукових спеціальностей», затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту [5], де «юридична психологія» віднесена до галузі юридичної науки, за якою присуджується науковий ступінь з юридичних наук та має власний науковий шифр 19.00.06. Також варто навести такий нормативний документ, як «Паспорти спеціальностей», затверджений Президією ВАК України (2008 р.) [10], де в першому розділі «юридична психологія» представлена за формулою спеціальності як галузь юридичної науки, предметом якої є закономірності та механізми психіки людини у сфері правовідносин і правової поведінки, а також розроблення нових і вдосконалення наявних технологій, спрямованих на підвищення ефективності системи «людина-право», а методологічною основою юридичної психології визначено системно-структурний аналіз соціальних процесів, делінквентної поведінки, юрисдикційної діяльності у взаємозв'язку зі структурою та змістом правових норм.

Більш того у другому розділі означеного документу чітко окреслені напрями досліджень юридичної психології, серед яких виокремлено: здійснення історичного та концептуального аналізу вітчизняної та зарубіжної юридичної психології, сучасних тенденцій психологічного опосередкування суспільних правовідносин з метою розвитку її системи та структури, теорії та практичного застосування; розроблення теоретичних принципів і методологічних основ дослідження психологічних чинників делінквентної поведінки, правосвідомості правопорушників і її елементів; науково-практичних засад відповідних напрямів юридичної діяльності, пропозицій щодо їх нормативного регулювання; дослідження психологічного опосередкування окремих напрямів юрисдикційної діяльності, статусно-правових і соціально-рольових особливостей її учасників з метою розроблення науково-методичних рекомендацій щодо підвищення ефективності сучасної процесуальної практики; дослідження психологічних закономірностей і принципів пенітенціарної системи; ефективності впливу організаційно-правових, режимних і інших заходів на особистість засудженого; розроблення методик професійно-психологічної підготовки відповідних фахових напрямів, попередження й усунення професійної деформації юристів.

Щодо розуміння «юридична психології» як навчальної дисципліни, то вона частіше за все представлена окремим спеціалізованим курсом, який вивчається майбутніми фахівцями в галузі права та досліджує закономірності і механізми психічної діяльності людей у сфері регульованих правом відносин [11, с. 5]. Саме тому, «юридична психологія» як навчальна дисципліна, передбачає перехід від загальних питань, що мають теоретико-методологічне значення, до аналізу та рекомендацій з кримінальних, цивільних, господарських, адміністративних процесуальних та навіть матеріальних аспектів права в професійній діяльності майбутнього юриста.

У свою чергу міждисциплінарні зв'язки «юридичної психології» визначаються інтегральним характером навчальної дисципліни, міждисциплінарним дискурсом та тісним зв'язком правничих дисциплін. Вивчення юридичної психології передбачає використання знань із кримінально-правових та навчальних дисциплін поза межами кримінальної юстиції (цивільне, господарське, адміністративне право і процес). Тож, знання з юридичної психології сприяють пізнанню здобувачами вищої юридичної освіти психічних явищ і закономірностей, які виникають у тих сферах діяльності, що регулюються нормами права.

Список використаних джерел:

1. Цепінь М. Й. Обмежена осудність осіб із психопатичними розладами : юридико-психологічна характеристика : дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.06. Київ. 2007. 175 с.
2. Гребенюк М. О. Юридико-психологічні засади розслідування злочинів, вчинених із особливою жорстокістю : дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.06. Київ. 2009. 200 с.
3. Федіна А. В. Юридико-психологічні особливості попереднього розгляду справ суддею : дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.06. Київ. 2010. 224 с.
4. Культенко О. В. Юридико-психологічний зміст та детермінанти професійної діяльності працівників центрального бюро Інтерполу в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.06. Київ. 2010. 233 с.
5. Про затвердження Переліку наукових спеціальностей : Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту від 14.09.2011 р., № 1057. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1133-11>(дата звернення: 12.04.2019)
6. Колотова О. В. Прогалини у праві та шляхи їх подолання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. спец: 12.00.01. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. К., 2010. 19 с.
7. Костицкий М. В. Введение в юридическую психологию : методологические и теоретические проблемы. К.: Высшая школа. 1990. 259 с.
8. Коновалова В. О. Юридична психологія : проблеми інтеграції. *Вісник Академії правових наук України*. Харків. 2004. № 2 (37). С. 168–174.
9. Костицкий М. В. Трансформація назви науки, що забезпечує психологічну сторону юридичної діяльності. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. Київ, 2008. № 5. С. 23–29.
10. Паспорти спеціальностей : Постанова Президії ВАК України від 08.10.2008 р., N 45-06/7. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v456330-08> (дата звернення: 12.04.2019).
11. Юридична психологія. Метод. вказівки до семінар. занять та самоств. роботи для підготовки магістрів за спец. 081 «Право» / Укл.: Головка М. Б. Чернігів.: Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету. 2018. 53 с.

ПРО ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НА РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ СФЕРИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ

Ортинський Володимир Львович

Національний університет «Львівська політехніка»

доктор юридичних наук професор,

директор інституту права та психології

Дучимінська Леся Миронівна

начальник управління внутрішнього аудиту та фінансового контролю

головного управління Пенсійного фонду України у Волинській області

Як показали результати вивчення наукової літератури, науковці вказують на наявність декількох сучасних процесів, що впливають на законодавче забезпечення сфери боротьби із злочинністю, а саме: а) глобалізація світових відносин, яка тягне й негативні наслідки; б) значне розширення в останній час ЄС (приєднання до Євросоюзу Чорногорії, Хорватії, ін.); в) сприйняття Україною на державному рівні законодавчого доробку ЄС, [1]; г) інтеграція України до ЄС [2, с. 198].

Все це, без сумніву, варто враховувати і при удосконаленні правового механізму питань, що стосуються сфери пенсійного забезпечення України.

У контексті досліджуваної у цій роботі проблематики, ще однією обставиною, яка обумовлює необхідність проведення компаративістських (порівняльно-правових) наукових пошуків у сфері боротьби зі злочинністю, є те, що незважаючи на всесвітнє визнання й поширення як в Україні, так і зарубіжних країнах, покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та системи пробації, згідно з міжнародними офіційними даними, кількість засуджених за останні 15 років у світі збільшилась на 25-30 %, а коефіцієнт засуджених до позбавлення волі у світі складає 144 на 100 тис. осіб [3], включаючи й осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, пов'язані з пенсійним та іншим соціальним забезпеченням населення.

Якщо узагальнити всі наукові підходи, які стосуються з'ясування змісту міжнародно-правових актів у цій сфері суспільних відносин, то слід констатувати, що більшість із них мову ведуть про міжнародні стандарти загального характеру (Загальна Декларація прав людини; Декларація прав дитини; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права; ін.) та спеціального спрямування (Директива Європейського парламенту і Ради ЄС від 24.10.1995 «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і вільне переміщення таких даних»; Конвенція МОП від 22.06.1917 «Про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються»; Декларація про права інвалідів від 09.12.1979; ін.) [4, с. 231-234]. При цьому учені прийшли до висновку, що міжнародно-правовим актам за юридичною технікою їх виконання властива, так би

мовити, «описовість», тоді як національним правовим джерелам більше притаманна «нормативність» [5, с. 125].

Зважаючи на результати цього дослідження, міжнародні правові акти з питань пенсійного та соціального забезпечення можна класифікувати на такі групи:

1) міжнародно-правові акти загального характеру, тобто ті, в яких визначені загальні принципи і підходи, що стосуються даної проблематики (наприклад, загальна декларація прав людини тощо);

2) міжнародно-правові джерела спеціального змісту, тобто ті, що безпосередньо регулюють дане питання (наприклад, Конвенція МОП «Про дискримінацію в галузі праці» [4, с. 235]; ін.);

3) міжнародно-правові акти, які безпосередньо відносяться до питань, що стосуються пенсійного та соціального забезпечення населення (Конвенція Ради Європи від 28.01.1981 «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою даних особистого характеру» [4, с. 238]; ін.).

Такий підхід не тільки дозволяє, як показує практика, співставляти зміст аналогічних нормативно-правових джерел національного та міжнародного права, але й розробляти відповідні науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на удосконалення правових підстав та засад охорони економічних, соціальних та інших прав громадян.

Як у зв'язку з цим зауважив М. І. Рудницький, неправильне застосування норм права без урахування міжнародного досвіду призводять до обмеження природних і громадянських прав людини та громадянина, а тому не дивно, що світова спільнота приділяє особливу увагу виробленню спільних правил і встановленню меж обмежень для особи [5, с. 324], що важливо враховувати з огляду на ті проблеми, які сформувались у сфері пенсійного та соціального забезпечення України. При цьому, варто мати на увазі, що необхідність гармонізації вітчизняного законодавства до норм міжнародного права стосується, не тільки правового простору ЄС, а й правового простору інших існуючих в Європі міжнародних об'єднань [4, с. 7]. Так, відповідно до ст. 1 статуту Ради Європи, мета РЄ досягається у тому числі й шляхом укладання угод та здійснення спільних заходів у правовій галузі [6].

Список використаних джерел:

1. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV. Урядовий кур'єр, 2004. 20 квітня. С. 2-3.

2. Буроменський М. В., Стешенко В. М. Розробка пропозицій змін і доповнень до законодавчих актів щодо Державної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу в галузі боротьби зі злочинністю. *Питання боротьби зі злочинністю*. Харків, 2005. Вип. 10. С. 197-200.

3. Walmsley R. WordPrisonPopulationList (10 thedition). URL: <http://images.derstandart.at/2013/11/21/prison-population.pdj> (дата звернення: 19.12.2017).

4. Хавронюк М. І. Сучасне загальноєвропейське кримінальне законодавство: проблеми гармонізації : монографія. Київ : Істина, 2005. 264 с.
5. Рудницький М. І. Загальна характеристика міжнародних нормативно-правових актів у сфері виконання покарань і поведження із засудженими. Кримінально-виконавче право України: підручник: Том1 (у 2-х т.). за заг.ред. д.ю.н., проф. Є. Ю. Барма. Київ: Нац.акад.внутр.справ. ФОРМ Кандиба Т. П., 2018. С. 124-152.
7. Статут Ради Європи від 5 травня 1949 р. Офіційний вісник України. 2004. № 26. Ст. 17.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ (З ІСТОРИКО-ПРАВОВОГО ДОСВІДУ УКРАЇНСЬКИХ ПРАВОБЕРЕЖНИХ ЗЕМЕЛЬ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.)

Щербак Надія Олександрівна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри конституційного, адміністративного
та міжнародного права*

Правобережні українські землі, що були приєднані до Російської імперії за другим та третім поділами Польщі наприкінці ХУІІІ ст. (Брацлавське, Волинське, Київське та Подільське воєводства, з яких було утворено Волинську, Київську та Подільську губернії), сформувались як Південно-Західна окраїна Російської імперії (тогочасна офіційна назва – Південно-Західний край). А сьогодні це правобережні частини Київської і Черкаської областей, північна частина Одеської, Вінницька, Волинська, Житомирська, Хмельницька та Рівненська області.

Після придушення польського повстання 1863-1864 рр. імперський уряд беззастережно став на шлях перетворення Південно-Західного краю в одну із невід'ємних частин Російської імперії, активізуючи при цьому процес інтеграції Правобережжя України до Російської імперії.

З огляду на те, що основою могутності поляків у краї була їх земельна власність, урядом були розроблені заходи, спрямовані на зменшення польського землеволодіння та зростання кількості землевласників з російського населення. Згідно даних канцелярії київського генерал-губернатора напередодні польського повстання серед поміщиків відсоток поляків складав відповідно: у Київській губернії – 87, Подільській – 89, Волинській – біля 93 відсотків. На той час у краї полякам належало 9/10 земельної власності. [1, с. 31] Наприкінці квітня 1863 р. міністерство державного майна видало циркуляр про накладення секвестру на маєтки активних учасників польського повстання, яке тривало Правобережжі України впродовж 10 років: з квітня 1863 р. до травня 1873 р.

У березні 1864 року був виданий закон про пільгове придбання особами російського походження державних і приватних земель у Південно-Західному краї. [2, № 40656] І у липні того ж року була затверджена інструкція про порядок продажу казенних земель у західних губерніях особам російського походження. Згідно із цим законом на пільгових умовах та за низькими цінами царський уряд продавав державні землі російським поміщикам, переважно чиновникам та службовцям, які прибули у край в період придушення повстання та після нього. [3, с. 24] Для полегшення купівлі землі російськими чиновниками згодом було створено спеціальний поземельний банк, для якого було виділено пільговий кредит у розмірі 5 млн. рублів.

Водночас, намагаючись активізувати процес переходу земельної власності, київський генерал-губернатор О. Безак направив міністру державного майна свої пропозиції з цього приводу. Вони були передані на обговорення особливої комісії під головуванням князя Гагаріна, що розробила заходи, які згодом стали законом від 10 грудня 1865 року. Він забороняв особам польського походження набувати земельну власність у цьому краї іншими шляхами, окрім успадкування за законом. Вводився порядок укладення актів для переходу маєтків до російських власників. [4, № 42759] Ефективність дії даного указу обумовлювалася здійсненням фінансового тиску на польських землевласників, який підштовхував їх вимушеної продажі маєтків. Впродовж першої половини 1866 р. у краї було врегульоване стягнення 10% спеціального податку від річного прибутку польських маєтків, рішення про що було прийнято у січні 1864 р.

Під наглядом генерал-губернатора діяло Товариство покупців маєтків у західних губерніях, яке було створене для прискорення процесів переходу власності в російські руки. Оскільки процес йшов повільними темпами, 20 січня 1867 р. було оприлюднено Положення Комітету міністрів, в основу якого лягли клопотання київського та віленського генерал-губернаторів О. Безака і К. Кауфмана про звільнення учасників купівлі-продажу від сплати податків. Дозвіл на продаж дрібних маєтків (вартістю до 1 тис. рублів) міг давати генерал-губернатор. Про пільги росіянам при купівлі земельної власності мова йшла ще у кількох Положеннях Комітету міністрів, зокрема від 11 жовтня та 20 грудня 1868 р. [4, №№ 42759, 42760 та ін.] Подібними кроками влади польському землеволодінню в Правобережній Україні було завдано серйозних втрат, хоча поляки й намагалися будь-якими шляхами обійти заборони, зокрема: брати помістя в довічну оренду, не дробити їх між спадкоємцями, здавати під заставу іншим полякам і т. п.

Однак, незважаючи на всі зусилля влади, на кінець XIX ст. у Південно-Західному краї поляки володіли ще майже половиною всіх земель. Зазначимо, що в той час польське земельне питання на Правобережжі тісно перепліталось з єврейським. Незважаючи на законодавчі акти 1863 та 1865 рр., які забороняли єврейському населенню купувати й орендувати землю, подібна практика продовжувалася. Поляки, вдаючись до обходів, віддавали за високу

орендну плату маєтки євреям на тривалий термін (інколи до 90 років). Це давало їм змогу уникнути продажу й гарантувало прибуток.

Представники місцевої адміністрації для послаблення польського впливу у Правобережній Україні та зменшення польського землеволодіння стали ініціаторами видання у 80-х роках ряду законів. Зокрема, у 1881 р. за дорученням генерал-губернатора О. Дрентельна була підготовлена записка про землеволодіння у Південно-Західному краї. Генерал-губернатор звертався до міністерства внутрішніх справ про своє бачення проблеми. Наслідком такого звернення стали активне обговорення шляхів зростання російського землеволодіння в краї в урядових колах, дискусії в пресі і, нарешті, закон від 27 грудня 1884 р., що підтверджував діючі на той час закони від 10 липня 1864 р. і 10 грудня 1865 р. Водночас згідно з 12 пунктами зазначеного закону у дев'яти західних губерніях, у тому числі Київській, Подільській і Волинській, заборонялось давати під заставу маєтки особам, котрим згідно закону від 10 грудня 1865 р. заборонялось набувати у зазначених губерніях земельну власність [5, №2633]. У законі підкреслювалось, що договори, підписані до видання цих Правил, зберігають свою силу до встановленого терміну, але не довше 10-ти років з дня їх оприлюднення. Термін оренди скорочувався до 12 років. При цьому адміністрації надавалось право судового позову про ліквідацію всіх договорів, які сприяли б передачі маєтків полякам. Уряд надавав місцевій владі для реалізації наміченого курсу великі повноваження. Зокрема, законом від 1 листопада 1886 р. генерал-губернатору надавалось право видавати дозвіл на придбання землі в краї на свій розсуд. З метою обмеження польського землеволодіння 2 лютого 1891 р. був прийнятий новий закон, який забороняв полякам передавати землю в довічне користування [6, № 7422].

Прийняття всіх цих законів мало сприяти значному зменшенню земельної власності польського населення. Однак поляки-власники знову різними шляхами намагалися їх обійти і зберегти за собою землю або продати її іншим полякам. Тому заходи царського уряду, спрямовані на русифікацію Південно-Західного краю шляхом зменшення польського і збільшення російського та українського землеволодіння, часто не досягали своєї мети. Джерельні архівні матеріали свідчать, що цьому сприяли й немісцеві російські поміщики, котрі, придбавши землю на пільгових умовах, перепродавали її дорожче або здавали в оренду попереднім власникам.

Питання землеволодіння у другій половині XIX ст. було найважливішим у діяльності місцевої адміністрації правобережних українських губерній. Велика кількість узаконень та розпоряджень, які вміщені в ПСЗ та інших збірниках законодавчих актів, численне листування між місцевою владою і центром, що зберігається в архівних фондах, свідчать про особливу його актуальність та болючість в регіоні.

Список використаних джерел:

1. Марахов Г. И. Польское восстание 1863 года на Правобережной Украине. Київ, 1967.
2. Полное собрание законов Российской империи. 2-е изд. СПб., 1853. Т. 27. Отд. 1: 1852. 801 с.
3. Громачевский С. Г. Ограничительные законы по землевладению в Западном крае с историческим обзором их, законодательными мотивами и разъяснениями. Изд. второе. СПб., 1904.
4. Полное собрание законов Российской империи. 2-е изд. СПб., 1867. Т. 40. 991 с.
5. Полное собрание законов Российской империи. 3-е изд. СПб., 1888. Т. 6. Отд. 1: 1886. 368 с.
6. Полное собрание законов Российской империи. 3-е изд. СПб., 1894. Т. 11: 1891. 685 с.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ПЕРЕРОБКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ

Григор'єва Христина Анатоліївна
Національний університет «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, докторант,
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права

Значною мірою проблеми сучасного сільського господарства України зумовлені тим, що воно концентрується переважно на виробництві, відносно повільно розвиваючи переробну складову. Така ситуація має багато причин, які мають правові, політичні та соціально-економічні корені, що добре проаналізовані у спеціальній літературі. Головним наслідком панування такої ситуації є відірваність сільськогосподарського товаровиробника від переробки виробленої ним продукції. Це породжує цілком об'єктивні наслідки: сільськогосподарський товаровиробник заробляє менше, має більш вразливе положення на ринку, а в результаті – потребує більшої допомоги держави.

Аналіз системи заходів державної підтримки переробної складової сільського господарства демонструє наявність серйозних проблем у цій сфері, пов'язаних із недосконалим законодавчим забезпеченням. Правове регулювання державної підтримки, спрямованої на побудову і стабільне функціонування переробної інфраструктури у сільському господарстві, має деякі особливості.

По-перше, арсенал заходів такої підтримки значно вужчий порівняно із підтримкою сільськогосподарського виробництва (наявні правові механізми державної підтримки переробки сільськогосподарської продукції зводяться до організаційно-правової підтримки, податкової, митної та фінансової). Це

обумовлено об'єктивними особливостями переробної діяльності, для здійснення якої, у першу чергу, необхідними є пристосоване виробниче приміщення та технологічне обладнання, а не масштабне використання природних ресурсів, живих тварин тощо, як це відбувається під час сільськогосподарського виробництва. До того ж переробна діяльність не стикається із тими традиційними ризиками, які загрожують виробництву. Отже, головна потреба суб'єкта, який прагне здійснювати переробку сільськогосподарської продукції, – це потреба у фінансуванні (для утворення переробних потужностей) та у адміністративно-правовому сприянні (під час отримання дозволів, ліцензій тощо). Ураховуючи ці базові потреби, вивчення діючих механізмів державної підтримки переробки вказує на їх незначну кількість, спеціалізованість, низький рівень системності. Значна частина механізмів підтримки спрямована на забезпечення техніко-технологічних потреб переробників. Це позитивно, але при цьому слід розуміти, що ці потреби є ситуативними, разовими. Постійно діючий механізм державної підтримки полягає лише в оподаткуванні сільськогосподарських товаровиробників та передбачає можливість сплачувати єдиний податок четвертої групи не лише виробляючи сільськогосподарську продукцію, а й переробляючи її. Організаційно-правова підтримка має значний потенціал як у аспекті разового заходу (спрощення одержання ліцензій тощо), так і в аспекті перманентної стимулюючої дії (формування особливого правового статусу переробників сільськогосподарської продукції тощо), однак її можливості застосовуються вкрай обмежено, а тому незадовільно.

Крім того, характерною ознакою є виражена галузева спрямованість значної кількості діючих механізмів підтримки (у виноробній, м'ясопереробній галузях тощо). Законодавча основа державної підтримки переробної складової сільського господарства вимагає універсалізації, тобто утворення поряд із галузевими спеціалізованими механізмами таких правових механізмів підтримки, якими б міг скористатися переробник будь-якої сільськогосподарської продукції.

По-друге, виробнику, який прагне здійснювати переробку своєї продукції, надзвичайно важливо зберегти свій правовий статус сільськогосподарського товаровиробника, який надає можливість користуватися державною підтримкою, спрямованою на виробництво. Ця особливість простежується у законодавчих актах та у переважній частині випадків враховується законодавцем.

По-третє, державна підтримка орієнтована не просто на переробні підприємства, а саме на сільськогосподарського товаровиробника, який прагне переробляти свою продукцію. Це важливо, тому що переробка є шляхом отримання доданої вартості, а її здійснення прямо впливає на збільшення доходів виробника. Сільськогосподарський товаровиробник завжди у більш вразливому становищі порівняно із переробником, а останній за рівних умов заробляє більше і легше. З позиції держави, доцільно

стимулювати виробника здійснювати переробку та за рахунок цього самостійно укріплювати своє фінансове і ринкове становище. У той же час утворення переробних підприємств – справа затратна, тому найоптимальнішим шляхом є утворення об'єднань сільськогосподарських товаровиробників для спільної переробки своєї продукції. Це найбільш пріоритетний вектор державної підтримки – стимулювання утворення і функціонування кооперативних переробних підприємств, для яких у чинному законодавстві передбачена найбільш вдала організаційно-правова форма – сільськогосподарський переробний кооператив. Однак усе спеціалізоване правове регулювання їх організації та діяльності зводиться до єдиного речення – визначення, наданого у ч. 2 ст. 5 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», відповідно до якого сільськогосподарські переробні кооперативи – це кооперативи, які здійснюють переробку сільськогосподарської сировини, що виробляється членами таких кооперативів (виробництво хлібобулочних, макаронних виробів, овочевих, плодово-ягідних, м'ясних, молочних, рибних продуктів, виробів і напівфабрикатів з льону, луб'яних культур, лісо- і пиломатеріалів тощо). На наше переконання, державна підтримка сільськогосподарської переробної кооперації в Україні має розпочатися з удосконалення правових засад її функціонування.

АКТУЛЬНІ ПИТАННЯ КОЛІЗІЙНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Журик Юрій Володимирович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри інтелектуальної власності та
цивільно-правових дисциплін*

Сьогодні в Україні основними нормативними актами у правовому регулюванні відносин у сфері господарювання є Цивільний та Господарський кодекси України. Проте, не зважаючи на їх важливість та сучасність, очевидними є правові колізії у нормативному регулюванні окремих відносин що, у свою чергу, ставить ряд питань правозастосовного характеру. Наведемо декілька колізійних питань, які мають місце.

Перше питання стосується неоднозначності визначення того, що собою являє підприємство – *об'єкт* чи *суб'єкт* права. Цивільний кодекс України у статті 191 визначає підприємство як єдиний майновий комплекс: «Стаття 191. Підприємство як єдиний майновий комплекс»:

1. Підприємство є *єдиним майновим комплексом (курсив авт.)*, що використовується для здійснення підприємницької діяльності.

2. До складу підприємства як єдиного майнового комплексу входять усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги, борги, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом.

3. Підприємство як єдиний майновий комплекс є *нерухомістю (курсив авт.)*».

Отже, за Цивільним кодексом України, підприємство виступає як *об'єкт* права, а саме – як «*єдиний майновий комплекс*», як «*нерухомість*». Але це положення вступає у колізію із положенням статті 62 Господарського кодексу України «Підприємство як організаційна форма господарювання», а саме:

1. Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами.

2. Підприємства можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності.

3. Підприємство, якщо законом не встановлено інше, діє на основі статуту.

4. Підприємство є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків та може мати печатки.

5. Підприємство не має у своєму складі інших юридичних осіб».

Отже, відповідно до Господарського кодексу України, підприємство виступає як *суб'єкт* права, як «*самостійний суб'єкт господарювання*».

Друге питання стосується невизначеності у Господарському кодексі України термінів «*види*» та «*організаційні форми*» підприємств.

Господарський кодекс України, у статті 63 встановлює «*види та організаційні форми*» підприємств «*Стаття 63. Види та організаційні форми підприємств*». У статті перераховуються види підприємств, та тлумачиться, що таке підприємство *унітарного* типу, та *корпоративного* типу. Питання, яке може виникнути, це у чому ж різниця між «*видом*» та «*організаційною формою*»? Ці поняття законодавець намагався розмежувати, але зробив це вкрай невдало.

Законодавчого визначення не має, але теорія господарського права визначає, що організаційно-правові форми – це розмежування суб'єктів господарювання в залежності від їх структурної будови, господарської діяльності та форми власності, тобто це і є види підприємств. Виходить, що «*організаційно-правові форми*» і «*види*» – це синонімічні поняття.

Трете питання стосується положень Господарського кодексу України, щодо визначення кола учасників відносин у сфері господарювання. Серед учасники відносин у сфері господарювання стаття 2 Господарського кодексу України вказує на *«споживачів»*: «Учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, *споживачі(курсив авт.)*, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності».

Але *споживачами* можуть бути як фізичні особи так і юридичні особи. Що ніяк не вписується у логіку та розуміння сфери господарських відносин, а лише приводить до колізійності між цивільними та господарськими відносинами. Підкреслимо, що дія Закону України «Про захист прав споживачів» розповсюджується *виключно на фізичних осіб*.

Четверте питання стосується недосконалої юридичної техніки при нормативному регулюванні відносин матеріально-технічного постачання та купівлі-продажу у Господарському кодексі України.

Відповідно до статті 264 Господарського кодексу України: «Матеріально-технічне постачання та збут продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання як власного виробництва, так і придбаних у інших суб'єктів господарювання, здійснюються суб'єктами господарювання шляхом поставки, а у випадках, передбачених цим Кодексом, також на основі *договорів купівлі-продажу (курсив авт.)*».

Але, у Господарському кодексі України нормативно не врегульовані відносини купівлі-продажу між суб'єктами господарювання! Виходить, що суб'єкти господарювання можуть укладати між собою виключно правочини *«матеріально-технічного постачання та збуту»*. Крім того, зазначимо, що термін *«збут»*, крім назви статті 264 Господарського кодексу України, більше ніде не застосовується. А тому, що саме визначається цим терміном та як регулюються ці відносини, залишається питанням?

П'яте питання стосується визначення строку позовної давності у договорах перевезення, а саме: відповідно до ч. 3, ст. 925 Цивільного кодексу України «3. До вимог, що впливають із договору перевезення вантажу, пошти, застосовується позовна давність *в один рік (курсив авт.)* з моменту, що визначається відповідно до транспортних кодексів (статутів)». У свою чергу ч. 5, ст. 315 Господарський кодекс України, врегульовуючи порядок вирішення спорів щодо перевезень, встановлює, що «5. Для пред'явлення перевізником до вантажовідправників та вантажоодержувачів позовів, що впливають з перевезення, встановлюється *шестимісячний строк (курсив авт.)*». Виникає логічне запитання – який строк застосовувати та яким нормативним актом користуватися? Можливо необхідно враховувати суб'єктний склад учасників відповідних відносин, але чіткої вказівки в законодавстві немає.

Зазначимо, що у правозастосовній діяльності юристів виникає логічне запитання: яким нормативним актом керуватися? Адже відносини між юридичними особами регулюються як Цивільним кодексом України – загальним нормативним актом, так і Господарським кодексом України – як спеціальним нормативним актом щодо регулювання відносин між у тому числі і юридичними особами-суб'єктами господарювання.

Дати однозначну відповідь, у цьому випадку, важко. Але можна вказати на те, що у конкретних випадках треба виходити із *суб'єктного складу учасників відносин*. Наприклад, якщо у відносинах перевезення бере участь фізична особа, то необхідно застосовувати норми Цивільного кодексу України, хоча це і так очевидно, а якщо сторонами є тільки юридичні особи, то застосовуються норми Господарського кодексу України.

МІСЦЕ КОНВЕНЦІЇ ООН ПРО ПРАВА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Мельник Володимир Петрович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат
юридичних наук, доцент кафедри іноземних мов та
соціально-гуманітарних дисциплін;
Інститут права ім. І. Малиновського Національного університету
«Острозька академія», здобувач кафедри муніципального права
та адміністративно-правових дисциплін*

Становлення України як демократичної, соціальної та правової держави, яка визнає людину найвищою соціальною цінністю, своє призначення вбачає в забезпеченні системних соціальних реформ, насамперед, реформи соціального захисту, яка покликана забезпечувати реальні механізми соціальної захищеності особи. У цьому контексті на особливу увагу заслуговують питання щодо реформи соціального захисту осіб з інвалідністю [1, с. 14], [2, с. 252-259], [3]. Така реформа викликана такими чинниками як: недосконалість системи соціального захисту осіб з інвалідністю; зростання чисельності осіб з інвалідністю; недосконалість законодавства про соціальний захист; неефективність соціально-правового статусу осіб з інвалідністю; відсутністю якісних механізмів імплементації міжнародних соціальних стандартів [4, с. 199-215].

Серед ключових чинників, організації та проведення реформи соціального захисту осіб з інвалідністю, важливе місце належить імплементації міжнародних соціальних стандартів. Такі стандарти повною мірою знайшли своє закріплення у Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю.

Принагідно зазначимо, що Конвенція про права осіб з інвалідністю (далі – «Конвенція») ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 13.12. 2006 р. (ратифіковано Верховною Радою України 16.12. 2009 р.) [5], [6]. За своєю суттю, Конвенція виступає основоположним та фундаментальним міжнародно-правовим актом ООН з питань прав осіб з інвалідністю.

Предметною особливістю Конвенції є те, що вона закріплює систему основоположних прав осіб з інвалідністю, які виступають своєрідними орієнтирами, стандартами у сфері соціального захисту [6, с. 127-130]. Так, Конвенція (ст. 28) закріплює право на достатній життєвий рівень та право на соціальний захист осіб з інвалідністю. Зокрема, держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю на достатній життєвий рівень для них самих та їхніх сімей, що включає достатнє харчування, одяг та житло, і на безперервне поліпшення умов життя й вживають належних заходів для забезпечення та заохочення реалізації цього права без дискримінації за ознакою інвалідності. Держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю на соціальний захист і на користування цим правом без дискримінації за ознакою інвалідності й вживають належних заходів для забезпечення та заохочення реалізації цього права, зокрема заходів: а) із забезпечення особам з інвалідністю рівного доступу до отримання чистої води та із забезпечення доступу до належних і недорогих послуг, пристроїв та іншої допомоги для задоволення потреб, пов'язаних з інвалідністю; б) із забезпечення особам з інвалідністю, зокрема жінкам, дівчатам і людям похилого віку з інвалідністю, доступу до програм соціального захисту й програм скорочення масштабів бідності; с) із забезпечення особам з інвалідністю та їхнім сім'ям, що живуть в умовах бідності, доступу до допомоги з боку держави з метою покриття витрат, пов'язаних з інвалідністю, зокрема належного навчання, консультування, фінансової допомоги та тимчасового патронажного догляду; d) із забезпечення особам з інвалідністю доступу до програм державного житла; е) із забезпечення особам з інвалідністю доступу до пенсійних допомог та програм. Також Конвенція закріплює такі ключові соціальні права як: право на освіту (ст. 24), право на охорону здоров'я (ст. 25), право на абілітацію та реабілітацію (ст. 26) та ін.

Підтримуючи позитивну спрямованість норм Конвенції, доречним буде підкреслити, що вони: виступають ключовими міжнародно-правовими орієнтирами соціальних реформ; закладають базис для системи міжнародних стандартів з прав осіб з інвалідністю; формують базис реформи соціального захисту осіб з інвалідністю; виступають базисом розвитку новітнього законодавства про права осіб з інвалідністю.

Основними тенденціями імплементації положень Конвенції є наступні: 1) розробка та затвердження Концепції імплементації положень Конвенції як результат загальносуспільного консенсусу інститутів громадянського суспільства та владних інституцій, провідних шкіл соціального права; 2) розробка та затвердження Кодексу про права осіб з

інвалідністю як основоположного та фундаментального кодифікованого закону у цій царині як результат загальносуспільного консенсусу інститутів громадянського суспільства та владних інституцій, провідних шкіл соціального права; 3) формування ефективної інституційної державної стратегії управління соціальним захистом осіб з інвалідністю; 4) підтримка громадських ініціатив, інститутів громадянського суспільства з питань прав осіб з інвалідністю; 5) запровадження дієвого національного моніторингу та звіту щодо дотримання прав осіб з інвалідністю на території України.

Список використаних джерел:

1. Іншин М. І., Сіроха Д. І. Соціальний захист в Україні: сутність, проблеми та перспективи. *Актуальні проблеми соціального права*. Випуск II: науково-практичний посібник. Збірник статей учасників всеукраїнських соціальних програм (заходів) ВГОІ «Інститут реабілітації та соціальних технологій» у 2015 р. / За заг. ред. М. І. Іншина, В. Л. Костюка, В. П. Мельника. К. : ПВГОІ «ІРСТ Україна», 2016. С. 14.
2. Костюк В. Л. Конституційне право на соціальний захист в умовах сьогодення: науково-правовий аспект. *Публічне право*. 2015. № 2 (18). С. 252-259.
3. Мельник В. П. Конституційне право осіб з інвалідністю на соціальний захист: теоретико-правовий аспект. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2015. № 1(11). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15mvptpa.pdf>.
4. Костюк В. Л. Міжнародні стандарти прав осіб з інвалідністю умовах правової, соціальної держави: теоретико-правовий аспект. *Актуальні проблеми соціального права в Україні: збірник наукових праць/за ред. М. І. Іншина, В. І. Щербини, С. Я. Вавженчука; відпов. ред. І. С. Сахарук*. Харків: «Юрайт», 2017. С. 199-215.
5. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. *Офіційний вісник України*. 2010. №17. Ст. 799.
6. Про ратифікацію Конвенції про права інвалідів та факультативного протоколу до неї: Закон України від 16.12.2009. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 9. Ст. 256
7. Костюк В. Л. Конвенція ООН про права інвалідів у системі джерел права соціального забезпечення: науково-правовий аспект. *Науковий Вісник Міжнародного Гуманітарного Університету. Серія Юриспруденція*. 2015. № 13(1). С. 127–130.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗПОДІЛУ СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ

Мельник Ольга Олегівна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, викладач кафедри
інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін*

Питання «Розподіл спільної сумісної власності подружжя» є досить актуальним та дискусійним, саме коли можливий розподіл майна, а також чи

підлягає розподілу підприємницька діяльність, експертизи, які необхідно проводити і за яких обставин та інші моменти, тож під час розгляду даної теми та викладу її у тезах доповіді буде розглянуто вище зазначені моменти, а також розглядатиметься судова практика.

Відповідно до законодавства України процедура поділу майна можлива як при розлученні, так і після розлучення (певні строки), так і в період шлюбу.

Згідно статті 69 Сімейного кодексу, розподілу підлягає лише майно, що належить чоловікові і дружині на праві спільної сумісної власності, тобто придбане в шлюбі.

Статтею 61 Сімейного кодексу встановлено об'єкти права спільної сумісної власності подружжя. Відповідно до зазначеної статті, спільною власністю можуть бути будь-які речі, за винятком тих, які виключені з цивільного обороту; заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, одержані одним із подружжя. А при укладенні договору в інтересах сім'ї, гроші та інше майно (в тому числі гонорар, виграш) є спільною сумісною власністю чоловіка і дружини.

У законодавстві не міститься чіткого переліку всіх об'єктів, які можуть належати подружжю на праві спільної сумісної власності, проте в пункті 23 постанови Верховного Суду України № 11 від 21 грудня 2007 року «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» можна знайти примірний перелік такого майна:

- квартира, житлові та садові будинки;
- земельні ділянки та насадження на них;
- продуктивна і робоча худоба, засоби виробництва, транспортні засоби;
- грошові кошти, акції та інші цінні папери, вклади в кредитні установи;
- страхова сума, страхове відшкодування, сплачені за рахунок спільних коштів подружжя;
- накоплені паї в житлово-будівельному, дачно-будівельному, гаражному кооперативі;
- грошові суми та майно за зобов'язальними правовідносинами;
- страхові платежі, які були повернуті при достроковому розірванні договору страхування або які міг би одержати один із подружжя в разі дострокового розірвання такого договору на час фактичного припинення шлюбу.

Крім того, у спільній власності подружжя знаходяться речі для професійних занять (музичні інструменти, оргтехніка, лікарське обладнання тощо), придбані за час шлюбу для одного з них; речі побутового призначення (холодильник, пральна і посудомийна машина, пилосос, СВЧ і т.п.); предмети духовного розвитку (книги, картини, телевізор, відеотехніка і т.д.); цінні речі (золото, ювелірні вироби, дорогоцінні камені, діаманти), але відповідно є винятки, якщо речі один із подружжя отримав у дарунок, то

така річ належить одному із подружжя на праві приватної власності, проте даний факт має підтверджуватися.

Майно, що належить одному з подружжя на праві особистої приватної власності, поділу не підлягає. Відповідно до ст. 57 Сімейного кодексу приватною власністю дружини або чоловіка є:

- майно, придбане до шлюбу;
- майно, придбане за час шлюбу, але за особисті кошти;
- майно, придбане на підставі договору дарування або в порядку спадкування.

Крім того, особистою приватною власністю дружини та чоловіка є речі індивідуального користування (навіть якщо вони були придбані за рахунок спільних коштів); премії, нагороди за особисті заслуги; грошові кошти, отримані як відшкодування за втрату (пошкодження) особистих речей, а також компенсація моральної шкоди; страхові суми, одержані за обов'язковим особистим страхуванням, а також за добровільним особистим страхуванням (при використанні особистих коштів).

У зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин, суд може визнати особистою приватною власністю дружини, чоловіка майно, набуте ними за час їхнього окремого проживання.

Також при придбанні подружжям майна не тільки за загальні, а й особисті кошти, частка в цьому майні, відповідно до розміру особистого внеску, є приватною власністю чоловіка, дружини.

Процедура розподілу:

Існує два варіанти розподілу майна: добровільний і примусовий.

У добровільному порядку розподіл майна між подружжям здійснюється за угодою між ними, шляхом укладення договору про розподіл майна або відповідно до пунктів шлюбного контракту, якщо такий був підписаний.

Примусовий порядок поділу майна має на увазі звернення до суду з позовною заявою про розподіл майна (проте в ході судового засідання може бути укладена мирова угода, якщо колишній чоловік та дружина дійшли згоди, щодо розподілу спільної сумісної власності).

У відповідності з сімейним законодавством України і Цивільним кодексом України чоловік і дружина мають право укладати між собою договір про поділ нерухомого майна. Подібна угода дає подружжю можливість в позасудовому порядку вирішити спірні питання майна, а також самостійно визначити частки в нерухомості.

Оформлення угоди про добровільний розподіл майна повинно здійснюватися з урахуванням законодавства, яке регулює порядок реєстрації нерухомості.

Договір про поділ нерухомого майна, що перебуває у спільній частковій власності, укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню (ст. 367 Цивільного кодексу).

При поділі спільно нажитого майна, частки подружжя є рівними, якщо інше не було визначено домовленістю між ними або шлюбним договором (ст. 70 Сімейного кодексу).

Тим не менше, принцип рівності часток подружжя в судовому порядку може бути переглянутий, як наслідок чого кількість майна чоловіка, дружини може бути зменшено або збільшено.

Підставою для винесення судового рішення про зменшення частки майна є обставини, що мають істотне значення, особливо якщо один із подружжя не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, приховав, знищив чи пошкодив спільне майно, витрачав його на шкоду інтересам сім'ї.

При цьому частка майна дружини, чоловіка може бути збільшена при проживанні з нею/ним дітей, а також непрацездатних повнолітніх синів, дочок (якщо розмір аліментів, одержуваних на забезпечення фізичного, духовного розвитку та лікування дітей є недостатнім, з огляду на судову практику можливі випадки укладення мирової угоди, відмови від того чи іншого об'єкту рухомого чи нерухомого майна в якості компенсації за аліменти до досягнення дитиною 18 – річного віку).

Розподіл майна між подружжям, що не розірвали шлюб, не обмежена часовими рамками і може здійснюватися в будь-який час.

А ось до вимоги про поділ спільної сумісної власності, заявленої після розлучення, застосовується позовна давність у три роки, яка обчислюється з дня, коли один із співвласників дізнався або міг дізнатися про порушення свого права власності.

Найактуальнішим питанням при розподілі майна є розподіл нерухомості, встановлення порядку користування, виділ часток в натурі.

Процедура розділу спільної квартири або будинку досить клопітка і має безліч нюансів, що впливають на результат судового розгляду.

Розподіл квартири або будинку, придбаного в кредит здійснюється в рівних частинах між чоловіком і дружиною. Однак, слід пам'ятати, що кредитний договір, підписаний за згодою другого з подружжя, вважається укладеним в інтересах сім'ї, і тягне за собою солідарну відповідальність подружжя за його виконання, в тому числі щодо повернення кредитних коштів.

Також, з огляду на судову практику при розподілі будинку, обов'язково слід врахувати на кого із подружжя була приватизована земельна ділянка, на якій побудований будинок (якщо будинок будувався, якщо приватизувалася земельна ділянка. В якому році здійснювалася приватизація?). Як правило суд повинен враховувати все це під час прийняття свого законного та обґрунтованого рішення.

Не менш важливим є розподіл рухомого майна, а саме автомобіля.

Оскільки автомобіль є неподільною річчю при розділі майна, відповідно до ч. 2 ст. 71 Сімейного кодексу, він буде присуджений одному з подружжя.

Як правило, суд приймає рішення на користь того з подружжя, на кого зареєстрований автомобіль, хто ним керує і здійснює технічне обслуговування. Втім, реєстрація машини на чоловіка або дружину не дає їм переважного права на неї, так як вони мають рівні права на володіння, користування і розпорядження спільним майном, відповідно враховується той факт, хто вміє керувати спірним автомобілем.

У судовій практиці є випадки передачі автомобіля другого з подружжя, зважаючи на його інтереси або інтереси дітей.

Досить складним є питання щодо розподілу бізнесу.

Товариство з обмеженою відповідальністю (або його частина), засноване одним із подружжя є окремим об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, в який входять всі види майна, включаючи внесок у статутний капітал і майно, виділене з їх спільної сумісної власності.

Так, статутний капітал і майно приватного підприємства, сформовані за рахунок спільної сумісної власності подружжя, є об'єктом їх спільної сумісної власності. Отже, підлягає розподілу відповідно до закону.

Звернемо увагу на особливості розподілу майна ФОП, все майно, що набувається, реєструється за ФОП і не є об'єктом спільної сумісної власності подружжя. Інший із подружжя має право лише на частку одержаних доходів від цієї діяльності. Проте слід зауважити, що судова практика у даних питаннях є неоднозначною.

Слід підвести підсумок, що спільне сумісне майно подружжя – все майно, яке було набуто подружжям за час перебування у шлюбі. При цьому не важливо, хто саме купував ту чи іншу річ, на чие ім'я (чоловіка чи дружини) вона оформлена, та хто із подружжя заробляв кошти для придбання цього майна. До спільної сумісної власності подружжя відносяться також і будь-які доходи, отримані чоловіком чи дружиною за час шлюбу, сюди належать зарплати, пенсії, стипендії та інших доходи, зокрема, якщо член подружжя уклав договір, то гроші і будь-яке інше майно, які були одержані за цим договором, теж будуть спільною власністю подружжя. Чоловік і дружина мають рівні права стосовно такого майна, а межа між спільно нажитою і приватною власністю одного з подружжя дуже тонка, а судова практика щодо цього питання досить неоднозначна. Однак нещодавнє рішення Верховного Суду України відходить від презумпції про те, що придбана у шлюбі власність обов'язково є спільним майном подружжя. ВСУ роз'яснює, що у процесі розгляду спорів про поділ майна подружжя необхідно враховувати такі обставини: час придбання майна; кошти, за які таке майно було придбано (джерело придбання); мета придбання майна, яка дозволяє визначити правовий статус сумісної власності подружжя. При цьому суд підкреслює, що тільки у випадку, якщо придбання майна відповідало зазначеним критеріям, таке майно може бути визнане спільно нажитим і підлягає розподілу між подружжям на підставі ст. 60 Сімейного кодексу, тож з огляду на вище зазначену судову

практику стає зрозуміло, якщо те чи інше майно включати у розподіл як спільна сумісна власність, то необхідно надати докази, що дійсно так і є.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України. Київ: Паливода, 2018.
2. Цивільний кодекс України. Київ: Паливода, 2018.
3. Тичковська О. В. Правовий режим спільної власності подружжя. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 137-140.
4. Юровська Г. В. Проблемні питання застосування Сімейного кодексу України у судовій практиці. *Право України*. 2013. №10. С. 45-52.
5. Судова практика (Електронний ресурс).

**МОДЕРНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНИХ ТА ПРАВОВИХ ВІДНОСИН СФЕРИ
ЦИФРОВОГО ПІДПISУ ВІДПОВІДНО ДО УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ
МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ**

Костенко Олексій Володимирович

*Головний науковий співробітник (наукової установи) Українського
науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України*

Костенко Вікторія Володимирівна

*Старший науковий співробітник Українського науково-дослідного
інституту спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України*

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій дозволив користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію у цифровому вигляді. Одночасно утворилися і нові суспільні відносини, які пов'язані із процесами використання цифрової інформації. Як показує практика, основною вимогою суспільства до інформаційно-комунікаційних технологій є надійність та довіра.

На сьогодні проблема довіри вирішується за допомогою інфраструктури відкритих ключів – Public Key Infrastructure (PKI). PKI служить не тільки для створення цифрових сертифікатів, але і забезпечує зберігання величезної кількості сертифікатів і ключів, резервне копіювання, відновлення і депонування ключів, взаємну сертифікацію, ведення списків анульованих сертифікатів і автоматичне оновлення ключів і сертифікатів після закінчення терміну їх дії. Використання технології PKI дозволяє надавати безпечні електронні довірчі послуги, виконувати важливі транзакції в інтерактивному режимі, забезпечувати конфіденційність зв'язку через Інтернет, захищати портали Інтернет.

Правовідносини у сфері цифрового підпису регулюються нормами міжнародного та національних законодавств, які забезпечують в цілому широкий спектр юридичних прав та обов'язків суб'єктів правовідносин.

Незважаючи на це є ряд правовідносин, які не врегульовані або недостатньо врегульовані нормами права, в тому числі процедури транскордонного визнання сертифікатів цифрових підписів та електронних довірчих послуг.

В Україні створена і функціонує Національна система цифрового підпису (НСЦП), яка регулюється Законом України «Про електронні довірчі послуги», постановами Кабінету Міністрів України, відомчими наказами та розпорядженнями. НСЦП складається з Центрального засвідчувального органу Міністерства юстиції України, 24 Акредитованих та 8 зареєстрованих державних та приватних центрів сертифікації ключів, Засвідчувального та Акредитованого центрів Національного банку України. Понад п'яти мільйонів фізичних та юридичних осіб під час взаємовідносин використовують цифрові підписи в системах електронного документообігу, фінансовій, господарській та інших видах діяльності [1].

Сучасна НСЦП є забезпечення довіри населення до цифрового підпису та електронних довірчих послуг, однак вона має низку проблем. До першої категорії проблем слід віднести відсутність у законодавстві норм, які встановлюють відповідальність суб'єктів сфери цифрових послуг за порушення прав і обов'язків, встановлених Законом України «Про електронні довірчі послуги» [2]. Саме відсутність відповідальності створює численні правопорушення, пов'язані із незаконним використанням цифрового підпису [3]. Суттєвого хаосу в роботу інфраструктури відкритих ключів України додає відсутність стратегії в забезпеченні органів державної влади та місцевого самоврядування цифровим підписом єдиного державного зразка для виконання обов'язків по посаді державного службовця, Такий цифровий підпис має містити в сертифікаті необхідні об'єктні ідентифікатори – дані, що характеризують юридичні права по посаді держслужбовця. Ефективним державним регулятором у вирішенні цієї проблеми може стати Національне агентство України з питань державної служби. Однак, це потребує внесення відповідних змін в Закон України «Про електронні довірчі послуги» та інші нормативно-правові акти.

До другої категорії проблем відноситься відсутності єдиного правового регулювання порядків та процедур транскордонного визнання іноземних сертифікатів цифрових підписів та електронних довірчих послуг, а також відсутність єдиного глосарію правових норм та дефініцій в галузі цифрового підпису різних юрисдикцій.

Законом України «Про електронні довірчі послуги» встановлено визнання іноземних сертифікатів, а постановою Кабінету Міністрів України від 23 січня 2019 № 60 затверджено Порядок взаємного визнання українських та іноземних сертифікатів відкритих ключів, електронних підписів, а також використання інформаційно-телекомунікаційної системи Центрального засвідчувального органу для забезпечення визнання в Україні електронних довірчих послуг, іноземних сертифікатів відкритих ключів, що

використовуються під час надання юридично значущих електронних послуг у процесі взаємодії між суб'єктами різних держав.

Закон України «Про електронні довірчі послуги» достатньо наближений до Регламенту (ЄС) №910/2014 Європейського Парламенту та Ради щодо електронної ідентифікації та трастових сервісів для електронних операцій на внутрішньому ринку та скасування Директиви 1999/93/ЄС [4,5]. Законом запроваджено понятійно-категорійний апарат, який складається з 44 нових або оновлених термінів, з яких 20 нові, а 18 дефініцій імпортовані із Регламенту. Незважаючи на прогресивність та сучасність Закон України «Про електронні довірчі послуги» спрямований більше на інтеграцію в законодавче поле Європейського Союзу ніж на створення умов для регуляторного наближення до законодавств інших країн світу.

Враховуючи загальносвітові тенденції розвитку законодавства у сфері цифрового підпису Україні, доцільно врахувати останні доктринальні тлумачення міжнародного права, які полягають у забезпеченні транскордонного визнання цифрових підписів та електронних довірчих послуг виключно за умови залучення третьої сторони для їх верифікації.

Фактично НСЦП потребує модернізації правового та технічно-юридичного регулювання, яка усуне зазначені вище недоліки і створить надійну процедуру визнання національних та іноземних електронних довірчих послуг у транскордонному режимі. Роль третьої довірчої сторони доцільно надати новому, окремому суб'єкту правовідносин в сфері цифрового підпису - державного цифрового довірчого центру. Державний цифровий довірчий центр має виступати третьою довірчою стороною у взаємовідносинах між Україною та іноземними країнами та союзами країн у будь-яких взаємовідносинах в сфері цифрового підпису та електронних довірчих послуг, надаючи державні гарантії достовірності цифрових підписів, створених відповідно до законодавства.

Отже, модернізація законодавства в сфері цифрового підпису повинна забезпечити новітні соціальні відносини нормами права, які дозволять вирішити проблеми довіри до цифрових підписів на сучасному рівні та адаптувати національне законодавство не тільки до законодавства Європейського Союзу, але і до міжнародного в цілому. Це дозволить здійснити регуляцію відносин в сфері цифрового підпису та електронних довірчих послуг, які створюються та використовуються в транскордонному режимі.

Список використаних джерел:

1. Костенко О. В. Проблеми правового регулювання визнання іноземних електронних довірчих послуг в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. № 51. 2018. С. 192–198.
2. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>. (дата звернення 18.06.2018).

3. Костенко О. В. Проблеми правового регулювання визнання іноземних електронних довірчих послуг в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 51. С. 192–198.

4. Костенко О. В. Компрометація особистого ключа електронного підпису (правовий аспект). *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 3(15) April 2018. С. 15-20.

5. REGULATION (EU) № 910/2014 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 23 July 2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market and repealing Directive 1999/93/EC. The European Parliament. 2014. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1527856717659&uri=CELEX:32014R0910> (дата звернення 15.05.2018).

АНАЛОГІЯ ПРАВА ТА АНАЛОГІЯ ЗАКОНУ В ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Слаблюк Нікіта Сергійович

Юрисконсульт юридичного відділу ТОВ «Компанія Скай Сервіс»

Останнім часом в цивільних правовідносинах все частіше зустрічаються випадки де виражене таке явище правової дійсності як прогалини в праві, а саме – правовідносини які не врегульовані жодним нормативно-правовим актом законодавства. Мається на увазі прогалина, яка не заповнюється ні умовами укладеного сторонами договору, ні звичаями ділового обороту. Виникає питання про застосування аналогії.

Варто звернути увагу, що наявність прогалин в праві не завжди зумовлена прорахунком законодавця при прийнятті ним нормативно-правових актів, є випадки коли це зумовлено еволюційними змінами в суспільних відносинах, які на час прийняття нормативно-правового акту неможливо було передбачити. [3, 107] Під час розробки кожного нормативно-правового акту його розробники спираються на ті знання та досвід, які вони мають саме на час розробки даного нормативно-правового акту, тому вони не можуть передбачити всі життєві випадки та зміни в суспільних відносинах.

При вирішенні справи по аналогії закону чи аналогії права обов'язковим є дотримання таких умов:

1) аналогія допустима лише у випадку повної чи часткової відсутності правових норм;

2) суспільні відносини, до яких застосовується аналогія, повинні знаходитися у сфері правового регулювання;

3) повинна бути схожість між обставинами справи і наявною нормою за суттєвими юридичними ознаками;

4) пошук норми, що регулює аналогічний випадок, повинен здійснюватися спочатку в актах тієї ж галузі права, у випадку відсутності - в іншій галузі права і у законодавстві в цілому;

5) винесене у процесі використання аналогії правове рішення не повинно суперечити нормам закону, його меті;

6) обов'язково повинно бути мотивоване пояснення причин застосування рішення по аналогії до конкретного випадку.

Останнє твердження знаходить свій розвиток у судовій практиці, адже при застосуванні аналогії права необхідно довести що саме на підставі цього принципу повинні бути врегульовані відповідні правовідносини. [4, 133]

Можливість застосування аналогії права в правозастосуванні передбачена Цивільним кодексом, Сімейним кодексом, Цивільно-процесуальним кодексом і багатьма іншими актами законодавства. Якщо цивільні відносини не врегульовані Цивільним кодексом, іншими актами цивільного законодавства або договором, вони регулюються тими правовими нормами Цивільного кодексу, або іншими актами цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини (аналогія закону). У разі неможливості використати аналогію закону для регулювання цивільних відносин - вони регулюються відповідно до загальних засад цивільного законодавства (аналогія права). [1]

Аналогія закону полягає в застосуванні до неврегульованого конкретною нормою відношенню норми, що регулює подібні відносини. Слід виділити наявність субсидіарної (міжгалузевої) аналогії закону, яка передбачає застосування по аналогії не норм даної галузі, а норм, що відносяться до іншої галузі права. Аналогія ж права передбачає застосування до неврегульованих нормами права відносин застосування загальних засад законодавства.

Важливим є те, що застосування аналогії права створює нове правило поведінки для суб'єктів, яке на відміну від правової норми підлягає застосуванню не до всіх аналогічних суспільних правовідносин, а тільки лише до одного конкретного випадку. На відміну від застосування аналогії закону, при застосуванні аналогії права діяльність правозастосовця суттєво ускладнюється. Якщо при аналогії закону все зводиться до пошуку подібної норми в законодавстві, то при аналогії права потрібно керуватися достатньо великою кількістю абстрактних понять, від правильного розуміння і тлумачення яких залежить об'єктивність вирішення спору про право. [2, 21] Також важливо зазначити, що при невірному застосуванні аналогії права породжується небезпечний прецедент.

Застосування аналогії права і прийняття остаточного рішення по конкретному випадку виражається у формі правозастосовного акта, який не буде обов'язковим для іншого правозастосовця, проте тенденція вітчизняного правозастосування свідчить про нерідкі випадки копіювання рішень по схожих справах. [5, 7] зважаючи на це формується багатогранна та неоднорідна судова практика по вирішенню аналогічних спорів.

Отже, на підставі викладеного вище можна зробити висновок, що передбачена нормами цивільного права можливість регулювання цивільних відносин за допомогою аналогії закону та аналогії права являється гарантією

того, що будь-які спірні цивільні відносини будуть врегульовані, а спір з приводу них вирішений. Проте необов'язковість застосування правозастосовцем подібних рішень у подібних випадках за допомогою аналогії закону чи аналогії права, а також неоднорідне застосування норм матеріального та процесуального права породжує багату та неоднорідну судову практику, через яку за аналогічними справами можливо знайти різні за правовими наслідками рішення.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356
2. Завальнюк С. В. Співвідношення аналогії права та аналогії закону. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету: Юриспруденція*. 2015. № 16. Т. 2. С.18-21.
3. Карнаух Т. М., Проблеми застосування правової аналогії у цивільному судочинстві. *Наукові записки НаУК - МА.*, Київ, 2010. 107 с.
4. Мікрюков В. А., Деякі питання застосування цивільного законодавства по аналогії: матер. науково-практ. конф., Київ, 2014. 133 с.
5. Шиндяпіна Е. Д., Бошно С. В. Співвідношення аналогії права і аналогії закону. *Юрист*. 2006. № 7. URL: center-bereg.ru/13233.html

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ

Мельник Володимир Петрович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри іноземних мов та
соціально-гуманітарних дисциплін*

Гуртова Аліна Віталіївна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
студентка 2 -го курсу*

Проведення в Україні системних реформ як складової соціально-економічних перетворень спрямованих на утвердження України як демократичної, соціальної та правової держави тісно пов'язані із процесом реформування системи нотаріату в Україні. [3, с. 84-85]. Сучасний етап проведення правової реформи визначив необхідність переосмислення ролі та місця нотаріату у правовій системі України як ефективного засобу досудового захисту прав людини. У цьому аспекті згідно ст. 59 Конституції України кожному громадянину гарантовано право на правову допомогу. [1]. Саме нотаріат України відіграє одну із основних та важливих ролей у здійсненні правозахисної та правоохоронної функції в державі. Захист прав та законних інтересів громадян і юридичних осіб, запобігання

правопорушенням є основним завданням нотаріату, авторитет і значення якого невпинно зростає в нинішніх умовах реформування соціально-економічних відносин. Його діяльність має великий вплив на різні сторони суспільного життя країни, на нормальне функціонування цивільного обороту. [4, с. 160]. У свою чергу це потребує і удосконалення правового регулювання діяльності нотаріальних органів, функції нотаріату у вільній державі та економічній структурі важко переоцінити, нотаріус є в певній мірі зв'язуючою ланкою між протилежними інтересами, що стикаються і які повинні бути гармонізовані швидко і без зайвих витрат. Однак усвідомлення важливої місії нотаріату в сучасному українському суспільстві та наукове забезпечення розвитку цього соціального інституту розробляється сьогодні ще досить однобічно. Сьогодні нотаріат як окремий інститут захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб не існує в рамках єдиної цілісної системи органів, організацій і нотаріусів, а перебуває, скоріше, в стадії свого становлення й розвитку. Так, відсутня єдина практика вчинення нотаріальних дій, порядок вчинення окремих із них не врегульований на рівні законодавства належним чином, а чинні норми і положення не дають, на жаль, повних роз'яснень існуючих проблем. [5, с. 60-62] Закон «Про нотаріат» містить багато суперечностей і протиріч як на теоретичному, так і на практичному рівні. На сьогодні проблемою яка заважає роботі українських нотаріусів, є безліч законодавчих прогалин. Це незакріплення правового статусу нотаріуса, неоднозначне визначення багатьох термінів і понять зумовлює виникнення суперечливих питань. З точки зору практики, велика кількість положень є нерозробленими на рівні підзаконних нормативно – правових актів і, попри їх закріплення в Законі, викликає складності у практичній діяльності. Наприклад, питання вжиття заходів до охорони спадкового майна, яке покликано охороняти права спадкоємців, незважаючи на наявність методичних рекомендацій з цього питання, залишається невирішеним в силу відсутності нотаріальної практики. Через це мають місце численні випадки безпідставної відмови нотаріусів від вчинення даної нотаріальної дії.

Україна вже відчула наслідки невдалих реформ, впроваджених Міністерством юстиції в системі органів, що здійснюють державну реєстрацію, коли до професії було допущено чиновників без складання будь-яких кваліфікаційних іспитів. Однак Мін'юст укотре пропонує видавати свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю співробітникам управлінь юстиції та посадовим особам органів місцевого самоврядування:

а) без проходження спеціального стажування; б) без досвіду роботи помічником нотаріуса; в) без досвіду роботи в державних реєстрах; г) без складання кваліфікаційного іспиту. Такі зміни порушують принцип рівності доступу осіб до професії нотаріуса, ставлять під сумнів безспірність вчинення нотаріальних дій та їх якість. [4, с. 159-160]. Передбачається, що працівники територіальних управлінь юстиції, органів місцевого

самоврядування зможуть отримати свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю за спрощеною процедурою, без складання кваліфікаційного іспиту, з обов'язком три роки відпрацювати в державній нотаріальній конторі за направленням Мін'юсту. Нотаріат – це не бізнес. У сучасній Україні активно вживається словосполучення "нотаріальні послуги", а значить, не усвідомлюють, що нотаріат – це не сервіс і не сфера обслуговування. Немає ніяких "нотаріальних послуг" – є вчинення нотаріальних дій. Нотаріус виконує функції, делеговані державою, і при виконанні цих функцій не може бути впроваджена конкуренція, як її не може бути для суддів, прокурорів та інших суб'єктів, що виконують державні функції. Якщо нотаріуси працюватимуть за законами ринку та бізнесу, то вони змушені будуть не лише конкурувати, встановлюючи нижчі ціни, а й вимагати менше необхідних документів для вчинення дії та не перевіряти їх належним чином. Так, нині в Україні відсутня законодавчо визначена єдина система обчислення розміру плати за нотаріальні дії, які вчиняються нотаріусами. Це призводить до встановлення різного розміру оплати за однакові нотаріальні дії в регіонах України. Виникає питання: чи відповідає різна плата за однакові дії вимогам ст. 24 Конституції України [1], якою, зокрема встановлено, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом [6, с. 47]. На думку багатьох науковців та практиків нотаріусів потрібно внести зміни в чинне законодавство, в закон "Про нотаріат", а саме змінити і доповнити ст. 19 та ст. 31 [2], в яких ідеться про плату за вчинення нотаріальних дій. Але "ідея" скасувати норму про мінімальну плату в розмірі не менш як 1% від суми договору для приватних нотаріусів є небезпечна і шкідлива, як для подальшого функціонування системи нотаріальних органів, так і до втрати надходжень до місцевих і державного бюджетів. Адже приватний нотаріус є платником податків на загальній системі оподаткування і за даними 2018 року вони в сукупності сплатили до Державного бюджету близько 450 млн. гривень.

Проаналізувавши проблеми сучасного стану нотаріату в Україні, можна дійти висновку, що реформування нотаріальної діяльності і як наслідок організації нотаріату має здійснюватись системно шляхом розробки національної концепції реформи законодавства про нотаріат, не шляхом прийняття ситуативних та спонтанних уточнень до чинного Закону України «Про нотаріат», та тих чи інших підзаконних нормативних актів, які в подальшому між собою не узгоджуються на практиці. Процес реформування нотаріальної діяльності має продовжуватись і напрацьовуватись механізми подальшого утворення єдиного нотаріату, зокрема створення дієвої системи органів самоврядування нотаріусів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.

2. Про нотаріат: Закон України 02.09.1993 . *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383
3. Козьяков Ю. Нотаріат у дзеркалі проблем. *Право України*. 2017. № 6. С. 84–85.
4. Сосименко Ю. П., Коломоєць Т. О., Гулевська Г. Ю. Яким бути нотаріат України. *Влада. Людина. Закон*. 2015. № 1. С. 159–161.
5. Фурса С. Я. Проблема формування принципів організації та діяльності нотаріату в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2016. №1. С. 59–65.
6. Денисяк Н.М. Особливості проблематики та шляхи реформування системи нотаріату в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, 2017. №2. Т.1. С. 46–48.

ВИЗНАЧАЛЬНЕ МІСЦЕ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ У СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ ТРУДОВОГО ПРАВА

Мельник Володимир Петрович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри іноземних мов та
соціально-гуманітарних дисциплін*

Шульга Валерія В'ячеславівна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
студентка 3 -го курсу коледжу*

У системі джерел трудового права важливе місце посідають міжнародні договори України. Доречно наголосити, що міжнародні договори виступають об'єктивним та закономірним результатом глобалізації соціально-економічних процесів, міжнародного співробітництва та партнерства. Трудове законодавство України в останні роки значно реформувалося. Було прийнято закони, що цілком оновили окремі правові інститути трудового законодавства, наприклад, закони, що визначають правовий статус нових організаційно-правових форм юридичних осіб: акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю, що укладають із працівниками трудові договори; закони, які вирішують окремі, але дуже важливі питання - про відшкодування моральної шкоди, про осіб, які мають право на пільги при навчанні без відриву від роботи і т.д. Існують і інші нові положення, застосування на практиці яких відіграє важливу роль для захисту як працівників, так і роботодавців.

Отже, значне відновлення трудового законодавства спричинило кількісні і якісні зміни джерел трудового права. Нові форми економічних і соціальних відносин зажадали перегляду і зміни багатьох інститутів трудового права як науки, перетворивши радянське трудове право в українське трудове право.

Тема джерел трудового права, на сьогоднішній день, є дуже актуальною, оскільки відбувається зміна всієї законодавчо-нормативної бази країни, приймаються нові закони, а, отже, змінюються і джерела.

Слід зазначити, що в юридичній літературі зазначені питання досліджувалися в працях таких учених-юристів, як: В. М. Андрійв, В. С. Венедіктов, А. П. Заєць, В. Л. Костюк, В. В. Лазор, А. Р. Мацюк, П. Д. Пилипенко, С. В. Попов, С. М. Прилипко, О. І. Процевський, В. І. Щербина, Н. М. Хуторян, О. М. Ярошенко та інші.

Становлення ринкових відносин змушує переглянути українські нормотворчі органи своє ставлення до міжнародного трудового права і трудового права високорозвинених країн, які мають більший досвід правового регулювання. У даний час із всією очевидністю зростає вплив міжнародного права не тільки на право міжнародного співтовариства, але і на внутрішнє право держав, що входять у дане співтовариство. Особливо велика роль міжнародного права в справі захисту прав людини, до числа яких відносяться і трудові права. [5, с. 38].

Україна як незалежна держава проголосила визнання загальнолюдських цінностей і тому зобов'язалась дотримуватись загальновизнаних принципів міжнародного права. У 1991 році наша держава проголосила, що міжнародні договори є частиною національного законодавства. Так законом України "Про дію міжнародних договорів на території України" встановлено, що укладені і належним чином ратифіковані Україною міжнародні договори становлять невід'ємну частину національного законодавства України і застосовуються у порядку передбаченому для норм національного законодавства. [4, с. 137]. Зміст статті 8¹ КЗпП також визначає співвідношення міжнародних договорів про працю і законодавства України. У разі, якщо міжнародним договором або міжнародною угодою, в якій бере участь Україна, встановлено інші правила, ніж ті, що їх містить законодавство України про працю, то застосовуються правила міжнародного договору або міжнародної угоди. [2].

За змістом ст. 9 Конституції України [1] чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. При цьому, укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України. У розвиток норм Конституції України закон України «Про міжнародні договори України» [7] встановлює, що міжнародний договір України - укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо). До міжнародних договорів в галузі праці, в першу чергу, належать відповідним чином ратифіковані або схвалені конвенції та рекомендації МОП.

Відповідно до ст. 3 та 4 Статуту МОП кожна держава - член Організації Об'єднаних Націй може бути членом МОП. Для цього необхідно лише повідомити Генерального директора Міжнародного бюро праці про прийняття зобов'язань, що випливають із Статуту МОП. Мета і завдання МОП викладені в преамбулі до Статуту організації та в Декларації, що прийнята на 26-й сесії Генеральної конференції МОП в Філадельфії 10 травня 1944 р. У Декларації проголошені основні принципи, на яких повинна базуватись діяльність МОП. [6] За своєю суттю, міжнародно-правові акти МОП у системі джерел трудового права – це вид міжнародно-правових актів (конвенції та рекомендації), які ухвалюються у встановленому порядку та відповідно до повноважень МОП та спрямовані на міжнародне правове регулювання відносин з питань праці. [8] Основними ознаками міжнародно-правових актів МОП як джерел трудового права є наступні: а) виступають результатом нормотворчої діяльності МОП; б) зумовлені метою, завданнями та повноваженнями МОП з питань праці; в) виступають у формі конвенцій та рекомендацій; г) можуть виступати частиною національного законодавства; г) передбачають міжнародні соціальні стандарти; д) передбачають механізми реалізації права на працю та тісно пов'язані із ним соціальні права; е) виступають міжнародно-правовим базисом для розвитку внутрішнього національного трудового законодавства. [9]. Доречно відзначити, що конвенція МОП – це міжнародно-правовий акт МОП, зобов'язання за яким є обов'язковими для держав, які його ратифікували. Натомість рекомендація МОП – це міжнародно-правовий акт МОП, який має рекомендаційний характер та, як правило, спрямовується на підвищення ефективності положень конвенцій. Мета конвенції - створити для держави, яка її ратифікувала, зобов'язання по внесенню певних змін в національне законодавство про працю. Тому, у разі ратифікації, конвенції МОП стають частиною національного законодавства України. Наразі Україною ратифіковано близько 70 конвенцій МОП. Прийнято вважати, що в своїй сукупності конвенції і рекомендації створюють Міжнародний кодекс праці. [3] Міжнародний кодекс праці охоплює такі питання, як тривалість робочого часу, охорона материнства, соціальне забезпечення, нічна праця жінок, охорона праці підлітків, міграція у пошуках роботи, інспекція праці, ліквідація примусової праці, право працівників створювати свої професійні організації, рівна оплата жіночої і чоловічої праці, взаємовідносини між трудящими і адміністрацією, охорона праці моряків, оборона праці рибаків. Кодекс регулює також питання оплачуваних відпусток, безробіття, мінімальних ставок заробітної плати, виробничого травматизму і професійних захворювань. [10]. Систему міжнародних договорів з питань праці, як джерел трудового права доповнюють двосторонні і багатосторонні договори з іншими державами у сфері праці. Так, у 1994 р. в Москві з участю України було підписано Угоду про співробітництво в галузі трудової міграції та соціального захисту трудящих-мігрантів, укладену в рамках СНД. 9 січня 1995 р. в Тбілісі було

підписано Угоду між Урядом України і Урядом Республіки Грузія про співробітництво в галузі пенсійного забезпечення. 8 квітня 1996 р. в Ханой підписано Угоду між Урядом України і Урядом Республіки В'єтнам про взаємне працевлаштування громадян. Аналогічна угода підписана між Урядом України та Урядом Словацької Республіки 7 березня 1997 р. в Ужгороді.

Підсумовуючи вище наведене, особливу увагу слід приділити ролі міжнародних договорів про працю, ратифікованих Україною, як джерелам трудового права та частини національного законодавства, оскільки не можна залишити непоміченим пріоритетності норм міжнародного права перед нормами національного законодавства про працю. В контексті дослідженої проблематики основними тенденціями подальшого вдосконалення системи джерел трудового права є: а) вироблення дієвого механізму розбудови системи джерел трудового права з урахуванням міжнародних договорів про працю; б) розробка та впровадження дієвих механізмів гармонізації актів внутрішнього трудового законодавства із законодавством ЄС про працю; 3) посилення практики двостороннього співробітництва та партнерства України з питань праці з іншими державами, насамперед, державами зі спільними кордонами. [11, с. 16].

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР>.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
3. Про припинення трудових відносин з ініціативи підприємця: Міжнародна Конвенція від 22 червня 1982 р URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Про дію міжнародних договорів на території України: Закон України від 10 грудня 1991 року № 1953 XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №10. Ст.137.
5. Пархоменко Н. М. Джерела права: теоретико-методологічні засади: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2009. 32 с.
6. Статут Міжнародної організації праці. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_154
7. Про Міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 року №1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. №50. Ст. 540.
8. Ярошенко О. М. Джерела трудового права України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05/ О. М. Ярошенко; Нац. юрид. акад.. України ім. Я. Мудрого . Харків, 2007. 42 с.
9. Європейська соціальна хартія від 3 травня 1996 р. *Голос України* від 30.11.2006. № 227.
10. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. *Офіційний вісник України*. 2006. № 24. Ст. 203.
11. Трудове право України: підручник /за заг. ред. М. І. Іншина, В. Л. Костюка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 600 с.

ПРАВО НА ПРАЦЮ В УМОВАХ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Мельник Володимир Петрович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри іноземних мов та
соціально-гуманітарних дисциплін*

Фелонюк Юлія Олександрівна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
студентка 2-го курсу*

Право на працю це одне із основоположних прав людини встановлене міжнародно правовими актами яке належить до групи соціально-економічних і в загальному сенсі відбиває потребу людини створювати і здобувати джерела існування для себе та своєї сім'ї, реалізовувати власний творчий потенціал, виражати свою особистість. Право на працю та умови його реалізації, за словами О. Процевського, визначають зміст усіх норм трудового права як правової галузі [1]. Відповідно до ст. 43 Конституції України під поняттям права на працю розуміється можливість заробляти собі на життя працею, яку людина вільно обирає або на яку вільно погоджується. [2] Це право обумовлене сутністю людини та відображає її природну потребу в праці. Воно виступає свого роду фундаментом, на якому ґрунтуються всі інші права і свободи людини у сфері праці. Зміст статті 23 Загальної декларації прав людини [3, 18–24] передбачає, що кожна людина має право на працю, вільний вибір роботи, справедливі й сприятливі умови праці й захист від безробіття. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права [4] (ратифікований Президією Верховної Ради УРСР 19 жовтня 1973 р. уточнює, що держави, які беруть у ньому участь, визнають право на працю, що включає право кожної людини мати можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вільно погоджується, і зроблять належні кроки до забезпечення цього права.

На думку О. І. Процевського, щоб зрозуміти зміст права на працю, що закріплено в Конституції України, треба розкласти його на частини. Перша частина стосується самого права на працю. Цікаво, що йдеться про природне право людини, але воно закріплене в Основному Законі держави. Тому, керуючись ст. 3 Конституції України (далі – КУ), можна з упевненістю стверджувати, що мета такої редакції – скоріше наголосити про обов'язок держави гарантувати забезпечення своїх громадян роботою, завдяки якій і будуть створюватися матеріальні і духовні цінності для існування суспільства і самої держави. Тому в другій частині змісту права на працю йдеться не про право як таке, а про наслідки для працівника, який буде застосовувати свою унікальну природну здатність до праці – «можливість заробляти собі на життя працею». І саме тут підкреслюється, що ця можливість заробляти собі на

життя позбавлена примусу: «вільно обирати собі роботу, або вільно погоджуватися на ту, яку громадянину пропонують» [5, с. 252-253]. Отже, О. І. Процевський стверджує, що право на працю передбачає кореспондуючий обов'язок держави гарантувати забезпечення своїх громадян роботою. Варто зауважити що в юридичній літературі висловлюється міркування: оскільки певному суб'єктивному праву не кореспондує відповідний юридичний обов'язок, воно трансформується у свободу [6]. Стаття 2 Кодексу законів про працю України категорії «право на працю» та «право на роботу» розглядає як тотожні, у зв'язку з чим проголошує, що право громадян на працю, тобто на одержання роботи, включаючи право на вільний вибір професії, роду занять і роботи, забезпечується державою. Однак у сучасному вимірі сутність права на працю зводиться до того, що дане право надає кожній працездатній особі можливість самостійно розпоряджатися своєю здатністю до праці, проте не гарантує реальне забезпечення її конкретною роботою [7, с. 150].

Так, О. О. Конопельцева стверджує, що право на працю є невід'ємним правом людини, а держава відповідальна за його реалізацію. Саме тому право на працю перебуває в центрі уваги науки трудового права як одне з найважливіших соціально-економічних прав, оскільки з правом на працю пов'язані всі інші права та обов'язки працівника [8, с. 76]. В свою чергу, ч. 2 ст. 43 КУ визначає, що держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Стосовно ролі держави, яку вона відіграє у процесі реалізації права на працю, то Конституційний суд України (далі КСУ) сформулював такий висновок: «Виходячи із зазначеної позиції, можна стверджувати, що право на працю означає не гарантування державою працевлаштування кожній особі, а забезпечення саме рівних можливостей для реалізації цього права [9]. Крім того, у рішенні КСУ від 15 жовтня 2013 року у справі № 1-18/2013 зазначено, що право на працю є природною потребою людини своїми фізичними та розумовими здібностями забезпечувати своє життя [10]. Дане твердження, на наш погляд, підтверджує, що в процесі забезпечення практичної реалізації права на працю держава відповідальна за створення умов та організацію сприятливого середовища, щоб праця та її здійснення не лише приносили людині заробіток, але й сприяли її розвитку як особистості та фахівця своєї справи. Повертаючись до тверджень О. І. Процевського з приводу досліджуваної проблематики, відзначимо, що ідею про суб'єктивний характер права на працю він не заперечує, у зв'язку з чим зазначає: «Якщо праву людини у сфері праці кореспондує обов'язок конкретного суб'єкта – держави або роботодавця, то таке право є суб'єктивним. З огляду на це науковець дійшов висновку, що усі права і свободи людини у сфері праці, у тому числі і право на працю, що закріплені в нормативно-правових актах міжнародного і національного законодавства, є суб'єктивними правами людини [5, с. 65-67]. Та, зрештою, ідея про суб'єктивний характер права на працю в умовах

сучасності є домінантною для науки трудового права. До прикладу, переконливими є твердження Н. Д. Гетьманцевої, яка розглядає право на працю як суб'єктивне право у широкому та вузькому значеннях. У широкому розумінні право на працю – це право кожного громадянина вимагати у держави створення правових механізмів, які гарантують кожному громадянину можливість вибору місця роботи, виду діяльності та роду занять, а також створюють умови і фактори, що спрямовані на реалізацію права на працю, самовираження людини у процесі трудової діяльності та її захист. У вузькому розумінні – це забезпечене і гарантоване на конституційному рівні право особи мати можливість реалізувати свою здатність до праці шляхом укладення трудового договору чи в інший спосіб для задоволення своїх матеріальних і духовних потреб, а отже, юридично гарантована можливість вимагати від роботодавця усунення незаконних перепон для реалізації даного права [11, с. 87-88]. Наукову точку зору щодо суб'єктивного характеру права на працю підтримав і А. В. Пономаренко. Так, досліджуючи це питання, науковець дійшов висновку: «Оскільки право на працю є конституційним правом, яке дає право особі реалізовувати свою здібність до праці, а держава має обов'язок надати особі можливість для реалізації права на працю – можна стверджувати, що право на працю, закріплене в Конституції, є суб'єктивним правом [12, с. 75].

Проте право на працю не варто зводити виключно до сфери трудового права та праці, що реалізується в межах трудової діяльності. На наше переконання, відповідне право охоплює цілий комплекс можливостей людини, які вона здатна реалізувати через те, що володіє природною здатністю до праці. Але зауважимо, що особливе значення дане право набуває саме в площині трудових правовідносин. І з урахуванням специфіки трудової діяльності як такої право на працю, на нашу думку, варто розглядати з позиції комплексного підходу, що охоплює такі структурні елементи: 1) право на працю – це законодавчо визначена та гарантована можливість реалізувати свою природну здатність до праці та потребу в ній; 2) це суб'єктивна можливість індивідуального вибору – працювати чи ні, а якщо так – свобода вибору професії та роду трудової діяльності; 3) право здійснювати працю в умовах, що є найбільш оптимальними для задоволення потреб та інтересів працівника, включаючи право на справедливую оплату праці, на належні, безпечні і здорові умови праці; 4) право на захист від зловживань та порушень у сфері праці. [13, с.16].

Висновок. Право на працю як суб'єктивне право людини – це законодавчо визначена та гарантована можливість індивідуального вибору у сфері праці, що реалізується шляхом вступу у трудові правовідносини, здійснення трудової діяльності, відмови від участі у такій, здійснення праці в умовах, що відповідають міжнародним стандартам у сфері праці та є оптимально сприятливими для задоволення потреб та інтересів найманих працівників.

Список використаних джерел:

1. Процевський О. І. Новий зміст права на працю – основа реформування трудового законодавства України. *Право України*. 1999. № 6. С. 101–105.
2. Конституція України : прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Загальна декларація прав людини: прийнята Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. *Документи ООН A/RES/217A: Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / упоряд.* Ю. К. Качуренко. 2-ге вид. Київ, 1992.
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: Пакт ООН від 16 грудня 1966 р. *Вісник Конституційного Суду України*. 2006. № 4.
5. Процевський О. І. Методологічні засади трудового права: монографія. Харків: ХНАДУ, 2014. 260 с.
6. Федин В. В. Соотношение принципа свободы труда и права на труд. *Lex Russica*. 2004. № 2. С. 411–436.
7. Краснов Є.В. Право на працю за законодавством України та деяких зарубіжних країн. *Вісник Запорізького національного університету*. 2015. № 1 (1). С. 147-153.
8. Конопельцева О.О. Юридична характеристика права на працю: поняття і зміст. *Право і суспільство*. 2016. № 6. Ч. 2. С. 74-81.
9. Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 2004 року у справі № 14-рп/2004. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v014p710-04>
10. Рішення Конституційного Суду України від 15 жовтня 2013 року у справі № 1-18/2013. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-13>
11. Гетьманцева Н.Д. Забезпечення реалізації права на працю і захисту громадян від безробіття. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 6. С. 84-89.
12. Пономаренко А. В. Окремі проблеми визначення сутності права на працю в умовах соціально-орієнтованої економіки. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск 6-1. Том 2. С. 73-75.
13. Трудове право України: підручник /за заг. ред. М. І. Іншина, В. Л. Костюка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 600 с.

СЕКЦІЯ № 4. Менеджмент та інформаційні технології у сфері інтелектуальної власності

ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ ПАТЕНТНОГО ПРАВА

Кірін Роман Станіславович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри;*

Хоменко Володимир Львович

*Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
кандидат технічних наук, доцент,
керівник Центру дистанційного навчання*

Питання відстоювання своїх комерційних інтересів для інноваційних виробничих компаній, перш за все, пов'язане з правовою охороною об'єктів патентного права – винаходів, корисних моделей і промислових зразків, а також торговельних марок. Питання набуття прав на ці об'єкти, патентного пошуку, виявлення об'єктів патентного права, оформлення заявки на отримання охоронних документів, комерціалізації та передачі прав, а також захисту патентних прав докладно розглядались нами в попередніх роботах [1, 2].

Проте для комплексних розробок складних технологій наявність одного, навіть самого якісно складеного патенту, недостатня. Необхідна розробка цілісної патентної стратегії, яка б дозволила не дати можливості конкурентам «обійти» патент. Тобто для захисту комплексної інноваційної технології необхідно отримати цілий ряд патентів, які гарантують їх власнику відсікання конкурентів від розробленої ним технології. Тож мета цієї роботи – проаналізувати основні види патентних стратегій, які допомагають у конкурентній боротьбі на ринку виробничих інновацій.

Дохідність бізнесу залежить від можливості виходу на ринок з високотехнологічною інноваційною продукцією, яка матиме технічні, технологічні та/або економічні переваги. Але перед тим, як приступити до розробки цих технічних рішень, необхідно вивчити усі існуючі аналоги та визначити тенденції розвитку цього об'єкту техніки, упевнитись, що розроблюваний об'єкт має патентну чистоту, тобто не підпадає під дію патентів, які належать третім особам.

Водночас необхідно прийняти заходи для патентного захисту власного продукту, для чого потрібно мати чітке уявлення про ризики, які очікують розробника нової техніки та розроблену патентну стратегію для їх усунення, а також для створення стійкого положення компанії на обраному сегменті ринку товарів і послуг.

Кожна компанія повинна постійно розробляти свої стратегічні плани для досягнення поставлених завдань, оскільки це є базовою умовою її виживання та успіху на ринку. Впровадження нових прогресивних методів ведення бізнесу, нового обладнання і нових товарів, пов'язано зі значними витратами та ризиками. Тому в процесі своєї діяльності успішні компанії намагаються сформувати свій патентний портфель таким чином, щоб зменшити витрати, як на стадії патентування, так і на стадії можливих судових спорів, що дозволяє збільшити дохід, пов'язаний з використанням об'єктів інтелектуальної власності та зменшити ризики.

У роботі [3] виділено такі групи факторів, що впливають на формування патентної стратегії фірми: розмір та вік компанії, зовнішні фактори впливу і форми захисту права власності в країні, а також технології та галузі їх застосування. Література з економіки та менеджменту, щодо патентних стратегій, була зазвичай дуже тонкою для технологічних стратегій, поки ця сфера не стала популярною у 1980-х роках [4].

Розробка патентної стратегії визначається пошуком відповідей на такі питання [5]: 1. Яка стратегічна мета компанії та яким чином патенти сприяють її досягненню? Патентна стратегія повинна органічно «вписуватись» в загальну ринкову стратегію компанії. 2. Для чого охороняти? Залежно від ринкової мети, компанії можуть варіювати підходи до процесу отримання патентних прав. 3. Що і якими ресурсами захищати? Охоронювані об'єкти права потребують витрат на забезпечення ефективної та надійної охорони, а також – інвестицій у формування доходу компанії. 4. Де і в які часові інтервали охороняти? При відповіді на це питання необхідно визначити країни в яких доцільно патентувати розробку. 5. Що буде з репутацією компанії і чи не постраждає продукт або послуга компанії? Компанія повинна визначитись в яких випадках вона готова відстоювати свої права в суді, в яких компанія може піти на досудове врегулювання спору, а коли взагалі не варто подавати до суду, створюючи негативний імідж у споживача.

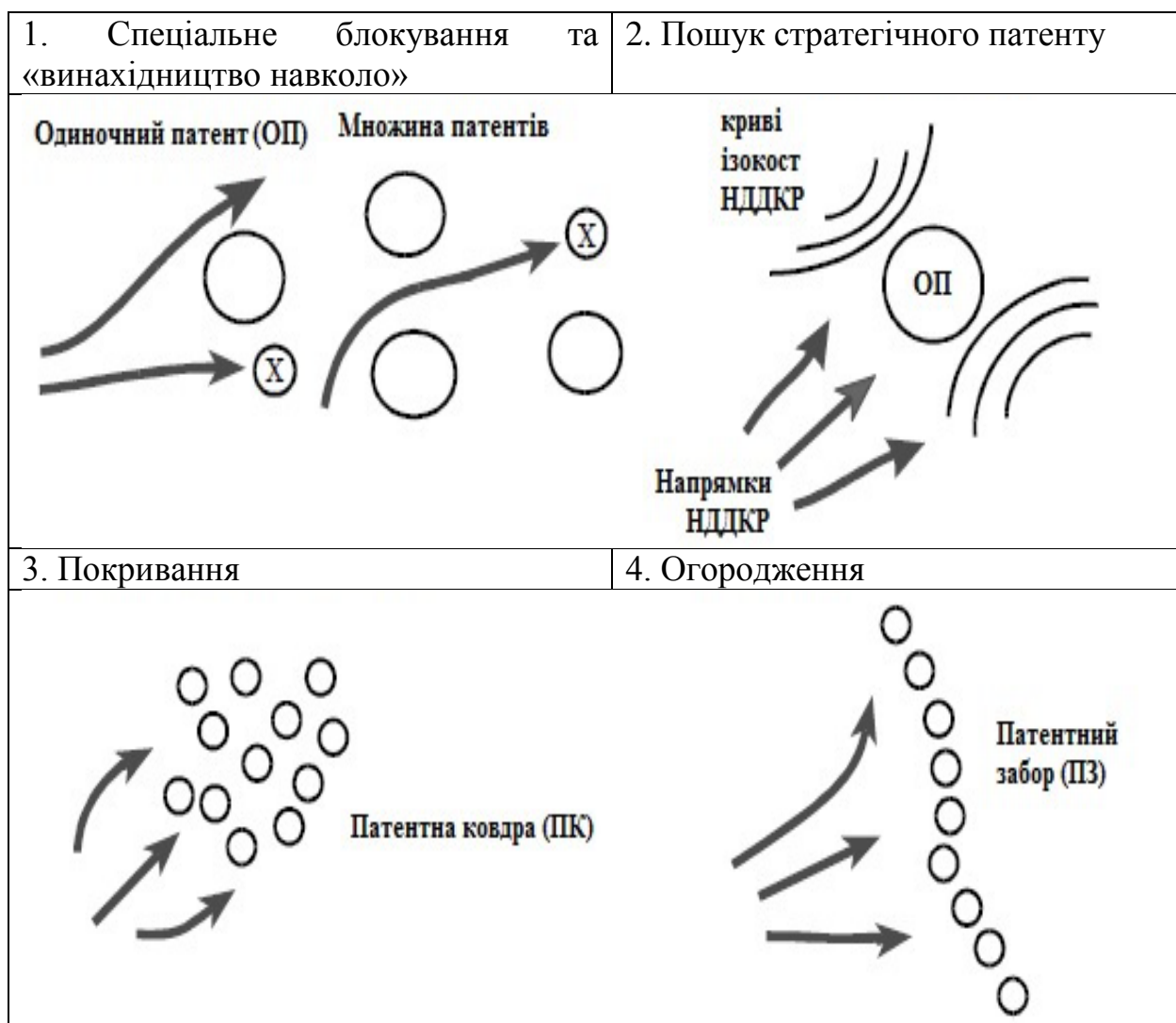
Для того, щоб проілюструвати різні патентні стратегії, корисно абстрактно продумати загальну технологію простору в умовах технологічного ландшафту. Розглянемо класифікацію різних патентних стратегій запропоновану Ove Granstrand в роботі [6]. Типові схеми ряду загальних патентних стратегій можна проілюструвати на основі конфігурації декількох патентів (рис. 1). Звичайно, конфігурації de facto не такі «чисті», як це зображено на схемах, але ілюстрації відтворюють принципову різницю між стратегіями. Розглянемо ці стратегії детальніше.

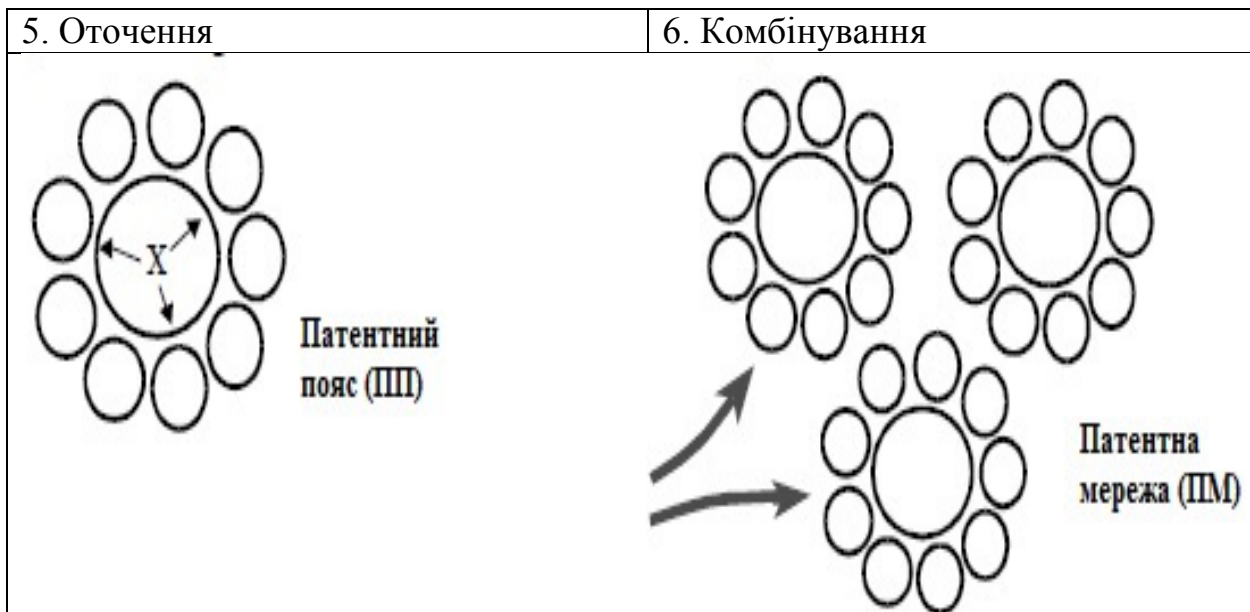
1. Спеціальне блокування та «винахідництво навколо». Проводиться зазвичай одним або декількома патентами для захисту інновації у випадку відсутності великих ресурсів та/або нехтування невеликими патентами. Можливості «винаходити навколо» великі, а витрати НДДКР та час для «винахідництва навколо» низькі. Ця стратегія не дає конкурентам

максимально ефективно використовувати їх патенти, та направляє зусилля вбік від оптимальних шляхів. Тим самим це змушує їх нести додаткові великі витрати та збільшувати собівартість власної продукції.

2. Пошук стратегічного патенту. Один патент з великою блокувальною здатністю називається стратегічним патентом. Стратегічні патенти вимагають стримуюче високих або взагалі непереборних витрат на створення альтернативних винаходів. Такі патенти дуже бажані для ведення бізнесу в певній галузі, але створити їх дуже важко.

3. «Покривання» та «затоплення». У випадку покривання, здійснюються зусилля для створення важко прохідної території патентів, наприклад «мінування» патентами на кожному етапі виробничого процесу. Затоплення стосується менш структурованого способу отримання декількох патентів, як основних, так і незначних у даній галузі, і може бути або результатом звичайної схеми отримання патентів, або ж – свідомої стратегії.

О – власний патент; X – патент конкурентів; → – напрямок НДДКР конкурентів

Рис. 1. – Типові патентні стратегії

Покривання та затоплення можуть використовуватися як стратегія в нових технологіях, коли існує висока невизначеність відносно того, які напрями НДДКР є плідними або в ситуаціях з невизначеністю щодо економічної важливості сфери дії патенту. Як правило, покривання та затоплення використовують можливості отримання великої кількості патентів на незначні, з технічної точки зору, винаходи.

4. «Огородження». Це стосується ситуації, коли низка упорядкованих патентів блокують певні лінії або напрями досліджень і розробок та зазвичай використовується для цілого ряду потенційних та цілком різних технічних рішень з метою досягнення аналогічного функціонального результату.

5. «Оточення». В цьому випадку важливий центральний патент певного типу, особливо стратегічний патент, може бути обгороджений або оточений іншими патентами, які є індивідуально менш важливими, але колективно блокують ефективне комерційне використання центрального патенту, навіть після його закінчення. Часто, оточуючі патенти відносяться до різних застосувань основного винаходу. Оточення може бути використане для отримання доступу до оточених технологій, наприклад, через перехресне ліцензування, що є важливою можливістю отримання патенту конкурентів.

6. Комбінування. Стратегія базується на побудові патентного портфеля, в якому патенти різних видів і конфігурацій свідомо використовуються для посилення загального захисту та переговорної позиції.

Список використаних джерел:

1. Кірін Р. С., Хоменко В. Л., Коросташова І. М. Інтелектуальна власність: підручник (МОН України). Д.: НГУ, 2012. 320 с.

2. Кірін Р. С., Хоменко В. Л., Коросташова І. М. Патентологія: навчальний посібник. Дніпро: НТУ «ДП», 2018. 240 с.
3. Конышева А. В. Защита интеллектуальной собственности: формирование компанией патентных отношений: автореф. дис. ... канд. экон. наук. Москва, 2013.
4. Granstrand O. 1982. Technology, Management and Markets, London: Pinter.
5. Токарев Р. Б. Подходы к разработке маркетинговых стратегий управления патентными портфолио. *Вестник университета*. 2017. №. 7-8. С. 28.-24.
6. Granstrand O. 1999. The Economics and Management of Intellectual Property. Books, Edward Elgar Publishing, number 1651.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДЛЯ ОЦІНКИ ДОСТОВІРНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ

Машков Олег Альбертович

*Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління,
доктор технічних наук, професор, проректор з наукової роботи;*

Мамчур Юлій Валерійович

*Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління,
здобувач;*

Жукаускас Сергій Вікторович

*Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління,
здобувач;*

Нігородова Світлана Анатоліївна

*Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління,
здобувач*

Відомо, що у теперішній час поліграф, як технічний засіб, використовується для оцінки достовірності повідомленої інформації при проведенні інструментальних психофізіологічних досліджень (синхронна реєстрація параметрів дихання, серцево-судинної активності, електричного опору шкіри, а також, при наявності необхідності і можливості, інших фізіологічних параметрів з подальшим представленням результатів реєстрації цих параметрів в аналоговому або цифровому вигляді.

За офіційними даними поліграф використовують у 57 країнах світу. Проте ця інформація застаріла, оскільки продавці поліграфів зазначають, що покупцями поліграфів є представники 80 країн, а в літературних джерелах згадаються менше 79 держав світу, де поліграф використовують з метою вияву прихованої інформації.

Наявні методики використання поліграфів поділяються на категорії залежно від вирішуваних завдань (одноаспектні або багатоаспектні, однозадачні або багатозадачні), за способом оцінки результатів (чисельний або клінічний підхід), за способом проведення тесту (стандартний,

«мовчазних відповідей», «Так-тест»), за структурою тесту («зони порівняння» і «метод Рейда»), за типом питань (в класифікації).

У багатьох країнах, незалежно від того, чи введена там практика використання поліграфних опитувань, здійснюється полеміка про доцільність здійснення такого роду досліджень. Незважаючи на значні суперечності в аргументах прихильників і противників поліграфа, в кінці 90-х рр. група американських експертів провела детальний аналіз літературних джерел, в яких автори торкалися проблеми детекції брехні. Застосування поліграфа здійснюється за наступними напрямками. По-перше, це розслідування (з'ясування ставлення до скоєного події або виявлення достовірності показань свідків щодо вчиненого протиправного дії). По-друге, кринінгові розслідування (профілактичні перевірки громадян, працюючого персоналу на виявлення факторів ризику, наприклад, зловживання алкоголем, борги і кредити, розкрадання і т.п., здатних негативно позначитися на діяльності компанії або службового підрозділу).

Загальна структура поліграми складається з наступних компонентів: фон; реакція; артефакт. Розглянемо можливості та доцільності застосування методу Гаусса - Зейделя (метод почергового змінювання параметрів) для удосконалення технології застосування поліграфа. За цим методом рух уздовж кожної координати відбувається по черзі. Спочатку здійснюється рух уздовж координати u_1 , а решта координат u_2, u_3, \dots залишаються незмінними. Цей рух триває доти, доки похідна функції I по координаті u_1 не дорівнюватиме нулю. З останньої умови визначається u_1 . Після цього значення u_1 і решта координат, крім u_2 , залишаються незмінними, а координата u_2 змінюється доти, доки не буде виконана умова $\partial I / \partial u_2 = 0$. З цієї умови визначається u_2 . Потім змінюється координата u_3 і т.д. У такій спосіб визначаються частинні екстремуми по всіх координатах. Після цього виконується повторний цикл змінювання координат по черзі, починаючи з u_1 . Процес пошуку триває, доки всі частинні похідні не дорівнюватимуть нулю (доки всі похідні не будуть меншими за поріг чутливості системи).

Суть застосування методу для поліграфа полягає у пошуку найкращих запитань (тестів) за рахунок випадкового змінювання параметрів u_i (характер запитань). У початковому стані поліграфа координатам (питання, тести) u_i дається випадковий приріст і визначається приріст функції I . Якщо він від'ємний (при пошуках максимуму), то система повертається у початковий стан і робиться наступний пробний крок. Так повторюється доти, доки не дістанемо додатний приріст. Тоді система переводиться у цей новий стан, з якого робляться нові випадкові кроки.

Цей метод полягає у тому, що з початкового стану системи робиться кілька пробних випадкових кроків і для кожного з них знаходиться приріст функції I . За цими приростами, як за складовими вектору, визначається напрямок найбільш інтенсивного змінювання функції I . У цьому напрямку виконується робочий крок, а потім цикл пошуків повторюється.

Під час випадкових пошуків немає потреби визначати залежності I від кожної координати u_i окремо. Це особливо важливо при великій кількості координат, тому що при збільшенні їх кількості, на відміну від розглянутих детермінованих методів пошуку, процедура пошуків не ускладнюється. Доведено, що при $i > 3$ випадкові пошуки перевершують детерміновані за швидкістю досягнення екстремуму.

Іншою перевагою методу випадкових пошуків є можливість відшукати глобальний екстремум при наявності кількох екстремумів, а також при наявності особливих точок, для яких $\text{grad } I = 0$. Детерміновані методи, що базуються на пошуках точки з нульовим градієнтом, у цих випадках непридатні, тому що система може припинити пошуки на будь-якому локальному екстремумі або в особливій точці.

У деяких випадках найефективніше об'єднувати різні методи пошуків. Зокрема, на початку пошуків далеко від точки екстремуму можна застосувати метод найшвидшого спуску, а поблизу екстремуму перейти до градієнтного методу.

Переваги запропонованого підходу полягають у наступному:

- підвищення стійкості, під якою розуміють збіжність процесу пошуку в деякому околу екстремуму;
- підвищення точності – забезпечення заданого відхилення критерію ефективності від екстремального значення в усталеному режимі;
- збільшення швидкодії – забезпечення можливо меншого часу пошуку екстремуму.

Метод градієнтного спуску ґрунтується на тому спостереженні, що якщо функція кількох змінних (достовірність відповіді) I є визначеною, то зменшується найшвидше, якщо йти в напрямку, протилежному градієнтові. З цього випливає, що якщо для наступного питання для достатньо малого ϵ , то іншими словами, член віднімається від I , оскільки ми хочемо рухатися проти градієнту, тобто вниз до мінімуму.

Послідовність питань (тестів) збігається до бажаного локального мінімуму. Зауважимо, що значення розміру кроку дозволено змінювати на кожній ітерації. Для деяких припущень стосовно функції I є опуклою, а задовольняє умові Ліпшиця і певних варіантах вибору ϵ , який задовольняє умови Вольфе. Тому збіжність до локального мінімуму може бути гарантовано.

Сині криві є ізолініями, тобто областями, в яких значення I є сталим. Червоні стрілки, які виходять з точок, показують напрям, протилежний градієнтові в цій точці. Зауважимо, що (анти)градієнт у точці є ортогональним до ізолінії, яка проходить цією точкою. Видно, що спуск градієнтом веде нас до дна чаші, тобто до точки, в якій значення функції I є мінімальним.

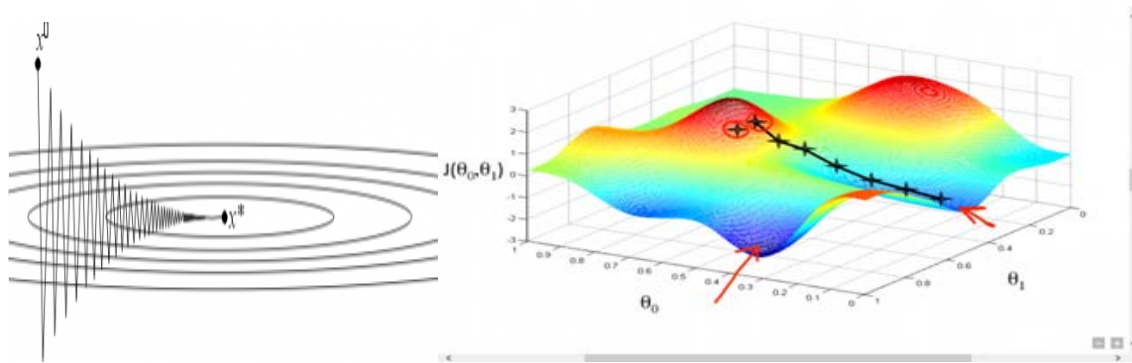

Рис.1. Пояснення до методу градієнтного методу найшвидшого спуску.

Градієнтний спуск працює в просторах з будь-яким числом вимірів (запитань поліграфа). Якщо кривизна заданої функції дуже різниться в різних напрямках, то градієнтному спускові може знадобитися багато ітерацій для обчислення локального мінімуму з потрібною точністю.

Запропонований підхід доцільне застосовувати не тільки для поліграфів, а також для систем підтримки прийняття рішень та тренажерів для формування тренажерних та операторних рекомендацій (формування управлінських рішень).

Список використаних джерел:

1. Оглоблин С. И., Молчанов А. Ю. Инструментальная «детекция лжи»: академический курс. Ярославль: Ньюанс, 2004. 464 с. ISBN 5-88610-115-2.
2. Черноризов А. М., Исайчев С. А. "Детектор лжи" или Что такое практическая психофизиология. *Психологическая газета : интервью*. 2003. № 4.
3. Takagi-Sugeno fuzzy forward control of a HVAC system using predicted mean vote index. *Energy and Buildings*, 49 (6) (2012) 254—267
4. Машков О. А., Мамчур Ю. В. Обґрунтування напрямків розробки тренажерів підготовки операторів дистанційно-пілотованих літальних апаратів екологічного моніторингу. *Системи управління, навігації та зв'язку*, ПНТУ ім. Юрія Кондратюка. 2018. №3(49). С.16-21.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Мосов Сергій Петрович

*Льотна академія Національного авіаційного університету,
доктор військових наук, професор, професор кафедри інформаційних
технологій та обслуговування повітряного руху;*

Чубіна Тетяна Дмитрівна

*Черкаський інститут пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України,
доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук*

Людство отримало нові інструменти формування світової економіки, багато з яких мають нематеріальні переваги та не існували раніше, але

сприймаються в теперішній час як такі, що мали бути завжди. Компанії вже не можуть більше без них ефективно функціонувати, а їхня наявність забезпечує конкурентні переваги, у зв'язку з чим їх вважають активами. Таким чином, вимоги сучасного виробництва та рівня конкуренції вивели на перший план головну та дуже важливу якість виробничої сили – її інтелект, з одного боку, а з іншого – знання й інформацію як основні стратегічні ресурси економічної діяльності.

Об'єкти інтелектуальної власності (далі – ІВ) стають для корпорацій, як показує світовий досвід, мірою їхньої життєздатності та ефективності функціонування в майбутньому. Підтвердженням цьому є загальний обсяг корпоративних активів у США, який у 80-х роках ХХ ст. складався десь на 62% з матеріальних активів, але до початку третього тисячоліття ця цифра під впливом жорсткої ринкової боротьби скоротилася до 30%. На початку 90-х років ХХ ст. у Європі обсяг нематеріальних активів становив уже більше 1/3 від загального обсягу всіх активів.

У сучасних умовах відбувається активний перехід розвинених країн світу від економіки індустріального типу, ефективність якої будується на використанні капіталу, до постіндустріальної економіки, ефективність якої визначається розвитком і використанням теоретичного знання. На перше місце вийшли галузі, безпосередньо засновані на використанні досягнень фундаментальної науки, інформації і знань. Про це свідчить, у першу чергу, колосальний розвиток і пріоритет в економіці розвинутих країн таких галузей, як біотехнології, програмне забезпечення, генетика, біохімія та ін. Порівняння компаній індустріального та постіндустріального характеру найбільш вигідно показує, що, базуючись на сучасних інформаційних технологіях і унікальних здібностях співробітників, компанії «нової економіки» при мінімальній кількості зайнятих, яку не можна порівняти з великою кількістю зайнятих на індустріальному гіганті, можуть порівнятися і навіть переважають їх за сумою капіталізації.

У розвинутих країнах, що вступили в постіндустріальний етап економічного розвитку, ринкова капіталізація компаній, що є характерними представниками “нової економіки”, перевищує аналогічний показник компаній традиційних галузей більш ніж у три рази, при тому що співвідношення чисельності зайнятих складає: 1 до 40,7.

Однією з наймогутніших рушійних сил розвитку цивілізації, природно, вважається творча діяльність людини. Саме з інтелектуальних ресурсів суспільства формується інтелектуальний капітал держави, який є визначальною силою технічного прогресу і набирає виняткової ваги в третьому тисячолітті. Цю тезу підтверджують і загальносвітові тенденції: по-перше, найважливішою частиною національного суспільного багатства стає інтелектуальний продукт; по-друге, господарська діяльність все більше перетворюється на процес безперервних інтелектуальних нововведень; по-третє, конкурентоспроможність господарюючих суб'єктів, виживання цілих

галузей і держав безпосередньо залежать від здатності сприймати та виробляти інтелектуальний продукт; по-четверте, особливе значення в подоланні кризи та відтворюванні економіки набуває феномен інтелектуальної власності, тобто власності на інтелект, творчу інтелектуальну діяльність, а також на інтелектуальний продукт.

У сучасній економіці України інтелектуальний потенціал поки ще недооцінюється, і тому незатребуваність накопиченого інтелектуального багатства стала в свій час однією з причин щодо розпаду багатьох наукових і виробничих колективів, масового відтоку талановитих фахівців за кордон, технологічної деградації виробництва. Економічний розвиток України всупереч наявному могутньому інтелектуальному потенціалу все більше набуває досить вираженого сировинного, трудомісткого й енергоємного характеру.

У цих умовах – при зростаючому усвідомленні світовим суспільством прихованої цінності інтелектуальної власності компаній – на перше місце виступають проблемні питання забезпечення інтелектуальної безпеки.

Враховуючи виключну важливість інтелектуального потенціалу для інноваційного розвитку економіки України, до сукупності видів національної безпеки вважається за потрібне ввести ще одну складову – інтелектуальну безпеку, що обумовлено низкою причин: по-перше, інтелектуальна безпека забезпечує наукове супроводження і реалізацію всіх інших видів національної безпеки; по-друге, ситуація, що сьогодні склалася в Україні, дає підстави наголосити на проблемі інтелектуальної безпеки, як на найважливішій державній, економічній, політичній і соціальній проблемі; по-третє, за своїми наслідками інтелектуальна криза може виявитися більш небезпечнішою для держави, ніж, наприклад, політична або економічна чи інформаційна, а її подолання може розтягнутися на десятиріччя, а може бути і більше, якщо не призведе до краху самої держави; по-четверте, багатоаспектність, складність, масштабність і глибина проблеми розвитку та збереження українського інтелекту виводить забезпечення інтелектуальної безпеки країни (разом з екологічними та техногенними проблемами) на рівень найактуальніших проблем сучасності.

Під інтелектуальною безпекою слід розуміти складову національної безпеки держави, у рамках якої створюється такий стан внутрішніх і зовнішніх умов існування чи діяльності будь-якої особи (фізичної чи юридичної), при якому виключаються можливості погіршення умов існування й втрати носіїв інтелекту та об'єктів ІВ, а також порушення чи втрати майнових прав ІВ, можливості витоку інформації про створення, користування й зберігання об'єктів ІВ і діяльність носіїв інтелекту.

Об'єктами інтелектуальної безпеки є: носій інтелекту, об'єкт ІВ, майнові права ІВ, інформація про створення, користування та зберігання об'єктів ІВ, інформація про діяльність носія інтелекту.

Реалізація інтелектуальної безпеки спрямована на: збереження носіїв інтелекту, отримання додаткового прибутку, збереження інформації про діяльність носіїв інформації, протидію викликам, небезпекам і загрозам ІВ, на захист від рейдерських захоплень, збереження комерційної таємниці тощо.

Потреба в інтелектуальній безпеці обумовлена також і активним розвитком промислового шпигунства в системі світової конкуренції. Так, можливими шляхами втрати об'єктів ІВ українськими компаніями в сучасних умовах можуть стати такі: крадіжка документації або інформації про існуючі об'єкти ІВ; крадіжка виробів з впровадженими технічними рішеннями на підставі використання об'єктів ІВ або відходів від виробництва продукції з використанням об'єктів ІВ; небажання створювати та юридично захищати об'єкти ІВ; втрата кваліфікованого персоналу, якій володіє інформацією про об'єкти ІВ; виток інформації про існуючі об'єкти ІВ і нові інтелектуальні розробки; несанкціонований допуск до технологій і документації, в яких реалізовані або відображені об'єкти ІВ; несанкціонований допуск до звітних матеріалів щодо економічної та науково-технічної діяльності, що пов'язані з об'єктами ІВ тощо.

Втрата об'єктів ІВ неминуче призведе до виникнення проблем конкуренції продукції українських компаній (підприємств) на світовому ринку товарів, особливо в рамках СОТ і процесу євроінтеграції. Українські компанії можуть потрапити у стан патентної війни, коли складові, наприклад, будь-яких виробів, торговельні марки чи географічні зазначення будуть запатентовані іншими компаніями, які представляють інтереси іноземних країн. У таких умовах неможливо буде продати товар за межі України без дозволу цих компаній, тому що вони будуть володіти юридичними правами на частину об'єктів ІВ, що реалізовані у виробках, які продаються. Прикладів цьому в світовій практиці чимало.

У зв'язку з вище викладеним, актуалізацію інтелектуальної безпеки слід вважати своєчасним і важливим кроком у справі інноваційного розвитку економіки України, а інтелектуальну безпеку треба розглядати як засіб забезпечення конкурентоздатності суб'єкта господарювання.

Очевидно, що для забезпечення, підтримки та зміцнення інтелектуальної безпеки в Україні необхідно провести наполегливу роботу щодо створення і реалізації комплексу нормативно-правових, організаційно-правових, господарсько-економічних та інших заходів, спрямованих не тільки на збереження та відтворення наявного інтелектуального потенціалу, але і на підвищення престижності розумової праці, зацікавленості носіїв творчого інтелекту в плідній роботі.

Першим кроком у справі створення концептуальних засад інтелектуальної безпеки слід вважати розробку авторським колективом Українського союзу промисловців і підприємців у складі А. К. Кінаха, В. В. Крутова і С. П. Мосова «Концепції інтелектуальної безпеки суб'єкта

господарювання» (АС №34567 від 16.08.2010 р.), яка була впроваджена через низку спеціальних послуг УСПП.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що динамічний розвиток напрямку, пов'язаного з інтелектуальною безпекою як важливою складовою національної безпеки, має забезпечити створення належних і сприятливих умов як для активного інноваційного розвитку економіки України, так і для цілеспрямованої реалізації її інтелектуального потенціалу в контексті членства України у СОТ і євроінтеграції нашої країни.

МУЛЬТИМЕДІЙНА ЛЕКЦІЯ ЯК СУЧАСНА ІННОВАЦІЙНА ФОРМА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Тупкало Віталій Миколайович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри
менеджменту та інформаційних технологій;*

Данько Вікторія Владиславівна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
студентка 1-го курсу*

Кірюшкіна Анастасія Сергіївна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
студентка 1-го курсу*

Одним з ефективних інноваційних напрямків підвищення якості навчального процесу у вищих навчальних закладах є подання лекцій у формі мультимедійних презентацій [1, 2]. При цьому реалізується дидактичний принцип навчання: те, що студенту необхідно засвоїти, йому необхідно побачити. З цього приводу слід нагадати стару китайську мудрість: «...коли ви чуєте щось – ви це забудете, коли ви бачите і чуєте щось – ви це запам'ятовуєте...» [3]. З нашого боку пропонується термін «мультимедійна лекція» визначити як електронну форму (засіб) навчання, що доповнює мову лектора слайдами текстового і графічного супроводу (креслення, малюнки, ескізи, фотознімки, і т. п., як в статичній, так і в динамічній) шляхом візуалізації на екрані за допомогою відеопроєктора, керованого комп'ютером. Аналіз чисельних публікацій показує, що

актуальним є пошук інноваційних прийомів і технологій подання контенту медійних слайдів. У зв'язку з цим, у доповіді представлений методичний аналіз авторської системи розробки мультимедійних лекцій на прикладі досвіду їх використання на кафедрі менеджменту та інформаційних технологій Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія» при викладанні таких дисциплін: інформаційні технології в юридичній діяльності, АРМ слідчого та детектива, технологія менеджменту знань, системний бізнес-інжиніринг, інформаційні технології організації бізнесу, консалтингова діяльність, системний аналіз, методологія наукових досліджень. У процесі доповіді приводяться фрагменти мультимедійної форми лекцій по цих дисциплінам. Основний наголос в доповіді зроблений на такі складові розробки мультимедійних лекцій: програмне забезпечення, кількість слайдів в одній лекції (дві академічні години), фон і шрифт слайдів, вимоги до представлення тексту, ілюстративні та асоціативні зображення.

Програмне забезпечення. В принципі, будь-яке зображення, проєктоване з комп'ютера на екран можна вважати слайдом мультимедійної лекції. Однак, найкраща якість оформлення слайдів досягається при використанні спеціалізованих програм. Однією з найбільш простих і зручних є програма Microsoft Office PowerPoint, розроблена корпорацією Майкрософт (Microsoft Corporation). Ця програма забезпечує зручність роботи по створенню слайдів з різними вмістом, висока якість відображення різного виду даних, в тому числі малюнків, фотографій, графіків, анімації та ін.

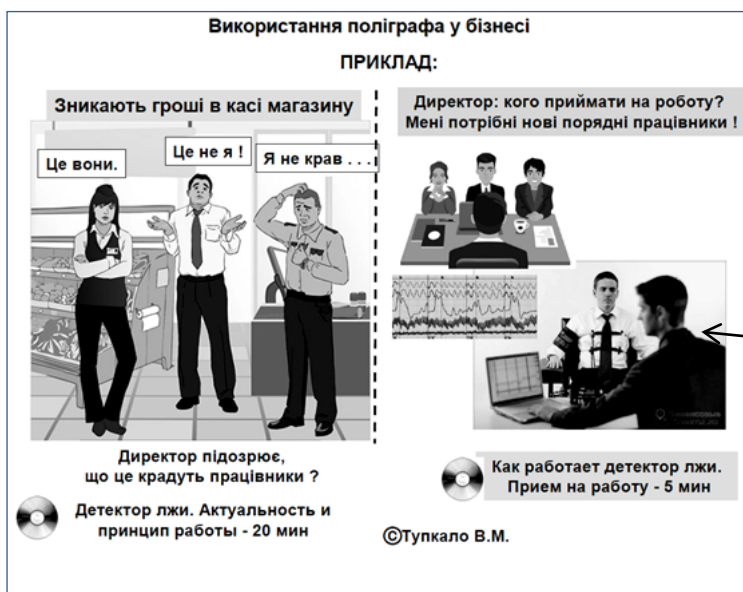
Кількість слайдів. Однією з найбільш складних завдань при створенні будь-якої мультимедійної лекції та наукової доповіді є рішення логічного конфлікту між бажанням викладача надати слухачам найбільш повний обсяг інформації і обмеженою кількістю відведеного часу. Найбільш простим способом вирішення даного завдання є створення такої кількості слайдів, яке відповідає відведеного на лекцію кількості хвилин. Зрозуміло, що переважно слід коригувати кількість слайдів в сторону зменшення, так як для слухачів важливо не тільки візуалізувати, а й дати змогу встигнути записати інформацію зі слайдів та коментарі викладача. Наприклад, на стандартну лекцію зазвичай відводиться 2 академічні години, тобто 80 хвилин. Наш досвід показує, що з урахуванням того, що окремі слайди всередині лекції мають різну ступінь завантаженості записуваної інформації, оптимальною кількістю текстово-графічних слайдів зазвичай є 25-30 штук.

Фон і шрифт слайдів. Microsoft Office PowerPoint забезпечує можливість простого і зручного дизайну слайдів з широким вибором фонів і шрифтів. При створенні мультимедійних слайдів у викладача часто виникає бажання використовувати найбільш барвисті види оформлення і яскраві кольори. Однак, часто розробник слайдів не враховує той факт, що зображення на комп'ютері і зображення на великому екрані в лекційній аудиторії можуть дуже значно відрізнитися. Це залежить від цілого ряду чинників, на які викладач не

може вплинути, головними з них є технічні характеристики мультимедійного проектора, розмір екрану і освітлення в аудиторії. Як показує наш досвід, найкращу видимість текстової інформації та ілюстрацій все-таки забезпечує світлий фон і темний колір шрифту тексту. Найкращу видимість текстової інформації на слайдах зазвичай забезпечують прості шрифти без графічних прикрас. Практично безпрограшними в цьому відношенні шрифтами є Arial, Arial Black, Tahoma і Verdana. З цієї ж точки зору найгірше сприйняття тексту на слайдах досягається в такому шрифті, як наприклад, Times New Roman. Розмір шрифту зазвичай підбирається дослідним шляхом залежно від завантаженості слайда текстовою інформацією. Наш досвід показує, що достатню видимість при аудиторії до 60 чоловік можна забезпечити при розмірі шрифту всередині слайда не менше 20, на заголовках слід використовувати шрифт більшого розміру (зазвичай 32-36).

Текст. Основною особливістю тексту, який поданий на слайдах є необхідність чіткого структурування та максимальна стислість фраз. Тобто, на слайдах практично не сприймаються традиційні складні речення, широко використовувані в науковій та навчальній літературі. Слід уникати використання на слайдах пропозицій довжиною більше 20-30 слів, що містять причетні і дієприслівникові обороти, так як такі пропозиції практично не сприймаються і не можуть бути записані з урахуванням обмеженого часу, відведеного на перегляд одного слайда. Тому, текстову інформацію на слайдах слід представляти у вигляді коротких простих фраз, що містять по 10-15 слів.

Ілюстрації. У слайдах можна використовувати різні види ілюстративного матеріалу, недоступного в друкованих джерелах інформації (підручниках, монографіях, статті з журналів і т.п.). Наприклад, мультимедійні презентації забезпечують можливість використання анімації - графічних зображень з елементами руху. Анімацію доцільно застосовувати для посилення активного сприйняття відповідальних питань і для демонстрації розвитку процесу в часі.

Крім того, через використання гіперпосилань є можливість в темпі мультимедійної презентації демонструвати навчальні відеоролики.

гіперпосилання

Асоціативні зображення – найбільш складні в підборі, так як не є прямими ілюстраціями описуваного матеріалу. Такі зображення слід використовувати, якщо інформаційний матеріал не можна (неможливо) проілюструвати безпосередньо. Тоді зображення слід підбирати за принципом створення простого або складного асоціативного зв'язку з описуваним матеріалом.

Висновки. Безумовно, наведені рекомендації не є зразковими і ні в якій мірі не повинні привести до обмеження свободи творчості розробників мультимедійних лекцій. У будь-якому випадку, мультимедійна лекція, на відміну від традиційної, надає широкі можливості демонстрації слухачам інформації різного типу, як текстової так і аудіо-візуальної, дозволяючи досягти принципово нового високої дидактичної якості навчання. Крім того, мультимедійна лекція дозволяє викладачеві істотно економити час - не треба витратити лекційний час на написання і малювання графічного матеріалу на дошці, що дає можливість більш поглибленого пояснення досліджуваної інформації. Використання мультимедійних презентацій при читанні лекцій забезпечує зростання якості сприйняття слухачами до наданої інформації, збільшує рівень емоційної та професійної зацікавленості, що є однією з найважливіших задач у вдосконаленні освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Тимонина И. В. Мультимедийная лекция как современная форма управления учебным процессом в вузе. *Педагогика высшей школы*. 2017. №2. С. 131-134. URL: <https://moluch.ru/th/3/archive/55/1987/> (дата обращения: 03.04.2019).
2. Чернышева А. Г. Комплексное использование мультимедийных лекций и рабочих тетрадей при обучении будущих педагогов профессионального обучения (дизайн). *Альманах современной науки и образования*. 2012. № 7 (62). С. 160–163.
3. Великие афоризмы. Крылатые выражения. Составитель О.В.Завязкин. Донецк: ООО «ПКФ «БАО», 2013. 160 с.

МЕНЕДЖМЕНТ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Дяченко Наталія Павлівна

*Національна академія державного управління при Президентові
України, кандидат наук з державного управління,
докторант кафедри публічної політики та політичної аналітики;*

Дяченко Валентин Сергійович

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
здобувач кафедри економіки праці та соціального розвитку*

У сучасних умовах глобалізаційних процесів здатність генерувати інновації та комерціалізувати процес їх упровадження є базовим чинником формування засад сталого розвитку.

Відповідно до Конституції України (частина 2 статті 41) передбачено право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності та, згідно з частиною 2 статті 54, громадянам гарантується свобода у тому числі наукової творчості, захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», схваленою Указом Президента України № 5 від 12 січня 2015 р., з метою впровадження в Україні європейських стандартів життя та виходу України на провідні позиції у світі, передбачено проведення реформи захисту інтелектуальної власності (вектор безпеки). Відповідно до Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої постановою Верховної Ради України від 14 квітня 2016 р. № 1099-VIII з метою створення оптимальної, якісної та ефективної державної системи правової охорони інтелектуальної власності, здатної сформувати, реалізувати прозору публічну модель подолання існуючих викликів та ризиків і запропонувати дієві інструменти забезпечення ефективності сфери інтелектуальної власності, розроблена Концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні.

Водночас, потребують наукового обґрунтування підходи менеджменту у сфері інтелектуальної власності (рис.1) :

Рис.1. Менеджмент у сфері інтелектуальної власності (далі – ІВ)
Розроблено автором на основі [4, с.100].

Комерціалізація права на об'єкти ІВ (рис.2) виступає потужним невичерпним активом формування засад сталого економічного розвитку. Такий процес “трансферу технологій” має бути нерозривно пов’язаний з їх маркетинг-менеджментом [3].

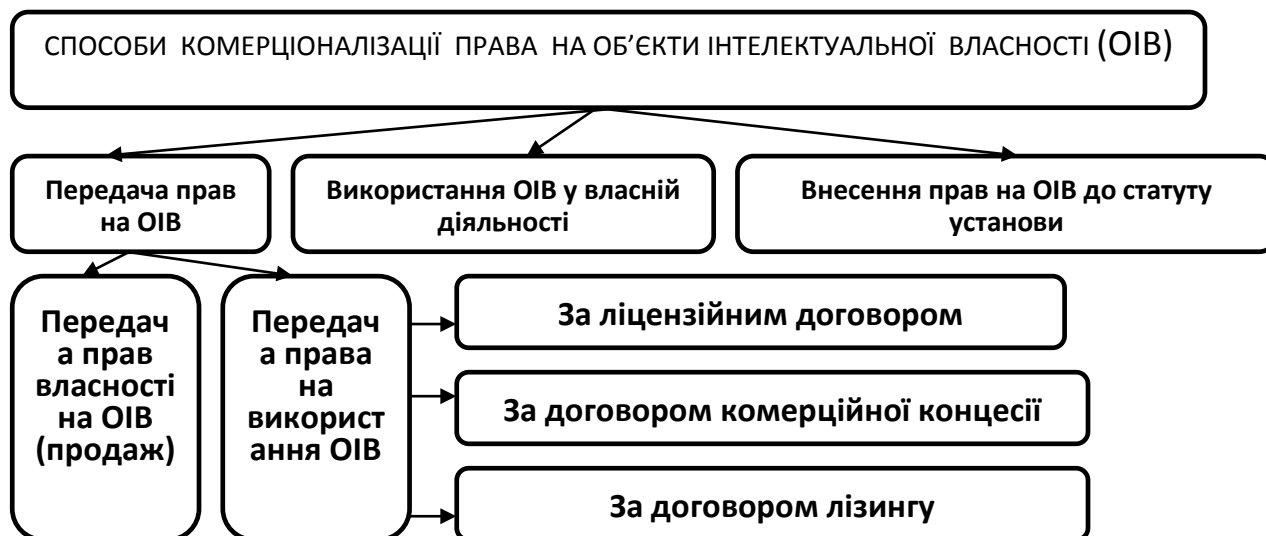

Рис. 2. Способи комерціалізації права на об'єкти інтелектуальної власності

Заходи щодо захисту права власності необхідно здійснювати системно упродовж всього процесу інноваційної діяльності. Зокрема, дотримання норм суспільної моралі при створенні та/або використанні зображення людини та всі суб'єктивні права на власні зображення фізичної особи потребують формування дієвого механізму захисту [2, с.229].

Водночас за даними Міжнародного альянсу інтелектуальної власності, Україна посідає одне із перших місць в рейтингу країн, в яких найчастіше порушують права ІВ. Це вказує на нагальну потребу модернізації національної системи ІВ України (рис.3), яка включає в себе національне законодавство; державні та судові органи, наукові та освітні установи; громадські організації та інші структури; управління реалізації та захисту прав ІВ; елементи та відносини, що забезпечують функціонування системи, а також користувачів цієї системи, що в комплексі та в процесі взаємодії забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері охорони ІВ, вирішення широкого кола завдань з надання правової охорони та сприяють забезпеченню задоволення суспільства у розвитку інтелектуального, творчого, науково-технічного потенціалу нації та розвитку інноваційної економіки.

З метою створення сприятливих соціально-економічних, організаційних і правових умов для інтелектуальної, творчої діяльності, забезпечення ефективної правової охорони результатів цієї діяльності та об'єктів ІВ необхідно :

1. Задіяння мотиваційного механізму створення об'єктів права ІВ, зокрема шляхом збільшення фінансування сфери ІВ;

Рис. 3. Національна система інтелектуальної власності України

2. Залучення до складу Ради юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ України також деканів та ректорів правничих шкіл, що мають ліцензований обсяг на підготовку бакалаврів права і керівників правничих наукових установ; додати Раді функції обміну й узагальнення досвіду, вивчення і популяризації кращих практик, адаптації міжнародних стандартів і документів, вивчення і збереження правової спадщини України» [1];

3. Підвищення правої культури суспільства тощо.

Список використаних джерел:

1. Голосніченко І. П. До питання свободи і самоврядування у сфері юридичної освіти та науки в Україні. *Право України : Юридичний журнал*. 2018. № 1. С. 251-264.

2. Кулініч О. О. Теоретичні проблеми реалізації та захисту права фізичної особи на власне зображення. URL : <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/7805>.

3. Тупкало В. М. Методологічні аспекти розвитку інноваційного маркетинг-менеджменту об'єктів інтелектуальної власності. URL : <http://conf.management.fmm.kpi.ua/proc/article/view/124589/>.

4. Шикова Л. В. Теоретичні аспекти управління інтелектуальною власністю на підприємстві. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2014. Випуск 1(10). Том 2. С.98-104.

СЕРТИФИКАЦИЯ СИСТЕМ МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА НА ОСНОВЕ СТАНДАРТА ISO 9001 КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ ПРОДУКЦИИ

Заплотынский Борис Андреевич

*Киевский институт интеллектуальной собственности и права
Национального университета «Одесская юридическая академия»,
кандидат технических наук, доцент, кафедра менеджмента и
информационных технологий*

Ускорение процессов экономического развития, ужесточение рыночной конкуренции, переход к информационному обществу, увеличение доли стоимости интеллектуального продукта на фоне повышения стоимости материального продукта приводят к ужесточению требований к качеству интеллектуального продукта. Соответственно, совершенствование методов управления качеством при создании интеллектуального продукта является актуальной научной задачей.

Цель доклада состоит в анализе таких факторов улучшения качества и усиления конкурентоспособности (КС) интеллектуальной продукции, как сертификация его системы менеджмента качества (СМК), инновационная

привлекательность, а также в предоставлении подхода относительно количественной оценки влияния указанных составляющих на уровень совершенства предприятия, в частности, создания интеллектуального продукта.

В последнее время самые разные авторы – предприниматели, госслужащие, политические лидеры, ученые, ведущие специалисты – говорят о необходимости улучшения менеджмента качества и КС предприятий на основе сертификации СМК и развития инновационной деятельности. Если обобщить все известные на сегодня определения и высказывания на эту тему, то можно констатировать: деятельность по совершенствованию системы менеджмента качества (СМК) организации (предприятия, компании, фирмы, группы) на основе внедрения стандарта ISO 9001 (а также ISO 14000, OHSAS 18001, концепции TQM, модели EFQM и т.п.) способствует повышению (КС) интеллектуальной продукции [1-5] .

Указанные стандарты и модели – это проверенное научное и практическое достижение, применение которого на развиваемом предприятии всегда позволяет усовершенствовать его систему управления. В свою очередь, усовершенствование системы управления ведет, как правило, к притоку инвестиций, а это создает возможность направить средства на развитие инновационной деятельности. Последнее, в свою очередь, способствует дальнейшему улучшению качества интеллектуальной продукции и КС предприятия. Далее процессы циклично повторяются на новом витке своего развития.

СМК должна быть направлена на усиление прозрачности финансово-экономической отчетности и системы менеджмента. При этом принципами управления организацией являются 8 принципов менеджмента качества, а подтверждением высокого уровня качества – система менеджмента качества в документальном виде с соответствующим сертификатом.

Теперь остановимся более подробно на проблемности развития СМК. Статистические данные сегодня говорят о широком распространении стандарта менеджмента качества по всему миру. За период с 2000 года по 2013 год количество предприятий, сертифицированных на соответствие стандарту ISO 9001, увеличилось почти в три с половиной раза и превысило 1,7 млрд.. Около трети всех предприятий – китайские.

Украина в развитии СМК существенно отстает от мировых лидеров. Анализ факторов, обуславливающих низкую результативность и эффективность СМК в Украине, позволяет выделить такие моменты: 1) недостаточное внимание к стратегическим проблемам развития; 2) высокий уровень коррупции; 3) сложное экономическое положение многих предприятий; 4) несоответствие уровня реформ в экономике стран формам и методам менеджмента качества на предприятиях; 5) высокая стоимость разработки, внедрения и обслуживания СМК; 6) недостаточное внимание к реализации системного и процессного подходов к управлению

предприятиями; 7) некомпетентность руководства организаций в вопросах разработки и внедрения СМК.

Даже частичное устранение перечисленных факторов должно существенно повысить эффективность СМК, совершенствовать общий менеджмент предприятий, что, в свою очередь, будет способствовать повышению их инвестиционной привлекательности как на внутреннем, так и на внешнем рынках.

Теория и практика современного менеджмента не стоит на месте. Следующим этапом развития концепций СМК является новое направление, получившее название системный менеджмент организации. Существенную роль в этом играет последняя редакция ISO 9001:2015, делающая акцент на совершенствование системы кризис-менеджмента. Это инициирует новый качественный уровень СМК в виде интегрированной системы менеджмента качества (ИСМК).

Необходимо подчеркнуть, что сегодня ИСМК – это часть системы общего менеджмента, отвечающая требованиям нескольких международных стандартов и функционирующая как единое целое. Такие системы могут применяться на предприятиях любых отраслей и организационно-правовых форм.

Таким образом, для украинских предприятий, желающих быть конкурентоспособными, становится актуальной не просто разработка и внедрение эффективной СМК с последующей ее сертификацией, а создание ИСМК. Одним из актуальных направлений в создании ИСМК является учет требований экологического стандарта ISO 14001. Практика показывает, что сертификация по этому стандарту увеличилась более, чем в 7 раз за последнее десятилетие. Среди стран наиболее быстрыми темпами в этом направлении продвигается Китай.

К возможным положительным результатам создания ИСМК предприятия можно отнести: 1) более низкие затраты на создание ИСМК по сравнению с затратами на разработку отдельных систем менеджмента; 2) сокращение количества документов в ИСМК; 3) упрощение системы управления предприятием при наличии ИСМК; 4) минимизация функциональной разобщенности; 5) удешевление и упрощение аудита ИСМК по сравнению с автономными системами; 6) возможность получения синергетического эффекта за счет объединения системы бизнес-процессов в рамках ИСМК.

Основными причинами, препятствующими распространению СЭМ в Украине, являются: 1) низкий уровень общей культуры менеджмента; 2) узкое понимание важности экологической деятельности предприятия; 3) отсутствие в стране достаточного опыта в сфере сертификации экологического менеджмента.

Следует обратить внимание на новую трактовку в стандарте ISO 9001:2015 модели совершенствования управления предприятием на основе цикла Деминга.

Для интегрированной количественной оценки вышеизложенных факторов на конечный результат деятельности предприятия предлагается использовать модель “идеального предприятия” EFQM с её 1000-бальной рейтинговой шкалой оценивания уровня совершенства предприятия на основе девяти критериальных групп.

Качество продукции в этой модели учитывается непосредственно через критерий “результаты для потребителя”, а что касается оценивания результатов инновационного развития, то они учитываются косвенно практически всеми остальными критериями. Эффективность модели EFQM подтверждается мировой практикой на протяжении последних двух десятилетий.

Механизм восхождения общеизвестный и состоит в следующем: 1) оценивание и выявление собственных сильных сторон для роста уровня совершенства; 2) получение новых знаний о лучшем опыте; 3) разработка инновационной программы развития; 4) реализация программы, новое оценивание и т.д.

Примером такого восхождения в Украине можно назвать ПАО “АрселорМиттал Кривой Рог”, которое за 5 лет с уровня 250-300 баллов последовательно поднялось до уровня 500-550 баллов. Успех предприятия прежде всего связан с инновационным менталитетом ТОП-менеджмента предприятия.

Выводы

1. Для улучшения качества любой продукции, прежде всего интеллектуальной, современная система управления предприятием должна создаваться на основе ISO 9000, концепции TQM, а также модели совершенства EFQM, как наиболее актуальных и проверенных временем инструментов менеджмента. При этом объектом управления является качество конечной продукции организации и её КС, принципами управления – 8 принципов менеджмента качества, а подтверждением высокого уровня качества – СМК в документальном виде с соответствующим сертификатом.

2. Статистика подтверждает широкое распространение стандартов менеджмента качества по всему миру. За период с 2000 года по 2015 год количество предприятий, сертифицированных на соответствие стандарту ISO 9001, увеличилось почти в три раза и превысило 1,7 млрд.

3. В последние 10-15 лет возникло новое направление исследований и разработок – системный менеджмент организации. Это приводит к необходимости создания интегрированной системы менеджмента.

4. Для интегрированной количественной оценки факторов внедрения ИСМК на украинских предприятиях предлагается использовать модель “идеального предприятия” EFQM с её 1000-бальной рейтинговой шкалой оценивания уровня совершенства предприятия на основе девяти критериальных групп.

Список использованных источников:

1. Ломакин М. И. Управление качеством интеллектуального продукта: основные принципы и методический инструментарий. *Транспортное дело России, раздел “Экономика и экономические науки”*. 2008. Т. 6. С. 337-360.
2. Тисенко В. Н., Шадрин А. Д. Инновации и менеджмент качества. *Стандарты и качество*. 2007. № 6. С. 74-78.
3. Дадонов В. А. Анализ динамики роста сертифицированных СМК в России и за рубежом. URL: http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2014/economics/6_159330.doc.htm
4. Калита П. Я. та ін. *Матеріали 20-го Міжнародного форуму “Дні якості в Києві”*. Київ: Українська асоціація якості, 2011.
5. Заплотинський Б. А., Тупкало В.М. *Управління якістю у сфері телекомунікацій*. Київ: ПП “Мастер-Принт”, 2014. 200 с.

МЕНЕДЖМЕНТ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ПОДОЛАННІ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ 2008-2018 РОКІВ

Кузьменко Валерій Павлович

*Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії*

Вже на початку ХХІ ст. з'явилися певні індикатори попередження глобальної фінансово-економічної кризи після обвалу фондових бірж у 2000 році. У перший 2001 рік нового тисячоліття темп приросту обсягів світового валового продукту (СВП) знизився до 2,2%, хоча в минулому останньому 2000 році минулого тисячоріччя він дорівнював 4,5%. Ще більше падіння темпу приросту ВВП (з 3,7% у 2000 р. до 0,5% у 2001 р.) спостерігалось в найрозвинутішій країні світу – США, де він складав чверть світового ВВП. У другій країні світу – Японії темп приросту ВВП тоді впав з 2,3% до 0,4%. В американській економіці йому не дала впасти далі розв'язана в Афганістані війна, що розкрутила в 2002 р. темп приросту ВВП США до 1,6%, коли почалась ще й війна країн НАТО проти Іраку. Саме такий темп приросту ВВП спостерігався в 2001 р. у цілому в країнах Євросони, який з лагом у два роки впав у 2003 р. теж до 0,5%. По суті, провідні країни світу опинились в перші роки третього тисячоліття Християнської ери в стані економічної стагнації. У 2009 р. рецесія світової економіки склала за рік уже 2,2%, господарств США – 3%, ЄС – 4%, Японії – 5%, РФ – 8%, України – 15%.

Отже, незважаючи на макроекономічний підйом України у 2000-2008 рр. із середньорічними темпами приросту ВВП у 7%, вже в 2009 р. під впливом світової фінансово-економічної кризи він впав на 15%, а після 2-х років незначного зростання та 2-х років стагнації з початком війни з РФ у 2014-2018 рр. національна економіка опинилась у черговій Великій депресії, що

супроводжується гібридною війною. Нові інноваційні технології все більше проникають в життя держави та підприємництва. Їх вплив на бізнес і макроекономіку стає дуже помітним і актуальним. Інформаційні технології у сфері інтелектуальної власності стали одним з основних напрямків інноваційної діяльності в процесі подолання глобальної фінансово-економічної кризи 2008-2018 рр. і забезпечують прискорення НТП на світових ринках. Подолання піку глобальної фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. характеризується різким зростанням інтенсивності інноваційних процесів у світі, формуванням нового технологічного укладу (ТУ) як головного чинника уникнення чергової рецесії та прискорення соціально-економічного розвитку. Тим самим інформаційні технології є засобом захисту соціально-економічної безпеки держави та бізнесу, що в соціальному плані зміцнює її з формуванням середнього класу, що в цивілізованих країнах є підґрунтям їх стійкості від зовнішніх і внутрішніх загроз та покращення соціальної стратифікації суспільства та його мобільності навіть в умовах світової кризи, що має ймовірність перерости в глобальну катастрофу воєнно-політичного характеру в центрі Європи.

Аналіз положень глави 9 «Інтелектуальна власність» Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС [1], та порівняння їх з положеннями інших глав та розділів свідчать про прогресивний характер європейських норм у сфері інтелектуальної власності. Їх впровадження не лише технічно дасть можливість Україні виконати взяті на себе зобов'язання, але й буде сприяти прискоренню соціально-економічного розвитку України на базі нового ТУ.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 р. № 402-р була схвалена Концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Згідно з нею основним напрямом її реалізації визначено запровадження прозорої дворівневої структури державної системи правової охорони інтелектуальної власності, за якої МЕРТ України забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності. При цьому національний орган інтелектуальної власності виконує певні владні повноваження з реалізації державної політики у зазначеній сфері та удосконалення національного законодавства і його гармонізації із законодавством ЄС [2]. Разом з тим проведення інфраструктурних змін не зумовило суттєве оновлення законодавчої системи охорони інтелектуальної власності в цілому.

Державна система правової охорони інтелектуальної власності переживає кардинальні зміни в процесі європейської інтеграції України. З метою реформування сфери інтелектуальної власності 23 серпня 2016 р. Постановою КМУ було затверджено План заходів із реалізації Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні [3]. Невід'ємною складовою національної інноваційної системи (НІС) та інтелектуальної власності в ній є наявність якісної та ефективної національної бази законодавства у цій сфері, наближеної до

європейських стандартів відповідно до підписаної та ратифікованої Угоди про Асоціацію України з ЄС. У вересні 2016 року КМУ було ліквідовано Державну службу інтелектуальної власності як центральний орган виконавчої влади, на який було покладено реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності. Метою реформування насамперед є створення прозорої публічної ефективної моделі державної системи управління правової охорони інтелектуальної власності. Ефективність дієвого захисту прав інтелектуальної власності, який забезпечується в державі, значно впливає не лише на розвиток творчого, інтелектуального потенціалу громадян, а й визнання країни повноправним учасником міжнародного ринку Всесвітньою організацією інтелектуальної власності.

До об'єктів права інтелектуальної власності належать:

- «об'єкти авторського права і суміжних прав (твори науки, твори літератури, виконання, фонограми, відеограми, програми організацій мовлення);

- об'єкти права промислової власності (винаходи, корисні моделі, комерційні найменування, торговельні марки, географічні зазначення походження товарів;

- нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності (сорти рослин, породи тварин, комерційні таємниці, наукові відкриття, раціоналізаторські пропозиції)» [4].

Ще в часи Першої світової та Громадянської війн видатний російський вчений Олександр Богданов, що закінчив Харківський університет, зробив системне дослідження з менеджменту – загальної організаційної науки, яка була названа ним «Тектологією», якою видатний німецький біолог Ернст Геккель визначав закони організації живих істот. До речі, у 3-му томі цієї роботи, що вийшов у світ уже 1922 р., О. Богданов вперше у світовій науці дав загальнонаукове системне поняття криз та визначив основні їх типи:

«Перший тип ми визначили як «кризи С», тобто кон'югаційні, що об'єднують; другі як «кризи D», тобто диз'юнктивні, що роз'єднують. По суті, усяка кон'югація починається з кризи С, розриву кордонів; і всякий розпад комплексу виходить з кризи D, ... справа значно складніша саме тому, що простих криз не буває; кожна криза в дійсності представляє ланцюг елементарних криз одного та іншого типу» [5, Кн. 2, с. 214-215].

У загальній теорії систем (ЗТС) ефект, коли сума впливів складових системи не дорівнює ефекту їх спільного впливу було названо емерджентністю складних систем. Якщо розглядати розвиток різних соціально-економічних циклів у часі, то там спостерігається цікавий ефект їх синхронізації, яким видатний австрійський економіст Йозеф Шумпетер у «Ділових циклах» [6] пояснив причину виникнення Великої депресії 1929-1939 рр. як результат синхронізації кризових фаз різних економічних циклів, що відбулось і в час сучасної глобальної кризи 2008-2018 рр. Саме Шумпетер ще у роботі «Теорія економічного розвитку» [7], працюючи в Чернівецькому

університеті, дав оцінку динаміки економічного розвитку через інновації, що ведуть до стану динамічної нерівноваги. Прискорення еволюції економічного зростання та якісних змін досягається через впровадження у виробництво кластерів інновацій, що забезпечують просування нових технологій і видів продуктів та супроводжуються «творчою руйнацією» і періодичною заміною застарілих виробничих функцій новими. Інновації є способом подолання криз і двигуном циклічного розвитку економіки. Якщо ж говорити про одну з фундаментальних гуманітарних наук – правознавство, то вона теж має тісно пов'язану з інноваціями категорію інтелектуальної власності, без якої сьогодні практично неможливо було б підтримати та захистити підприємців, які за Шумпетером і є головними носіями інноваційних ідей.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони, від 27.06.2014. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984>.
2. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів від 01.06.2016 р. №402-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-%D1%80>.
3. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади державної системи правової охорони інтелектуальної власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 р. №585. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/585-2016-%D0%BF>.
4. Програма співробітництва між Кабінетом Міністрів України і Всесвітньою організацією інтелектуальної власності. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/999_003
5. Богданов А. А. Тектология: Всеобщая организационная наука. Москва: Экономика, 1989. В 2-х кн.: Кн. 1. 304 с.; Кн. 2. 351 с.
6. Scumpeter J. Business Cycles: A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process. N.Y. . L., 1939.
7. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотків та економічного циклу. Київ: ВД «Києво-Могилянська Академія (КМА)», 2011. 242 с.

РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙ ВИКОРИСТАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ЗАЗНАЧЕНЬ В УКРАЇНІ

Литвин Олександр Валеріанович

*Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут» імені Ігоря Сікорського,
кандидат технічних наук, доцент*

Вже майже всі виробники знають, продукт із зареєстрованим географічним зазначенням набуває доданої вартості. Але сучасний стан справ

із виробництва товарів та їх просування під захищеними кваліфікованими географічними зазначеннями в Україні є дуже повільним, незважаючи на той факт, що Закон щодо цього був прийнятий 16 років тому [1, ст. 1]. Однак цим Законом не врегульовані всі питання правової охорони географічних зазначень, тому багато аспектів цієї проблеми залишаються за межами правового врегулювання.

13.03.2018 р. Верховна Рада України прийняла за основу проект закону "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення

правової охорони географічних позначень", яким передбачається імплементація вимог статей 204-207 Угоди про асоціацію [2], а також положень Регламенту № 1151/2012 Європейського парламенту і Ради від 21.11.2012 р. та пропонується уточнити умови надання правової охорони географічних позначень і підстави для відмови в наданні такої охорони, перелік прав і обов'язків, що впливають з державної реєстрації географічних позначень. Вводиться єдиний термін "географічне позначення" - найменування місця, що ідентифікує товар з певній географічній місцевості, і який має особливе якість, репутацію або інші характеристики, обумовлені головним чином цієї географічної місцевістю, якщо хоча б один з етапів його виробництва здійснюється на зазначеній географічній території.

Відповідно до угоди про асоціацію, українським виробникам, які використовують зараз географічні позначення ЄС (шампанське, фета, коньяк та ін.) надана відстрочка на сім-десять років, щоб змінити назви своїх товарів під такими вказівками і донести їх до споживачів.

В Україні за підтримки ЄС започатковано проект "Підтримка розвитку системи географічних зазначень в Україні" для популяризації серед виробників географічних зазначень, значення їх захисту, реєстрації, впливу на виробників. У Фейсбучі діє сторінка «Geographical Indications in Ukraine/Географічні зазначення в Україні». Мета проекту - консультаційна та технічна підтримкою реєстрації geographical indications (GI), а безпосередньо ініціаторами реєстрації повинні виступати асоціації виробників.

За останні три роки в Україні відбулися помітні зрушення щодо формування ринку географічних зазначень. Цьому сприяють створення відповідних асоціацій виробників аутентичних продуктів.

Першою була зареєстрована 31.08. 2018 р. Асоціація виробників традиційних карпатських високогірних сирів, створена з метою управління географічним зазначенням "гуцульська овеча бриндзя". Потім 27.02.2019 р. відбулися установчі збори Асоціації виробників мелітопольської черешні, що дає підстави для реєстрації географічного зазначення "мелітопольська черешня". В 2018 р. було зареєстровано Асоціацію карпатських ватагів, створену з метою управління географічним зазначенням "гуцульська коров'яча бринза". В лютому 2019 р. створено Асоціацію виноградарів та виноробів "Придунайська Бессарабія", що опікуватиметься реєстрацією та

контролем географічних зазначень щодо вина, першим з яких стане вино з географічним зазначенням "Ялпуг". 12.02.2019 р. в Херсоні відбулася установча конференція Асоціації виробників херсонського кавуна. Сім організацій-засновників представляють баштанництво, експортну діяльність і науково-дослідну сферу.

В ЄС існує три варіанти маркування GI, а саме: PDO (protected designation of origin) - захищене вказівку місця походження, PGI (protected geographical indication) - захищене географічне зазначення і TSG (traditional specialities guaranteed) - гарантія традиційності.

Асоціації виробників планують зареєструвати два PDO для сирів (гуцульської овечої бринза і гуцульської коров'ячої бринзи), два PDO для фруктів і овочів (херсонський кавун і мелітопольська черешня), два PGI і два PDO для вин, одне - для алкогольного напою, а також PGI для меду. Заявка на реєстрацію "гуцульської овечої бринза" вже подана, незабаром подадуть заявку на реєстрацію "гуцульської коров'ячої бринзи". Асоціація виробників бессарабських вин планує зареєструвати вино з району озера Ялпуг.

В Україні зараз процедура реєстрації та набуття прав на кваліфіковане зазначення походження товару має два рівня. На першому відбувається реєстрація кваліфікованого географічного походження товару в Укрпатенті асоціаціями виробників, юридичними особами з наданням свідоцтва з безстроковим терміном дії. На другому по заявці конкретного виробника, який знаходиться в зазначеному географічному місці (наприклад, вирощує кавуни в Херсонській області), відбувається набуття права на використання вже зареєстрованого кваліфікованого зазначення з наданням свідоцтва терміном дії до 10 років. Це дозволяє виробнику маркувати свою продукцію відповідним позначенням, але не може надавати іншим особам ліцензії на використання зареєстрованого позначення.

Реєстрація GI в Україні довготривала, бо залежить від бюрократії. Тому асоціації виробників пропонують займатися двома паралельними процесами: готувати матеріали для реєстрації в ЄС, але спочатку реєструвати GI в Україні. В ЄС період реєстрації може тривати від трьох місяців до 3-4 років. Термін дії географічного зазначення необмежений, проте GI припиняє діяти, якщо продукт відсутній на ринку протягом 7 років.

Для реєстрації в Україні та ЄС треба мати специфікацію продукту. Специфікація має містити (приклади взяті з реєстру): назва географічного зазначення (наприклад, Молочанська, свідоцтво №3111, дата реєстрації 26.09.2016 р.); назва товару (Мінеральна природна столова вода); сорти винограду та їх пропорції, якщо мова йде про вино, наприклад «PROSECCO» - контрольоване за місцем походження вино, яке виготовляється з винограду сорту «Глера» («Глера»), не менш як 85 %, з можливим додаванням в кількості не більше 15 % винограду сортів «Вердізо» («Verdiso»), «Б'янетта» («Bianchetta»), «Тревіджана» («Trevigiana»), «Перера» («Perega»), «Глера Лунга» («Glera Lunga»), «Шардоне» («Chardonnay»), «ПіноБ'янка» («Pinot

Bianco»), «Піно Гріджіо («Pinot Grigio») та «Піно Нуар» («Pino Nero»). Виноград, що використовується для виробництва вина «PROSECCO» повинен вирощуватися в зоні виноградарства PROSECCO; межі відповідного географічного регіону (адміністративні межі або навіть gps- координати місцевості). Наприклад, північна частина м. Молочанська, Токмацького району, Запорізької обл., межі Молочанського-1 родовища мінеральних підземних вод. Географічні координати свердловини № 2040: 47°12'46" ПнШ та 35°35'53"СхД. Зона виноградарства PROSECCO розташована в північно-східній Італії на території регіону Венето з адміністративними межами п'яти провінцій: Тревизо, Венеція, Віченца, Падуя, Беллуно, а також регіону Фрулі-Венеція-Джулія з адміністративними межами чотирьох провінцій: Горіція, Порденоне, Трієст, Удіне; максимальний врожай на гектар; особливості екологічні практики або обмеження. Наприклад, при виробництві вина «PROSECCO» повинні дотримуватись стандарти виноградарства та виноробства, що передбачені специфікацією виробництва вина з найменуванням, контрольованим за походженням «PROSECCO», яка затверджена декретом Міністерства політики сільського господарства Італії від 17.07.2009 р.; інформація про зв'язок місцевості виробництва з якістю продуктів; опис основних особливих властивостей, певних якостей, репутації або інших характеристик товару, Наприклад, основою вод Молочанського -1 родовища є мінеральні слабкомінералізовані води загальної мінералізації 0,6-0,9 г/дм³. За іонним складом води характеризуються як хлоридно - сульфатно-гідрокарбонатні кальцієво-натрієві, магнієво-кальцієво-натрієві та сульфатно-хлоридно- гідрокарбонатні (або складного аніонного та різного катіонного складу). За органолептичними властивостями, хімічним складом та санітарно-бактеріологічними показниками вода «Молочанська» є кондиційною до нормативів УкрНДІМРіК і відповідає вимогам, пред'явленим до природно-столових вод; умови використання кваліфікованого зазначення походження товару на етикетці та при маркуванні товару.

Після розробки специфікації та реєстрації географічного зазначення на національному рівні та на загальноєвропейському, назва потрапляє до бази даних "E-Vacchus".

Відповідно до інформації Укрпатенту на 2019 р. зареєстровано 45 кваліфіковані зазначення походження українських та зарубіжних товарів, що охоплюють мінеральні води та алкогольні напої. З 01.01.2016 р. в Україні охороняються 3067 географічні зазначення ЄС відповідно до Угоди про асоціацію. Для 15 українських товарів протягом 10 років не припиняється використання географічних зазначень, тотожних зареєстрованим в ЄС.

Реєстрація географічного зазначення на продукт дає виробникам низку переваг, а саме: 1) Підтверджує високу якість та безпечність продукції, її унікальність та традиційність; 2) Утворює колективну інтелектуальну власність, захищаючи продукт від підробки й дозволяючи об'єднанню виробників спільно користуватися перевагами цього продукту із доданою

вартістю; 3) Дозволяє зберегти традиційну технологію виробництва. 4) Приваблює туристів; 5) Допомагає збільшити обсяги збуту і вийти на нові ринки за межами зони виробництва [3].

Всі перелічені мотиви зрештою зводяться до одного: географічні зазначення допомагають виробникам заробляти більше. Це право захищається міжнародними угодами, європейським і українським законодавством. Управління цим правом інтелектуальної власності належить асоціації виробників відповідного продукту. Іншими словами, жоден виробник, який знаходиться за межами географічної зони, ідентифікованої у специфікації продукту, не має права використовувати зареєстровану назву продукту.

Список використаних джерел:

1. Про охорону прав на зазначення походження товарів: Закон України від 16.06.1999 № 752-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 32. Ст. 267.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Угоду ратифіковано Законом № 1678-VII від 16.09.2014. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
3. Литвин О. В. Набуття прав та реєстрація географічного зазначення походження товарів : Навчальний посібник / О. В. Литвин ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові дані (1 файл: 11,98 Мбайт). Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2017. 198 с. URL: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/21340/>

СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ СЕРЕД УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Падалка Ганна Миколаївна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат соціологічних наук, доцент кафедри іноземних мов та
соціально-гуманітарних дисциплін*

За результатами соціологічного дослідження потреб та цінностей молоді, проведеного на замовлення Міністерства молоді та спорту України у 2018 році, було досліджено ряд питань щодо інструментів, якими користується сучасна українська молодь задля отримання, пошуку та передачі інформації.

Так, на загальнонаціональному рівні соціальні мережі (73,9 %) обирали найчастіше в якості джерела інформації, яким користується молодь принаймні 1 раз на тиждень. В загальних тенденціях як міська, так і сільська молодь обирають однакові джерела інформації. Однак серед міської молоді спостерігається збільшений інтерес до іноземних ЗМІ. Так, 26,2 % міської молоді користується іноземними сайтами принаймні 1 раз на тиждень проти

16,4 % сільської (Табл. 1.1). Найбільшу довіру в Україні серед молоді мають соціальні мережі – 37,6% та сайти інтернет-новин – 24,3%. Майже кожен третій молодий українець (30,6%) не довіряє жодному джерелу інформації. Цей показник корелює з загальним рівнем аполітичності молоді, яка не цікавиться політичним життям країни та, відповідно, має низький рівень довіри до інформації соціально-політичного спрямування. Найбільша кількість прихильників соціальних мереж проживає в західних областях країни – 42,6%, а переважна більшість скептиків щодо довіри будь-яким джерелам інформації є жителями південного регіону – 33,3%.

Таблиця 1.1

Розподіл відповідей на запитання «Якими джерелами інформації та комунікації Ви користуєтесь принаймні один раз на тиждень?»

(серед усіх респондентів/-ок, N=2001), залежно від типу поселення, %

	Серед усіх	Міська молодь	Сільська молодь
Інтернет: соціальні мережі	73,9	73,6	74,6
Загальнонаціональні телеканали	67,6	66,8	69,4
Інтернет: загальноукраїнські новинні сайти	49,7	51,7	45,3
Інтернет: місцеві сайти	37,2	40,5	30,1
Місцеві телеканали	33,4	34,7	30,7
Інтернет: іноземні сайти	23,1	26,2	16,4
Місцева преса	18,1	16,7	21,1
Радіо	17,1	17,3	16,6
Загальноукраїнська преса	16,5	15,9	17,7
Іноземні телеканали	11,3	12,5	8,6
Іноземна преса	6,5	7,1	5,1
Нема таких/ Не довіряю жодному джерелу	5,1	4,6	6,2
ВВ / НВ	0,3	0,2	0,5

Прим.: сума не дорівнює 100 %, оскільки респонденти/-ки могли обрати необмежену кількість варіантів відповідей.

Серед особливостей макрорегіонального зрізу виявилось, що найбільшу прихильність до місцевих сайтів (15,6%) має молодь із західних регіонів та найнижчий рівень довіри до загальноукраїнських сайтів новин зафіксовано на півночі країни – 19,8% (Табл.1.2).

Таблиця 1.2

Розподіл відповідей на запитання «Яким джерелами інформації найбільше довіряєте?» (серед усіх респондентів/-ок, N=2001), залежно від макрорегіону, %

	Сере д усіх	Цент р	Півні ч	Схід	Півден ь	Захі д
Інтернет: соціальні мережі	37,6	36,0	38,3	42,6	31,2	35,4
Нема таких/ Не довіряю жодному джерелу	30,6	30,6	27,8	31,7	33,3	30,7
Інтернет: загальноукраїнські новинні сайти	24,3	23,9	19,8	22,7	32,7	26,9
Загальнонаціональні телеканали	23,5	26,2	23,5	28,4	15,2	19,9
Інтернет: місцеві сайти	12,6	7,8	12,2	14,1	11,3	15,6
Інтернет: іноземні сайти	10,3	5,6	14,6	9,9	8,5	10,9
Місцеві телеканали	9,7	6,2	5,3	17,0	6,3	9,8
Місцева преса	5,0	4,5	5,0	6,5	1,8	5,3
Радіо	5,0	5,1	7,0	4,9	1,3	5,0
Загальноукраїнська преса	5,0	5,4	6,9	5,6	1,3	3,9
Іноземні телеканали	3,8	3,8	6,6	4,6	1,3	1,5
Іноземна преса	3,2	3,7	5,7	3,2	1,3	1,5
ВВ / НВ	2,7	6,4	4,2	1,6	-	1,2

Прим.: сума не дорівнює 100 %, оскільки респонденти/-ки могли обрати необмежену кількість варіантів відповідей.

Результати соціологічного дослідження виявили абсолютну залежність молодих людей від мобільного телефону/смартфону та Інтернету. Відповідно щодня ними користуються 99,1% та 91,0% респондентів.

Ознаки тотальної залежності від мобільного телефону/смартфону притаманні найстаршій та наймолодшій категоріям респондентів (99,4% та 99,2% відповідно). Найчастіше користуються комп'ютером (81,3%) та інтернетом (95,1%) молоді люди віком 14-19 років.

Ці дані свідчать про закріплення загальносвітової тенденції на території України. За даними Internetworldusagestatistic за минулий рівень користувачів мобільним Інтернетом зріс на 17,0% [1]. Зручність пошукових систем, швидкість доступу до інформації, компактність пристрою є одними з причин переходу на менші за розміром, але більші за потужністю та частотою використання прилади. Молодь як головний користувач та «хедлайнер»

новинок інформаційного світу швидко адаптується до них та потребує врахування цих тенденцій на рівні держави.

Аналіз відповідей молоді щодо тематик, з яких вони потребують більше інформації показав, що для української молоді бракує знань у сфері працевлаштування (пошук роботи, проходження стажування або навчання, робота влітку) – 48,7%. У порівнянні відповідей за типом поселення спостерігається єдність поглядів молоді. Питання щодо мобільності виявилось більше актуальне для міської молоді – 20,2% у порівнянні з сільською – 16,6%, а питання щодо здоров'я та добробуту (41,3%) й методів боротьби з насильством та залякуванням (12,7%) є більш актуальними для сільської молоді у порівнянні з міською (35,7% та 9,7% відповідно).

Гендерні особливості питання наступні: дівчатам бракує інформації щодо освіти та навчання – 40,3% проти вибору цього пункту у молодих чоловіків – 27,4%. А для чоловіків найбільш актуальним є питання щодо підприємництва та відкриття власного бізнесу – 30,6%, що майже на 10,0% менше цікавить молодих дівчат (19,9%) (Табл. 4.7, 4.8).

Отже, дослідження актуалізує питання включеності молоді до процесу комунікаційної трансформації. Зважаючи на це, молодь України потребує зваженого підходу до врахування її потреб. Даний підхід має орієнтуватись на сучасні комунікаційні, інформаційні технології та їх ефективне застосування при реформуванні соціальних сфер життя.

Список використаних джерел:

1. Internet users in the world. URL: <https://www.internetworldstats.com/stats.htm> (дата звернення 30.03.2018). Назва з екрана.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПАТЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОШУКУ В ГАЛУЗІ МЕДИКО-БІОЛОГІЧНИХ НАУК

П'ятчаніна Тетяна Віталіївна

Інститут експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р.Є. Кавецького НАН України, кандидат біологічних наук, завідувачка відділу менеджменту наукових досліджень та інновацій;

Огородник Анна Миколаївна

Інститут експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р.Є. Кавецького НАН України, кандидат технічних наук, науковий співробітник відділу менеджменту наукових досліджень та інновацій

Сьогодні прогрес і конкурентоспроможність у галузі медико-біологічних наук (МБН) досягається за рахунок розвитку інноваційних біологічних, медичних, фармацевтичних наукоємних технологій і науково-технічних розробок (НТР), які є результатом виконання науково-дослідних робіт (НДР)

та проектів. Стрімкий розвиток медичної і біологічної науки та попит на результати досліджень у цій галузі сприяв комерціалізації та прискоренню темпів імплементації значної кількості інноваційної продукції в практику охорони здоров'я, що підвищує ефективність діагностики та лікування, сприяє відмові від використання недієвих підходів до профілактики, подовжує життя хворих і підвищує його якість.

Використання інтелектуальної власності в управлінській і виробничій діяльності науково-дослідних установ (НДУ) здійснюється на всіх етапах розробки і впровадження НДР. Відомо, що патентна документація випереджає інші види публікацій на декілька років, не дублюється в інших джерелах інформації, достовірна і підтверджується висновками державної науково-технічної експертизи, охоплює всі області галузі науки та публікується більш, ніж у 80-ти країнах. Патент – це єдине джерело інформації про обсяг прав патентовласників [1-3]. До того ж, патентні документи є цінним джерелом технічних і комерційних знань про розвиток техніки, ринкові тенденції та корпоративні активи компаній, які представлені у формі інноваційного продукту.

Тому конкретизація методичних підходів та підвищення ефективності проведення патентно-інформаційного пошуку (ПП) в галузі МБН є важливим фактором оптимізації патентно-ліцензійної стратегії НДУ, а отже, і впроваджувального потенціалу вітчизняних наукових медико-біологічних розробок.

У більшості промислово-розвинених країн світу патентна інформація є невід'ємною частиною НДР і основою конкурентного аналізу. Обмеження при здійсненні пошуково-аналітичної роботи традиційними джерелами інформації, такими як, матеріали в науково-технічних журналах, працях наукових форумів, приводять до втрати значної частини науково-технічних знань, що, безумовно, позначиться і на якості досліджень і на рівні комерціалізації розробок [2].

Як відомо, патентна документація публікується офіційними відомствами - це додає їй максимальної достовірності, повноти і стандартизованої форми публікації документів [3]. Первинними джерелами патентної інформації є офіційні бюлетені патентних відомств різних країн. В Україні офіційним органом, що публікує інформацію про заявки, зміни в заявках, виданих патентах і відмовах про видачу є Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» (<http://www.uipv.org>).

Патентна інформація національних патентних відомств публікується не тільки в офіційних бюлетенях, а й на сайтах цих відомств. З повним переліком патентних відомств, які надають патентну інформацію можна ознайомитись на сайті Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) (<https://www.wipo.int/members/en/>).

Ресурси Європейської патентної організації (ЄПВ) (ЕРО-espacenet, <http://ep.espacenet.com>) містять максимально можливу колекцію

безкоштовної патентної інформації ЄПВ, ВОІВ, Японії, Австрії, Бельгії, Кіпру, Данії, Фінляндії, Франції, Німеччини, Греції, Ірландії, Італії, Ліхтенштейну, Люксембургу, Монако, Нідерландів, Португалії, Іспанії, Швеції, Швейцарії, Англії.

США пропонують доступ до повнотекстової бази даних (БД) патентів з 1976р., реферативної БД патентів з 1976р. і БД товарних знаків (<http://www.uspto.gov>).

БД ВОІВ «PATENTSCOPE» (<https://www.wipo.int/patentscope/ru/>) дозволяє ознайомитися з повним текстом міжнародних заявок, поданих відповідно до Договору про патентну кооперацію (РСТ), з першого дня їх публікації, а також з патентними документами національних і регіональних патентних відомств держав-учасниць.

Найбільшими комерційними провайдерами патентної інформації на сьогодні є: Questel, Dialog, Derwent, Delphion, Micropatent, STN International, MineSoft (PatBase) та ряд інших.

ППП – системний науковий аналіз властивостей об'єкта господарської діяльності (ОГД) протягом його життєвого циклу, які впливають з правової охорони об'єктів промислової власності. Основні види ППП: предметний, іменний (або фірмовий), нумераційний, пошук Patent Family [4, 5].

Специфіка ППП в галузі МБН полягає в тому, що ОГД в цій галузі науки найчастіше бувають наступних видів – спосіб, речовина, штам мікроорганізму, медична технологія. Що стосується ППП в галузі МБН, то важливо врахувати деякі особливості при його здійсненні: пошук, відбір і аналіз патентних та інформаційних матеріалів, які релевантні тим дослідженням, які плануються до виконання; встановлення ступеня розробки проблеми, визначення факторів, що впливають на отримані негативні результати, визначення можливості отримання нових результатів в розроблюваній проблемі; визначення ступеня збігів та розбіжності істотних ознак ОГД та виявлення Patent Family; визначення ймовірності знаходження необхідних інформаційних матеріалів.

В Україні проведення ППП є обов'язковим для суб'єктів господарської діяльності, які цілком або частково фінансуються з державного бюджету, що повною мірою стосується НДУ, діяльність яких пов'язана з медико-біологічним профілем. Тому, дія з 01.01.1998 р. державного стандарту України - ДСТУ 3575-97 "Патентні дослідження. Основні положення і порядок проведення" (далі ДСТУ) свідчить про зацікавленість держави у створенні досконалої конкурентоспроможної продукції [6].

У відповідності до ДСТУ [6], існує необхідність чіткої постановки завдання, яке вирішується при проведенні ППП, в залежності від стадії життєвого циклу об'єкта дослідження. Найбільше значення при цьому мають результати ППП, які проводяться на початкових стадіях виконання НДР, тобто прогнозування та перспективного планування. На етапі планування НДР визначаються патентоспроможність, технічний рівень, новизну;

визначення ситуації стосовно використання прав на об'єкти промислової власності (динаміка патентування, взаємне патентування, Patent Family, ліцензійна діяльність фірм).

На етапі виконання і завершення НДР визначається технічний рівень та новизна отриманих результатів; визначення ситуації стосовно використання прав на об'єкти промислової власності (динаміка патентування, взаємне патентування, Patent Family, ліцензійна діяльність фірм); виявлення порушень прав власників чинних охоронних документів на об'єкти промислової власності.

При визначенні пріоритетних напрямків досліджень в галузі МБН доцільно проводити пошук в науковій літературі, що дає уявлення про існуючі досягнення в галузі і дозволяє провести теоретичне обґрунтування обраного напрямку. Пошук в патентних БД дає можливість отримати інформацію про перспективні комерційні рішення і рівень техніки в досліджуваному напрямку. Результати проведених комплексних досліджень відображають повну картину технічного рівня НТР в Україні та зарубіжних країнах, а також можуть слугувати прогнозом нових наукових напрямків.

Аналіз патентної та науково-технічної інформації дозволяє виявити конкурентні до досліджуваних, напрямки в галузі МБН, визначити найбільш перспективні з них, дати об'єктивну оцінку новизни й техніко-економічної ефективності НТР; використовувати при проведенні НДР найбільші досягнення світової науки; вчасно захищати власні інноваційні рішення охоронними документами в Україні та за кордоном.

Список використаних джерел:

1. Степаненко В. В., Борзенко І. О. Основні тенденції патентування об'єктів промислової власності у галузі медицини. *Перспективи медицини та біології*. 2012. № 4(1). С. 18-21.
2. Пономарьова О. Деякі особливості набуття майнових прав інтелектуальної власності винахідниками в медичній сфері. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 4. С. 59-66.
3. Mehta H., Tidwell L. Inventions and patents: a practical tutorial. *Methods Mol Biol*, 2017. 1606:379-397. doi: 10.1007/978-1-4939-6990.
4. Кравец Л. Г. Современные стратегии инновационного использования интеллектуальной собственности. *Патентная информация сегодня*, 2011. № 3. С. 5-8.
5. Колосов О.Є. Особливості патентування винаходів, що кваліфікуються експертизою як методи інтелектуальної діяльності людини. *Інтелектуальна власність в Україні*. 2015. № 9.
6. ДСТУ 3575-97. «Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення». Держстандарт України. 1997. 14 с.

УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ

Ромашко Алла Сазонівна

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

кандидат технічних наук,

доцент кафедри конструювання верстатів та машин

Якщо власник об'єкту права інтелектуальної власності (ОПІВ) отримав охоронний документ щодо об'єкту своєї господарської діяльності, поставив його на бухгалтерський облік і заспокоївся – він, можливо, вже програв в конкурентній боротьбі. Не всі власники охоронних документів розуміють необхідність управляти правами своєї інтелектуальної власності і не лише після отримання охоронного документу, а й в процесі створення нового об'єкта господарської діяльності (ОГД) чи продуктів/процесів з ним пов'язаних.

Конкурентоздані організації, які впроваджують системи управління, серед інших життєво необхідних процесів виділяють та задокументовують процес «Управління знаннями», або інтегрують «Управління знаннями», як підпроцес в доцільний процес, виходячи з контексту організації. Стандартів з систем управління багато і один з них ДСТУ ISO 9001:2015 «Системи управління якістю. Вимоги» (ISO 9001: 2015, IDT) каже, що організація «повинна визначити знання, необхідні для функціонування її процесів і досягнення відповідності продукції та послуг», а також, що основою таких знань організації може бути «інтелектуальна власність; знання, набуті через досвід; уроки, засвоєні з невдач та успішних проєктів; здобуття та спільне використання незадокументованих знань чи досвіду; результати поліпшень у процесах, продукції та послугах» та інше.

Цивільний кодекс України (ЦКУ) [1, ст. 420] визначає сьогодні наступні ОПІВ: «літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці».

Щодо кожного з цих об'єктів (або лише доцільних для організації) їх власник має розробити процедури управління, але не обмежуючись саме ОПІВ, бо в стандарті існують й інші знання, які ЦКУ та інші нормативно-правові акти, що стосуються інтелектуальної власності сьогодні не вважають ОПІВ.

Ми не будемо сьогодні говорити про назрілу необхідність перегляду чинних ОПІВ і умов їх охорони, а лише спробуємо випрацювати загальну

суть етапів управління знаннями організації протягом життєвого циклу об'єкта господарської діяльності, які може застосувати будь-яка організація. За основу взяті етапи життєвого циклу ОПВ за Цибульовим П.М. (а саме: створення, набуття прав, використання прав, захист прав та утилізація) [2].

Коротка суть етапів управління знаннями організації:

I. Створення знань.

I.1. Створення нового знання інтуїтивно, без наперед поставленої задачі, в результаті «інсайту» (осяяння) при виконанні, зокрема, службових обов'язків.

I.2. Визначення наявних знань організації щодо ОГД, їх інвентаризація.

I.3. Проведення патентних досліджень як за патентною так і за непатентною інформацією щодо ОГД, для, зокрема: правової охорони наявних знань; маркетингу; вибору напрямку створення/вдосконалення нового об'єкту, технології його виготовлення та експлуатації і т.інш. (детальніше ДСТУ 3575-97 «Патентні дослідження. Основні положення і порядок проведення»).

I.4. Аналіз результатів за п.І.1 - І.2 і генерація нових знань для вирішення конкретних задач із застосуванням (можливо) методів активізації творчості.

I.5. Оцінка вартості прав на знання та визначення умов і обсягів винагороди творців таких знань, в залежності від об'єкту прав та його вартості.

II. Набуття прав.

II.1. Ідентифікація нових знань, виконання патентних досліджень та визначення шляхів охорони.

II.2. Проектування ОГД або/та продуктів, процесів, які з ним пов'язані з урахуванням вимог, наприклад, стандартів та технічних регламентів.

II.3. Дослідження ОГД методами математичного моделювання чи під час експерименту, при виготовленні дослідних зразків.

II.4. Охорона прав інтелектуальної власності.

III. Використання прав та їх захист (можливий розділ на два етапи).

III.1. Визначення стратегії використання прав – захист від конкурентів, ліцензування, формування уставного капіталу чи створення репутації.

III.2. Моніторинг патентної та непатентної інформації, щодо виявлення порушень прав інтелектуальної власності організації.

III.3. Захист прав інтелектуальної власності.

IV. Утилізація прав.

IV.1. Подальше використання свого ОГД без змін.

IV.2. Використання чужих ОГД, на які вичерпані права інтелектуальної власності, з наданням об'єкту ознак, які б ідентифікували такий ОГД (переходимо на етап I.2).

IV.3. Використання будь-якого ОГД, на який вичерпані права з його модернізацією (переходимо на етап I.2).

Складові окремих етапів можуть бути (за доцільності) пропущені та виконуватись не лише послідовно, а й одночасно. При формуванні зазначеної процедури власник організації має визначити: знання, необхідні для функціонування процесів і досягнення відповідності ОГД організації; осіб, що можуть бути залучені до етапу та/чи його складових; осіб, які приймають рішення; компетенції залучених осіб; вимоги щодо конфіденційності, критерії оцінки процедури, ризику та способи їх уникнення чи мінімізації.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 зі змінами.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Цибульов П.М. Введення до інтелектуальної власності: Навчальний посібник. Київ: «Держ. інст. інтел. власн.», 2008. 124 с.

ПОЗАЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Червінська Тетяна Михайлівна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та
інформаційних технологій*

В основі розвитку економічної системи будь-якої країни велику роль відіграють позаекономічні інститути, які є досить стійкими і соціально доцільними, що фіксуються в стереотипах мислення, звичках, традиціях, неформальних нормах, а відповідно - у правовому полі. Стереотипи поведінки виробляються суспільством на основі звичаїв, традицій і моральних норм. Позаекономічні інститути втілюють у собі певну спадкову інформацію, що циркулює у суспільстві, формуються із конституційних і соціокультурних інститутів. Зокрема, конституційні включають: правові, політичні, ідеологічні та етичні, а соціокультурні: менталітет (ментальність), довіру, релігію, освіту, культуру, звички, традиції та ін. Варто погодитись з тим, що інформаційна економіка запізнюється з впровадженням нових процедур інституційного регулювання. Зрушення у бік комп'ютеризованих глобальних мереж значно підірвали регулятивні здібності, як національних урядів, так і міжнародних інститутів. Непостійність світових фінансових ринків, диспропорції у використанні людських ресурсів, на думку М. Кастельса [1], вимагають нових форм регулювання, адаптованих до інформаційної економіки. Традиційно це були уряди, що діяли на користь суспільства. Проте криза легітимності, яка розповсюджується на державну владу не дозволяє повністю перекласти відповідальність на неї. Оскільки не можна довіряти владі, що контролюється партіями, які діють в умовах корупції, будучи залежними від «політики іміджу», не мають уявлення про реальне життя громадян. Вихід із цього

бачиться у розвитку тенденцій підвищення соціальної відповідальності бізнесу і розширення повноважень неурядових організацій, в перебудові інститутів управління і демократії до умов мережевого суспільства, що швидко насувається. В інформаційному суспільстві виникає нова культура, "культура реальної віртуальності". Нові електронні пристрої не відокремлюються від традиційних культур, вони поглинають їх. Віртуалізація простору поєднує не тільки високорозвинені регіони, а й країни, що розвиваються. У постіндустріальному віртуалізованому світі багатство суспільства належить не країнам, що володіють найкращими ресурсами, а тим, які здатні організувати час і впливати на прискорення темпу життя. На основі стрімкого розвитку інноваційних технологій змінюються форми зайнятості, робота стає переважно дистанційною і не обмежується географічним простором і часом; її продуктивність залежить від усталеної системи зв'язку у віртуальному просторі. Якщо в Західній Європі і Північній Америці приваблюють цінності і принципи методичності, систематичності, раціональності, то в країнах третього світу - мрійливості, ірраціональності та цінності вільного від виробничої праці часу. У західних суспільствах робота стає пристрасною. Так, у Великобританії робочий тиждень триває приблизно 43 години, робота характеризується найвищою працевдатністю, а середня заробітна плата є найбільшою у світі [2].

Ефективне використання сучасних темпів життя призводить до підвищення продуктивності праці, і є запорукою майбутньої конкурентоспроможності бізнесу. Успіх бізнесу в інформаційному середовищі зумовлений здатністю керівництва використовувати різні темпи роботи віртуальних співробітників. Результативність віртуальної роботи залежить від усталеної системи комунікації між керівником і підлеглими, а також між членами віртуальної команди. Працюючи в мережі, навички роботи з людьми стають дуже важливими. Тут особливістю праці є, перш за все, зміна ступеня інтенсивності праці, а не тип діяльності порівняно з традиційними компаніями. Існує необхідність максимізації розвитку комунікацій усередині компанії, оперативного отримання важливої ділової інформації в певних віртуальних офісах. Як наслідок, за наявних умов трудова вартість заміщується інформаційною. Створюються передумови для переходу до якісно нової людської діяльності, де праця як основа економічного виробництва поступово замінюється таким її новим видом, як творча діяльність, а взаємини людини з природою замінюються особистим спілкуванням.

Отже, нові технології (інформація та комунікація, нанотехнології, біотехнологія тощо) не є традиційним розвитком продуктивних сил, а принципово новою виробничо-економічною системою. Тобто у XXI столітті не природні багатства і не територія, а високі технології, знання, розум будуть основою економіки, джерелом добробуту і якості життя. Підтвердженням цього є досвід розвинених країн, де в останні десятиліття

відбувається інтенсивна заміна основних засобів, матеріальних запасів, інших нематеріальних активів, фізичний капітал є нефізичним. Якщо в економіці промислового типу людина перебуває в розпорядженні техніки, яку вона обслуговує, то в новій економіці вже техніка знаходиться біля людини, збільшуючи її продуктивну силу.

Позаекономічні чинники здатні впливати на хід економічного розвитку суспільства, прискорюючи або сповільнюючи його. Саме вони є однією з важливих складових інноваційного процесу національної економіки, зачіпають всі сфери економічного, політичного і соціального життя суспільства. Послідовне і глибоке дослідження особливостей формування позаекономічних інститутів забезпечує можливість краще розуміти деякі реальні тенденції економічного розвитку суспільства, соціальної сфери та людського фактору, зокрема, які вкрай важко або взагалі неможливо виявити виходячи із традиційних функціональних підходів.

Список використаних джерел:

1. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/kastel/index.php (дата звернення 21.03.2019 р.). Назва з екрану.
2. Колот А. М. Социализация трудовых отношений в контексте устойчивого развития: монография. Київ: КНЕУ, 2010. 348 с

СЕКЦІЯ № 5. Протидія злочинності як елемент сталого розвитку України

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА СЛІДЧІ ДІЇ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Фелик Василь Іванович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, Заслужений юрист України,
директор Київського інституту інтелектуальної власності та права*

Аналіз судово-слідчої практики показує, що якість провадження слідчих дій в умовах виправних установ, які проводяться співробітниками Державної кримінально-виконавчої служби України, не завжди буває задовільною, що можна пояснити як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами. На наш погляд, варто виділити наступні причини, що негативно позначаються на результатах проведення слідчих дій при розслідуванні злочинів в умовах виправної установи: 1) несвоєчасне проведення огляду; 2) відсутність спеціальної підготовки у працівників Державної Кримінально-виконавчої служби України, які проводять невідкладні слідчі дії; 3) неповний склад слідчо-оперативної групи, що розслідує злочини в установі виконання покарань (УВП), (наприклад, відсутність фахівця - криміналіста); 4) невжиття заходів до охорони місця події; 5) недостатнє використання технічних засобів пошуку, виявлення, вилучення і дослідження матеріальних слідів; 6) стереотип оперативного працівника виправної установи, якому простіше розкрити злочин оперативним шляхом, ніж шукати і вилучати матеріальні сліди злочину; 7) незнання можливостей дослідження матеріальних слідів.

На наш погляд, одним із шляхів підвищення ефективності слідчих дій в умовах УВП є удосконалення криміналістичних рекомендацій із тактики їх проведення. Саме таку мету ми переслідуюмо пропонуючи практичні рекомендації з провадження окремих слідчих дій. Ці рекомендації розроблені з урахуванням специфіки функціонування органів і установ ДКВС.

Зауважимо, що відповідно до Кримінального процесуального кодексу України (надалі КПК України) слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [1]. На наш погляд, слідчі (розшукові) дії – це група кримінально-процесуальних заходів, що мають пізнавальний характер, спрямованих на виявлення слідів злочину, вилучення, фіксацію і дослідження доказів. Ми вважаємо, що слідчі дії є основним способом збирання доказів, оскільки ч. 2 ст. 93 КПК України визначає, що сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій,

витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України [1].

Зауважимо, що чинний КПК України передбачає дві групи слідчих дій: до першої групи варто віднести так звані традиційні слідчі дії: огляд (стаття 237), включаючи огляд трупа (ст. 238), огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239); допит, у тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб, який раніше іменувався очною ставкою (статті 224-226); пред'явлення для впізнання (стаття 228-231), обшук (стаття 233-236), слідчий експеримент (стаття 240), освідування (стаття 241), отримання зразків для експертного дослідження (стаття 245), провадження експертизи (стаття 241-244); 2) негласні слідчі (розшукові) дії: аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з електронних інформаційних систем тощо.

Негласні слідчі (розшукові) дії, як визначено в ст. 246 КПК України, - це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених законом [1].

Варто зауважити, що система негласних слідчих (розшукових) дій складається з двох блоків. До першого блоку належать слідчі дії, які пов'язані з втручанням у приватне спілкування: 1) аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260); 2) арешт, огляд та виїмка кореспонденції (ст. 261 -262); 3) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263); 4) зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264).

До другого блоку негласних (слідчих) належать інші негласні слідчі (розшукові) дії: 1) обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267); 2) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268); 3) спостереження за особою, місцем або річчю (ст. 269); 4) аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270); 5) контроль за вчиненням злочину (ст. 271); 6) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272); 7) негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274).

На наш погляд, варто зауважити, що контроль за вчиненням злочину включає в себе ще одну підсистему негласних слідчих (розшукових) дій, які до цього регулювались як оперативно-розшукові заходи і комбінації. Так, відповідно до ст. 271 КПК України: «Контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, та проводиться в таких формах: 1) контрольована поставка; 2) контрольована та оперативна закупка; 3) спеціальний слідчий експеримент; 4) імітування обстановки злочину» [1].

На наш погляд, такій системі слідчих дій бракує досконалості, а саме: системності, відповідності принципам верховенства права, юридичної визначеності, передбачуваності та пропорційності.

Звертає на себе увагу те, що такі названі в законі слідчі (розшукові) дії, як аудіо-, відеоконтроль особи, спостереження за особою, місцем або річчю та аудіо-. відеоконтроль місця ґрунтуються на одному й тому ж методі пізнання і фіксування в кримінальному провадженні – візуальному спостереженні та технічному документуванні, і скоріше "штучно втиснуті" в різні види і процесуальні форми окремих слідчих дій, хоча можуть з більшим успіхом регламентуватись окремою слідчою дією – безпосереднє спостереження і документування.

У систему негласних слідчих (розшукових) дій, з одного боку, входять слідчі дії, які пов'язані з втручанням у приватне спілкування: 1) аудіо-, відеоконтроль особи; 2) арешт, огляд та виїмка кореспонденції; 3) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; 4) зняття інформації з електронних інформаційних систем. Але втручанням у приватне спілкування із названих дій можна вважати лише арешт, огляд та виїмку кореспонденції та зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж. Інші за своїм змістом можуть і не мати справи з спілкуванням. Можливо, законодавець мав на увазі більш широке поняття - втручання у приватне життя. Але до такої групи мав би бути віднесений і обшук тощо. Схоже маємо справу зі штучною і непродуманою класифікацією, а це вже питання теоретичного рівня якості законів. На жаль, законодавча техніка нового КПК України не витримує критики.

Більшість із негласних слідчих (розшукових дій) особливо з групи контролю за вчиненням злочину (спеціальний слідчий експеримент, імітування обстановки злочину) так і не отримали належної процесуальної регламентації, що залишає місце для свавілля та ставить під сумнів можливість застосування таких засобів, адже вони не відповідають закладеним у рішеннях Європейського суду з прав людини вимогам юридичної визначеності. Контрольована поставка взагалі, якими б цілями вона не виправдувалась, недопустима в кримінальному провадженні, адже є по суті не тільки провокацією злочину, а й співучастю у його здійсненні, не може бути незамінною і не відповідає як вимозі верховенства права, так і принципу пропорційності.

Як висновок зазначимо, що послідовність (черговість) проведення слідчих дій, на наш погляд, повинно визначатися конкретною слідчою ситуацією та вирішуватися особою, в провадженні якої перебуває справа, або прокурором, що здійснює нагляд за досудовим розслідуванням. Встановлюючи у ст. 267 КПК України, правило про те, що "Слідчий має право обстежити публічно недоступні місця, житло чи інше володіння особи шляхом таємного проникнення в них, у тому числі з використанням технічних засобів". Цією статтею законодавець робить значний крок у

минуле, підмінюючи принцип верховенства права принципом доцільності, грубо порушуючи положення ст. 22 Конституції України. На наше переконання, саме існуюча сьогодні система слідчих дій, підстави і процесуальна форма їх провадження потребують суттєвого удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI із змінами та доповненнями в редакції від 11.01.2019, підстава - 2227-VIII.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОРИСЛИВОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ У ПРИЧОРНОМОРСЬКИХ РЕГІОНАХ МАТЕРИКОВОЇ УКРАЇНИ

Бабенко Андрій Миколайович

*Одеський державний університет внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права*

Остроглядів Олександр Ігорович

*начальник Приморського РВ поліції у м. Одеса ГУНП в Одеській області,
майор поліції*

Аналіз статистичних даних дає підстави стверджувати, що останніми роками криміногенна ситуація у регіонах України у значній мірі обумовлюється корисливими злочинами проти власності, збільшенням ступеню їх тяжкості, професіоналізацією, появою нових форм та видів вчинення злочинів та способів їх приховування.

Нагадаємо, що у кримінальному праві злочини проти власності поділяють на групи за способом, мотивом і метою їх вчинення. Вказані ознаки відображають ступінь суспільної небезпечності як кожного окремого злочину проти власності, так і схожих за цими ознаками складів злочинів [1, с. 170]. Виходячи із цього, злочини проти власності поділяються на чотири групи: корисливі злочини, пов'язані із оберненням чужого майна на користь винного чи інших осіб (статті 185-187, 188¹ – 191 КК України); корисливі злочини, не пов'язані із оберненням чужого майна на користь винного чи інших осіб (статті 192, 193, 198 КК України); некорисливі злочини (статті 194 – 197 КК України); злочини, пов'язані із самовільним зайняттям земельної ділянки та самовільним будівництвом (стаття 197¹ КК України) [2, с. 416].

Злочини проти власності характеризуються стабільно негативними параметрами. Практично третина всіх зареєстрованих злочинів у країні відноситься до вище зазначеної категорії. Структура злочинності у Причорноморських регіонах України, як і в цілому по Україні, в першу чергу представлена злочинами проти власності [3, с. 276-289; 4, с. 63-64]. Серед

523 911 всіх злочинів зареєстрованих в Україні у 2017 році, понад половину – 335910 (64%) фактів становили злочини саме цієї категорії. І хоча за останні два роки їх реєстрація зменшилася з 335910 у 2017 р. до 303850 злочини у 2018 роки (-9,5%), їх питома вага у загальній структурі злочинності залишається доволі високою – 62,4%. Одеська область є «лідером» у своїй групі за кількістю і розповсюдженістю злочинів проти власності від загальної структури злочинності (Табл.1).

Таблиця 1

Структура найбільш розповсюджених видів злочинів у Причорноморських регіонах материкової України у 2017 році

Регіон / вид злочинів	Загальна злочинність	Питома вага регіону у загальній структурі (%)	Злочини проти власності	Питома вага по регіону від злочинів проти власності (%)	Злочини проти життя та здоров'я особи	Питома вага по регіону від злочинів життя та здоров'я особи (%)	Злочини у сфері наркотичних засобів	Питома вага по регіону від злочинів у сфері наркотичних засобів (%)
По Україні	523911	100%	335910	64%	38274	7,3%	29010	5,5%
Одеська	32576	6,21%	21104	65%	1808	5,6%	1379	4%
Херсонська	16760	3,2%	10814	64%	1627	8%	957	5,7%
Миколаївська	16798	3,2%	10242	61%	1574	9,4%	905	5,4%

Так, з 21104 (65% у регіональній структурі злочинності) злочинів, зареєстрованих у 2017 році на цій території правоохоронними органами крадіжки становили – 14 838 (або 70%), грабежі – 2679 (13%), розбої – 428 (2%), вимагання – 86 (0,4%), шахрайства 1937 (9%) і т.п. Інша картина простежується у Миколаївській області. Всі злочини проти власності тут становили – 10242 (61%), з них крадіжки – 7435 (73%), грабежі – 568 (6%), розбої – 125 (1,2%), вимагання – 16 (0,15%), шахрайства – 1409 (14%). У Херсонській області всі злочини проти власності налічували 10814 (64%), з яких крадіжки – 8608 (80%), грабежі – 467 (4,3%), розбої – 96 (0,88%), вимагання – 11 (0,1%), шахрайства – 1014 (9,4%)

Корислива злочинність проти власності є одним із домінуючих видів злочинності, яка багато в чому визначає кримінологічний облік великих міст. За оцінками фахівців, в різні роки, цей різновиди злочинів становив від 70 до 75 відсотків від усіх злочинів, які вчиняються у містах. Кримінологічні реалії сьогодення та потреби практики ставлять перед вченими та працівниками

правоохоронних органів завдання з розробки нових підходів щодо покращення роботи правоохоронних органів та удосконалення системи запобігання корисливій злочинності на рівні окремих міських територіальних систем. Вирішення вказаних завдань виявилось неможливим без використання диференційованого підходу у застосуванні заходів запобігання злочинності та виявлення місцевих факторів, які генерують корисливу злочинність на території конкретних міст. Практикою доведено, що рівень корисливої злочинності багато в чому залежить від економічного та соціально-демографічного профілю населеного пункту.

Кримінологічний вигляд корисливої злочинності проти власності у великих містах Причорноморського регіону материкової частини України характеризується власно притаманною специфікою рівня, динаміки та структури.

Табл. 2

Динаміка та структура злочинності у великих містах Причорноморського регіону материкової України за 2016-2017 рр.

Параметри	Одеська обл..		Миколаївська обл..		Херсонська обл..	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017
По області	34650	32576	15696	16798	15696	16760
По містах	17883	16243	7525	8254	5491	5435
Доля міста від області	50%	47%	47%	49%	34%	32%

З представлених у таблиці 2 даних видно, що переважна більшість злочинів у Причорноморському регіоні материкової частини України вчиняється у великих та особливо великих містах. Причому навіть у розрізі всього регіону простежуються яскраво виражені регіональні особливості злочинності. Наприклад, якщо у Одесі та Миколаєві вчиняється майже половина від усіх зареєстрованих злочинів, то у місті Херсоні – близько третини від усіх злочинів. Такий розподіл нами пояснюється особливостями соціально-економічних та соціально-демографічних параметрів досліджуваних регіонів.

Навіть поверховий погляд дає підстави стверджувати про нерівномірність територіального розподілу злочинності у Причорноморському регіоні. З наведених даних видно, у великих містах вчиняється більша кількість злочинів, в тому числі і корисливої спрямованості, ніж у сільській місцевості. Наведене дає підстави висунути пропозицію про необхідність застосування диференційованого підходу у їх запобіганні. Раціональну розстановку сил і засобів у протидії злочинності з урахуванням її регіональних особливостей та територіальної поширеності.

Ефективна регіональна система запобігання корисливій злочинності проти власності у великих містах Причорноморського регіону має ґрунтуватися, по-перше, на особливостях стану злочинності й систем життєдіяльності конкретних українських міст; по-друге, на диференційованості в забезпеченні правоохоронних органів відповідним нормативним (регіональні плани та програми), кадровим, фінансовим і методичним потенціалом; по-третє, на врахуванні специфіки соціально-кримінологічної обстановки конкретних великих міст регіону. Вітчизняна система запобігання регіональній злочинності розглядається як складова більш глобальних систем – національної та світової безпеки. У зв'язку з цим, під час її формування системи запобігання корисливій злочинності проти власності у великому місті Причорноморського регіону необхідно враховувати не тільки кримінологічно значущі зовнішньополітичні та загальнонаціональні, а й внутрішньорегіональні конфігурації розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України (Особлива частина): підручник / кол. авторів А. В. Байлов, О. А. Васильєв, О. О. Житний, А. М. Бабенко та ін.; за заг. ред. О. М. Литвинова; наук. ред. серії О. М. Бандурка; МВС України, Харків.нац. ун-т внутр. справ. Харків: Вид-во ХНУВС, 2011. 572 с.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [Текст]/Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко [та ін.]; за заг.ред. О. М. Джужі, А. В. Савченко, В. В. Чернея. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
3. Кримінологія: підручник / А. М. Бабенко, О. Ю. Бусол, О. М. Костенко та ін.; за заг. ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денисова, Є. Л. Стрельцова. Харків: Право, 2018. 416 с.
4. Бабенко А. М., Конопельський В. Я. Чекмарьова І. М. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України: монографія. Харків: Право, 2019. 264 с.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Вереша Роман Вікторович
Академія адвокатури України,
доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України,
професор кафедри кримінального та адміністративного права

Гарантії набуття, здійснення та захисту права інтелектуальної власності є невід'ємними атрибутами державності будь-якої розвинутої країни в умовах сьогодення. Створення сучасної досконалої системи правової охорони інтелектуальної власності у певній державі сприяє розвитку національної економіки, збереженню і збагаченню науково-технічного

потенціалу держави, розвитку міжнародної торгівлі, залученню в економіку країни іноземних інвестицій, зокрема у вигляді найсучасніших технологій, входженню України до Європейського та світового ринку, зокрема й у сфері інтелектуальної власності, як рівноправного партнера. Створення належної нормативно-правової бази, яка б стимулювала ініціативну творчу діяльність, підприємницьку активність та добросовісну конкуренцію, є істотним кроком на шляху формування та розвитку права інтелектуальної власності як важливого інституту держави. Необхідність у прийнятті законодавства з охорони інтелектуальної власності обумовлюється прагненням країни законодавчо оформити немайнові та майнові права творців на їхні твори і право суспільства на доступ до цих творів, а також прагненням заохочувати творчість, поширення і застосування результатів творчої праці, а також сприяти вільній торгівлі в інтересах економічного та соціального розвитку.

Нормативно-правова база права інтелектуальної власності в загальному сенсі в будь-якій країні складається з сукупності законів, нормативних та інструктивних документів, якими визначається порядок створення, охорони, використання та захисту результатів інтелектуальної творчої діяльності людини.

Одним із актуальних завдань розвитку України є охорона інтелектуальної власності. Це зумовлено тим, що, як зазначається в документах Всесвітньої організації інтелектуальної власності, XXI сторіччя є століттям економіки, заснованої на знаннях, у якій інтелектуальна власність виступає основною рушійною силою. Інтелектуальна власність забезпечує інноваційний шлях розвитку економіки. На сьогодні інтелектуальна власність є одним із наймогутніших стимуляторів прогресу в усіх сферах суспільного життя.

Розвиток науки і техніки, глобалізаційні процеси, всесвітні екологічні проблеми закономірно зумовлюють зростання соціально-економічного значення результатів інтелектуальної діяльності. Ст. 54 Конституції України проголошує, що громадянам гарантується захист інтелектуальної власності. Кожен громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди за винятками, установленими законом. У розвиток цих конституційних положень чинний Кримінальний кодекс України містить низку норм, на підставі яких може наставати відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності. Наприклад, ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав»; ст. 177 «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію»; ст. 229 «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару»; ст. 231 «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю»; ст. 232 «Розголошення комерційної або банківської таємниці».

Наявність кримінально-правових заборон, спрямованих на охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності, – необхідність, викликана інтенсивним розвитком сучасного комунікативного суспільства. Якщо статті 176 і 177 розміщено в розділі V Особливої частини чинного Кримінального кодексу України «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина», то статті 229, 231 і 232 – у розділі VII Особливої частини Кримінального кодексу України «Злочини у сфері господарської діяльності». Таке розташування кримінально-правових заборон обумовлює класифікацію об'єктів прав інтелектуальної власності залежно від того, яка складова у них є системоутворювальною – творча (літературні й художні твори, корисні моделі, сорти рослин тощо) або господарська (засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг, комерційна таємниця), і залежно від того, у якій сфері життєдіяльності суспільства використовуються ті чи інші об'єкти інтелектуальної власності.

Відмітимо, що Кримінальний кодекс України містить і деякі інші норми, які стосуються охорони інтелектуальної власності. Ідеться, зокрема про: ст. 203-1 КК «Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва». Цей злочин передусім порушує встановлений законодавством порядок здійснення відповідної господарської діяльності, водночас посягаючи на авторське право й суміжні права; ст. 216 КК «Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок». Видача контрольних марок має на меті протидіяти ввезенню, виготовленню та реалізації так званої піратської продукції, робити споживчий ринок більш контрольованим і прозорим. Учинення злочину, передбаченого ст. 216 КК, порушує встановлений порядок обігу контрольних марок і порядок здійснення господарської діяльності, пов'язаної з розповсюдженням примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних. Науково обґрунтована систематизація норм Особливої частини КК має істотне значення, зокрема для пошуку тієї норми, яка підлягає застосуванню, з'ясування змісту окремих ознак складів, описуваних заборонними нормами, розмежування суміжних складів злочинів, а також для з'ясування думки законодавця про цінність тих чи інших об'єктів кримінально-правової охорони. Тому було б доцільно в межах Особливої частини Кримінального кодексу України передбачити самостійний розділ під назвою «Злочини у сфері інтелектуальної власності». На користь наведеного підходу вказує розуміння інтелектуальної власності, закріплене в ст. 2 Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності, підписаної в Стокгольмі 14 липня 1967 року.

ФУТУРОАРХАІКА І СУЧАСНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Глушков Валерій Олександрович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України,
Академік Європейської академії безпеки та конфліктології,
професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики*

Останні події у світі можна вибудовувати у одну чітку лінію початку переходу від сучасного монополярного світового порядку до багатопольярного світоустрою. Цей перехідний період обумовлюється загальною кризою капіталізму, глобальною фінансовою кризою, що сприяє виникненню багатогранних економічних і політичних проблем, рішення яких має безпосереднє відношення до корінних змін у геополітичній ситуації у світі. До подій, які свідчать про настання перехідного періоду, можна віднести, зокрема, - Крим, Брексіт, війна у Сирії, війна на Сході України, вибори Трампа, події у Південно-Китайському морі, Середньому Сході, Європі. Цей перехід супроводжується смертельним зіткненням між національними та наднаціональними структурами, перемога однієї із них буде спрямовувати розвиток планети на певний період. Саме ці сили зіткнулася у Великобританії при проведенні референдуму про вихід країни з ЄС та у США - у виборній кампанії Трампа. В цьому поєдинці вирішується проблема майбутнього світу, який сьогодні йде до багатопольярності Нового світового порядку, і саме він буде визначати подальшу долю планети. Трансформація планетарного порядку здійснюється в сторону багатопольярного світу, сторонами якого є, с одного боку, США, а з іншого - Китай и РФ. Цей період визначається наявністю серйозних протиріч між основними світовими гравцями. Коливання США у сучасній політиці яскраве цьому свідоцтво. Від наслідків їх взаємодії, взаєморозумінні і врахування взаємних інтересів буде залежить подальший розвиток подій у світовому масштабі і доля багатьох народів нашої планети.

В умовах Нового світового порядку виникла нова геополітична категорія – „Золотий мільярд”, суть якого зводиться до глобального умовного розподілу людства за гео економічним критерієм на основі виділення двох груп населення землі - забезпеченої - "золотий мільярд" і іншої частини людства, яка забезпечує. Дана категорія безпосередньо пов'язана з такими геополітичними поняттями як "заможна Північ" і "бідний Південь". У сучасному Світовому Порядку людство поділяється на дві основні категорії – переможці та переможені. Природно, що число тих, хто програв, у значному ступені перевищує кількість переможців і їх бажанню отримати право на достойне життя буде створення система протидії. У світі отримає розвиток нова глобальна проблема – поява мільйонів перманентно

"зайвих" людей – безробітних, що буде сприяти масовій нелегальній міграції населення з бідного Півдня і бідної Півночі (Африки, Азії і Східної Європи), специфікою якої є те, що мігранти становляться об'єктом організованої транснаціональної злочинності.

Космополітизація людства – це одна з головних цілей Нового світового порядку. Сучасні розрахунки свідчать, що для підтримання комфорту західного стандарту матеріальних і енергетичних ресурсів планети достатньо тільки для 1 мільярду ("золотого мільярду"), тобто однієї восьмої людства, іншим „вхід заборонено”. Тому запропоновано знизити чисельність населення різними шляхами - від дешевих контрацептивних засобів, масової стерилізації, зростання злочинності, вільного обігу зброї, наркотиків, трансплантації, громадянських війн і конфліктів и тощо. В цьому плані особливе місце займає застосування ГМО для вирощування продуктивних рослин та тварин. Це свідчить про доцільність перегляду державних стандартів для продуктів, а також вплив кримінально-правового тиску стосовно осіб, які порушують таке законодавство, а перегляд такого законодавства у сторону його посилення. Крім того. Слід підкреслити, що сучасні війни не будуть здійснюватися як війни Першої чи Другої світової війн. Сучасні війни – це війни мережевого характеру, які можуть здійснюватися мережевими структурами, які не пов'язані з конкретною територією, наприклад ІДІЛ. Тому слід переглянути чинне законодавство, у тому числі, військове та кримінальне, пристосувати їх до особливостей ведення таких війн.

Ще один момент, якій пов'язаний із науково-технічними досягненнями сучасності. До них можна віднести створення штучного інтелекту, в результаті якого може здійснитися перехід в небіологічне тіло, що буде сприяти створенню штучної системи підтримки життєдіяльності людини. Саме норми кримінального права повинні регулювати і впливати на такі процеси для досягнення позитивного результату. З цим досягненням пов'язана і підготовка для здійснення міжпланетних полетів, і сьогодні стоїть підготовка в деяких країнах до полетів на Марс або інші планети. Тут виникає проблема використання можливостей кримінального права для створення системи протидії космічному тероризму, про наявність загрози якого вже свідчать події щодо знищення космічних об'єктів зацікавленої стороною, а також захисту суто геополітики кримінально-правовими заходами при взаємодії з інопланетними цивілізаціями. Мова може йти про створення основ космічного кримінального права у зв'язку з можливістю виникнення новітніх суспільних відносин міжпланетарного характеру.

Наступна проблема – геокліматична, яка пов'язана із значними змінами клімату планети. Це проявляється у процесах потепління планети, танення льодовиків, значними лісними пожежами, тайфунами, виверженнями вулканів, серед яких найбільш небезпечним є Йелоустоун в штаті Вайомінг (США), виверження якого може призвести до негативних наслідків

планетарного масштабу, нехватка прісної води і т.ін. У цьому плані важливе місце займає й проблема Чорного моря, у якому кількість сірководню ставить питання можливості вибуху, якій може мати планетарний масштаб. У сучасних умовах стає також гострим питання правового регулювання використання кліматичної зброї. Тому необхідним є розробка новітніх правових заходів, у тому числі і кримінально-правового характеру, щодо створення системи протидії екологічному тероризму, а також заборони незаконного використання кліматичної зброї.

Світ вступає в епоху глобальних катастроф, пов'язаних з магнітною переполяризацією планети, що буде супроводжуватися значними геокліматичними подіями, в період яких ставиться необхідним правове регулювання особливої поведінки людини, колективів, суспільства в цілому, тому встає доцільність розробки кримінально-правових заходів, спрямованих на збереження людини як біологічної особи, що представляє планету.

Сучасна політична наука має у своєму розпорядженні значна кількість прямих і непрямих ознак перебування європейської цивілізації в стадії занепаду, зокрема, війни і збройні конфлікти, розвал Радянського Союзу, розвиток аморальності, бездуховності і девіантних форм поведінки, у тому числі зростання кількості фонових явищ, криміналізація населення і корумпованість державного апарату, транскulturація неєвропейських цивілізацій, поява нових захворювань тощо. Проблемою також стає злочинна діяльність мафіозних структур, тероризм, наркобізнес, масова нелегальна міграція населення, біженці з різних районів, що створюють сприятливе середовище для всякого роду конфліктів. Дестабілізують обстановку також неконтрольований технологічний розвиток, надвиробництво, тривале безробіття, забруднення навколишнього середовища, торгові війни, етнічні конфлікти, ріст маргіналізації, дика урбанізація, що посилює ускладнення суспільства, у якому збільшується нерівність у споживанні. Всі ці чинники будуть сприяти утечі від дійсності, наростанню актів протестів, вандалізму.

У сучасних умовах прискорення темпів еволюції світу вступає в протиріччя з консервативними державними механізмами. Спостерігається певне зниження ролі держав-націй, що зсередини підточуються неолібералізмом, а зовні на них впливає активна діяльність ТНК. Якщо раніше держава була основним суб'єктом внутрішньої і зовнішньої діяльності, то сьогодні різко зросла роль недержавних суб'єктів (неурядові організації, тіньові структури, організовані форми злочинного світу, міжнародні фірми і транснаціональні компанії). Наслідком ослаблення ролі держави стали такі негативні прояви, як ріст насильства, внутрішньодержавних і міждержавних конфліктів, що призводить до дестабілізації міжнародного суспільства, військово-політичного протистояння. Сучасна злочинність включає в себе багато новітніх суспільно небезпечних діянь, поява яких пов'язана із ліберальними перетвореннями, які переплітаються із суспільно небезпечними діяннями, що мають стародавнє походження.

Євросоюз поступово вийшов в глибоку кризу, яка ще поглибився з прийняттям країн Східної Європи, що створило для нього серйозні економічні і політичні проблеми. На Заході все вище підіймає голову неофашизм, звучать реваншистські заклики, розмиваються національні форми традиційно сформованого товариства в угоду денаціоналізації. У Східній Європі, навпаки, переважають націоналістичні тенденції, що руйнують державні структури, ведуть до економічного хаосу і дестабілізації сформованих взаємовідносин, до розвитку міжнаціональних і міжрелігійних протистоянь у вигляді громадянських війн. Однією із умов, що сприяють виникненню негативних процесів у Західній Європі є «арабська вісна», події у якої безпосередньо вплинули на соціально-політичну ситуацію в Європі. Особливе місце займають події у Лівії, які закінчилися розвалом країни і громадянської війною, Сирії, де йде громадянська війна, у якої приймають участь багато представників з різних країн. Під час подій в Афганістані, Іраку, Лівії, Сирії виникли організовані структури терористичного толку, які сьогодні ведуть терористичну війну мережевого характеру у Сирії. В зв'язку з цим мережеві війни потребують більш ретельного вивчення, з'ясування ролі права, у тому числі кримінального, в їх попередженні та створення системи протидії.

Сучасні геополітичні процеси істотно змінили характер протистояння між Заходом і Сходом. Небезпека виникнення між цими геополітичними супротивниками конфлікту стає непрогнозованою, він може виникнути цілком зненацька в силу ряду об'єктивних обставин. Міграційні процеси в Європі являються добре продуманими і організованими соціоінженерними операціями з боку англосаксів. Проблема біженців, а також пов'язаних з ними терористичних актів, Брюссель okazaвся неспроможним вирішити, і управління Євросоюзу прийшло до кризи. Нова Європа оказалась значно слабше старої.

Терористичні акти, які були здійснені в Парижі, Ніцці, Брюсселі, Мюнхені, Ансбахі, показали неготовність силових структур протистояти терористичної агресії. Крім того, в європейському суспільстві спостерігається певна інфантильність самого населення, що мешкає в умовах дехристианізації, розгулу гомофілії, а також існування домів для зоофілів и т.ін. І тому європейському суспільству, що старіє, фактично протистоїть молоде и агресивне начало мусульманської міграції. Нажаль, в деяких країнах Європи позитивно відносяться до ЛГБТ культурі, існують гомошлюби, усиновлення (удочеріння) гомосексуалістами дітей, педофілія, інцест, існування домів для зоофілів тощо. Всі ці явища розложили населення Західної Європи, зробили його інфантильним. Тому, на основі аналізу цієї ситуації, у законодавстві України доцільно ввести норми, які передбачають кримінальну відповідальність за педофілію, інцест, зоофілію і пов'язані з ними суміжні діяння. Крім того, у зв'язку із демографічною кризою в країні стає питання про доцільність перегляду питання щодо штучного переривання вагітності в сторону його заборони. Для цього визріли всі підстави

соціального, економічного та політичного характеру, пов'язаних із значним зменшенням населення країни.

Кримінальне право призване захищати суспільні відносини, які склалися у суспільстві. Однак події в Європі свідчать про помилки двох напрямів. По-перше, це помилки, які пов'язані із законотворчістю; по-друге, із правозастосуванням, тобто діяльністю правоохоронної системи. Важливим для української юридичної науки є виявлення цих помилок і недопущення їх у своїй діяльності. Перш за все необхідно особливу увагу приділити транснаціональним злочинам, зокрема, незаконний обіг зброї, наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, торгівля людьми, рабство, проституція тощо. Якщо у законодавстві передбачена відповідальність за здійснення подібних дій, то у той же час необхідно звернути законодавчу увагу на діяльність банків, які приймають участь у фінансуванні такої діяльності. Так, в українському законодавстві не передбачена кримінальна відповідальність за проституцію, але фактично вона не знаходиться під контролем держави, немає законодавчої бази для регулювання такої діяльності. Це прогалина в українському законодавстві, що негативно впливає на дану ситуацію.

Особливу увагу слід приділити такої проблемі як нелегальна міграція, у тому числі, кліматичних біженців, кількість яких може значно зростати з кліматичними ускладненнями в окремих регіонах. Як свідчать події у Західній Європі, саме нелегальна міграція пов'язана із посиленням терористичної діяльності, здійсненням інших злочинів, зокрема вбивствами та масовими зґвалтуваннями тощо. Все це потребує посилення відповідальності за подібні діяння, якщо вони здійснюються іноземцями, навіть які і на законних підставах знаходяться у країні. В тому числі доцільне в Україні постановка питання стосовно відповідальності за планування, організацію і проведення терористичних війн. Це спостерігається в країнах Близького та Середнього Сходу, і тільки можливості кримінального права можуть зіграти певну превентивну роль у попередженні виникнення терористичних війн.

Наступне питання. У сучасний період спостерігається наступ на аврамічні релігії, у тому числі християнство. Тому необхідна активізація боротьби із тоталітарними сектами і перш за все правовими засобами. Для цього необхідно прийняття спеціального закону, а також введення у кримінальний кодекс спеціальних норм про відповідальність за створення, організацію та функціонування тоталітарних сект, список яких повинен бути затверджений Кабінетом Міністрів України. Крім того, враховуючи, що деякі тоталітарні секти, зокрема, сатанинського толку, використовують у своїй практиці ритуальні вбивства, доцільним є введення у кримінальний кодекс такого складу злочину як спеціалізований вид вбивства з обтяжуючими обставинами, як вбивство, що здійснено з використанням ритуальних обрядів, а також з наступним канібалізмом.

Ще один напрям, якій пов'язаний із фінансовою кризою існуючої доларової системи. Питання торкається т.з. молодих грошей. Після суду у Великобританії між олігархами Абрамовичем та Березовським британською елітою було прийнято рішення про необхідність вилучення таких незаконно отриманих грошей з обігу. Мова йде про гроші, які були отримані після 1991 року. Їх походження, як правило, має кримінальне походження. Тому виникає питання про доцільність вилучення таких грошей у осіб, у яких вони знаходяться. Мова йде про створення антиолігархічного законодавства. Нажаль, в Україні немає таких спеціалізованих фінансових органів, діяльність яких спрямована на виявлення кримінальних грошей. Для цього необхідно створення т.з. служби фінансових розслідувань, в рамках якої повинна бути організована фінансова розвідка. Це є дуже важливим в зв'язку з можливим веденням кріптовалюти, тому необхідно проаналізувати світовий досвід використання такої валюти, наприклад, в Японії, а також створити систему протидії можливим порушенням у сфері такого обігу.

Це незначний зріз ситуації, але він свідчить про наочну необхідність проведення кримінологічних досліджень подій, що відбуваються в Західній Європі, Близькому Сході, у світі в цілому, для виявлення криміногенних проблем, їх причин та умов, вивчення історії виникнення таких проблем у минулому і ефективності методів боротьби з ними, сучасного кримінального контингенту з метою проведення профілактичних заходів, а також перегляду і вдосконалення кримінального законодавства нашої країни саме з метою виконання соціальної функції цього закону.

КРИМІНОГЕННИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ - ПОСЯГАННЯ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Кваша Оксана Олександрівна,

*Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного
університету "Одеська юридична академія", доктор юридичних наук,
професор, професор кафедри кримінального права, процесу
та криміналістики*

Костюк Остап Михайлович,

*Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,
аспірант відділу проблем
кримінального права, кримінології та судоустрою*

Для створення ефективної стратегії інформаційної політики України та концепції інформаційної безпеки держави, теоретичного дослідження потребують механізми впливу засобів масової інформації (далі – ЗМІ) на свідомість громадян, а також їх значення для протидії злочинності, зокрема, злочинам проти основ національної безпеки, тероризму та насильству загалом.

Вчені звертають увагу на те, що діяльність ЗМІ, разом із позитивними складовими, що визначаються інституціоналізацією ліберальних суспільних інституцій, має і яскраво виражений криміногенний потенціал, який поширюється каналами інформаційної причинності [1, с. 150]. Напередодні чергових президентських та парламентських виборів особливо помітною є роль ЗМІ у створенні атмосфери агресії та фрустрації в українському суспільстві. Можна говорити про те, що в українському суспільстві панує стан фрустрації, тобто такий психічний стан людини, що виражається в характерних переживаннях і поведінці, і те, що викликається об'єктивно непереборними (або такими, що сприймаються суб'єктивно як непереборні) труднощами на шляху до досягнення мети, і розбіжності реальності з очікуваннями суб'єкта. Фрустрація – це своєрідний емоційний стан, характерною ознакою якого є дезорганізація свідомості та діяльності в стані безнадійності, втрати перспективи [2]. Саме ЗМІ належить вагомий роль у створенні емоційно-вольового напруження, яке сьогодні властиве більшості громадян України в умовах окупації окремих частин території України, ведення фактичних військових дій на Сході держави та напередодні можливої зміни державної влади та політики України. Закони України щодо кожного виду виборів містять перелік обмежень для ЗМІ, недотримання яких вважається порушенням виборчого законодавства (Закони України «Про вибори Президента України», «Про вибори народних депутатів»). Зокрема, заборону на поширення в будь-якій формі матеріалів, що містять заклики до ліквідації незалежності України (теоретично як такі можуть розглядатися і непрямі заклики, наприклад заяви, що українська ідентичність «вигадана австрійським генштабом»), зміни конституційного ладу насильницьким шляхом (акцент на насильницькому способі зміни), порушення суверенітету і територіальної цілісності держави (можуть підпадати заяви про «легітимність кримського референдуму», «референдумів» у т.зв. «ДНР-ЛНР»), підризу її безпеки, незаконного захоплення державної влади (теоретично можуть підпадати й заяви про незаконність «київської хунти» і т.п.), пропаганду війни, насильства та розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення [3, с. 70]. □ В

Україні уже п'ятий рік функціонує міністерство інформаційної політики, яке є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України, зокрема, з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, а також забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів (з 2 грудня 2014 року). А з 1 серпня 2017 року інтернет-проект «Інформаційні війська України», який був створений при Міністерстві інформаційної політики України (МІП) у 2015 році, почав функціонування як самостійний [4].

Національна безпека є тією основою, на якій ґрунтується державний механізм захисту прав і свобод людини в Україні. Ефективний захист конституційного ладу, державного суверенітету та територіальної цілісності

держави є умовою забезпечення безпеки кожної людини, гарантією реалізації її прав і свобод [5, С. 267]. Тому, на наш погляд, забезпечення національної безпеки України, у тому числі за допомогою ЗМІ, є гарантією створення безпечного середовища для кожного громадянина України.

Кримінально-правова охорона національної безпеки України є не лише пріоритетним напрямом діяльності правоохоронних органів держави, а й стала надзвичайно актуальною проблемою юридичної науки. Так, 8 грудня 2017 року Інститутом держави і права ім. В. М. Корецького НАН України спільно з Національною академією прокуратури України та за підтримки Координатора проектів Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) в Україні було проведено міжнародну науково-практичну конференцію на тему: «Національна безпека під охороною кримінальної юстиції: київський полілог». Один із експертів В.К. Гришук наголосив, що подальший розвиток системи злочинів проти національної безпеки залежить від послідовного розвитку нової доктрини та ідеології, яка ґрунтується на приматі природного права, належній апроксимації норм міжнародних договорів та мовній якості чинного закону [6, С. 546]. Розробка ж теоретичних засад запобігання злочинам проти національної безпеки України імперативно повинна передбачати обґрунтування пропозицій щодо мінімізації криміногенного впливу ЗМІ та посилення їх ролі у формуванні правової культури, патріотизму та правосвідомості громадян України.

Чинний Закон України «Про національну безпеку України» визначає поняття «національна безпека України» як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [7]. У той же час інформаційна пропаганда окремих вітчизняних ЗМІ, які у негативно та викривлено висвітлюють події соціально-політичного життя нашої держави, є потенційною, а іноді, і реальною, загрозою національній безпеці України. ЗМІ, як зазначено Законом України «Про інформацію», – це засоби, призначені для *публічного поширення* друкованої або аудіовізуальної інформації. Масова інформація – інформація, що поширюється з метою її доведення до *необмеженого кола осіб* (курсив наш. – О.К., О.К.) [8]. Тобто публічна діяльність ЗМІ, її потенціал доносити інформацію до необмеженого кола осіб, детермінують значний вплив на колективну свідомість та правову культуру громадян, на формування суспільних стереотипів. Саме завдяки таким своїм можливостям ЗМІ називають «четвертою владою».

Недостовірне висвітлення інформації окремими вітчизняними ЗМІ деструктивно впливає на суспільство, розпалює міжнаціональну та міжрелігійну ворожнечу, сприяє поширенню насильства, сепаратизму та тероризму в Україні. Якщо ЗМІ у своїй діяльності діють на шкоду національним інтересам України, створюють її негативний імідж в очах як громадян України, так і зарубіжних держав, то вони мають нести за це

передбачену законодавством відповідальність. Законами України передбачено, що право на інформацію може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [8].

Як соціальний інститут, ЗМІ, формуючи моделі поведінки, змінюючи чи «витісняючи» їх, відповідно впливають на правову поведінку. Такий вплив, на думку вчених, має вивчатися кримінологічною наукою, оскільки сучасне суспільство повністю залежить від інформації, її джерел. ЗМІ мають подвійну природу – одночасно є і джерелом інформації та інструментом її подання суспільству [9, С. 3].

Перспективи вдосконалення діяльності ЗМІ слід розглядати в контексті посилення позитивного впливу на свідомість громадян. Проте сьогодні в Україні в контексті проблеми захисту національної безпеки слід виокремлювати деструктивний/криміногенний вплив тих ЗМІ, які поширюють неправдиву чи викривлену інформацію. ЗМІ повинні брати активну участь у формуванні громадської думки, ставлення населення до правопорядку, діяльності правоохоронних органів, суду, повинні здійснювати просвітницьку пропаганду серед населення, спрямовану на підтримання та забезпечення основ національної безпеки України.

Список використаних джерел:

1. Байлов А. В., Сахута П. В. Криміногенний потенціал діяльності засобів масової інформації. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2016. № 1 (12) С. 143-153.
2. Фрустрація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%80%D1%83%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
3. Куляс І., Головенко Р., Земляна І. ЗМІ та вибори Саморегуляція, безпека, закони / За заг. ред. Н.Лигачової-Чернолуцької, О. Романюк. Київ, 2018. 100 с.
4. Інформаційні війська України» стають самостійним проектом – МІП <https://detector.media/infospace/article/129188/2017-08-22-informatsiini-viiska-ukraini-stayut-samostiinim-proektom-mip/> (дата звернення 10.04.2019).
5. Кваша О. О. Право на самозахист в контексті протидії злочинним посяганням на національну безпеку України. *Правова держава*. Вип. 29. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2018. С. 260-267.
6. Кваша О.О., Загиней З.А. Перший київський полілог щодо актуальних проблем кримінальної юстиції: охорона національної безпеки. *Правова держава*. Вип. 29. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2018. С. 546-543.
7. Про національну безпеку України. Закон України № 2469-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення 10.04.2019).
8. Про інформацію. Закон України. 2657-XII. Редакція від 01.01.2017, підстава 1774-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення 10.04.2018)

9. Д'ячкова М.О. Засоби масової інформації як кримінологічний феномен. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2018. 207 с.

ПРО РОЛЬ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТІВ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПЕРСОНАЛОМ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Коваленко Валентин Васильович

*доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної
академії правових наук України*

Попельнюк Тарас Вікторович

Класичний приватний університет м. Запоріжжя, аспірант

Одним із завдань сучасної реформи органів та установ виконання покарань, що закріплені в Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України у вересні 2017 року, визначено розроблення законодавства у сфері функціонування СІЗО та УВП відповідно до законодавства ЄС [1].

Виходячи з цього, постановка питання щодо ролі міжнародно-правових актів у запобіганні злочинам, що вчиняються персоналом установ виконання покарань, є очевидною та такою, що має теоретико-прикладне значення. При цьому, мова ведеться як про міжнародні правові джерела загального характеру, так і ті норми, що мають безпосереднє відношення до запобіжної діяльності у сфері виконання покарань. Так, у Загальній декларації прав людини, з цього приводу зазначено, що: кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканість (ст. 3 Декларації) [2, с. 13].

У свою чергу, в ст. 3 Конституції України дане пояснення отримало розширений характер і має такий зміст: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Більш того, в ст. 27 Основного закону визначено, що кожна людина має невід'ємне право на життя, в ст. 28 – положення про те, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському, або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню, а в 29 – вимога про те, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканість [3, с. 601].

В унісон (від лат. unus – один звук) цьому, в ст. 7 «Основи правового статусу засуджених» КВК України зазначено, що засуджені користуються всіма правами людини та громадянина, передбаченими Конституцією України, за винятком обмежень, визначених цим Кодексом, законами України і встановлених вироком суду. Крім цього, в ст. 10 «Право засуджених на особисту безпеку» КВК визначено порядок дій адміністрації УВП у разі виникнення небезпеки життю і здоров'ю засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі. Поряд з цим, ні в зазначених нормах даного Кодексу, ні в цілому в його главі «Правовий статус» мова про

те, що заходи вгамування, які застосовуються до засуджених, позбавлених волі, також відносяться до заходів забезпечення права цих осіб на особисту безпеку, не ведеться.

Враховуючи зазначене та положення ст. 3 Декларації, варто було б ст. 10 КВК України доповнити частиною 6 наступного змісту:

«У визначених у законі випадках забезпечення права засуджених на особисту безпеку здійснюється й шляхом застосування до правопорушників заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї».

Такий підхід органічно поєднав би норми Загальної та Особливої частини КВК, які регулюють зазначені вище питання та реалізував би на нормотворчому рівні принцип системності побудови правових норм, навіть у випадках їх кодифікації [4, с. 200-201]. Більш того, у даному випадку запропоновані зміни до ст. 10 КВК у повній мірі відображають зміни ч. 1 ст. 106 цього Кодексу, відповідно до якої заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і зброя застосовуються до засуджених, позбавлених волі, з метою запобігання цими особами шкоди оточенню.

Крім цього, в ст. 5 зазначеної Декларації вказано, що ніхто не повинен зазнавати тортур або жорстокого, нелюдського або такого, що принижують гідність, поводження і покарання.

Аналогічне положення знайшло своє відображення в ст. 28 Конституції України, Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, яку ратифікувала Україна та яка, відповідно до вимог ст. 9 Основного закону, стала частиною національного законодавства нашої держави, а також в ч. 3 ст. 50 КК та ч. 1 ст. 1 КВК України.

Слід зазначити, що в ст. 106 КВК з цього приводу не говориться нічого взагалі, хоча визначені у законі заходи вгамування засуджених несуть об'єктивно по своїй природі певні фізичні, психічні та інші наслідки їх застосування.

Як у зв'язку з цим слушно зауважив Е. Сванідзе, абсолютна заборона тортур і нелюдського або принижуючого гідність поводження із всією очевидністю вимагають боротьби з безкарністю там, де така заборона порушується [5, с. 6]. До аналогічного висновку прийшов і Д. Мардох, який небезпідставно вважає, що право на свободу від катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, ставлення або покарання є імперативною нормою міжнародного права [6, с. 5].

Отже, якщо підсумувати результати порівняння змісту Загальної декларації з прав людини та норм кримінально-виконавчого законодавства України, що стосується правових підстав застосування до засуджених у місцях позбавлення волі заходів вгамування (місцях ізоляції – по міжнародному праву), то слід констатувати невідповідність останніх зазначеному загальному міжнародному нормативно-правовому акту, що й обумовило необхідність розробки у межах даного дослідження відповідних

науково обґрунтованих заходів щодо удосконалення, зокрема норм чинного КВК України.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. № 654-Р. Урядовий кур'єр, 2017. № 178.
2. Загальна декларація прав людини: прийнята резолюцією ООН від 10 грудня 1948 року. Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями. Київ: Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 13-17.
3. Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, испр., перераб. Москва: Мартин, 2010. 704 с.
4. Теорія держави і права: підручник для студентів юрид. вищ. навч. закл. За ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.
5. Сванідзе Е. Ефективне розслідування фактів жорстокого поводження: Керівні принципи застосування європейських стандартів. Київ: К.І.С., 2011. 144с.
6. Мардох Д. Боротьба з жорстоким поводженням і безкарністю та ефективне розслідування жорстокого поводження: доповідь по Україні. Київ: К.І.С., 2010. 108 с.

**ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІСТУ
ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЗАХОДІВ
ВГАНУВАННЯ**

Колб Олександр Григорович

*Національний університет «Львівська політехніка»,
доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії наук вищої освіти,
професор кафедри кримінального права та процесу*

Колб Іван Олександрович

*прокуратура Київської області,
кандидат юридичних наук, начальник відділу нагляду за додержанням
законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях та інших
заходів примусового характеру*

Як показали результати даного наукового пошуку, методологія є одним із важливих компонентів будь-якого дослідження. Актуальним є це питання для сфери виконання покарань, враховуючи особливості змісту кримінально-виконавчих правовідносин, що виникають у ході виконання та відбування покарання, в саме:

1) вони виникають тільки після набрання вироком законної сили.

Відповідно до вимог ч. 1 ст. 532 КВК України, вирок або ухвала суду першої інстанції набирає сили після закінчення строку подання апеляційної

скарги, встановленого цим Кодексом, якщо таку скаргу не було подано (протягом 30 днів з дня їх проголошення (п. 1 ч. 2 ст. 395 КПК));

2) більшість з цих правових відносин є триваючими, оскільки мають реальний строк дії, встановлений вироком суду (ст. ст. 368, 374 КПК);

3) суб'єктами цих правовідносин можуть бути лише персонал органів та установ виконання покарань та засуджені. При цьому, характерною особливістю суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин є їх правова нерівність, позаяк вини ґрунтуються на підпорядкованості однієї сторони іншій;

4) для зазначених правових відносин специфічними є їх об'єкти, зміст яких складають суспільні відносини, що виникають з приводу визначених у законі явищ і процесів, а також відповідних предметів, а також реально здійснювані суб'єктами цих відносин дії або бездіяльності (як одна з підстав юридичної відповідальності) у процесі виконання – відбування покарань;

5) визначена в кримінально-виконавчому законодавстві України мета є логічним відображенням мети покарання, що закріплено в ч. 2 ст. 50 КК України;

6) інші особливості цих правовідносин, мова про які ведеться в науковій літературі [1, с. 227-229]. При цьому у контексті проведення наукових досліджень у сфері виконання покарань, однією з особливостей, що суттєво впливає на їх результати та, в цілому, на вибір тих чи інших методів наукового пошуку, є визначений у законі порядок відвідування УВП (ст. 24 КВК), а також відповідний режим виконання – відбування покарань, включаючи й питання пропуску громадян на територію УВП (ч. 6 ст. 102 КВК).

Саме зазначені особливості й були використані в цій роботі при реалізації такого її завдання, як методологія дослідження змісту діяльності, пов'язаної із застосуванням в Україні до засуджених, позбавлених волі, закріплених у законі заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї (ст. 106 КВК).

У наукових джерелах слово «методологія» тлумачать як сукупність методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науковій діяльності відповідно до специфіки об'єкта її пізнання [2, с. 371], а під «дослідженням» розуміють наукову працю, в якій вивчається яке-небудь питання [2, с. 191]. При цьому, як вірно зауважив А. П. Закалюк, вищою формою пізнання є наукове знання, що є результатом наукового дослідження, яке відрізняється від інших форм пізнання своїми якісними ознаками, а саме: а) воно завжди є цілеспрямованим, тобто здійснюється не стихійно, а за поставленою метою; б) це пізнання є системним, тобто певним чином забезпечується упорядкованістю, через що наукове пізнання, як правило системно закономірне; в) системність та упорядкованість роблять наукове знання контрольованим, тобто завжди є можливість перевірити його адекватність, відповідність сучасному рівню наукових знань; г) ці та інші властивості

надають науковому знанню надійності; г) результатом наукового пізнання, як правило, є визначення (або підтвердження) певних закономірностей, теорій, понять, наукових фактів; д) наукове дослідження завжди має методичне забезпечення; е) якщо розглядати наукове пізнання як певну систему, то саме науковий метод є в ній системоутворювальним елементом, у зв'язку з яким та у залежності від якого перебувають усі інші елементи, зокрема й результат наукового пізнання [3, с. 96-97].

Враховуючи зазначені особливості наукового дослідження, М. С. Кельман доводить у своїх роботах, що глибокий аналіз усіх явищ, визначення принципів орієнтирів подальшого розвитку правової науки є найважливішим напрямом наукових досліджень, основою ефективності яких має бути методологія правознавства. Саме тому формування методологічної системи, на його думку, є першочерговим завданням для української правової науки [4, с. 5].

Важливим у зв'язку з цим є такий висновок з означеної проблематики – як і будь-яка суспільна діяльність, методологія наукового дослідження виконує наступні функції:

- 1) визначає способи здобуття наукових знань, що відображають динаміку процесів і явищ;
- 2) передбачає особливий шлях, за допомогою якого може бути досягнута науково-дослідна мета;
- 3) забезпечує всебічність отримання інформації щодо процесів чи явищ, що вивчаються;
- 4) допомагає введенню нової інформації;
- 5) забезпечує уточнення, збагачення, систематизацію термінів і понять у науці;
- 6) створює систему наукової інформації, що ґрунтується об'єктивних явищах і логіко-аналітичний інструмент наукового пізнання [5, с. 11-12].

Список використаних джерел:

1. Кримінально-виконавче право України: підручник: Том 1 (у 2-х т.) / Музика А. А., Конопельський В. Я., Письменний Є. О. та ін.; за заг.ред. д. ю. н., проф. Є. Ю. Бараша. Київ: Нац.акад.внутр.справ. ФОП Кандиба Т. П., 2018. 364 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Укл. О. Єрошенко. Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика: у 3 кн. Київ: Видавн. дім «Ін Юре», 2008. Кн. 3: Практична кримінологія. 320 с.
4. Кельман М. С. Методологія як форма мислення і складових культури дослідника: навчальний посібник для аспірантів та магістрів. За заг.ред. М. С. Кельмана. Львів: Видавництво «Растр-7», 2017. 220 с.
5. Основи методології наукових досліджень: навч.пос. для студ. і курсантів. Прибудько П. С., Заяць Н. В., Луцянець Г. І. За заг.ред. П. С. Прибудька. Київ: Право, 2018. 156 с.

РОЛЬ ДІАЛЕКТИЧНОГО МЕТОДУ В ДОСЛІДЖЕННІ ЗАПОБІЖНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Копотун Ігор Миколайович

*ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,*

*доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України,
професор кафедри кримінального права та правосуддя*

Колб Роксолана Олегівна

магістр права та банківської справи, консультант АТ КБ «Приватбанк»

Враховуючи сутність методу (від грец. *dialektikos* – пов'язаний із діалектичною, оснований на діалектиці (найбільш загальних законах розвитку природи, суспільства та мислення), у їх розвитку та взаємозв'язку і взаємообумовленості [1, с. 194]), у роботі зроблена спроба довести його роль в обґрунтуванні:

1) періодів формування та розвитку правових засад запобігання злочинам у сфері банківської діяльності України.

Як з цього приводу слушно зауважив О. М. Джужа, в основі методології дослідження лежать закони і категорії діалектики. Це – база як загальнонаукових, так і спеціальних методів (соціологічних, статистичних, психологічних тощо) [2, с. 11];

2) об'єктивного зв'язку національного законодавства та норм міжнародного права з означеної проблематики дослідження у силу прийнятих Україною правових зобов'язань при вступі у відповідні міжнародні об'єднання (ООН; Ради Європи; Інтерпол т ін.), а також необхідність їх реалізації на практиці.

Як у зв'язку з цим зазначено в ч. 1 ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Зазначене положення у повній мірі стосується й банківської сфери, саме тому одним із складових джерел законодавства України й визначені у такій формі (ратифіковані повністю чи частково (від лат. *ratus* – вирішені, затверджені) [1, с. 488]) міжнародно-правові акти. У цьому контексті слушним можна визнати й висновок, який зробив М. В. Буроменський, а саме: порядок і правила національної імплементації норм міжнародного права знаходяться в Україні на рівні наукових доктринальних явищ і переконань. При цьому її види і засоби також мають доктринальне тлумачення. Саме з національною імплементацією (від лат. *implere* – виконати) [1, с. 226] норм міжнародного права пов'язана практика так званого «галузевого механізму» в українському законодавстві, а також інкорпорація (нім. *incorporation*; лат. *incorporation* – приєднання) [1, с. 231] норм міжнародних договорів в акти українського законодавства [3, с. 661-662];

3) змісту та правових засад діяльності банківської системи України, а також запобігання правопорушенням і злочинам у цій сфері суспільних відносин;

На переконання вчених, саме подальше осягнення проблем процесуальної форми (в даному випадку – запобігання злочинам у банківській сфері) повинно наочно довести, що ця ознака має досить стійкий характер і знаходить свій вияв у будь-якому різновиді діяльності [4, с. 599], включаючи й ту, яка є предметом даного наукового дослідження;

4) основними напрямками удосконалення правового механізму з означених питань, які знаходяться у прямому взаємозв'язку та взаємообумовлені змістом сучасних державних Стратегій боротьби із злочинністю в Україні [5] та в цілому державної політики у сфері прав людини [6].

Отже, слід констатувати, що діалектичний метод виступає при будь-якому науковому дослідженні як знаряддя пізнання змісту усіх проблемних питань, що склали сутність цього дослідження, а також дозволяє системно підійти до вирішення існуючих завдань, з урахуванням їх взаємозв'язку, взаємообумовленості та взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, испр., перераб. Москва: Мартин, 2010. 704 с.
2. Криминологія : підручник для студентів вищ. навч. закл. За заг. ред. О. М. Джужи. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 416 с.
3. Буроменський М. В. Українська доктрина співвідношення міжнародного і національного права. Правова доктрина України: у 5 т. Харків, 2013. Т. 2 : Публічно-правова доктрина України. Ю. П. Битяк, Ю. Г. Бараш, М. П. Кучерявинко та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. С. 632-662.
4. Степанюк А. Х., К. А. Автухов. Процесуальні аспекти доктрини кримінально-виконавчого права / Степанюк А. Х. Вибрані праці (укл. К. А. Автухов). Харків: Право, 2017. С. 584-599.
5. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних інститутів на 2015-2020 р. р.: Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. *Офіційний вісник Президента України*. 03.06.2015. № 13. Ст. 864.
6. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 25.08.2015 р. № 501/2015. *Урядовий кур'єр*. 02.09.2015. № 160.

ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗМУ В ЗАКОНОТВОРЧІЙ ТА ПРАВОЗАСТОСОВНІЙ ПРАКТИЦІ

Фесенко Євген Васильович

Академія адвокатури України,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри кримінального та адміністративного права

Шановні учасники конференції!

Вдячний організаторам цього заходу за запрошення на цікавий науковий форум і можливість спілкування з професіоналами і однодумцями, з якими здавна співпрацював по проблемах законотворчості і правозастосування.

З цього приводу мої пропозиції наступні.

Насамперед, щодо *загальних питань*.

Останнім часом до лав юристів приєднались обдаровані молоді науковці. Це радує, оскільки молодь – наше майбутнє. Бажано на подальших обговореннях розширити їх аудиторію для активної участі.

Зараз у нашій країні відбуваються доленосні події. У такій ситуації, на моє переконання, слід уникати політичної кон'юнктурності і дотримуватись професійного кредо відповідно до своєї спеціалізації, з яким ми вже визначились.

Щодо *спеціальних питань*.

Найактуальніші з них: принципи кримінального права, поняття та підстави кримінальної відповідальності, класифікація кримінальних правопорушень, основні інститути щодо злочину, покарання та звільнення від нього.

Одними з важливих кримінально-правових принципів є принципи справедливості та гуманності. Вивчення практики показало не тільки відхилення від цього принципу, а й перекручення у вигляді псевдогуманізації.

Показовими в цьому сенсі є зміни до статей Розділу VII КК (Злочини у сфері господарської діяльності), внесені Законом від 15.11.2011 р. Навіть назва цього Закону звучить парадоксально, адже ним було виключено 16 статей, в тому числі 208 (незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків), 223 (порушення порядку випуску (емісії) та обігу цінних паперів), 225 (обман покупців та замовників), 228 (примушування до антиконкурентних узгоджених дій) та інші. В результаті такої сумнівної декриміналізації були амністовані правопорушники, які заподіяли величезні збитки економіці держави та громадянам.

Абсолютно незрозуміле скасування кримінальної відповідальності за обман покупців та замовників. Стаття 225 КК і без того через невдалу

редакцію була не ефективною, а зараз протидія таким тотально поширеним діям зведена нанівець.

Небездоганною є також остання редакція статті 227 КК, що призвело до пом'якшення відповідальності за умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції, адже такі дії є поширеними і вкрай небезпечними насамперед для здоров'я людей.

Відповідно до вказаної статті склад цього злочину буде наявним лише за умови, якщо такі дії вчинені у великому розмірі. Згідно з приміткою це така кількість продукції, вартість якої перевищує п'ятсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян, що за існуючою методикою підрахування становить близько 350 тис. грн. Отже кримінальний закон спрямований протидії масштабному випуску небезпечної продукції, але права громадян – основних споживачів такої продукції не захищені, хоча мають місце численні випадки отруєнь та тяжких захворювань людей, в тому числі дітей. По суті харчовий ринок в Україні перетворили у сміттєзвалище, куди ввозять всякий непотріб.

Згубних для людського здоров'я наслідків таких злочинних дій ще ніхто не підрахував, а віддалені їх результати відчуватиме на собі й наступне покоління.

Цинізм злочинців дійшов до того, що людей, які захворіли від вживання небезпечною продукції чи користування нею, добивають фальсифікованими ліками. При цьому такі явища набрали дуже значного поширення.

За такої ситуації важко не лише виправдати, а й пояснити «гуманізм» законодавчого закріплення положень, які призводять до послаблення контролю за якістю продукції та медикаментів (мораторії на позапланові перевірки, «удосконалений» порядок їх проведення тощо).

Залишається проблемним питання щодо кримінальної відповідальності за незаконні дії з наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами без мети збуту.

На мій погляд, для оптимального вирішення проблеми недопущення порушень принципу гуманізму в законотворчій та правозастосовній практиці необхідно.

1. Визначити перелік принципів і вказати при цьому принцип гуманізму в КК України. Такі пропозиції висловлювались науковцями [9, с.10; 10, с.10-11], але законодавцем так і не реалізовані.

2. Визначитись із співвідношенням категорій кримінально-правова політика та принципи кримінального права. Забезпечити співвідношення та синхронність положень вказаних категорій. При цьому кримінально-правова політика має визначати напрями розвитку законодавства, а принципи – законодавчі приписи як основні положення, на які має орієнтуватись законотворення і правозастосування.

За такого підходу можна не допустити як невинуватих осіб, так і надмірної криміналізації певних діянь тощо.

3. Внести зазначені вище зміни до статей Розділу VII КК (Злочини у сфері господарської діяльності), а також Розділу XIII КК (Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення).

4. Доцільно узагальнити практику стосовно призначення покарання, умов його відбування, а також звільнення від кримінальної відповідальності та покарання з метою недопущення порушень при цьому принципу гуманності.

Класифікація кримінальних правопорушень

Наразі актуальною є проблема поділу кримінальних правопорушень на злочини та проступки, як це було визначено КПК України в останніх редакціях. З цього приводу було подано низку вельми спірних пропозицій щодо часткової декриміналізації розкрадань чужого майна без обтяжуючих обставин, наркозлочинів без мети збуту тощо. На мій погляд, такі одіозні пропозиції зумовлені відомчими та корпоративними інтересами, прагненням показати «покращення» у боротьбі зі злочинністю, не сумнівними цифрами тощо. А по суті на тлі розгулу кишенькових крадіжок, грабежів та іншої злочинів проти власності, масштабів наркоманії, що ставить під загрозу здоров'я молодого покоління, такі пропозиції категорично неприйнятні.

Більш оптимальною була б часткова декриміналізація наркозлочинів без мети збуту. Вирішення цих та інших питань є найбільш актуальними завданнями сьогодення.

ІСТОРИЧНИЙ ШЛЯХ СТАНОВЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У КРИМІНАЛІСТИЦІ

Барцицька Анастасія Анатоліївна

*Київський інституту інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики*

Технологічний підхід у криміналістиці має довготривалу передісторію становлення та розвитку, що виокремлюється певними етапами та стадіями, формування яких обумовлене загальним історичним процесом розвитку наукового знання. Дослідження загальних закономірностей розвитку поняття «технологія» в різних сферах наукових знань, на певних історичних етапах дозволяє відтворити послідовність його розвитку та сучасне розуміння в юридичній сфері, зокрема в системі криміналістичної науки. Досить поширеними в сучасній юридичній літературі є такі визначення: «правові технології», «юридичні технології», «законодавчі технології», «виборчі технології», «технологія управління» тощо [1, с. 5-11; 2, с. 16-20; 3, с. 39-40; 4, с. 55-62].

У системі криміналістичних знань становлення поняття «технологія» має певну передісторію. Виникнувши порівняно недавно у вигляді чітко сформованого поняття, поняття «технологія» фактично існувало на ранніх етапах розвитку криміналістичної науки. Можливо виокремити три основних періоди його становлення: передумови формування криміналістичної технології, виникнення поняття «технологія» та подальший розвиток у криміналістичній науці.

Так, передумовами виникнення поняття «технологія» в криміналістичній науці було досить широке застосування в 30-х роках минулого століття поняття «техніка» в широкому значенні щодо здійснення певної діяльності. Певне заміщення понять відповідало загальному уявленню про семантичне значення поняття «техніка» в його процедурному аспекті та знайшло своє відображення і в криміналістиці. Зокрема, В. І. Громов зазначає щодо наукової техніки розслідування: «До цього часу, говорячи про технічні прийоми розслідування злочинів, ми застосовували слово «техніка» в побутовому значенні цього слова. Під технікою взагалі розуміються правила застосування будь-яких знань до справи або практики» [5, с. 254]. Слід зважати на підкреслену автором необхідність з'ясування сутності поняття «техніка» не тільки в повсякденному вживанні, але й застосування у спеціальній сфері щодо певних процедур. Отже, застосування технології, проте в первісному технічному розумінні, питання не нове в криміналістиці.

У праці під назвою «Техніка та методика розслідування злочинів» за редакцією М. С. Строговича містяться основні елементи системи криміналістики, техніка якої «вивчає способи застосування до розслідування злочинів досягнень природних наук» [6, с. 4]. Разом із тим поняття «техніка» застосовується й у більш широкому значенні щодо здійснення певної діяльності, зокрема підвищення ефективності розслідування, у зв'язку з чим, на думку авторів, необхідно «оволодіти технікою розслідування» (С. А. Голунський, Г. К. Рогінський) [6, с. 2]. Попри широке застосування поняття «техніка» в науковій літературі, передумовою формування криміналістичної технології є застосування правил щодо оптимального провадження процесу розслідування [7, с. 350-351; 8, с. 109]. Наведені положення є спробами впорядкувати процес розслідування злочинів, що містять ознаки його технологізації. Аналіз першоджерел свідчить про фактичне зародження технологічного підходу вже на ранніх етапах розвитку криміналістичної науки. Застосування авторами того часу різноманітних понять функціональної спрямованості необхідно розцінювати як початкові спроби технологізувати процес розслідування. Відсутність чітко сформованого поняття зумовлена перш за все загальним уявленням щодо семантичного значення окремих термінів того часу, що неодмінно знайшло своє відображення і в системі понять криміналістичної науки.

Виникнення поняття «технологія» є окремим та одним із основних етапів його становлення в криміналістичній науці, що пов'язано з

експертною діяльністю, яка цілком обґрунтовано, враховуючи специфіку її проведення, пов'язану із застосуванням спеціальних технічних засобів.

Так, уперше поняття «технологія» згадується 1956 року в праці А. І. Вінберга, який, досліджуючи особливості експертного експерименту, вказує на його особливу значимість, у зв'язку з чим пропонує виокремити спеціальний розділ у висновку експерта із зазначенням «технології» процесу фіксації експерименту [9, с. 70-71]. Водночас досить поширеним у системі експертних досліджень залишається ототожнення понять «технологія» та «техніка». У навчально-методичній літературі 60-х років визначається, зокрема, «техніка криміналістичного дослідження речових доказів», «методика та техніка експертного огляду» тощо [10, с. 10]. Зі змісту наведених тез очевидним є процедурний характер, що позбавлений будь-якого інструментального змісту визначення суто технічних засобів. Значно пізніше стало використовуватись поняття «експертна технологія», що запровадили й обґрунтували М. Я. Сегай і В. К. Стринжа [11, с. 3-7]. Проте на той час поняття «експертна технологія» так і не стало затребуваним у практиці експертної діяльності. Своє визначення та розвиток поняття «експертна технологія» отримало значно пізніше. Подальше поширення поняття «технологія» в криміналістиці спостерігається щодо процесу розслідування злочинів.

Вперше Г. А. Густов застосував поняття «технологія розслідування» 1972 року, зокрема визначив типові пошукові системи, які «відображають технологію розслідування, що можливо вважати керівництвом до розслідування злочинів та надати їм форму стислих вказівок» [12, с. 30]. Застосування поняття «технологія» у визначеній інтерпретації не є випадковим, адже знайшло своє широке застосування й у наступних роботах автора [13, с. 122]. Подальше поширення поняття «технологія» спостерігається щодо досліджень структури злочинної діяльності. Зокрема, А. В. Дулов наголошує на необхідності вивчення розкрадання в технологічному, організаційному та психологічному плані [14, с. 47].

Дослідження послідовності запровадження нового для криміналістики поняття цілком узгоджується з її предметними дослідженнями на різних етапах історичного розвитку. Розуміння подвійної природи криміналістики щодо використання даних природних та технічних наук обумовило первісне застосування поняття «технологія» саме у сфері експертної діяльності. Первісне ототожнення понять «техніка» та «технологія» відобразилося на їх розумінні й у системі спеціальної діяльності. Формальна диференціація понять того часу не позбавила технологію суто технічного змісту, чим і обумовлене первинне його розуміння у зв'язку із застосуванням спеціальних технічних засобів. Подальше його поширення щодо процесу розслідування є не випадковим, що пов'язано з активним розвитком криміналістичної науки, зокрема її методичних положень. Поступове накопичення теоретичних знань та практичних навичок щодо процесу розслідування спонукало розвиток не

тільки загальних положень криміналістичної методики, але й удосконалення окремих методик. В умовах поступового зросту злочинності в 70 – 80-х роках минулого століття значна увага приділялася діяльності з розслідування та розкриття злочинів, зокрема щодо її організаційних основ. Потребою слідчої практики став розвиток методичних положень у напрямі їх ефективного впровадження. Попри це в науковій літературі дедалі частіше наголошувалось на необхідності розробки не тільки загальнотеоретичних положень, спрямованих на безпосередній процес розслідування, але й дослідження злочинної діяльності з позицій технологічного підходу. Поява наукового інтересу обумовлена в першу чергу дослідженнями злочинної діяльності як об'єкта криміналістичної науки. Визначений етап став віховим для формування сучасного розуміння технології та її подальшого впровадження в криміналістику.

Застосування технологічного підходу до процесу розслідування та дослідження злочинної діяльності є велінням часу. Разом із тим слід зазначити, що розвиток криміналістичних технологій не є надбанням певного кола науковців на сучасному етапі розвитку криміналістичної науки. Фактично існуючи з моменту становлення наукового знання у вигляді певних технік, правил та схем, поняття «технологія» застосовувалось скоріше інтуїтивно, а отже, не було науково осмислене та цілеспрямовано досліджене. Разом із тим невірним було б розуміти пристосування «нового» визначення до вже існуючих, сформованих та науково обґрунтованих організаційно-управлінських та інформаційно-пізнавальних процесів, адже саме їх якісними змінами зумовлено становлення та подальший розвиток технологічного підходу в криміналістичній науці.

Список використаних джерел:

1. Черненко А. К. Правовые технологии как научная основа устойчивого развития и социального конструирования. *Вопр. устойчивого развития и социального конструирования*: науч. период. изд. 1999. № 1. С. 5-11.
2. Миронов А. Н., Миронова Ю. В. Юридическая технология как средство реализации правовой политики. *Политика и общество*. 2008. № 10. С. 16-20.
3. Крижанівський А. Ф. Юридичні технології і правопорядок. *Правове життя сучасної України*: тези доп. Всеукр. наук. конф., 18-19 квітня 2008 р. Одеса, 2008. С. 39-40.
4. Кузнєцова І. М. Визначення сутності «технологія управління». *Вісник Київ. нац. торговельно-екон. ун-ту*. 2009. № 1. С. 55-62.
5. Громов В. И. Дознание и предварительное следствие: Методика расследования преступлений: Осмотр места происшествия : сб. науч. тр. / В. И. Громов. Москва: ЛексЭст, 2003. С. 254.
7. Голунский С. А., Рогинский Г.К. Техника и методика расследования преступлений; под ред. М. С. Строговича. Москва:Изд-во «Советское законодательство», 1934. 20 с.

8. Громов В. И. Дознание и предварительное следствие: Методика расследования преступлений: Осмотр места происшествия : сб. науч. тр. Москва: ЛексЭст, 2003. С. 350-351.
9. Лузгин И. М. Методологические проблемы расследования. Москва, 1973. 216 с.
10. Винберг А. И. Криминалистическая экспертиза в советском уголовном процессе. Москва, 1956. С. 70-71.
11. Шляхов А. Р. Предмет, метод и система советской криминалистической экспертизы : учеб.-метод. пособие. Москва: ВКУЮ МЮ РСФСР, 1960. 20 с.
12. Сегай М. Я., Стринжа В.К. Актуальные проблемы экспертной технологии в условиях НТР *.Криминалистика и судебная экспертиза.* Київ, 1984. Вып. 29. С. 3-7.
13. Густов Г. А. О некоторых путях улучшения предварительного следствия *. 50 лет Советской Прокуратуре и проблемы совершенствования предварительного следствия:* краткие тез. докл. к науч. конф. Л., 1972. С. 30-35.
14. Густов Г. А. Программно-целевой метод организации раскрытия убийств: учеб. пособие. СПб., 1993. 122 с.
15. Дулов А. В. Основы разработки методов расследования хищений социалистической собственности.*Методика расследования преступлений (Общие положения)* : материалы науч. конф. Москва, 1976. С. 47-52.

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ВИМОГИ ДО ТАКТИКИ ПРОВАДЖЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ

Батюк Олег Володимирович

Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін

Актуальність теми дослідження визначена тим, що у теорії кримінального процесу, слідчі (розшукові) дії завжди вважалися основними засобами збирання та перевірки доказів у сфері кримінального судочинства, до провадження яких завжди висувалися особливі вимоги. У науці криміналістиці також визначається ряд тактичних вимог які повинні бути дотриманні при провадженні слідчих (розшукових) дій. Необхідність визначення саме криміналістичних вимог до тактики провадження слідчих (розшукових) дій в установах виконання покарань України, дасть можливість уникнути слідчих помилок, які зазвичай виникають у практичній діяльності.

Першою криміналістичною вимогою, щодо тактики провадження слідчої (розшукової) дії, що проводиться в установах виконання покарань, надалі в УВП, є законність. Ми вважаємо, що це означає, що вона, по - перше, має бути прямо передбачена законом і проводиться обґрунтовано, при наявності необхідності, тобто тоді, коли слідчий має реальні підстави

вважати, що в результаті проведення такої слідчої дії будуть отримані докази, що мають істотне значення для розслідуваної кримінальної справи в УВП. На наш погляд, не можна вважати виправданим виклик свідка на допит і призначення експертизи «на всякий випадок», якщо необхідність цього не випливає з матеріалів справи. По - друге, законність слідчої дії означає, що в ході її, повинні неухильно дотримуватися всі правові гарантії його учасників і процесуальний порядок її проведення. По-третє, законність слідчої дії передбачає забезпечення її об'єктивності, всебічності і повноти. Інакше кажучи, в результаті слідчої дії необхідно отримати повну і точну картину факту, що має відношення до конкретної події, а не тільки ту інформацію з неї, яка влаштовує слідчого, тенденційний, суб'єктивний збір інформації слідчим неприпустимий.

Другою криміналістичною вимогою щодо тактики слідчої (розшукової) дії, що проводиться в УВП, є єдність керівництва. Ця вимога в ході проведення слідчої дії означає, що керувати нею і нести повну відповідальність за її результати повинна одна людина - слідчий або прокурор. Це загальне положення тактики набуває особливо важливого значення при проведенні слідчої дії, в якій бере участь значне число осіб, зокрема, при отриманні повідомлень про тяжкі злочини, що вчиненні в УВП. Тут на місце події, як правило, крім слідчого, працівників карного розшуку і фахівців виїжджають також керівники місцевих органів національної поліції, представники прокуратури. В результаті нерідко створюється знервована обстановка, порушується порядок огляду, знижується його ефективність. При деяких інших слідчих діях, в яких велика роль фахівців, слідчі самі нерідко поступаються їм керівництвом, обмежуючись лише зіставленням протоколу зі слів фахівця (наприклад, при огляді трупа або отриманні зразків крові).

На наш погляд, необхідно мати на увазі, що тільки слідчий вирішує всі питання пов'язані з підготовкою і проведенням слідчої дії і вносить необхідні корективи в її тактику, особисто фіксує хід і результати, критично оцінює дії інших учасників, в тому числі і фахівця. Активність слідчого полягає в тому, що він жодним чином не повинен під час слідчої дії просто фіксувати ті факти і обставини, які є більш-менш очевидними; потрібно щоб він докладав максимум зусиль, робив все від нього залежне для виявлення матеріальних слідів злочину, включаючи невидимі і мало видимі сліди, для відшукування всіх суттєвих доказів, в тому числі і тих, які ретельно заховані злочинцем, для викриття на допиті осіб, що мають установку на брехню, які не бажають давати правдиві свідчення. Щоб повною мірою досягти мети, заради якої проводиться слідча (розшукова) дія, слідчий повинен вести її наступально, повністю утримувати ініціативу, використовувати всі необхідні і допустимі в даній ситуації тактичні прийоми. Іншими словами, завдання слідчого полягає в тому, щоб за допомогою всіх наявних в його розпорядженні законних засобів забезпечити результативність слідчої дії, отримати необхідні докази по справі.

Третьою криміналістичною вимогою щодо тактики слідчої (розшукової) дії, що проводиться в УВП, є цілеспрямованість, яка, на наш погляд, полягає в оцінці інформації, отриманої в ході слідчої дії, і «відсіювання» всього того, що на думку слідчого, не відноситься до числа обставин, що підлягають встановленню у справі. Неухильно дотримуючись вимог всебічності, повноти і об'єктивності розслідування, ні в якому разі не допускаючи тенденційності, слідчий в той же час фіксує в протоколі слідчої дії тільки дійсно необхідні факти і відомості. Так, при огляді місця події, слідчий повинен виділити серед безлічі об'єктів такі, належність яких до справи видається очевидною або найбільш вірогідною і досліджувати їх з найбільшою ретельністю і повнотою. Інші об'єкти, що мають значення лише для загальної характеристики місця події описуються в протоколі в загальних рисах або навіть просто позначаються. Потрібно мати на увазі, що докладний опис об'єктів, що не відносяться до числа слідів злочину або інших речових доказів, не тільки призводить до марної трати часу, але і шкідливо по суті, так як затуляє в протоколі огляду головне, заважає його правильному сприйняттю.

Четвертою криміналістичною вимогою щодо тактики слідчої (розшукової) дії, що проводиться в УВП, є стадійність, тобто необхідність дотримання певної послідовності при проведенні кожної слідчої дії. Стадійність допиту, наприклад, нормативно закріплена в КПК вимога закону повністю поєднується з рекомендаціями криміналістичної тактики. Так, в криміналістичній літературі зазначається, що допит повинен складатися з чотирьох стадій: попередньої (з'ясування біографічних даних допитуваного); стадії вільної розповіді; питання - відповідь; стадії фіксації показань. На наш погляд, вимога стадійності характерна не тільки для допиту, але і для інших слідчих (розшукових) дій, хоча не у всіх випадках ця тактична вимога закріплена в законі. Так, огляд місця події в криміналістиці прийнято ділити на етапи, а їх в свою чергу - на стадії. Розрізняються чотири взаємопов'язані стадії обшуку: попередня, оглядова, детальна і заключна. За стадіями також здійснюються пред'явлення для впізнання, перевірка показань на місці, слідчий експеримент і інші слідчі дії, що проводяться в УВП.

П'ятою криміналістичною вимогою щодо тактики слідчої (розшукової) дії, що проводиться в УВП, є застосування відповідних техніко - криміналістичних засобів при проведенні будь-якої слідчої (розшукової) дії - очевидно і не вимагає особливих коментарів. В практичному плані необхідність цього положення обґрунтовується тим, що технічна оснащеність слідчих до теперішнього часу не відповідає існуючим потребам. Більш того, навіть наявну в їх розпорядженні техніку, слідчі не завжди використовують вміло. Ця обставина в ряді випадків істотно знижує ефективність слідчої роботи.

Як висновок зазначимо, що дотримання криміналістичних вимог щодо тактики слідчої (розшукової) дії, що проводиться в УВП, забезпечить, перше, чітке дотримання законності, етичних норм щодо учасників слідчих

(розшукових) дій, психологічна витримка осіб, які провадять досудове розслідування в УВП, вміло побудована система тактичних прийомів, які реалізуються в рамках слідчих дій, використання допомоги працівників оперативних підрозділів, психолога та працівників соціально-психологічної служби є обов'язковою умовою належної організації підготовки і тактично правильного проведення слідчих (розшукових) дій в УВП [1].

По-друге, правовий аспект тактики слідчих (розшукових) дій при розслідуванні злочинів, вчинених засудженими чи щодо них, передбачає дотримання при підготовці та проведенні слідчих (розшукових) дій в УВП вимог Конституції України, Кримінально-процесуального кодексу України, Кримінально-виконавчого кодексу України та нормативних актів Державної кримінально виконавчої служби України.

По-третє, етичними засадами тактики слідчої (розшукової) дії є вимоги суспільної моралі, яких повинна дотримуватись особа, яка здійснює розслідування злочину вчиненого в УВП. Відповідати вимогам моралі та етики повинні не лише тактичні прийоми які слугують основою провадження слідчих (розшукових) дій, але й процес їх застосування.

Список використаних джерел :

1. Сас В. А. Організація і тактика слідчих дій при розслідуванні злочинів, вчинених засудженими до позбавлення волі. Київ, 2004. URL: <https://i-rc.org.ua/files/personalii/sas-v-a.pdf/>

ПРОТИДІЯ ПОРУШЕННЯМ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ НА ДОСВІДІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Букач Володимир Володимирович,

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального
права, процесу і криміналістики*

Аналізуючи сьогоденний стан злочинності на території України проти авторських та суміжних прав спостерігається значний ріст їх у мережі Інтернет. Сьогодні в Україні все більше і більше уваги приділяється питанням захисту авторських прав, у тому числі в мережі Інтернет.

Національне законодавство у ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [1] містить перелік дій, які можуть кваліфікуватися як порушення авторського права, а відтак, і як підстави для звернення до суду за захистом.

Однією з перших країн, що почала боротьбу з порушенням авторського права в мережі Інтернет, є Франція. У 2009 р. у Франції було прийнято закони про дотримання й захист інтелектуальної власності в Інтернеті під

назвою HADOPI 1 і HADOPI 2. Завдяки законам було створено систему боротьби з порушниками авторського права в мережі Інтернет, що включає комплексну діяльність держави, провайдерів і правовласників. Було створено державну антипіратську службу під назвою Вищий орган по розповсюдженню творів і захисту авторських прав в Інтернеті HADOPI (Haute autorité pour la diffusion des oeuvres et la protection des droits sur Internet, HADOPI), до обов'язків якої належить відслідковування в мережі Інтернет порушників авторського права й надсилання на їхню електронну адресу попередження. При систематичному порушенні HADOPI звертається до суду про притягнення порушника до відповідальності, яка може полягати:

- у блокуванні доступу порушника до мережі Інтернет з його IP-адреси терміном на один рік, при цьому порушник продовжує сплачувати абонентську плату інтернет-провайдеру й не має права укладати договори з іншими провайдерами. Якщо порушник проігнорував заборону, він карається штрафом до 3750 євро. При винесенні судом обвинувального вироку провайдер зобов'язаний відключити протягом двох тижнів порушника від мережі Інтернет і повідомити про це HADOPI. Якщо провайдер цього не зробить, на нього накладається штраф у розмірі 5 тис. євро;

- у присудженні штрафу в розмірі до 300 тис. євро або позбавлення волі строком на три роки. Судовий розгляд про притягнення порушника до відповідальності відбувається за спрощеною системою, без виклику сторін на судові засідання (на зразок нашого наказного провадження). З іншого боку, законами на провайдерів покладено обов'язок відслідковувати порушення авторського права абонентами й повідомляти HADOPI про виявлені факти порушення. При укладанні контракту провайдерів з абонентом мають бути в обов'язковому порядку прописані положення про відповідальність абонента за порушення авторського права, про легальні способи використання й захисту цифрової культурної інформації.

Крім того, безпосередньо правовласники зобов'язані відслідковувати порушення користувачами їхнього авторського права в мережі Інтернет і повідомляти про це HADOPI.

Досвід Франції перейняли інші країни. У квітні 2011 р. Нова Зеландія прийняла закон про захист авторського права (набрав чинності 1 вересня 2011 р.), основні положення якого подібні до законів HADOPI. Після трьох попереджень порушник притягується до відповідальності у вигляді накладення штрафу в розмірі до 15 тис. австралійських доларів (близько 8200 євро).

Проте, на думку суспільного загалу у Франції, закони HADOPI 1 і 2 не дали очікуваного результату. Це пояснюють тим, що користувач психологічно не готовий до оплати продукту інтелектуальної власності, а також склад-нощами доказової бази виявлення порушень. Так, за даними BVA-Orange для Міжнародного форуму в Авіньйоні в листопаді 2010 р.

половина опитаних (44 %) не хоче оплачувати за скачуваній в Інтернеті інтелектуальний об'єкт. Серед молоді до 25 років ці цифри становлять 85 %.

У Німеччині діє також система трьох попереджень. За порушення авторського права в мережі Інтернет порушника притягують до відповідальності у вигляді позбавлення доступу до Інтернету строком на місяць або присуджують штраф у розмірі 1500 євро.

У Японії прийнято новий закон, яким передбачено ув'язнення строком на два роки або штраф у розмірі 2 млн йєн (25 700 дол. США) за скачування піратських файлів з Інтернету. Водночас за скачування піратського контенту зі свого комп'ютера в мережу Інтернет передбачено ув'язнення, за цим законом, строком на 10 років і штраф у сумі 10 млн йєн (більше 128 тис. дол. США). Одним з ініціаторів цього закону виступила Асоціація звукозаписувальної індустрії Японії, яка підрахувала, що обсяги скачування нелегального контенту в 10 разів перевищують кількість скачування легального [7, с. 130].

У Великобританії створено фонд «Інтернет-вотч», до якого надходять скарги щодо неправомірного використання матеріалів в Інтернеті. Фонд розглядає заяви і в разі порушень звертається до провайдера з вимогою покарати порушника, а також відстежує можливе використання цього матеріалу у віртуальній мережі.

Відповідно до законодавства США – Stop Online Piracy Act (SOPA, закон проти інтернет-піратства) компанії, які володіють авторськими правами, мають право на цензуру сайтів, підозрюваних у піратстві, їм надається право блокувати сайти і веб-сторінки, домени правопорушників і накладати арешт на рахунки компаній-порушників. Одним з видів відповідальності за порушення авторського права у США є штраф з відшкодуванням матеріальних збитків у сумі, яка не перевищує подвійного розміру відшкодування (до 500 тис. дол. або до 5 млн дол. якщо відповідач організація). Якщо порушення зроблено з умислом, в інтересах іноземної держави, то максимальний строк ув'язнення може становити 15 років, а штраф 10 млн дол.

Китай контролює більшість інформації в мережі Інтернет через Бюро Держради з контролю за інформацією і Бюро з координування новин. У випадку невідповідності інформації відбувається блокування таких соціальних мереж. У республіці Білорусь створені спеціальні органи з цензури в мережі Інтернет.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. Ст. 64.
2. Дворянкин О. А. Защита авторских и смежных прав. Ответственность за их нарушение. Уголовно-правовой аспект. Москва: Изд-во «Весь Мир», 2002. С. 129-132.

КАМКОРДИНГ: АНАЛІЗ ОБ'ЄКТИВНИХ ОЗНАК СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ**Василенко Юлія Василівна**

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики*

Одним із найбільш небезпечних порушень авторського права є інтелектуальне піратство, різновидом якого є камкординг (camcording). Камкординг, згідно зі ст. 1 Закону України від 23 грудня 1993 року «Про авторське право і суміжні права» [1] – це відеозапис аудіовізуального твору під час його публічної демонстрації в кінотеатрах, інших кіновидовищних закладах особами, які перебувають у тому самому приміщенні, де відбувається така публічна демонстрація, для будь-яких цілей без дозволу суб'єкта авторського права або суміжних прав. За даними Аналітичного центру МРА перший випадок камкордингу в Україні був зафіксований в травні 2007 року і з того часу таких випадків виявлено більш ніж 30 [2]. Поширеність даного правопорушення, а також відсутність ефективного механізму захисту авторських прав в сфері кіноіндустрії зумовила необхідність введення кримінальної відповідальності за камкординг.

Криміналізація камкордингу як однієї з форм, в якій може вчинятися передбачений ст.176 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [3] склад злочину «Порушення авторського права і суміжних прав» була здійснена на підставі Закон України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» від 23 березня 2017 року [4], яким було внесено відповідні зміни як до КК України, так і до низки інших законодавчих актів.

Безпосереднім об'єктом камкордингу є встановлений законом порядок суспільних відносин, що виникають з приводу здійснення виключних майнових прав автора на аудіовізуальний твір.

Предметом камкордингу є аудіовізуальний твір, тобто твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають (закодовують) рухомі зображення (як із звуковим супроводом, так і без нього), і сприйняття якого є можливим виключно за допомогою того чи іншого виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів (ст.1 Закону України «Про авторське право та суміжні права»).

З об'єктивної сторони камкординг полягає в створенні примірника аудіовізуального твору, що здійснюється шляхом відеозапису під час публічної демонстрації цього твору без дозволу суб'єкта авторського права. Оскільки такий відеозапис не санкціонований відповідним суб'єктом,

примірник аудіовізуального твору, що з'являється внаслідок камкордингу відтворений з порушенням авторського права, тобто, є контрафактним [5, с. 13].

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони камкордингу є час та місце вчинення даного діяння. Зокрема, відеозапис має відбуватися під час публічної демонстрації в кінотеатрах, інших кіновидовищних закладах особами, які перебувають у тому самому приміщенні, де відбувається така публічна демонстрація. Відповідно до положень ст. 1 ЗУ «Про авторське право та суміжні права», публічна демонстрація аудіовізуального твору - це публічне одноразове чи багаторазове представлення публіці у приміщенні, в якому можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, аудіовізуального твору виконання або будь-яких рухомих зображень.

Кримінальна відповідальність за камкординг настає лише в тому випадку, якщо передбачене ст.176 КК України діяння завдало матеріальної шкоди у значному розмірі (якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян - тобто розмір збитків має бути приблизно 19 200 грн. і вище, виходячи з розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян на сьогоднішній день).

Якщо вказане діяння спричинило шкоду в меншому розмірі, ніж встановлено в примітці до ст. 176 КК України, його слід кваліфікувати як адміністративне правопорушення за ст. 51-2 "Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності" Кодексу України про адміністративні правопорушення [6].

Потерпілий, виключно за заявою якого, відповідно до ст.477 Кримінального процесуального кодексу, розпочинається кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення щодо кримінального правопорушення за ст.176, повинен надати матеріали, що підтверджують розмір завданої йому матеріальної шкоди.

Як слушно зауважує Романюк І. М., матеріальна шкода, завдана незаконним використанням об'єкта інтелектуальної власності як ознаки ст. 176 КК не є прямою дійсною шкодою, тому її як наслідок незаконного використання об'єкта права інтелектуальної власності слід оцінювати як неодержану винагороду за незаконне використання об'єкта такого права [7, с. 125].

Згідно з п. 26 Національного стандарту № 4 "Оцінка майнових прав інтелектуальної власності", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 03.10.2007 р. № 1185, розмір збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності визначається станом на дату оцінки із застосуванням оціночної процедури накопичення прибутку (доходу), який не отримав суб'єкт права інтелектуальної власності та/або ліцензіат внаслідок неправомірного використання об'єкта права

інтелектуальної власності і виходячи з обсягів виробництва та/або реалізації контрафактної продукції [8].

Водночас, фахівці неодноразово звертали увагу на те, що на практиці при вчиненні аналогічних незаконних дій за однакових обставин застосовуються різні підходи та методи розрахунку матеріальної шкоди, завданої незаконним використанням об'єкта права інтелектуальної власності, що призводить до неоднакової кваліфікації незаконних дій, призначення різного покарання тощо [9, с. 39].

Незважаючи на зазначені проблеми, встановлення кримінальної відповідальності в поєднанні з іншими заходами протидії камкордингу все ж позитивно вплинуло на ситуацію в даній сфері. Як зазначає голова Української антипіратської асоціації В.Ілінг, якщо ще у 2012 році кількість випадків камкордингу в Україні було 23, у 2013 – 40, то в 2017 році випадків камкордингу було зафіксовано всього – 8 [10], а у 2018 році було виявлено одного камкордера, у зв'язку з чим було розпочато кримінальне провадження за ст. 176 КК України [11].

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ (в редакції від 04.11.2018). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
2. Бакальчук В. Вітчизняний кінопрокат: стан та перспективи розвитку. URL: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/oktober08/3.htm>.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-ІІІ (в редакції від 26.02.2019 року). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Про державну підтримку кінематографії в Україні: Закон України від 23 березня 2017 р. № 1977-VІІІ. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19#n237>.
5. Штефан А. Камкординг, кардшейрінг, піратство: законодавчі новели щодо видів порушень авторського права і суміжних прав. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2017. №3. С.12-17.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984р. № 8073-Х (в редакції від 07.02.2019 р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
7. Романюк І.М. Кримінально-правова характеристика злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні: дис. ... канд. юрид. наук.: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Львів. 2018. 238 с.
8. Про затвердження Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності»: постанова Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2007 р. № 1185. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-%D0%BF>.
9. Лавровська І.Б. Матеріальна шкода та упущена вигода в судовій практиці про злочини у сфері інтелектуальної власності. *Вісник Верховного Суду України*. 2013. №7. С.35-47.
10. Камкординг: Українська антипіратська асоціація. URL: <https://apo.kiev.ua/camcording.phtml>.

11. Піратам потрібен вирок: чи є в правовласників і кіберполіції приводи для оптимізму в антипіратській боротьбі. URL: <https://detector.media/rinok/article/141305/2018-09-27-piratam-potriben-virok-chi-e-v-pravovlasnikiv-i-kiberpolitsii-privodi-dlya-optimizmu-v-antipiratskii-borotbi/>

СУТНІСТЬ ТА ПРИЧИНИ ВЧИНЕННЯ КОРИСЛИВИХ ЗЛОЧИНІВ НА ПАСАЖИРСЬКОМУ ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

Грянка Григорій Володимирович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права,
процесу і криміналістики*

Проблема детермінації злочинності та окремих її видів є однією з основних в науці кримінології та має велике значення для вчинення ефективної профілактичної діяльності з боку правоохоронних органів. При розгляді поняття причин злочинності через спектр філософського вчення про причинність поряд із поняттям «причина», яка викликає певний наслідок, неодмінно стоїть поняття «умова», яка сама цього наслідку не викликає, але сприяє причині «виконати свою справу», так би мовити відкриває шлях для вчинення злочину [1, с. 385].

Причини і умови злочинності залежно від їх рівня дії можуть бути класифіковані на: причини і умови злочинності в цілому; причини і умови окремих видів злочинності (злочини, які вчиняються на транспорті або в цілому корисливі); причини і умови конкретних злочинів (корисливі злочини, які вчиняються на пасажирському залізничному транспорті).

Методологічну основу для дослідження проблем запобігання корисливим злочинам заклали праці О. М. Джужі, Т. А. Денисової, А. І. Долгової, А. П. Закалюка, А. В. Савченка та ін. Безпосередньо проблемам запобігання злочинам на залізничному транспорті присвятили свої праці: М. М. Баранов, С. І. Вінокуров, А. П. Гаврилишин, Є. О. Єрмаков, Х. П. Ярмачі. Праці згаданих авторів мають важливе наукове і практичне значення. Проте в них не приділялося достатньо уваги аналізу корисливих злочинів на пасажирському залізничному транспорті, як соціального феномена, а також комплексному дослідженню причин та умов їх вчинення.

Економічні чинники, які детермінують вчинення корисливих злочинів на пасажирському залізничному транспорті. Серед них – це спад суспільного виробництва і безробіття, яке набуло в Україні загрозливого стану. Так, на протязі 2010-2018 років реєструвалося у центрах зайнятості населення від 1 до 1,5 млн. осіб-безробітних (серед них 62% – жінки, 32% – молодь) [2].

Проте фахівці вважають, що реальний рівень безробіття у кілька разів вищий і становить до 40% від загального числа працюючих. На кожне робоче

місце претендує в середньому 15 осіб, в західних регіонах України цей показник вищий в п'ять, а то й в шість разів.

Як стверджують міжнародні експерти, допустимий рівень безробіття у суспільстві не повинен перевищувати 10% населення у соціально активному віці. Вищі показники загрожують соціальній стабільності у державі. Однією із відчутно значимих кримінологічних проблем в Україні є імпульсивне і фактично неконтрольоване зростання маси населення, яке за певних обставин не бере участі у трудовому процесі, не виконує своїх суспільно необхідних функцій, не володіє чітко визначеним соціальним статусом і не має необхідних економічних джерел забезпечення потреб особистої життєдіяльності. Зазначені соціальні групи існують на кошти, що переважно добуваються або в обхід загальноприйнятих суспільних норм поведінки (вчиняючи корисливі злочини), або шляхом їх надання (особливо працездатним громадянам) виключно з державних фондів соціальної підтримки. Таку частину населення країни, як правило, називають маргіналами [3, с. 96].

Найчастіше корисливі злочини, що вчиняються на пасажирському залізничному транспорті то і є прояв злочинності «маргіналів», які стрімко зубожіють, не бачать реальної життєвої перспективи. Тут переважає імпульсивна, ситуативна, «п'яна» злочинність. І це не дивно, бо тільки на 1 січня 2018 року в Україні офіційно зареєстровано понад 900 тис. осіб, хворих на алкоголізм і ця цифра продовжує зростати.

Ще одним з найбільш небезпечних криміногенних факторів є майнове розшарування населення. Близько 90% населення опинились за межею бідності. Понад 70% працюючих отримують заробітну плату на рівні прожиткового мінімуму, а кожен четвертий – нижче його. Це обумовлює соціальну напругу, а часом безпосередньо провокує корисливі злочини під старим гаслом «відібрати і поділити». Крім того, «прозорі» кордони України дозволяють злочинцям уникати відповідальності і легко вивозити крадені цінності за кордон.

Враховуючи специфіку корисливих злочинів на пасажирському залізничному транспорті можна виділити наступні види обставин, що детермінують вчинення саме даних кримінально-караних діянь: 1) недоліки в організації пасажирських перевезень і обслуговуванні пасажирів; 2) неправильна, а в окремих випадках неправомірна поведінка пасажирів (віктимна поведінка); 3) недоліки в діяльності правоохоронних органів (Національної поліції) на транспорті [4, с. 102].

Недоліки в організації пасажирських перевезень і обслуговуванні пасажирів. Ці недоліки можуть більше створювати сприятливі умови, скажімо, для незаконного провозу в потязі наркотиків чи зброї і зовсім не впливати на динаміку корисливих та насильницьких злочинів. Вони переважно проявляються в порушеннях та зловживаннях, що допускаються членами бригад пасажирських потягів, перш за все провідниками вагонів.

На те, що несумлінне виконання ними своїх службових обов'язків сприяє створенню криміногенної обстановки в потязі (вагоні), вказують і результати опитувань – це зазначили 64% опитаних співробітників поліції і 22% працівників транспорту.

Неправильне, а в окремих випадках неправомірне поведіння пасажирів (віктимна поведінка). До факторів неправильного поведіння потенційних жертв злочинів можна віднести: 1) залишення особистих речей на вокзалах та у вагонах без догляду чи під доглядом малознайомих людей; 2) користування послугами незнайомих осіб у перенесенні речей; 3) зберігання речей під столиками купе й в інших легкодоступних місцях, залишення їх у проходах; 4) розмін великих сум грошей або обмін валюти у сторонніх осіб; 5) залишення на ніч відкритими двері купе; 6) придбання з рук проїзних документів, що можуть виявитися підробленими або використаними; 7) покупка у незнайомих осіб речей або цінностей, що можуть виявитися краденими; 8) легковажне відношення потерпілих до зав'язування знайомств у потязі тощо.

Також можна виділити умови, що полегшують вчинення злочинів, які створюються неправомірними діями самих пасажирів: 1) розлиття спиртних напоїв у потязі, у тому числі з особами, які згодом й вчиняють злочини; 2) участь в азартних іграх на гроші тощо.

Недоліки в діяльності правоохоронних органів по запобіганню злочинам на залізничному транспорті.

Одним із головних критеріїв оцінки ефективності діяльності працівників Національної поліції є суспільна думка. При підготовці до масового перевезення пасажирів у весняно-літній період на залізницях було організоване вивчення суспільної думки про стан правопорядку в пасажирських потягах. 80 % респондентів оцінюють його як гарний, рідше – задовільний. Біля половини вважають, що в останні роки порядку на залізничному транспорті стало більше.

Дослідження дозволило виявити досить характерну тенденцію: там, де не налагоджена взаємодія з територіальними органами поліції, поїзними бригадами і громадськими формуваннями, обстановка в потягах нестабільна і напружена.

Розглянуті та інші умови, що сприяють вчиненню злочинів у пасажирських потягах, не можуть бути усунуті тільки заходами правового характеру, тим більше репресії. Це – і щоденна кропітка, комплексна робота двох відомств: МВС та Міністерства інфраструктури України, що включає в себе економічні, організаційні, адміністративні, технологічні, правові, соціальні та інші заходи.

Список використаних джерел:

1. Лунеев В. В. Курс мировой и российской криминологии: [учеб.]. [в 2 т.]. Москва: Юрайт, 2012. Т. 1 : Общая часть. 2012. 1003 с.
2. Населення та міграція. Ринок праці. Статистичні дані Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

3. Зубко Г. Ю. Маргінальність – загально- теоретична характеристика. *Право і безпека*. 2009. Вип. 5 (32). С. 96–99.
4. Якімова С.В. Кримінологічна характеристика та запобігання корисливих злочинів на залізничному транспорті (за матеріалами УМВСУ на Львівській залізниці): Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2007. 254 с.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Дунаєва Тетяна Євгенівна

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України,*

кандидат юридичних наук,

*науковий співробітник відділу дослідження
проблем кримінального процесу та судоустрою,*

Крайник Григорій Сергійович

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1*

1. Глобалізація суспільного життя є сучасним викликом наближенню різних правових систем. Належний захист прав людини, її інтелектуальної власності є запорукою економічної й політичної стабільності в Європі, зміцнення безпеки суспільних інститутів та окремих громадян, високого рівня та якості життя населення, створення сприятливих умов для діяльності нинішнього та майбутніх поколінь. Україна приєдналася до багатосторонніх конвенцій у сфері інтелектуальної власності (Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів для цілей патентних процедур, Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію торгових знаків, Німецька угода про міжнародну класифікацію виробів та послуг для цілей реєстрації знаків, Міжнародна конвенція про захист нових сортів рослин (UPOV).

Україна надала компаніям ЄС та його громадянам національний режим щодо можливості визнання і захисту прав інтелектуальної власності. Було налагоджено співробітництво між Україною та ЄС в галузі наукових досліджень та технічних розробок, а також гарантовано можливість судового захисту особистих та майнових прав на інтелектуальну, промислову та комерційну власність.

2. На підставі стратегії розвитку права інтелектуальної власності ЄС готуються нові законопроекти щодо гармонізації та уніфікації в рамках цього правового інституту [1, с. 787].

Заключні положення кожного рамкового рішення обов'язково (неодмінно) містять вказівку на строк трансформації (період часу, упродовж якого держави-члени повинні привести у відповідність з рамковим рішенням своє кримінальне законодавство). Передбачається також процедура контролю: спрямування державами-членами текстів прийнятих нормативних актів або поправок до національних кримінальних та інших законів Європейської комісії та Генеральному секретаріату Ради Європейського Союзу [1, с. 943].

Європейський Парламент і Рада можуть встановити мінімальні правила у сфері визначення кримінальних злочинів та санкцій у сфері особливо тяжкої злочинності, що випливає з природи або наслідків таких злочинів або з особливої необхідності спільно боротися проти них. До сфери такої злочинності належать, зокрема: підробка платіжних засобів, комп'ютерні злочини тощо [2, с. 22].

Видається особливо слушною, позиція, висловлена В. Муравйовим з приводу того, що існує багато невизначеностей щодо встановлення точного змісту актів ЄС, з якими потрібно гармонізувати українське законодавство. Як вважає вчений, ці акти може тлумачити тільки Суд ЄС і завдяки такому тлумаченню зміст їх може частково змінюватися. Країна, яка гармонізує своє законодавство з правом ЄС, не в змозі стежити за всіма змінами і вчасно враховувати їх, вносячи зміни до свого законодавства. Отже, необхідним особливі та значні зусилля для забезпечення перекладу та врахування рішень Суду ЄС у процесі гармонізації законодавства. А щоб мати відповідні результати, потрібно чітко і послідовно враховувати під час гармонізації рішення Суду ЄС як у пріоритетних, так і в інших сферах [3, с. 469; 4].

Одним із чинників, що перешкоджає гармонізації законодавства України з законодавством ЄС, є відсутність універсальних організаційних механізмів гармонізації відповідних правових систем. Отже, наша держава взяла курс на євроінтеграцію, і було укладено Угоду про асоціацію між Україною та ЄС (2014), а інтелектуальна власність включена до пріоритетних сфер, в яких здійснюється адаптація законодавства України, то доцільно вироблення рекомендацій щодо подальшого удосконалення законодавства на шляху до сталого розвитку України як демократичної, правової держави, створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території України та ЄС, а також досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

3. ЄС має повноваження приймати рамкові рішення, які встановлюють основи законодавства в кримінально-правовій сфері. Рамкові рішення ЄС з питань кримінального права можуть: 1) проголошувати певне діяння у злочинних на всій території Союзу та встановлювати ознаки відповідних складів злочинів; 2) встановлювати види та розміри покарань для фізичних осіб. При цьому розмір покарання звичайно визначається за допомогою методу «мінімальної гармонізації» (держави-члени можуть вводити більш суворі заходи відповідальності, а рівно передбачати у своїх кримінальних

законах ознаки будь-яких інших складів злочинів); 3) містити зміст обтяжуючих та пом'якшуючих обставин в проектах нових рамкових рішень. Ті та інші можуть доповнюватися в національному законодавстві; 4) підстави та заходи відповідальності для юридичних осіб, якщо злочинне діяння вчинене на користь юридичної особи членами її керівних органів. На розсуд держав-членів відповідальність юридичних осіб за злочини може бути як адміністративною, так і кримінальною [1, с. 941-942].

Законодавство України, як і багатьох інших держав, поряд із засобами цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності встановлює кримінальну відповідальність за їх порушення. Щодо кримінальної відповідальності за порушення права інтелектуальної власності – статті 176 КК «Порушення авторського права і суміжних прав» (розділ V Особливої частини «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина») і 203-1 КК України «Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва» (розділ VII Особливої частини «Злочини у сфері господарської діяльності»). Їх зміст відповідає, в цілому, законодавству ЄС щодо охорони інтелектуальної власності (окрім подекуди занижених санкцій: за шкоду, передбачену ч. 3 ст. 176 КК України в особливо великих розмірах, яка у 2019 р. становить 960500 грн слід сплатити штраф лише 51000 грн. Водночас, слід привести у відповідність бланкетні норми, зокрема, щодо належної охорони прав авторів творів на винагороду за їх відтворення.

Список використаних джерел:

1. Право Европейского Союза: учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по направлению и специальности «Юриспруденция» / [С. Ю. Кашкин и др.]; под ред. С. Ю. Кашкина. Москва, 2004. 1119 с.
3. Проблеми адаптації законодавства України у сфері протидії злочинності до законодавства Європейського Союзу: монографія / О. Ю. Шостко, О. В. Сердюк, О. М. Овчаренко та ін.; за заг. ред. О. Ю. Шостко. Київ: Право України; Харків: Право, 2013. 256 с.
4. Яворська І. В. Значення практики суду Європейського Союзу у процесі гармонізації законодавства України з правом ЄС. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 1. С. 468–472.
5. Муравйов В. Гармонізація законодавства як феномен Європейської інтеграції. *Український правовий часопис*. 2003. Вип. 2(7). С. 3–23.

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОГЛЯД НА ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Калініна Аліна Владиславівна

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України,
кандидат юридичних наук,
науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень*

Однією з основ функціонування і розвитку науки в державі є дотримання учасниками наукового та освітнього процесів академічної доброчесності. В Україні головні засади цього постулату наукової та освітньої діяльності закріплено на законодавчому рівні. У ст. 42 Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII надано визначення академічної доброчесності та наведено її загальну характеристику. Зокрема, під академічною доброчесністю розуміється сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1]. Видами порушень академічної доброчесності є: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання (ч. 4 ст. 42 вказаного Закону) [1]. За недотримання правил академічної доброчесності для наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників та здобувачів освіти визначено й відповідальність, що має характер академічної (ч. 5 ст. 42 зазначеного Закону) [1].

За порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності особа може притягатися й до іншого виду юридичної відповідальності – адміністративної (ст. 51² Кодексу України про адміністративні правопорушення).

У кримінально-правовому вимірі також встановлено відповідальність за діяння, пов'язані з певними формами академічної недоброчесності. Так, у Кримінальному кодексі України передбачено відповідальність за порушення авторського права та суміжних прав (ст. 176 КК України) та порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (ст. 177 КК України). І якщо факти притягнення осіб до академічної відповідальності є скоріше поодинокими, не виокремлюються в офіційні статистичні дані, то облік кримінальних правопорушень у зазначеній сфері існує.

Відповідно до статистичної звітності Генеральної прокуратури України протягом останніх п'яти років спостерігаємо такий рівень вказаних злочинів:

1) за ст. 176 КК України у 2014 р. було обліковано 339 кримінальних правопорушень, у 2015 р. – 250, у 2016 р. – 157, у 2017 р. – 95, у 2018 р. – 126 кримінальних правопорушень [2, 3, 4, 5, 6];

2) за ст. 177 КК України у 2014 р. обліковано 16 кримінальних правопорушень, у 2015 р. – 20, у 2016 р. – 19, у 2017 р. – 16, у 2018 р. – 15 кримінальних правопорушень [2, 3, 4, 5, 6].

Отже, привертає увагу той факт, що статистичні показники діянь, що пов'язані з порушеннями академічної доброчесності, є, можна сказати, мізерними. Однак це не свідчить про низький рівень порушень у цій сфері. Уявлення про кількість осіб, які понесли академічну відповідальність, можна скласти лише на підставі рішень Міністерства освіти та науки України про скасування рішень спеціалізованих вчених рад щодо присудження наукових ступенів та висловлення зауважень певним особам з приводу порушень, виявлених під час проведення МОН України експертизи дисертацій та розгляду атестаційних справ здобувачів. Однак в останньому випадку головним чином мається на увазі лише мізерна частина найпоширенішого виду порушень академічної доброчесності, що потрапляє в фокус суспільної уваги, – академічного плагіату.

Скоріше поодинокі, ніж масове фіксування адміністративних правопорушень за ст. 51² КУпАП також не сприяє формуванню уявлення про рівень дотримання академічної доброчесності. До того ж, оперативна обробка статистичних даних за цим видом порушень ускладнюється відсутністю у загальному доступі інформації щодо їх вчинення. Також характер діянь, відповідальність за які передбачена вказаною статтею, дещо відрізняється від форм академічної недоброчесності і є їх, так би мовити, адміністративно-правовою інтерпретацією.

У свою чергу, аналізуючи рівень злочинів, передбачених статтями 176 та 177 КК України, яскраво простежуються, по-перше, незначна кількість таких злочинів по Україні, а по-друге, різке підвищення показника за ст. 176 КК України у 2018 р., наряду з його зниженням у попередні роки та зниженням аналогічного показника за ст. 177 КК України.

Із наведеного вище можна зробити висновок, що, не зважаючи на суспільний резонанс та пильну увагу громадськості й окремих учених до дотримання правил академічної доброчесності, в Україні не налагоджено дієвий механізм запобігання головним проявам такої діяльності. Боротьба з академічним плагіатом наразі є завданням номер один системи органів держави, діяльність яких стосується освіти та науки в Україні. І, судячи із наказів МОН України, вона дає деякі результати. Однак, наряду з академічним плагіатом, існує ціла низка інших порушень академічної доброчесності (самоплагіат, фальсифікація та фабрикація результатів наукових досліджень, обман, отримання неправомірної вигоди тощо), виявлення та викорінення яких потребує значної кількості часу. На нашу думку, такі порушення мають ознаки фонового для злочинності у сфері інтелектуальної власності явища.

Фоновими для злочинності зазвичай визнаються деякі форми так званої дозлочинної антигромадської поведінки (або дозлочинні форми поведінки,

що відхиляються від соціальної норми), що є супутніми буттю людини і тісно пов'язані зі злочинністю, створюючи живильний ґрунт для останньої, а також нерідко сприяють формуванню в особи мотиву й умислу на вчинення злочину [7, с. 372]. Тобто, за «розквіту» безкарності за порушення академічної доброчесності створюється живильне середовище і для вже тяжчих діянь: адміністративних та кримінальних правопорушень, пов'язаних зі сферою інтелектуальної власності. Те, що академічний плагіат, самоплагіат, фальсифікація і фабрикація результатів наукових досліджень і т.п. є формами поведінки, що відхиляються від норми, не викликає заперечень. Знаходження переважної більшості порушень таких видів «у тіні» сприяє їх паразитуванню на тілі вітчизняної науки та освіти. Такі форми поведінки осіб дійсно можна вважати першим поштовхом на шляху до злочинної діяльності у сфері інтелектуальної власності, а отже й боротьба з ними повинна мати поступовий та глибокий характер. Одним із шляхів досягнення позитивного результату для розв'язання цієї проблеми є прийняття та дотримання кодексів академічної етики науковою та освітянською громадами держави.

Список використаних джерел:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.04.2019).
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2014 р.: стат. інформ. Ген. прокуратури України. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113287&libid=100820&c=edit&_c=fo# (дата звернення: 10.04.2019).
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2015 р.: стат. інформ. Ген. прокуратури України. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113287&libid=100820&c=edit&_c=fo# (дата звернення: 10.04.2019).
4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2016 р.: стат. інформ. Ген. прокуратури України. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113287&libid=100820&c=edit&_c=fo# (дата звернення: 10.04.2019).
5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2017 р.: стат. інформ. Ген. прокуратури України. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113287&libid=100820&c=edit&_c=fo# (дата звернення: 10.04.2019).
6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2018 р.: стат. інформ. Ген. прокуратури України. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113287&libid=100820&c=edit&_c=fo# (дата звернення: 10.04.2019).
7. Батиргареева В. С. Фонові явища. *Кримінологічний довідник* / за наук. ред. Бандурки О. М.; за заг. ред. Джужі О. М. та Литвинова О. М.: довідкове вид. Харків: Діса Плюс, 2013. С. 372.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗРОБКИ МЕТОДИК СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ

Назаров Олег Анатолійович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики*

Розробка методик судово-психологічної експертизи має важливе значення в контексті якісного та повного проведення судово-психологічних експертиз та експертних досліджень в різних видах українського судочинства. Проте, віддаючи належне науковому рівню і ступеню розробленості вирішення різних психодіагностичних проблем, слід визнати, що експертно-психологічні дослідження ще не достатньо забезпечені належними судовими методиками по експертному рішенні тих або інших питань, які постають перед експертами-психологами в період реформування соціально-економічного устрою, динамічного розвитку психологічної науки і експертної практики, науково-технічного прогресу.

Вказане обумовлює актуальність теми інтелектуальних розробок в галузі судової психології та судово-психологічної експертизи зокрема. На нашу думку, ще не знайшли достатнього відображення у наукових працях питання комплексного вивчення та дослідження застосування поліграфа як спеціальної апаратної психофізіологічної методики в судочинстві, можливості застосування психологічних знань в психолінгвістичних дослідженнях, необхідно продовжити поглиблене вивчення психологічної оцінки самостійності показів та наявності стороннього впливу на учасника кримінального провадження за матеріалами відеозапису слідчих дій, психологічної оцінки уразливого стану потерпілої від злочину пов'язаного з торгівлею людьми тощо.

Недостатня розробленість теоретичних, організаційних та методичних проблем експертно-психологічного дослідження вже зараз негативно впливає на практику цієї експертної діяльності. А розгляд питання методичних аспектів, яких необхідно дотримуватись при проведенні необхідних інтелектуальних науково-прикладних розробок в психологічній експертизі, які б відповідали встановленим вимогам до методик судової експертизи згідно Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2008 № 595 [1] є метою нашої роботи.

Під поняттям "методика проведення судової експертизи" розуміють результат наукової роботи, що містить систему методів дослідження, які застосовуються в процесі послідовних дій експерта з метою виконання певного експертного завдання. Методики розробляються державними

спеціалізованими установами, визначеними статтею 7 Закону України "Про судову експертизу", а у разі потреби до розроблення методик залучаються провідні фахівці з певних галузей знань за їх згодою.

На нашу думку, визначення експертної методики були вперше надано в 1971 році Шляховим А.Р. [2], який вважав, що методика судової експертизи - це система методів, прийомів і технічних засобів, які застосовуються для вирішення конкретних завдань у певній послідовності та враховують специфіку експертних питань і досліджуваних об'єктів. Поряд з цим, відповідно до наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз», спільно з атестованими методиками під час проведення судових експертиз також можуть використовуватися джерела інформації, які не підлягають атестації та є обов'язковими для застосування на території України, зокрема: нормативно-правові акти та нормативні документи (міжнародні, національні та галузеві стандарти, технічні умови, правила, норми, положення, інструкції, рекомендації, переліки, настановчі документи Держспоживстандарту України) тощо. А у разі потреби під час проведення експертиз також можуть використовуватись і науково-технічні та довідкові джерела (література, перелік якої затверджується наказом Міністерства юстиції України та не є вичерпним), а також інформаційні бази даних з мережі Інтернет, програмні продукти, рекомендовані для використання в експертній практиці рішенням Координаційної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України.

Однак, на нашу думку, надійна та валідна експертно-психологічна методика повинна вирішувати наступні завдання:

- забезпечувати своєчасну, повну і всебічну діагностику людини;
- вирішувати як типові, так і нестандартні завдання експертно-психологічного дослідження;
- сприяти ефективному застосування прийомів і методів психодіагностики та судової психології,
- допомагати успішно долати різного роду перешкоди у ході експертно-психологічного дослідження.

Для вирішення вказаних завдань психологу-досліднику при розробці методики необхідно пройти певні стадії, які допоможуть створити ефективну науково-прикладну роботу. А саме:

- 1) повинні бути досліджені психологічні закономірності, що обумовлюють прояви психодіагностичних ознак, які характеризують особистість людини як об'єкта психологічної експертизи;
- 2) необхідно виділити з усієї сукупності виявлених психодіагностичних ознак ті, які задовольняють вимогам, що дозволяють використовувати їх в експертному психологічному дослідженні;
- 3) визначити доступні широкому колу експертів-психологів методи і прийоми, що дають можливість вивчати зазначені психологічні ознаки;

4) оформити методику у вигляді, що дозволяє однозначно сприймати і використовувати викладену в ній інформацію методичного характеру, в тому числі проводити оцінку одержуваних результатів.

Крім того, статтею 8 Закону України «Про судову експертизу» передбачено, що методика психологічної експертизи також повинна перед її використанням експертами – психологами пройти відповідну процедуру об'єктивної оцінки та отримати рекомендації для використання.

Висновки.

1. Незважаючи на те, що проблематикою, пов'язаною зі створення методик психологічної експертизи займаються і судові експерти-психологи і вчені, а також практичні фахівці-психологи достатньо довгий час, на сьогодні залишається низка невирішених проблем як теоретичного, так і практичного характеру в судово-психологічній експертизі.

2. Основні проблеми практичного характеру стосуються процедури апробації експертної психологічної методики, яка здебільшого проводиться лише в спеціалізованих експертних установах без залучення досвідчених психологічних наукових шкіл навчальних закладів та не доступності зареєстрованих методик до практичного використання зацікавленими вченими та цивільними фахівцями психологами.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2008 р. № 595 .URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-2008-п>.

2. Шляхов А.Р. Предмет и система криминалистической экспертизы. *Труды ВНИИСС*. 1971. Вып. 3. С. 16-21.

ЖУРНАЛІСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ І ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 182 КК УКРАЇНИ

Нерсесян Армен Сабірович

*Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник*

Розвиток інформаційного суспільства поставив перед людством питання балансу між доступністю інформації та необхідністю її захисту з огляду на права і свободи громадян, законні інтереси юридичних осіб, інтереси суспільства і держави. Відтак, особливо актуально стає визначення конфіденційної інформації про фізичну особу як предмет злочину, передбаченого ст. 182 КК України «Порушення недоторканності приватного життя» [1].

В науці кримінального права домінує точка зору про те, що предметом злочину є факультативна ознака об'єкта злочину, яка знаходить свій прояв у

матеріальних цінностях (котрі людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами), з приводу яких та шляхом безпосереднього впливу на які (або без такого впливу) вчиняється злочинне діяння [2, с. 110] Відтак інформація, що може сприйматись органами чуття людини безпосередньо або за допомогою спеціальних пристроїв (обладнання), може бути предметом злочину.

Предмет кримінально-правової охорони за ст. 182 КК України становить приватність (в інформаційному аспекті) – тобто частина життєдіяльності особи, яка стосується інформації, про яку особа на власний розсуд встановила межі та умови її накопичення, зберігання, впливу та розповсюдження для будь-яких інших суб'єктів [3, с. 6]

Ю.І. Дем'яненко доводить, що правовий режим конфіденційної інформації про особу, як предмета злочину за ст. 182 КК, в сукупності характеризують: а) відомості про особу перебувають у стані документованості (зафіксованості на зовнішніх матеріальних носіях інформації); б) згода особи, якої стосуються відомості за змістом, має обов'язкове і вирішальне значення для визнання правомірними дій зі збирання, зберігання, використання чи поширення інформації [4, С. 4-5].

Свобода слова гарантується також ст. 10 Конвенції про захист прав і основних свобод, яка підлягає застосуванню в судах України як акт національного законодавства, оскільки вона 17.07.1997 р. ратифікована Верховною Радою України [5]. Так в рішенні Європейського Суду з прав людини від 29.03.2001 р. по справі «Thoma v. Luxemburg» Суд наголосив, що свобода вираження є одним із фундаментів демократичного суспільства і поширюється не лише на інформацію чи ідеї, які не заподіюють шкоди іншим, але й ті, котрі зачіпають інтереси інших осіб. Такий висновок впливає із принципів плюралізму і толерантності, без яких не буває демократичного суспільства. Преса відіграє роль «сторожового пса демократії», а отже, одним із головних її завдань є висвітлення питань, які становлять публічний інтерес, що є предметом активного обговорення в суспільстві [6]. В рішенні по справі «Lingens v. Austria» Європейський суд з прав людини уточнив значення, якого набувають принципи ст. 10 Конвенції, коли йдеться про пресу: "...Хоч преса не повинна переходити межу, яку встановлено, зокрема, для "захисту репутації інших осіб", на ній лежить обов'язок поширювати інформацію та ідеї стосовно питань, які обговорюються на політичній арені або зачіпають інші сфери громадського інтересу. До завдання преси поширювати таку інформацію додається також право громадськості цю інформацію отримувати" [7].

У Резолюції № 1165 (1998 року) Парламентської Асамблеї Ради Європи про право на недоторканність приватного життя зазначено, що публічні фігури – це особи, які займають державні посади і/чи використовують державний ресурс, а також усі ті, хто відіграє певну роль у громадському житті, чи то в галузі політики, економіки, мистецтва, соціальної сфери, спорту

чи будь-якій іншій сфері. Таким чином, публічні фігури, враховуючи їх діяльність, можуть зазнавати посиленого втручання у своє приватне життя [8].

Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV встановлює, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права (ст. 17 Закону). При цьому під практикою Суду закон розуміє всю без винятків практику Європейського суду з прав людини та Європейської комісії з прав людини (ст. 1 Закону) [9].

Отже, слід констатувати, що інформація, яка становить суспільний інтерес та збирається журналістами інформаційних агентств та інших засобів масової інформації, в тому числі і та інформація що стосується даних про публічних осіб – не є кофденційною в розумінні ст. 182 КК України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України 05.04.2001 № 2341-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 21 (08.06.2001). Ст. 920.
2. Музика А. А., Лашук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: Монографія. Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2011. 192 с.
3. Горпинюк О. П. Кримінально-правова охорона інформаційного аспекту приватності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08: Львів. держ. ун-т внутр. справ., 2011. 19 с.
4. Дем'яненко Ю. І. Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя: автореферат дис. ... к.ю.н.: спец. 12.00.08 – Харків: НЮА України ім. Ярослава Мудрого. 2008. 23 с.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. *Урядовий кур'єр*: офіційне видання від 17.11.2010. № 215.
7. CASEOFTHOMAv. LUXEMBOURG // HUDOC. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-59363%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-59363%22]})
8. Лінгенс проти Австрії (Lingens v. Austria). *Центр демократії і верховенства права*. URL: <https://cedem.org.ua/library/sprava-lingens-protu-avstriyi>.
9. Рада Європи. Комітет Міністрів Резолюція 1165 (1998) Право на приватність. *Центр демократії і верховенства права*. URL: <https://cedem.org.ua/library/rezolyutsiya-1165-1998-pravo-na-pryvattnist/>
10. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. *Урядовий кур'єр*: офіційне видання. 30.03.2006. № 60.

РЕЛІГІЙНА ТВОРЧІСТЬ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИННОСТІ

Палій Максим Валерійович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідуючий кафедри кримінального права, процесу і криміналістики,*

У криминології недержавними суб'єктами запобігання злочинності вже відносно тривалий час визнаються громадські та релігійні організації, профспілки, роботодавці, вищі навчальні заклади, заклади культури й мистецтва тощо. Проте до цього часу більшість дослідників, які у своїх роботах торкалися питань впливу релігії на злочинність, не розглядали релігійну творчість у якості складової запобігання злочинності. При цьому очевидно, що на свідомість, як законослухняного громадянина, так і людини, яка вчинила злочин, прямий вплив здійснює саме релігійна діяльність.

На відміну від інших недержавних заходів, зокрема спортивних, художньо-мистецьких та інших, які опосередковано впливають на свідомість людини та мають запобіжний характер стосовно злочинності в цілому або певного її різновиду, релігійна діяльність взагалі та релігійна творчість зокрема безпосередньо впливають на смислові, змістовні та емоційні процеси каяття, спокути, внутрішнього примирення, заспокоєння, переорієнтації на добродійну діяльність тощо. Крім того, релігійно вмотивовані творчі заходи можуть включати в себе і нерелігійні аспекти винахідницького, художнього та спортивного характеру.

Тому у широкому розумінні релігійну творчість ми розуміємо як креативну діяльність у двох напрямках:

1. Обробку людською діяльністю предметів релігійної творчості – релігійних текстів, зображень, символів, думок та ідей (або змістовно-релігійну чи внутрішньо релігійну творчість). Зазначена обробка може полягати у оформленні, осмисленні та трансляції зазначених предметів релігійної творчості.

2. Релігійно вмотивовану нерелігійну загальну творчу діяльність (або творчу діяльність на релігійному ґрунті чи зовнішньо релігійну творчість).

На нашу думку, релігійна творчість у виконанні будь-якої людини так чи інакше запобігає злочинній діяльності як самої такої людини, так і тих, хто сприймає її трансляцію, тобто передачу результатів чи процесів релігійної творчості.

Численні релігійні зображення, символи, пам'ятки, скульптури, ікони тощо несуть запобіжний потенціал, оскільки впливають на свідомість як публічно, так і у релігійних місцях, храмах, місцях зібрань та масових акцій віруючих тощо. У їх існуванні міститься статична складова впливу на

свідомість, вона діяла до появи сучасних рекламних біг-бордів та лайт-боксів і досі діє подібним до останніх чином.

Проте найбільший запобіжний вплив мають такі загальновідомі продукти релігійної творчості, а точніше її внутрішнього різновиду, як проповіді. Вони по суті є творчою обробкою релігійних текстів, думок та ідей. Так чи інакше вони представлені у діяльності всіх конфесій сучасної України. Більше того, сучасні можливості мережі Інтернет дозволяють транслювати онлайн, ретранслювати та переглядати у різний час численні проповіді представників різних конфесій, які були проголошені як на території, так і поза межами України. Найбільш відомим в Україні порталом для перегляду проповідей представників різних конфесій є відомий портал «Інвікторі»[1]. За нашим дослідженням в середньому так чи інакше кожна з близько 5 тисяч проповідей, які щонеділі потрапляють у російсько та українськомовний контент Інтернету набирає за рік в середньому 1000 - 1500 переглядів. Контент-аналіз змісту релігійних проповідей в мережі Інтернет дозволяє зробити висновок, що понад 40 % їх змісту несуть профілактичне навантаження проти злочинності, оскільки присвячені саморефлексії, самоідентифікації особистості, виправленню помилок, прощенню себе, ближнього, ворогів, усвідомленню любові Бога до людей та викоріненню на цьому тлі егоцентричних, корисливих та агресивних мотивів потенційної криміногенної поведінки. Окремі проповіді несуть прямо профілактичний характер. Як приклад можна привести проповідь В.Судакова «Жертва насилья», яка зі слів самого автора була відповіддю у соцмережі «Фейсбук» відомого допису «я не боюсь сказати», у якому жінки стали признаватися у насильстві стосовно них. Зазначена проповідь присвячена як укріпленню інституту сім'ї, запобіганню насильству у родині, так і лікуванню душевних ран від насильства та запобіганню «зворотнім злочинам» - у відповідь на образливу поведінку та насильство[2].

Релігійну творчість у широкому розумінні, на нашу думку, доцільно відрізнити від її вузького розуміння. Остання має лише мотивацію, що пов'язана з релігією, але стосується нерелігійних заходів художньої, просвітницької та соціально-корисної творчості. Релігійно вмотивовану нерелігійну загальну творчу діяльність можна представити такими творчими заходами, як акції «Обридло» – марші та пікетування місць незаконного розповсюдження наркотичних засобів, які були присвячені боротьбі духовенства, вірян окремої конфесії та інших небайдужих громадян з наркозлочинністю та злочинністю на ґрунті наркоманії[3]; «Україна без сиріт» та «Світ без сиріт»[4], яка полягає у організації пастором церкви велопробігу в Україні та світі з метою привернення уваги до проблеми сиріт та усиновлення чим запобігає злочинності неповнолітніх; «Малюнок на фронт», який робили діти представників багатьох конфесій, адже багато з цих заходів були організовані релігійними організаціями і стали профілактикою дезертирства та інших військових злочинів.

Також творчістю на релігійному ґрунті є один із найбільших християнських молодіжних фестивалів “Вітер На-Дії”, який вже чотири рази збирав активну молодь з різних куточків України для того, щоб у межах Інтелектуального майданчику всі охочі (не тільки віряни певної конфесії) поспілкуватися з лідерами думки, цікавими та успішними людьми, подискутували на різні актуальні теми. У межах цього фестивалю діє театральний майданчик, який став своєрідною платформою талантів. Тут найрізноманітніші театральні студії — аматори та професіонали, впродовж дня показуватимуть вистави на всі смаки. Духовний майданчик збирає тих, хто шукає глибинні змісти, хто прагне відкрити для себе сучасне християнство чи вдосконалитися у власній практиці. Діє також творчий майданчик – для тих, хто любить hand made, хто хоче навчитися чогось нового чи й сам повчити, і нарешті – спортивний майданчик[5]. При цьому дискусії та обговорення стосувалися питань освіти, виїзду і невиїзду закордон, стартапів та інших актуальних і важливих тем. Однак вони обговорювалися не лише з позиції успішності, але й також з позиції цінності та віри, чим, зокрема, запобігали злочинам у сфері господарської діяльності та загальнокримінальним злочинам.

Крім того, не можна не визнати зовнішньо релігійною творчістю суспільно-політичного, профілактичного та міжконфесійного характеру звернення Ради єпископів Львова до Всеукраїнської ради церков, релігійних організацій та керівництва держави щодо згубного впливу грального бізнесу та заходи протидії йому, яке було розміщено на сайті Львівської міськради у 2018 році[6].

Отже, релігійна творчість має значний і досі належно не оцінений вплив на запобігання як злочинності в цілому, так і її різновидів. При цьому така творчість не має державного фінансування та іншої підтримки. Поки що держава тільки не заважає цій діяльності, проте зважаючи на значний потенціал релігійної творчості у протидії злочинності, перспективами подальших досліджень слід вважати розроблення заходів стимулювання та розвитку релігійної творчості різних конфесій у напрямку протидії злочинності для забезпечення сталого розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Invictorylive.URL:<https://http://www.invictory.com/live/> (дата звернення: 09.04.2019).
2. "Жертва насилля". Виктор Судаков. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kmw5JSW5sLI>. (дата звернення: 05.04.2019).
3. Акция общественного протеста "Обрыдло". URL: <https://http://mokhnenko.org/programs/sick-to-death-news/373.html>. (дата звернення: 06.04.2019).
4. Альянс “Україна без сиріт”. URL: <https://emmanuil.tv/ukrayina-bez-sirit/>. (Датазвернення: 01.04.2019).

5. «Ми прагнемо зробити подію, яка надихне людей». о. Ростислав Пендюк про фестиваль “Вітер На-Дії” URL: [https:// news.ugcc.ua/news/mi_pragnemo_zrobiti_pod%D1%96yu_yaka_nadihne_lyudey__o_rostislav_pendyuk_pro_festival_v%D1%96te_r_nad%D1%96i_83424.html](https://news.ugcc.ua/news/mi_pragnemo_zrobiti_pod%D1%96yu_yaka_nadihne_lyudey__o_rostislav_pendyuk_pro_festival_v%D1%96te_r_nad%D1%96i_83424.html). (дата звернення: 06.04.2019).

6. Рада Єпископів Львова звернулася до керівництва держави щодо згубного впливу грального бізнесу URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/society/religion/259431-rada-episkopiv-l-vova-zvernulas-do-kerivnitstva-derzhavi-shchodo-zgubnogo-vplivu-gral-nog> (дата звернення: 06.04.2019).

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПРОВАДЖЕННЯ ЗІ СПРОЦЕНИМ СЛІДСТВОМ

Руденко Михайло Михайлович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,*

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права, процесу і криміналістики

Мороз Ольга Русланівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
студентка 4-го курсу факультету прокуратури і слідства*

Актуальність теми, визначена тим, що крім загальних вимог до змісту вироків, передбачених ст.374 КПК України[1], існують деякі виключення. Одним із таких виключень є прийняття рішення за результатами провадження із спрощеним слідством.

Така умова, як визнання обвинуваченим своєї вини, прямо не передбачена у ч. 3 ст. 349 КПК як умова скороченого судового розгляду, хоча як така зазначена у Інформаційному листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» від 05.10.2012 р.: «якщо обвинувачений повністю визнає свою вину в інкримінованому йому органом досудового розслідуванням кримінальному правопорушенні, погоджується з кваліфікацією вчиненого ним діяння, а прокурор, потерпілий не висловлюють жодних заперечень щодо встановлених обставин, – суд вправі визнати недоцільним дослідження доказів, поданих на підтвердження події кримінального правопорушення, винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення тощо» [2].

Її відсутність у КПК викликає два питання, першим з яких є те, чи можливе проведення скороченого судового розгляду, якщо обвинувачений не визнав вини, однак не оспорує встановлені обставини. У судовій практиці визнання вини, як правило, розглядається як умова проведення скороченого судового розгляду. Хоча є приклади вироків, де не зазначається про визнання

обвинуваченим вини: наприклад, зазначається таке: «Враховуючи те, що обвинувачений та інші учасники судового розгляду не оспорюють всі фактичні обставини справи і судом встановлено, що вони правильно розуміють зміст цих обставин, відсутні будь-які сумніви у добровільності та істинності їх позиції, суд, роз'яснивши учасникам процесу положення ст. 349 КПК України, провів судове слідство у справі щодо всіх фактичних обставин із застосуванням правил ч. 3 ст. 349 КПК України, визнавши недоцільним дослідження в цій частині інших доказів по справі». Слід підтримати точку зору, що визнання обвинуваченим своєї вини має бути умовою проведення скороченого судового розгляду.

Оскільки необхідною вимогою до скороченого судового розгляду є визнання обвинуваченим своєї вини, тому визначити ставлення особи до пред'явленого йому обвинувачення у достатньому обсязі (тобто такому, що дозволяє встановити добровільність його позиції та правильність розуміння змісту обставин, які не оспорюються) можливо тільки за умови допиту обвинуваченого у судовому розгляді; іншим чином встановити наведені обставини неможливо. Виходячи з цього можна зробити висновок, що допит обвинуваченого є однією із головних вимог скороченого судового розгляду, без якої він є неможливим. Цікаво, що у ст. 326 КПК Республіки Білорусь регламентовано можливість прийняття рішення про скорочений порядок судового слідства лише після допиту обвинуваченого.

Умовою проведення скороченого судового розгляду є правильність розуміння учасники судового провадження зміст обставин, які не оспорюються, добровільність їх позиції[3].

Участь захисника у даному випадку є обов'язковою. Його присутність забезпечить обвинуваченому не тільки кваліфіковану допомогу для правильного розуміння обставин провадження правильність встановлення яких він може не оспорювати, але й попередження і пояснення того, що можливості оспорювання в майбутньому не буде. Це в черговий раз доведе добровільність такого рішення обвинуваченого.

Також розгляд кримінального провадження в порядку ч.3 ст.349 КПК неможливий, якщо захисник обвинуваченого заперечує проти цього.

КПК не містить особливих вимог щодо змісту мотивувальної частини вироку, ухваленого за результатами скороченого судового розгляду.

Безумовно, вона повинна містити посилання на докази, які були досліджені у судовому засіданні.

Якщо розгляд кримінального провадження здійснюється за спрощеною процедурою, суддям судів першої інстанції, у разі згоди учасників кримінального провадження про недоцільність дослідження доказів щодо обставин, які ніким не оспорюються, та після з'ясування судом правильності розуміння вказаними особами змісту цих обставин і відсутності сумнівів у добровільності їх позиції, слід забезпечити належне фіксування цих обставин. Якщо після допиту обвинуваченої особи відповідно до ч.4 ст.349

КПК суд установить, що з її показань не можна зробити висновок про повне визнання особою своєї вини, суду необхідно згідно із ч.2 ст.349 КПК ставити на обговорення питання про зміну обсягу досліджуваних доказів, щоб унеможливити неповноту судового розгляду.

Отже, можна зробити висновок, що КПК України не містить систематизованої правової бази на яку б могли спиратись судді при винесенні рішення, за результатами провадження зі спрощеним слідством. Дослідження даного питання допоможе систематизувати вимоги законодавця, і полегшити практику застосування законодавства.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI із змінами та доповненнями в редакції від 11.01.2019, підстава - 2227-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» від 05.10.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1446740-12>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред.: СВ. Ківалов, СМ. Міщенко, В.Ю. Захарченко. Харків: Одісей, 2013. 1104 с.

ПРОБЛЕМА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Трофанчук Григорій Іванович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права*

Муліванцева Олена

*Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»,
студентка IV курсу*

Як свідчить історія, проблема торгівлі людьми має глибоке коріння, і суспільство на різних етапах свого розвитку по-різному ставилося до неї. Але лише на початку ХХ ст. розпочинається міждержавна робота, в рамках якої світове співтовариство почало розглядати торгівлю людьми як проблему боротьби із злочинністю. За своєю природою торгівля людьми майже у всіх випадках має транснаціональний організований характер, оскільки в процесі її здійснення долучаються представники злочинного світу різних країн, а

потерпілих від цих злочинів можуть переміщувати через низку державних кордонів.

Сучасним міжнародно-правовим документом щодо протидії торгівлі людьми є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї. У грудні 2000 року в м. Палермо (Італія) наша держава спільно з іншими 124 країнами світу підписала ці міжнародні документи і ратифікувала їх на засіданні Верховної Ради 4 лютого 2004 року.

Правоохоронні органи України зіткнулися зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми на початку 90-х років минулого століття. З метою посилення боротьби з цим видом транснаціональної організованої злочинності у березні 1998 року Верховна Рада прийняла Закон «Про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів України». Ним Кримінальний кодекс був доповнений статтею, котра передбачала покарання за торгівлю людьми [1]. У квітні 2001 року наш парламент приймає новий Кримінальний кодекс, який набув чинності з 1 вересня 2001 року і до складу якого увійшла стаття 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини».

Трохи раніше, у 1999 році, була створена Координаційна рада по боротьбі з торгівлею жінками та дітьми при Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини. А наступного року у структурі Департаменту карного розшуку МВС України та в обласних управліннях внутрішніх справ були створені спеціалізовані підрозділи по боротьбі зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми.

5 червня 2002 року Кабінет Міністрів України затвердив Постанову «Про утворення Комплексної програми протидії торгівлі людьми на 2002-2005 роки» [2]. Головною метою цієї програми був розвиток механізмів по запобіганні торгівлі людьми, кримінальне переслідування осіб, причетних до цього виду злочину, захист та реінтеграція потерпілих тощо. З метою міжвідомчої координації втілення накреслених заходів була створена міжвідомча Координаційна рада з питань протидії торгівлі людьми як постійно діючий консультативно-дорадчий орган при уряді України.

Показником посиленої уваги держави до протидії торгівлі людьми є Указ Президента України від 18 лютого 2002 року «Про заходи щодо дальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян», у якому визначено, що боротьба з торгівлею людьми є одним із пріоритетних напрямків діяльності правоохоронних органів України. З метою ефективного попередження торгівлі людьми в нашій країні успішно діє низка міжнародних організацій та мережа громадських об'єднань.

З огляду на все це важливого значення набуває історичний аналіз проблем торгівлі людьми на українських землях в середньовічні часи, коли наш народ як етнос був поставлений волею обставин на межу фізичного

випищення, знекровлення, вивезення його кращої частини за межі рідної землі та продаж у рабство. Йдеться, насамперед, про кримсько-татарські набіги на наші землі.

Головною метою татарських нападів на мирне українське населення було пограбування та здобуття ясиру. Він був тривалим чинником значних втрат населення України. Надійних підрахунків кількості ясиру, як і реєстру людоловських набігів, немає. Їх було неможливо скласти, бо, крім великих походів, ясир набирали невеличкі (до 100 осіб) банди людоловів. Гіпотетичні оцінки кількості бранців з України за XV – XVIII ст. коливаються від 2 до 3,5 млн. осіб, але реальна кількість може бути й більшою [3, с. 603].

Ясир як різновид примусової міграції був одним із найбільших демографічних явищ в історії України. Він залишається недослідженим як через брак надійних документів, так і через популярні стереотипи. Однак можна стверджувати, що безсумнівно величезні людські втрати серед українців через полон, з одного боку, не зупинили української колонізації Степу, а з іншого, українське козацтво все ж не стало чинником, завдяки якому припинилися людоловські набіги. У Кримському ханстві ясир призвів до утворення етнічної групи метисів (так званих «тумів»), що у XVII ст., за свідченням Евлії Челебі,² сягала 900 тис. і чисельністю переважала решту населення держави [4, с. 46].

Існує дуже дивна деталь у походах кримських татар по ясир. Вирушаючи в набіг, вони рухалися заздалегідь второваними шляхами по вододілах, оминаючи великі ріки. Існували три головні маршрути походів кримців за невільниками: Чорний – між Дніпром і Бугом; Кучманський – між Бугом і Дністром і Муравський – між Дніпром і Дінцем. Від Дунаю до Галичини простягався Покутський шлях, котрий пролягав між Прутом і Дністром. В «Історії українського війська» сказано, що орда йшла фронтом по 100 вершників в одному ряду (тобто по 300 коней, оскільки кожен вершник мав іще двох запасних коней). У глибину таке військо мало від 800 до однієї тисячі рядів коней і тяглося на 10-15 кілометрів. Гійом де Боплан³ про таке військо пише: «Здалеку здається, що це на обрії наче хмара піднімається, росте і росте і водночас наводить страх» [5, с. 15].

Дивним залишається те, що подібні «війська» нападали раптово. І це за наявності налагодженої мережі сторожових веж, які швидко передавали з допомогою диму сигнал про небезпеку на відстань десятків кілометрів. Правда, деякі дослідники схильні вважати, що татари пересувалися непомітно, вдень відсиджуючись у балках і ярах. Невідомо тільки, як можна

² **Евлія Челебі** – богослов, державний діяч, мандрівник і письменник Османської імперії XVII ст. . Він практично не мав перешкод у доступі до державної інформації, а тому його свідчення можуть претендувати на об'єктивність.

³ **Гійом де Боплан** – інженер і військовий картограф. Перебував на службі у польського короля, яку проходив переважно на території України.

десь сховати таку величезну масу людей і коней. Дії татар, шляхи проходження їхніх загонів, котрі вирушали по ясир, добре були відомі можновладцям держав, у складі яких перебували українські землі.

Спробуємо висловити дещо «незручну» і малопопулярну думку: грабіжницькі походи татар комусь, крім самих загарбників, були вигідні. На теренах Східної Європи влада завжди намагалася обдурити населення до останньої нитки, бо саме це, а не інтенсифікація виробництва було для неї єдиним і надійним засобом швидкого збагачення. Пограбування місцевого населення і хабарництво були захищені офіційним державним законом. Ось чому, наприклад, російський монарх аж до XVIII століття посилав чиновників на місця і їхньої служби без гарантії виплати їм бодай якихось грошей. Скільки чиновник зуміє стягнути з населення – це і буде його платня. Такий спосіб заробляння грошей при повсюдному, заснованому на примітивному землеробстві господарстві штовхав широкі прошарки населення займатися різними промислами та додатковими підзаробітками. Одним із останніх могли бути хабарі, що їх брали сторожові пости від татар в обмін на прояви «сліпоті» та «неуважності».

Давайте поміркуємо: чи могли швидко пересуватися степовики з ясиром, котрий здебільшого складався з дітей та дівчат? Напевно за час пересування татар з величезною кількістю бранців з тієї ж таки Волині, Галичини чи Поділля можна було зібрати загони не в одну тисячу вояків, наздогнати работорговців і відбити в них своїх земляків. А якщо зважити на те, що відоме було й постійне місце переправ (у низов'ях Дніпра), то там вже відбити у ворога ясир рухливими загонами козаків чи шляхти не складало особливих труднощів.

Дивним виявляється ще й те, що ще колись половці, а згодом кримські татари здійснювали свої набіги, як правило, влітку, в час найбільшої зайнятості населення польовими роботами і коли були кращі умови для транспортування значної кількості людей на південь. Однак, як свідчать джерела, напади відбувалися і взимку. Неважко здогадатися, що у холодну пору значно важче вести бранців, аніж влітку, а тим більше – уникати переслідування. Крім того, взимку ще потрібно піклуватися не лише про охорону невольників, їхнє харчування, а й про теплий одяг, нічліг тощо.

У ставленні татар до полонених-бранців не існувало традиції брати в полон найдужчих і най витриваліших невольників, як це, наприклад, робили африканські работорговці, котрі поставляли живий товар за океан. Тут значну частку полону становили діти та юні дівчата, які, звичайно, потребували особливого догляду.

Дипломат де Тотт так описує полонення кочівниками невольників та їхню кількість на одного татарина: «...п'ять або шість рабів різного віку, штук 60 баранів і 20 волів – звичайна здобич однієї людини – його мало обтяжує. Голівки дітей визирають із мішка, підвішеного до луки сідла; молода дівчина сидить спереду, підтримувана лівою рукою вершника; мати – на крупі коня;

батько – на одному із запасних коней; син – на іншому; вівці й корови – попереду, і все це рухається і не розбігається під пильним поглядом пастиря. Йому нічого не варто зібрати своє стадо, спрямувати його, дбати про його продовольство, самому йти пішки, аби дати полегкість своїм рабам» [5, с. 118].

А як же магнати, котрі володіли селянами, і через татарські набіги втрачали свою робочу силу, об'єкт своєї власності і джерело збагачення? Чому вони рідко вдавалися до активних дій для переслідування татар та й узагалі не пробували покласти край набігам кочівників?

Чисельність кочівників була надто невеликою у порівнянні із землеробським населенням, оскільки, як відомо, кочовий спосіб господарювання не дає можливості прогнати великій кількості людей на певній території. Буджацька орда, наприклад, кочувала на території, розташованій між сучасними містами Одесою та Ізмаїлом, узагалі була нечисленною і не підпорядковувалася ні кримському хану, ні стамбульському султану. Бувало так, що за буджакцями, ногайцями, а нерідко і за кримськими татарами не стояло жодної сили, котра могла б послужити перешкодою активності князів і земельних магнатів повернути собі свою «живу власність».

Для пояснення даного феномену слід мати на увазі переважно натуральний, присвійний характер виробництва, який існував у ті часи на терені України, кріпосне право, панщину і свавілля феодалів. З іншого боку, самі татари аж до кінця XVIII ст. залишалися одним з найбідніших народів Європи. Їм бракувало вогнепальної зброї навіть для здійснення розбійницьких набігів, хоча работоргівля була одним із найприбутковіших занять, які забезпечували швидке збагачення. Основний прибуток отримували ті, кому татари безпосередньо збували товар, - італійські та вірменські громади Криму.

Українські, польські, литовські магнати не дуже дбали про свій народ. Саме це, а також перенесення татарами своїх набігів на зимовий час наводять на думку, що селянам-землеробам давалася можливість зібрати свій і поміщицький врожай. Можливо між татарами і магнатами, між поміщиками і купецькими корпораціями Криму існувала негласна домовленість, одним з моментів якої було – не витоптувати нескошені ниви та незібраний врожай. Перехід кочівників із літніх на зимові набіги по ясир мимоволі змушує думати, що прибуток від продажу рабів осідав ще й у кишенях їхніх колишніх господарів, які «постраждали» від набігів.

Ймовірніше за все спонтанні і розрізнені спроби протистояти набігам татар були наслідком таємної змови між трьома сторонами: італійськими та вірменськими купцями-работорговцями, татарськими мурзами і польсько-литовською шляхтою. Було б неправдою зазначати, що польський король і сейм не намагалися протистояти набігам татар. Але чимало польських магнатів, володіння яких знаходилися за сотні кілометрів від Кракова і Варшави (у Галичині, на Волині, Поділлі, Брацлавщині, Наддніпрянщині),

чинили по-своєму. Вони ціною пожертви від українського люду знаходили для особистого збагачення простіший і швидший шлях, ніж створення умов для розвитку виробництва, сільського господарства і торгівлі.

Щойно в середині XVIII ст. в Європі відбулася аграрна революція і були акліматизовані рослини Нового Світу, які давали гарні врожаї у степовій зоні (кукурудза, соняшник), землеробські держави в особі перш за все Росії розправилися з татарами за 15-20 років. Работоргівля просто стала не вигідною. Буджацька орда і ногайські татари внаслідок колонізації Причорномор'я були практично повністю знищені, а їхні кочів'я роздані російським земельним магнатам. Перше, що зробили російські війська, увірвавшись до Криму, це знищили всі архіви Гіреїв у Бахчисараї. Не виключено, що в них зберігалось багато такого, що не прикрашало ні польсько-литовсько-українських, ні російських феодалів.

Отже, злочини, пов'язані з торгівлею людьми, є серйозним порушенням прав людини. Адже права людини мають бути визначальною та інтегруючою частиною будь-якої реакції на вчинення такого злочину на політичному, законодавчому та судовому рівнях

Торгівля людьми не визнає державних кордонів, не зважає на етнічні, національні, релігійні, расові та інші відмінності між державами. Вона легко адаптується як до бідності, так і до розкоші, є актуальною для всіх народів нашої планети.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України, ухвалений Верховною Радою України 27 квітня 2001 р. Київ, 2001. Ст. 124-1.
2. Про утворення Комплексної програми протидії торгівлі людьми на 2002-2005 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 червня 2002 року. URL: www.kmu.gov.ua.
3. Галенко О. І. Ясир. Енциклопедія історії України: т. 10. Київ, 2013. 784 с.
4. Дзира Я. Евлія Челебі та його «Книга подорожувальників». Енциклопедія історії України. Київ, 2005. Т.3. 672 с.
5. Іщенко В. О. Торговля жінками та дітьми (кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби): Монографія. Київ: Атіка, 2004. 247 с.

ДОКАЗОВЕ ЗНАЧЕННЯ ВІДНОВЛЕНИХ ВТРАЧЕНИХ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Феськов Микола Миколайович

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри кримінального права, процесу і
криміналістики*

Проблема відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, яка десятиріччя залишалася у позапроцесуальному полі, отримала своє часткове вирішення з прийняттям у 2012 році нового Кримінального процесуального кодексу України (у подальшому КПК), який Розділом VII регламентував новий правовий інститут «Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження» [1].

Кримінальний процесуальний кодекс 1960 року, абстрагуючись від реалій слідчої і судової практики, навіть не передбачав можливості втрати, а відповідно і необхідності відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження. Це неофіційно встановлене «табу» примушувало слідчих, під час досудового розслідування, суддів, під час судового розгляду або після нього, відновлювати втрачені матеріали у позапроцесуальному порядку неофіційно (2, с. 438), що не сприяло науковим дослідження цього питання, оскільки офіційно проблеми не існувало. Після прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України дана проблематика досліджувалася О. Захаровою, А. Маланюком, О. Миколаєнко, В. Навроцькою, А. Романюком.

Як свідчить практика, матеріали кримінального провадження можуть бути втрачені як під час досудового розслідування, так і під час судового розгляду, або після його закінчення. «Під втратою матеріалів кримінального провадження слід розуміти зникнення (загублення, зникнення, викрадення) частини матеріалів провадження (справи), або всього провадження (3, ст. 524 КПК).

Слід погодитися з думкою А. Маланюка, що «встановлення факту втрати матеріалів кримінального провадження законодавцем винесено за межі регулювання КПК України. Дії, за допомогою яких здійснюється його встановлення, належать до адміністративно-організаційних» [4. с. 275]. Проте, на наш погляд, це не має означати, що судові органи і слідчі підрозділи можуть лише констатувати сам факт втрати, вони повинні приймати активні дії (ініціювати) відновлення втрачених матеріалів. Саме на суд першої інстанції у відповідності до ч. 1 ст. 397 покладається обов'язок надіслати апеляційну скаргу разом з матеріалами кримінального провадження до суду апеляційної інстанції. Обов'язки органу досудового

розслідування по забезпеченню ефективності досудового розслідування (тобто і відновлення втрачених матеріалів) визначені ст.ст. 2, 25, ч. 4 ст. 38 КПК України.

КПК України практично не регламентує яким саме чином можуть бути відновлені втрачені матеріали кримінального провадження. Ст. 529 КПК України встановлює лише суб'єктів, на яких покладається цей обов'язок: «суддя вживає заходів для одержання від прокурора відомостей та копій відновлених процесуальних документів, які стосуються відновлених матеріалів» [1].

Під час відновлення втрачених матеріалів незавершеного досудового розслідування, на наш погляд, слід керуватися Наказом МВС України №296 від 14.04.2016р., яким була затверджена Інструкція з організації обліку та руху кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Національної поліції України. Пункт VI.10. цієї інструкції встановлює, що для відновлення втрачених або знищених кримінальних проваджень використовується інформація з ЄРДР, журналів-реєстрів кримінальних проваджень, журналів вхідної та вихідної кореспонденції підрозділів документального забезпечення, режимних секретних підрозділів, контрольно-наглядових справ кримінальних проваджень (у тому числі їх електронних варіантів) та наглядових проваджень органів прокуратури (за їх згодою). Матеріали наглядового провадження органів прокуратури також інформаційно обмежені, якщо оцінювати їх доказове значення. Відповідно до наказу Генеральної прокуратури України № 103 від 24.02.2016 р. «Про затвердження Інструкції з діловодства в органах прокуратури України» у наглядові провадження, заведені за кримінальними провадженнями відповідно до п. XI.2.2., підшиваються: копія повідомлення слідчим про початок досудового розслідування (ст. 214 КПК України); витяг з ЄРДР; копії повідомлення про підозру; клопотання слідчого (прокурора) про застосування запобіжних заходів; клопотання про продовження строку досудового розслідування та тримання під вартою; копії процесуальних рішень, прийнятих у кримінальному провадженні; копії плану досудового розслідування; копії письмових вказівок прокурора; копії чи витяги з документів, що містять основні докази, на яких ґрунтується обвинувачення.

Аналіз вказаних джерел не дає підстави вважати, що відповідним чином отримані копії цих документів можуть містити важливі фактичні дані, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд можуть встановити наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Виключенням з цього будуть матеріали режимних секретних підрозділів, протоколи негласних слідчих (розшукових) дій, речові докази, оскільки вони мають інший режим збереження.

Відповідно до ч.2 ст. 84 КПК України процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів. Саме ці

джерела містять інформацію першої категорії важливості про докази, яку повинен зібрати слідчий, керуючись положеннями ст. 91 КПК України, для встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні.

Доказами в кримінальному порядку є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження (ч. 1 ст. 84 КПК України).

Слід погодитися з думкою Г. Чигриної, що всі прийняті у кримінальному провадженні процесуальні рішення, проведені процесуальні дії та одержані результати підлягають фіксуванню (документуванню, закріпленню) у письмових процесуальних документах та додатках до них [5, с. 46]. Форми фіксування кримінального провадження регламентовані ст. 103 КПК України - це протоколи; носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії; журнал судового засідання.

Відповідно до ст. 99 КПК України протоколи процесуальних дій та додатки до них є документами.

Сторона кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, зобов'язані надати суду оригінал документа. Оригіналом документа є сам документ. Положення ст. 99 КПК України прирівнюють до оригіналів документів електронні документи, дублікати документів, а також копії інформації, що містяться в інформаційних, телекомунікаційних, інформаційних телекомунікаційних системах та їх невід'ємних частинах. Проте, зважаючи на те, що основна маса документообігу ведеться за допомогою письмових документів, копії таких документів не можуть бути ксерокопіями документів наданих кимось з учасників кримінального провадження, оригінал якого відсутній. У відповідності із правилами встановленими Наказом Міністерства юстиції України від 18.06.2015 р. № 1000/5 «Про затвердження Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях» копія набуває юридичної сили лише в разі засвідчення в установленому порядку. Така копія повинна містити відповідні реквізити, зокрема, напис «Згідно з оригіналом», назву посади, особистий підпис особи, яка засвідчує копію, її ініціали та прізвище, дату засвідчення копії (п. п. 10.8. Розділу XI).

На підставі наведеного можна зробити висновки про те, що форма та механізм відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження потребують подальшого наукового обговорення та законодавчого забезпечення, яке потребує правозастосовна практика слідчих підрозділів та судових органів.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змін та доп. станом на 11 січ. 2019 р. Київ: ПАЛИВОДА А. В. 2018. 408 с.
2. Романюк А. Б. Проблемні питання правового регулювання відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження в Україні. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія*: зб. наук. пр. /редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін та ін.; відпов. за вип.. В. М. Дрьомін; МОН України, НУ ОЮА. Одеса: Юрид. л-ра, 2012. Т. 11. С. 438-445.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред. С. В. Ківалов; С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків: Одісей, 2013. 1104 с.
4. Маланюк А. Г. Завдання і предмет провадження з відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження: матеріали 11 Міжнародної науково-практичної конференції «Малиновські читання» (м. Острог, 15-16 листопада 2013 року). Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. С. 274-276.
5. Чигрина Г. Л. Письмові процесуальні документи та особливості їх створення під час досудового розслідування. *Міжнародний юридичний вісник*: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. Вип. 2 (4). Ірпінь: Видавництво НУДПСУ, 2016. С. 45–53.

ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ЗАСІБ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Дика Євгенія Олександрівна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
викладач кафедри кримінального права, процесу і криміналістики*

На сучасному етапі розвитку злочинної поведінки та криміналізації окремих інституційних напрямків злочинності, постає питання про наявність морально застарілих засобів попередження злочинної активності серед населення. Залучення до співпраці з правоохоронними структурами розробників програмного забезпечення та ІТ-технологій зможе призвести до появи технології прогнозування та попередження злочинів, їх локалізації та запобіганню глобалізації злочинної діяльності. Технології штучного інтелекту вже застосовуються в деяких країнах Азії та Європи, що позитивно впливає на рівень безпечного перебування та проживання громадян на конкретній території обслуговування.

«Штучний інтелект – унікальний продукт технічного прогресу, що дає змогу машинам вчитися, використовуючи людський і власний досвід, пристосовуватися до нових умов в рамках свого застосування, виконувати

різнопланові завдання, які тривалий час були під силу лише людині, прогнозувати події й оптимізувати ресурси різного характеру» [1].

Artificialintelligence (далі – AI) – технологія, яка має два кути вивчення з точки зору сучасної кримінології. Якщо говорити про питання боротьби та попередження кіберзлочинності, то слід зазначити, що існування такої технології лише посилить нові злочини та їх модифікації у майбутньому, з якими будь-якими людськими ресурсами та технічними засобами неможливо буде боротися. Думається, що у майбутньому значна частка злочинів у загальній структурі злочинності, буде відбуватися в кібер-просторі та з залученням технологій штучного інтелекту, ніж з залученням реальних людей, таких як жертви злочину або співучасники. За даними наукового видання MITTechnology Review приблизно через 60 років штучний інтелект стане значною загрозою для людства. А вже до 2022 року він буде мислити приблизно на 10% як людина, до 2040 року – на 50 %, до 2075 року – ці процеси мислення неможливо буде відрізнити від людських [2].

Але в аспекті розглядуваного нами питання, слід зазначити, що в Україні такі технології попередження та розкриття злочинів використовуються в реалізації таких програм як «Безпечне місто». На прикладі м. Київ, було встановлено близько 7 тисяч камер спостереження. За допомогою технологічної архітектоники розбудується контролювання масових заходів та стає можливим залучення інформації з камер відеоспостереження до матеріалів кримінального провадження в більшості випадків, що прискорить й так «нешвидкі» судові розгляди справ. Програми ID-сканування обличчя та прогнозування злочинної поведінки особи за результатами відеоспостереження у громадських місцях вже застосовуються у таких містах світу як Чикаго, Токіо, Лондон.

Наприклад, у 2017 році поліція 7-го району Чикаго за допомогою прогнозів штучного інтелекту впродовж 7 місяців попередила значну кількість злочинів, зменшивши статистику вбивств на 33% порівняно з попереднім роком. При цьому кількість перестрілок удалося знизити на 39%. Така статистика спостерігається в одному районі, проте в інших районах показники теж істотні - на 15-29% скоротилася кількість перестрілок і на 9-18% зменшилася кількість убивств. Поліція використовує в основному алгоритми запобігання злочинам. Так, один із інструментів - HunchLab - об'єднує статистику злочинності з соціально-економічними даними, інформацією про погоду та бізнес, щоб визначити, де може статися злочин. У поліції Чикаго почали тестувати нові технології на початку 2017 року. Влада міста витратила \$1 млн на встановлення сенсорів у найбільш небезпечних районах, а в шести районах міста почала працювати інтелектуальна система передбачення злочинів [3].

Щодо попередження кіберзлочинів, слід зазначити, що занадто багато організацій, як і раніше, використовують застарілі інструменти та процеси для боротьби із загрозами кібератак. Ця проблема посилюється нестачею

інформації, навичок співробітників правоохоронних органів і негнучкістю існуючих на ринку додатків. Навіть, відомі ще за часів «лихих дев'яностих» рейдерські атаки зараз перетинають межу фізичного втручання у роботу підприємства, та здійснюються за схемою «викрадення електронного ключа реєстратора». Рейдери, шляхом застосування шкідливих прогарм «зламують» комп'ютер реєстратора чи нотаріуса та дистанційно «зчитують» ключ, під яким останній заходить у реєстри для проведення реєстраційних дій. Від імені реєстратора чи нотаріуса злочинці вчиняють незаконні операції з майном, з метою оформлення відчуження його на користь третіх осіб. Часто таку схему поєднують зі схемою, коли реєстратор чи нотаріус «забуває» встановити необхідне програмне забезпечення або просто навмисно залишає карту флеш-пам'яті з електронним ключем у комп'ютері, а потім «випадково» форматує жорсткий диск [4].

«Але ринок змінюється. У 2019 році AI і машинне навчання можуть стати чи не єдиним вирішенням даної проблеми, вважають експерти. Справа в тому, що в основі забезпечення захисту інформації лежить вирішення проблеми обробки великих даних. Використання AI в цій області надзвичайно ефективне. По мірі того, як кібер-зловмисники продовжують удосконалювати свої методи, і по мірі того, як розрив між кількістю навчених фахівців з кібербезпеки і попит на їх навички продовжує збільшуватися, – AI та автоматизація набувають першочергового значення для захисту підприємств у 2019 році. Людям складно відстежувати загрози кібербезпеки, й протистояти ним. А тому майбутнє кібербезпеки буде автоматизовано. Навіть найбільша команда безпека, що складається з висококваліфікованих IT-фахівців, не може ефективно досягти бажаного результату без допомоги штучного інтелекту» [5].

Попередження дорожньо-транспортних пригод за допомогою програмного забезпечення на борт-комп'ютері авто дає змогу на одноразовому прикладі аварії самовідтворити подію та передбачити самонавчання AI, яке в майбутньому більше не допустить таких подій, якщо в роботу забезпечення не втрутиться загроза кібер-атаки. Такі розробки вже існують у світі, але не існують в Україні.

Основною загрозою сьогодення є те, що більшість злочинних інституційних модифікацій злочинів буде переміщено в дещо інших вимір, а отже і попереджувати таке явище необхідно подібними ж методами. Пропонується залучення спеціалістів з розробки програмного забезпечення та IT-технологів до роботи з підрозділами кібер-поліції та створення спеціалізованих підрозділів у структурі Державного бюро розслідувань, якщо злочин загрожує національній безпеці держави. Нагадаємо, що основною метою кримінології, як вчення про злочинність, є не розслідування самого факту злочину, а вивчення засобів його недопущення, попередження, прогнозування та ускладнення доступу до злочинної мети.

Сучасна злочинність схильна до саморегенерації, самовідтворення та самоорганізації, тому її прогнозування має стати пріоритетним напрямком розвитку будь-якого сучасного «безпечного міста» в Україні.

Список використаних джерел:

1. Штучний інтелект (ШІ): що це таке і чому це важливо? URL: <https://www.everest.ua/ai-platform/analytics/shtuchnij-intelekt-ai-shho-ce-take-i-chomu-ce-v/>. (дата звернення: 06.04.2019).
2. MIT Technology Review. URL: <https://www.technologyreview.com/>. (дата звернення: 01.04.2019).
3. У Чикаго штучний інтелект зменшив кількість убивств на 33%. URL: https://espreso.tv/news/2017/08/07/u_chykago_za_dopomogyu_shtuchnogo_intelektu_kilkist_vbyvstv_zmenshyly_na_33. (дата звернення: 06.04.2019).
4. Системний звіт: боротьба за рейдерством. *Business ombudsmen council* 2017. URL: https://boi.org.ua/media/uploads/ii_2017_sytem_ua_digital.pdf. (дата звернення: 23.03.2019).
5. Платформа «Штучний інтелект». Everest innovation integrator. URL: <https://www.everest.ua/ai-platform/analytics/u-2019-rotsi-ai-stane-bilsh-rozumnym-shvydkym-universalnym-i-bude-naysylnishoyu-konkurentnoyu-perevahoyu-dlya-bud-yakoyi-kompaniyi-i-derzhavy/> (дата звернення: 06.04.2019).

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ТЕРОРИЗМ: ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Саїдова Заміра Мірзоївна

*Національна академія внутрішніх справ України,
аспірантка кафедри кримінального права*

Тенденції до глобалізації сучасного світу, нові виклики і загрози, що постають перед окремими країнами на міждержавному і регіональному рівнях змушують постійно шукати нові інституційні та законодавчі механізми взаємодії.

Одним із факторів, що ставить під загрозу внутрішню безпеку будь-якої держави у сучасному світі є тероризм.

Складність правової і соціальної природи даного феномену змушує світову спільноту перебувати у постійному пошуку нових інструментів для боротьби із цим явищем, в тому числі через зміну доктринальної парадигми та формування нових законодавчих механізмів, а також системи органів протидії. Саме тому вивчення міжнародного досвіду є важливим завданням для удосконалення системи протидії тероризму.

Республіка Польща є не тільки одним із найближчих сусідів, а й членом Європейського Союзу. Курс на вступ до ЄС взяла і Україна, а тому вивчення досвіду розбудови антитерористичного законодавства стане в нагоді для

подальшої імплементації європейського законодавства у вітчизняну правову систему.

Необхідно зазначити, що в Польщі відсутній єдиний законодавчий акт, який регулює питання антитерористичної діяльності.

Головним джерелом матеріального права, що передбачає кримінальну відповідальність за тероризм, як і в Україні, є Кримінальний кодекс Республіки Польща (далі – КК) прийнятий 6 червня 1997 року. Цікаво, що у проекті даного кодексу питання про кримінальну відповідальність та й будь-які згадки про тероризм взагалі були відсутні.

Саме в КК дається визначення поняття «злочину терористичного характеру». Так, відповідно до параграфу 20 ст. 115 КК злочин терористичного характеру є забороненим актом чи погрозою вчинення такого акту, що карається позбавленням волі із межею такого покарання принаймні 5 років і який спрямований на:

- 1) виклик почуття страху у багатьох людей;
- 2) примушування будь-якого державного органу Республіки Польща чи іншої держави або органу міжнародної організації до здійснення певної діяльності чи відмови від неї;
- 3) нанесення серйозних ушкоджень політичній системі або економіці Республіки Польща, іншій країні чи міжнародній організації.

Вчинення злочину терористичного характеру є однією із обставин, що дозволяє застосовувати до осіб заходи визначенні для інституту множинності злочинів (ст. 65 КК).

Цікавим є положення щодо дії польського кримінального законодавства у просторі і щодо кола осіб. Так, відповідно до ст. 110 КК кримінальне законодавство Польщі застосовується до іноземця, який вчинив заборонену дію за кордоном проти інтересів Республіки Польща, громадянина Польщі, польської юридичної особи або польської організаційної одиниці без створення юридичної особи, та іноземця, який вчинив за кордоном злочин терористичного характеру. Така екстериторіальність дозволяє більш швидко реагувати на терористичні загрози і сприяє унеможливленню уникнення кримінальної відповідальності, оскільки для вчинення злочинів враховуючи усі сучасні форми тероризму суб'єкту не обов'язково перебувати на території ураження (наприклад, використання дронів, кібератаки тощо).

Польське кримінальне законодавство передбачає наступні склади злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю:

- 1) фінансування злочину терористичного характеру (ст. 165а КК) і карається позбавленням волі від 2 до 12 років;
- 2) неповідомлення про підготовку або замах на терористичний злочин (ст. 240 КК) і карається позбавленням волі на строк до 3 років;
- 3) поширення чи публічну демонстрацію інформації, що може сприяти чи полегшити вчинення злочину терористичного характеру, участь у

тренінгах, що навчають здійснювати таку діяльність (ст. 255а КК) і карається позбавлення волі від 3 місяців до 5 років;

4) створення, керівництво, участь в організованій групі чи асоціації, що має на меті вчинення злочинів терористичного характеру (ст. 258 КК) і карається позбавленням волі на строк від 6 місяців до 8 років; за керівництво групою, що створена для вчинення злочину терористичного характеру передбачено позбавлення волі на строк не менше 3 років;

5) перетин кордону Республіки Польща з метою вчинення злочину терористичного характеру (ст. 259а), карається позбавленням волі від 3 місяців до 5 років.

Крім того, КК передбачає можливість пом'якшення покарання, в тому числі навіть призупинення його виконання та умовно-дострокове звільнення засудженого у випадку добровільної відмови ним від вчинення злочину терористичного характеру із повідомленням компетентного органу про всі обставини планованого злочину, в тому числі про інших осіб, причетних до його вчинення чи вжиття заходів щодо запобігання його вчинення (ст. 259b КК).

Окрім Кримінального Кодексу в Республіці Польща прийнято ряд інших законів та нормативних актів, спрямованих на розбудову системи протидії тероризму в країні. Це, зокрема:

- Національна антитерористична програма на 2015-2019 роки, затверджена постановою Ради Міністрів Республіки Польща від 9 грудня 2014 року № 252.

- Закон «Про кризове управління» від 26 квітня 2007 року, де закріплюється поняття надзвичайної ситуації терористичного характеру і порядок взаємодії компетентних органів при її настанні;

- Закон «Про надзвичайний стан» від 21 червня 2002 року, оскільки вчинення терористичного акту на території країни залежно від масштабів такої загрози є підставою для його запровадження;

- Закон «Про протидію відмиванню грошей та фінансуванню тероризму» від 16 листопада 2000 року, яким визначаються основні принципи і механізми протидії фінансуванню тероризму;

- Закон «Про воєнний стан і компетенцію Верховного Головнокомандувача Збройними Силами та основи його підпорядкування конституційним органам Республіки Польща» від 29 серпня 2002 року;

- ряд міжнародних договорів укладених із країнами ЄС та іншими державами, зокрема і Україною (наприклад, Меморандум про взаєморозуміння між Державним департаментом фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України, та Генеральним інспектором фінансової інформації Міністерства Фінансів Республіки Польща щодо співробітництва в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму від 14.04.2004 року, Угода про співробітництво між МВС України та МВС

Республіки Польща в боротьбі зі злочинністю від 12.03.1992 року, Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Польща в сфері боротьби з організованою злочинністю від 03.03.1999 року, Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах 24.05.1993 року тощо).

Отже, питанню подолання терористичних загроз в Республіці Польща приділена належна увага не лише на рівні галузевого права, а й створені необхідні законодавчі механізми для її подолання і попередження в екстериторіальній площині.

АДЕКВАТНА КВАЛІФІКАЦІЯ ТА ПОКАРАННЯ ЗА СПРИЯННЯ ТА УЧАСТЬ У ДІЯЛЬНОСТІ «ДНР» ТА «ЛНР» ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОСТІ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ

Барабанова Діана Анатоліївна

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
старший лаборант*

Операція об'єднаних сил (далі – ООС) на Сході України є складовою сучасних умов існування нашої держави. Від успішності ООС безумовно залежить сталий розвиток України. Ця успішність, у свою чергу, базується на багатьох складових: починаючи від належного керівництва операцією до відповідного ресурсного забезпечення. В цьому контексті сприяння учасникам або діяльності так званих «ДНР» та «ЛНР» значно заважає успішності проведення ООС і тому потребує належного як воєнно-тактичного, так і кримінально-правового реагування.

Окремі кримінально-правові норми «не працювали», тобто не застосовувалися судами на практиці, але після початку антитерористичної операції розпочалося відповідне правозастосування. Однією з таких норм є стаття 256 КК України «Сприяння діяльності злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності», яка з моменту вступу її в дію у 2001 році до 2014 року фактично не працювала, оскільки до кримінальної відповідальності згідно з нею було притягнуто лише одну особу (у 2004 р.).

Але з жовтня 2014 року до березня 2019 року у Єдиному державному реєстрі судових рішень (далі - ЄДРСР) міститься 126 вироків щодо притягнення до кримінальної відповідальності за сприяння «ДНР» або «ЛНР» саме за вказаною статтею. Так, у 2014 році є 7 вироків по даній статті, а у 2015, де, власне, і прослідковується найбільша кількість застосування цієї норми, їх вже 54, проте з 2015 року по цей час спостерігається тенденція спадання застосування цієї норми закону, а саме в 2016 – 36 (або на 30% менше, ніж в 2015), в 2017 – 15 (або на 50% менше, ніж в 2016), у 2018 – 12 (або на 20% менше, ніж в 2017), а станом на березень 2019 року - їх тільки 2.

Таку динаміку можна трактувати як на користь ефективного врегулювання через застосування норми закону про кримінальну відповідальність певних відносин у суспільстві, так і на користь напрацювання суб'єктами цього злочину, починаючи з 2016 року, способів уникнення кримінальної відповідальності. Або пояснити таке спадання можливо через наявну конкуренцію норм і, зокрема, більш часте та адекватне ситуації, яка сталася, застосування положень статті щодо створення участі та сприяння терористичній організації. Так, у ЄДРСР за аналізований період міститься 545 вироків за ст. 258-3 КК України, які стосуються діяльності так званих «ЛНР» та «ДНР».

Аналіз вироків суду за ст. 256 КК України, свідчить, що переважна більшість їх пов'язана з наданням інформації терористичним організаціям «ДНР» та «ЛНР» щодо розташування та інших тактичних складових щодо сил української армії та національної гвардії[1]. Тобто у вироків судів за ст. 256 КК України прямо вказується на сприяння терористичним організаціям, а притягують до відповідальності за сприяння злочинним організаціям. Таким чином, на нашу думку, застосування статті за сприяння учасникам злочинних організацій стосовно тих, хто сприяв так званим «ЛНР» та «ДНР» є помилковим.

Важливо зазначити, що особа, яка вчиняє сприяння «ДНР» або «ЛНР» може не знати, а точніше – не повинен знати, відмінностей між злочинною та терористичною організаціями, а знати лише те, що той, кому вона допомагає, є членом цих організацій і не знати, як про повний або частковий склад учасників такої організації, так і про конкретні злочини, що нею вчинені. Наприклад, особа знає, що сховища, які вона надає учаснику «ДНР» або «ЛНР», той використовує для зберігання предметів та знарядь злочинів що вчиняються «ДНР» та «ЛНР». При цьому чи є членом злочинної організації той, хто «арендує» ці приміщення, чи він лише заздальгідь приховує тяжкий злочин (або злочини) або готується до вчинення злочину – теж може бути невідомим, але головне, що особа усвідомлено сприяє діяльності однієї з цих організацій, а діяльність таких організацій є терористичною та загальновідомою в Україні. Так, згідно з вирокіом Лисичанського міського суду Луганської області від 20.10.2014 року по справі у звинуваченні за ст. 256 КК України «у громадянина Особа_2 виник злочинний умисел, спрямований на заздальгідь не обіцяне сприяння учаснику злочинної організації «Луганська народна республіка» - мешканцю міста Лисичанська, Особа_3, Інформація_6, з укриття діяльності останнього шляхом надання йому сховища для зберігання на території міста Лисичанська Луганської області наявної у нього вогнепальної зброї – автомату «АК-74» та боєприпасів до нього» [2].

Отже, на нашу думку, сприяння злочинній або терористичній організації є особливим видом причетності – причетності не до злочину, а до діяльності таких організацій в цілому. При цьому є суттєва різниця в тому сприяти

злочинній чи терористичній організації, а в умовах ООС це має ще й політичне та стратегічне значення. Тому у наведеному прикладі вироку суду неадекватною суспільній небезпеці вчиненого і не вірною по суті є кваліфікація за ст. 256 КК України, а не за ст. 258-3 КК України – як сприяння саме терористичній організації.

Крім того, нерідко суди не звертають увагу на повторність вчинення діянь і прямо зазначають у вироках, що винна особа «є інформатором співробітника розвідувального управління республіканської гвардії так званої «ДНР» з позивним «Зомбі» [1]. Тобто, якщо людина є інформатором, то це свідчить про заздалегідь обіцяне, повторне і, навіть, систематичне сприяння, тобто про фактичну участь і участь у діяльності не злочинної, а саме терористичної організації. Зокрема, у вироку суду за ст. 256 КК України як сприяння кваліфіковано дев'ять епізодів участі у діяльності «ДНР» [1].

«Особа_2, діючи умисно, з особистих міркувань, з метою заздалегідь не обіцяного сприяння учасникам злочинної організації так званої «Донецької народної республіки», в період часу з 02 травня 2015 року по 23 червня 2015 року вчинив наступні злочинні дії:

2 травня 2015 року, о 09 годині 44 хвилини, Особа_2...сприяючи учасникам злочинної організації «ДНР»...передав учаснику такої злочинної організації Особа_3...шляхом здійснення ним телефонного виклику на номер абонента...інформацію про розташування у 50 метрах з лівої сторони від орієнтирів «ЦРБ» та водонапірної вежі міста Волноваха паливозаправників ЗСУ, у 50 метрах з правої сторони від зазначених орієнтирів військової техніки ЗСУ, у 100 метрах з правої сторони від зазначених орієнтирів командно-штабної машини ЗСУ та прихованої в лісосмузі між гаражами машини зв'язку ЗСУ, з боку червоного хреста біля бази підприємств «Фактор» та «Залізобетонні вироби» - розвідки 72 бригади ЗСУ, а також про ротацію військових підрозділів ЗСУ у період часу з 15 по 20 травня 2015 року та їх переміщення з населеного пункту Бахмутка в бік міста Волноваха та в бік населеного пункту Карань.

06 травня 2015 року, о 18 годині 24 хвилини, Особа_2...продовжуючи (виділено мною Д.Б.) сприяти учасникам злочинної організації «ДНР» ...передав учаснику такої злочинної організації Особа_3, що використовує позивний «Зомбі»...інформацію про переміщення 06 травня 2017 року в районі міста Волноваха великої кількості військової техніки ЗСУ у приблизній кількості 50 одиниць, до складу якої входили РЗСО «Град», автомобілі з боекompлектами до РЗСО «Град», гаубиці, а також про недостатньо ефективну організацію контрольно-пропускного режиму на блокпостах злочинної організації «ДНР», внаслідок чого відбувся безперешкодний проїзд з боку міста Курахове Донецької області на підконтрольну «ДНР» територію громадян України колишніх співробітників МВС України»[1]. Подібним чином ще сім разів передавалася інформація.

У розглянутому вироку Апеляційного суду ми вбачаємо невірну кваліфікацію дій винної особи, оскільки такі дії повністю відповідають ст. 258-3 КК України «Створення терористичної групи чи терористичної організації» і є участю у діяльності терористичної групи чи терористичної організації. Суд фактично занижив ступінь суспільної небезпеки діяння та загрози національній та громадській безпеці від таких дій. Адже до винного не застосовано реальне покарання через звільнення від кримінальної відповідальності та він, навіть, може продовжувати коректування вогню та подальше інформування терористичної організації і, втім числі, навчання її учасників, оскільки вже додатково ознайомлений з методами виявлення таких його дій і знаходиться на свободі.

Аналогічні дії суди переважно адекватно кваліфікують за ст. 258-3 КК України, але при цьому призначають занадто м'яке покарання, зокрема, згідно з вироком Слов'янського міськрайонного суду Донецької області за надання до терористичної організації «ДНР» інформації військового характеру, зокрема щодо позицій, дислокації, чисельності, маршрутів пересування сил та засобів Збройних Сил України та інших військових формувань України, які приймають участь у проведенні антитерористичної операції, суд призначив покарання з застосуванням ст. 69 КК України в вигляді лише шести місяців арешту без конфіскації майна [3].

Проаналізувавши практику суду з ЄДРСР, можна також дійти висновку, що занижує суспільну небезпеку участі у діяльності «ДНР» або «ЛНР» укладання угод про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним, в результаті чого підозрювані уникають реального кримінального покарання через звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 75 КК України або зазнають явно м'якого покарання і не факт, що їх же кримінально-каранні діяння не зазнають рецидиву в подальшому. Таким чином, ми маємо проблему з недостатньо адекватною реакцією судової влади нашої держави на загрозу від участі у діяльності «ДНР» та «ЛНР». На зазначене необхідно звертати увагу не тільки вчених, а і громадськості, щоб через відповідний суспільний резонанс вплинути на належне правозастосування та забезпечення сталого розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Вирок Апеляційного суду Донецької області від 14 грудня 2017 року по справі № 221/5112/15-к.Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70990570>.
2. Вирок Лисичанського міського суду Луганської області від 20.10.2014 року по справі № 415/3541/14-к.Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42104758>.
3. Вирок Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 20 лютого 2018 року по справі № 243/8207/17.Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72327461>.

**Матеріали
II Міжнародної науково-практичної
конференції
«ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ
І ПРАВО НА ШЛЯХУ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ»**

м. Київ, 19 квітня 2019 р.

Художнє оформлення обкладинки Кандиба Т. П.

Підписано до друку 27.11.2019. Формат 64x84/16.
Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 23,37. Зам. № 000.
Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач «ФОП Кандиба Т. П.»
Вул. Незалежності, 16, м. Бровари, 07400
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 5263 від 20.12.2016.

E-mail: diz18@ukr.net
Тел.: 067 231-02-86
099 912-31-22
099 120-25-24